يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

4

1993

گىتتارچى قىز

يېڭى قاشتېشى

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

4

1993

(ئون تۆتىنچى يىل نەشرى)

(ئومۇمىي 72 - سان)

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

باش مۇھەررىر: مجىت باقى   مەسئۇل مۇھەررىر: مەتقاسىم ئابدۇراخمان

بۇ ساندا

چەت ئەلگە چىقىش نومۇرى: ISSN 1002 — 929X

ھېكايىلەر

ئامەت ئىچىدىكى ئاپەت .... جالالىدىن بەھرام 8
تەقدىر .... ئابلىز ئابدىلىم 16
ئىككى ھېكايە .... تۇرسۇنتوختى سۇلايمان 18
مەرھابا .... ئابدۇقادىر سادىر 32
ھازازۇل .... ئەزىز سەيىدەخمەت 49
ئوغرى بىلەن «ئوغرى» .... ھېمىت ياسىن 50
پۇرسەت .... غوجىمۇھەممەت قابىز 68
نامسىز خەت .... مەتتۇرسۇن قۇربان 69
جۇمە سەپرا .... ئالتۇنگۈل رەجەپ 77

نەسىرلەر

ھېس تۈگۈنچەكلىرى .... ئابدۇلئەھەد تۇرسۇن 51

ئەدەبىي ئاخبارات، ئەسلىمە

ئېھ، تاش بالىلىرى .... ئەكبەر سالى 1
تىنىم تاپماس تاشيولچىلار .... قەييۇم ئابدۇقادىر 62
يول شەجەرىسى .... (ماقالە) .... خوتەن تاشيول باش ئۇچاستكىسى 92

شېئىرلار

ئىچ ـ ئىچىمدىن كۈلكە قاينايدۇ .... روزى سايىت 21
ئاھ، يوللار .... مۇھەممەتتوختى ئەخمەت 25
شېئىرلار .... نەۋ بەرى 27
شېئىرلار .... تۇرسۇنتاي ھۈسەيىن 28
شېئىرلار .... ئەخمەتجان تۇرۇپ 30
مىنىڭ سەھرايىم .... ئابلەھەت مەتكېرىم 31
باشتا .... مۇھەممەت ئابدۇللا ئابدۇخالىق 31
ئېھ، يوللار .... ئابدۇلئەھەد قادىرى 54
ئىككى شېئىر .... روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ 55
شېئىرلار .... مۇھەممەت بارات (تەشنائى) 56
ئارمانلار ياش پېتى قېپقالدى يەنە .... نۇرمۇھەممەت ياسىن (ئۆركىشى) 57
غەزەللەر .... مۇھەممەتئىمىن قۇربانى 57
خىيالىمدا سۆيگۈ ئالەمى .... ئەسرىدىن ھاپىز 59
ئىككى شېئىر .... ئابلەھەت ئەخمەد 59
ئىككى شېئىر .... ھاياتنوپۇس مۇھەممەت 60
ئىزگۈ دەقىقىلەر .... ئارزۇگۈل مەمتىمىن 61
دەست بوپ قويغىن مەن ئۇچۇن بىر رەت .... ئەركىن ئەبەيدۇللا 61
قونالغۇدا قونغان ھېسلىرىم .... ئابدۇللا سۇلايمان 85
ئېچىرقاش .... ياسىن زىلال 88

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن

نەۋبىتى غەزەللىرى 71

(بۇ ساندىكى ھۆسن خەت ۋە قىستۇرما رەسىملەرنى ھەبىبۇللا ھەسەن ئىشلىگەن).

«پاياندار» تېمىسىغا بېغىشلانغان ئەسەر

ئەكبەر سالى

سەككىز كىشىلىك «جىپ» ئۇزۇن يىلاندەك ئەگرى سوزۇلۇپ ياتقان بۇ تاشيولنىڭ 39 يىللىق ئۆمرى ئۈستىدە خىيال سۈرۈۋاتقاندەك ھېلىھەم ئاستا ئۇزاپ بېرىۋاتىدۇ، تەكلىماكاننىڭ باغرىغا جايلاشقان جەنۇبىي شىنجاڭ بوستانلىقىنىڭ بۇ يەرلىرى ئاجايىپ بىر دۇنيا، خەلقىمۇ تەرىپلىگۈسىز ئېسىل خەلق. بۇ يەرگە تۇنجى كەلگەن كىشىلەرنىڭ ماختاش باھالىرىنى تالاي قېتىم ئاڭلىغانمەن. دۇرۇس، بۇ يەرلەر مۇھەببەت، بۇ يەرلەر ئوت!...

بوشقىنا ئېچىلغان دېرىزىدىن ماشىنا ئىچىگە جەنۇب دىيارىنىڭ شۇ قەدەر ھوزۇرلۇق سەلكىنى غۇيۇلداپ كىرىپ، كىشىنى مەستخۇش ئېتەتتى. يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى رەت - رەت كۆجۈم مەھەللىلەر، بۆككىدە قومۇشلۇق، سازلىق، ئورمان، مازار...لار كىنو ئېكرانىدىكىدەك ئالمىشىپ تۇرىدۇ، «جىپ» ئەمدى كۆز يەتمەس يىراقلىقچە كۆمۈشسىمان پۆپۈكلىرىنى لەرزان يەلپۈلدىتىپ تۇرغان يېشىل قومۇشلۇق ئارىسىدىكى يولغا كىردى. قومۇش پۆپۈكلىرى گاھ دولقۇنلاپ تۇرغان پايانسىز باشاقزارلىقنىڭ ئىسسىق كۆلۈمسىرىشىدەك تۇيۇلسا، گاھ سۇبھىدە تاغلارنىڭ قۇچاقلىرىدىن بۆرتۈپ چىقىۋاتقان كۆمۈش مانانلاردەك تۇيۇلۇپ، ئادەمگە ئىللىق سېزىم بېرەتتى، قومۇشلۇق ئارىسىدا بەزەن يەنە ياپيېشىل نوتىلىرى باغجانلاپ ئۆسۈشكەن قېرى جىگدە دەرەخلىرى

چېلىقاتتى. بۇ يولنىڭ بېشى ناھايىتى
يىراقتا بولغاندەك، ئايغىمۇ كۆز يەتـ
كۈسىز يىراقلىقتا.

« زېمىندا يول يوق ئىدى، كېيىن
كىشىلەر مېڭىۋېرىپ يول ھاسىل بولغان »
دېگەن جۈملىنى جۇڭگولۇقلارنىڭ كۆپى
بىلىدۇ. بۇ زېمىندا تالاي ئەجدادلار ياـ
شاپ، تالاي ئەجدادلار كۆز يۇمدى. بۇـ
گۈنكى بىزلەرنىڭ تەقدىرىمىزمۇ بۇ مۇـ
قەددەس قانۇنىيەت بويىچە بولىدۇ، كېـ
يىنكى ئەۋلادلارمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا
ئەمەس. گەپ مانا مۇشۇ بىر كۈنلۈك ئۆـ
مۈرنىڭ تەقدىر بىلەن قانچىلىك كۈرەش
قىلالىشىدا. مەن بىر نەچچە كۈن ئىلگىـ
رى يېزىپ قويۇلغان ماتېرىيالغا كۆز يۈـ
گۈرۈتتۈم، « ئومۇمى ئىشچى ـ خىزمەتچى
211 نەپەر، بۇنىڭدىن دەم ئېلىشقا چىققانـ
لار 63 نەپەر. يول ئاسراش ئىشچىلىرى
106 نەپەر، باشقۇرغۇچى خادىملار 21 نەـ
پەر، مۇلازىمەتچى، شوپۇر، رېمونت گۇرۇپـ
پا خادىملىرى 21 نەپەر... » مەن ئۇلارـ
نىڭ چىرايىنى خىيالەن قىياس قىلىپ
باقتىم. بۇ ناتونۇش چىرايلار نېمىشقىدۇر
ماڭا سۆيۈملۈك تۇيۇلدى. ئۇلارنىڭ بىر
نەچچىسى مەن تونۇيدىغان كىشىلەر، ئەمـ
ما ئۇلارنىڭ كۆرۈشىدىغان سەھنىسى كىـ
شىلەرگە يات بولغان بىر دۇنيا ـــ تاقىر
ساي، ئادەمسىز جەڭگاھ.

بۇ چۆلدە نە ئادەمزات، نە ئۆي-جاي،
ھەتتا جان ـ جانىۋارلارمۇ كۆرۈنمەيدۇ.
يىراقلارغا نەزەر سالغاندىمۇ كۆزگە ئالـ
ۋۇندىن باشقا ھېچنەرسە چېلىقمايدۇ. قۇمـ
شېغىللىق، غىلتاڭ سايلىق چىڭقى چۈش
پەيتى بەجايىكى گۈرۈلدەپ ئوت كۆيۈۋاتـ
قان تونۇر. ئادەمنىڭ مېڭىسى چاراسلاپ
ئېتىلغۇدەك دەرىجىدىكى پىژغىرىم ئىسسىقـ
تا دائىم دېگۈدەك چىقىپ تۇرىدىغان چۆل
شامىلى كىشىگە ھوزۇر ئەمەس، بېگىزدەك
چوقۇلىدىغان قۇم، شېغىللارنى ئۇچۇرۇپ
كېلىپ، كۆزنى ئاچقۇسىز قىلىپ تاشلايدۇ.
ئېيتىشلارغا قارىغاندا بۇ يەرلەر ناھايىتى
قەدىمدە تاغ ـ دەريا ئىكەنمىش. يېقىن
ئۆتمۈشتە بۇ يەردىن كارۋانلار كولدۇرـ
مىلىرىنى جاراڭلىتىپ، ھارغىن قەدەمـ
لىرىنى ئېغىر ـ ئېغىر يۆتكەپ، يىراقلارـ
غا سەپەرگە چىققانىكەن. تالاي ئەزىمەتلەر
تۇيىقى ئاستىدا ناۋاتتەك نۇرلار چاقنـ
تىپ تۇرىدىغان تۇلپارلارغا مىنگەن پېتى
مىسران قىلىچلىرىنى كۈن نۇرىدا يالىلـ
دىتىپ، سۈكۈت باسقان بۇ چۆلنى تەۋرەتـ
كەنىكەن. بەلكىم بۇ يەردە مۆھتىرەم
خەلقىمىنىڭ قانلىرى ئېقىپ، ئۇنىڭـ
دىن قارا ئۆتمۈش ئىچىدە ئەنە ئاۋۇ ھالرەڭ
ئېچىلغان چۆل قاملىقلىرى بىخلانغاندۇر
بەلكىم...

قاچاندۇر بىر چاغلاردىن باشلاپ بىرتوپ
كىشىلەر بۇ يەردە پەيدا بولۇشتى. ئۇلارـ
نىڭ قولىدا زامانىۋى چوڭ ـ چوڭ ماشىـ
نىلارنىڭ رول ۋە كونوپكىلىرى ئەمەس،
ئېغىر جوتۇ، گۈرجەك، شېغىل تاسقايدىغان
يوغان ـ يوغان غەلۋىرلەر بار ئىدى. مانا
بۇ بىر توپ كىشى ئاشۇ 211 نەپەر سۆيۈمـ
لۈك ناتونۇش چىرايلار. ئۇلارنىڭ قولىدىـ
كى جوتۇلارنىڭ چۆل كۆكسىنى تىلغىشى،
گۈرجەكلەرنىڭ تاشلارغا تاراڭلاپ تەگكەن
ئاۋازلىرى، يۈكچى ماشىنىلارنىڭ توپا
توزۇتۇپ چېپىپ يۈرۈشلىرى چۆلنى ھەيرانـ
لىققا سېلىپ قويىدى. بۇ يەردىن ناھايىـ
تى بولغاندا تۇزچى بوۋايلار ئۆتۈشكەندۇ،
ئەمما بۇنچە كۆپ ئادەملەرنىڭ قاپقارا
تەرلەرنى ئاققۇزۇپ، بىكىرەك تاش ـ شېـ
غىللارنى كولىشى بىر «غەلىتىلىك!»...

جەنۇب قىزلىرىنىڭ سىياداندەك قاپقارا ئۇزۇن، بوستان چاچلىرى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ كەينىدىن قارىسىڭىز، بېشىدىن تاپىنىغىچە سويلاپ چۈشۈۋاتقان بىر پارچە چوغ سىزنى ئېرىتىۋېتىدۇ. مەن ئالدىمدىكى ئۆزلۈكسىز يېيىلىپ چىقىۋاتقان ماي يولىغا كۆز تىكتىم. نەتىجە ئاسماندىن چۈشمەيدۇ، بەلكى چىن ئىنساننىڭ قان-تەرى بىلەن يارىلىدۇ. گەپنى ئېيتماققا ئوڭاي، ئىش ئاشۇ تاقىر سايدىكى كۆيۈپ پىشىش بىلەن تۈگىمىدى. ئەمدى يىراقلاردىن توشۇپ كېلىنگەن تۈك-تۈكلارغا قاچىلانغان قارا مايلار — موملارنى، نەچچە يۈز گرادۇسلۇق ھارارەت بىلەن كېچە-كۈندۈز ۋاراقلىتىپ قاينىتىش كېرەك، ماي ماشىنىلىرىغا قاچىلىنىشى كېرەك، يوللارغا مايلار سېپىلىشى، شېغىل چېچىلىشى، ئۈستىدىن يول تەكشىلەش ماشىنىلىرى بىلەن تەكشىلەش كېرەك، يوللارنى رەتلەپ، ئىككى ياقىسىنى كۆتۈرۈش كېرەك. ئەلۋەتتە بۇنىڭغا قورقۇنچلۇق بەدەلمۇ تۆلىنىدۇ. ماي كاتەكلىرىگە بېخەستەلىكتىن چۈشۈپ كەتكەن مەرھۇملارنىڭ كۆز يۇمۇش ئارمىنىدىلا لەيلەپ چىققان قۇرۇق ئىسكىلىتىنى كۆرۈش شۇ قەدەر دەھشەتلىك!... ياسالغان يوللارنى ھەر ۋاقىت ئاسراش، قوغداش كېرەك. مۇشۇ ئىشلار ھېچ تەخىرسىز ھالدا تولۇق ئورۇنلىنىشى شەرت. بۇلار ئاخىرقى ھېسابتا يۈرىكىگە يۈكسەك دەرىجىدىكى بۇرچ، مەسئۇلىيەت، شەرەپ ھەم رىقابەت تۇيغۇلىرى ئورنىغان ئاشۇ كىشىلەرنىڭ قان-تەرى بىلەن ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئورۇندالدى.

يول تەكلىماكان باغرىدىكى مۇشۇ زېمىندىن ئېچىلدى، مۇشۇ يەردىن باشلاندى. ئۇ ۋاقىت جۇمھۇرىيەت ئەمدىلا بەش ياشقا كىرگەن چاغلار ئىدى. توپا-چاڭلار ئۆرلەپ تۇرىدىغان، ئېگىز-پەس، ئەگرى-بۈگرى كاتاڭ ھارۋا يولىدىن يىراق ئۆتمۈشنىڭ قاششاق، نادانلىقى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇراتتى. ئەينى يىللاردا جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ مۇھىم تاشيول ئۇچاستكىسى بولغان قەشقەر تاشيول باش ئۇچاستكىسىنىڭ قارىمىقىدىكى بۇ كىچىككىنە قالاق تارماق ئۇچاستكا تاكى 1973-يىلغا كەلگەندە، ئاندىن يېڭى قۇرۇلغان خوتەن تاشيول باش ئۇچاستكىسى قارىمىقىغا ئۆتتى. بۇ چاغدا ھەش-پەش دېگۈچە 20 يىل ئۆتۈپ كەتكەنىدى، شۇنىڭدىن كېيىن يەنە 19 يىلمۇ ئۆتۈپ كەتتى. يىللار قاقىرلاردەك تىزىلىپ، ئېقىن سۇدەك ئېقىپ كېتىۋەردى. تارىختا ئاجايىپ زور ئىشلار بولۇپ ئۆتتى.

39 يىل. بۇ تاشيولنىڭ 14 مىڭ سوتكىدىن ئوشۇق ئۆمرى شۆھرەتلىك قامۇسلاردا بۈيۈك ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىنمىدى ياكى دۇنيانى زىلزىلىگە سالغۇدەك سەلتەنەتلىك ئىشلارمۇ بولۇپ ئۆتمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىدە ھەر خىل ئاپتوموبىللار يېنىك چايقىلىپ ئۆتكەندە، ھاردۇق يەتكەن يولۇچىلار ھوزۇرلانغان ھالدا ساماۋى چۈشلەر ئىچىگە سىڭىپ كەتتى، خالاس. يول شاھىت سۈپىتىدە ئۈن-تىنسىز پېتى ھەممىنى كۆرۈپ تۇردى. كىشىلەرگە بەخت يارىتىۋاتقان مۇشۇ ئادەملەر ھېچنېمە بىلمىگەندەك، باش كۆتۈرمەي ئۈن-تىنسىز ھالدا قان-تەرلىرىنى دۆلەت تاشيولىنىڭ بىر قىسمى بولغان مۇشۇ قاراماي يولى ئارىسىغا سىڭدۈرۈش بىلەن ئۆتتى. مەن قولۇمدىكى ماتېرىيالغا يەنە كۆز يۈگۈرتتۈم. « ئاسرايدىغان مۇساپە 179 كىلومېتىر، بۇنىڭدىن قاراماي يول 144 كىلومېتىر،

شېغىل يول 65 كىلومېتىر.» ماشىنا دېرىزـ
زىسىدىن بۇ خىيالدەك ئۇزۇن سوزۇلغان
تاشيولغا نەزەر سالدىم. بىردىنلا مۇتەـ
پەككۇر لۇشۇن ئەپەندىنىڭ ھېلىقى سۆزى
ئېسىمگە چۈشتى.

ئۇنىڭ چىرايىغا سىنچى كۆزلىرىم بىلەـ
لەن نەپسالدىم. ئوتتۇرا بوي، تەمبەل
كەلگەن بۇ كىشىنىڭ چىرايى ۋە گەپـ
سۆزلىرىدىن تاشيول سېپىدە ئۇزۇن مۇدـ
دەت ئىشلىگەنلىكىنى بىلىۋېلىش ئاسان
ئىدى. كىشىلەرگە ئىللىق مۇئامىلە قىـ
لىدىغان، خۇشچاقچاق، كىچىك پېئىل بۇ
سىياسىي يېتەكچى بىلەن بىردەمدىلا چىـ
قىشىپ كەتتىم.

— مۇھەممەتئىمىن ئاكا، ئىلگىرى
مەن تاشيول ئاسراش ئىشچىلىرىنى كۈن
ئۆتكۈزىدىغان بىر توپ بىكار تەلەپلەر
ياكى كۈن بويى باش چۆكۈرۈپ ئىشلەشـ
تىن باشقىنى بىلمەيدىغان كىشىلەر دەپ
قارايتتىم. مانا، بۈگۈن كۆردۈم، ئاجاـ
يىپ بىر دۇنيا ئىكەنغۇ بۇ؟ — دېدىم
مەن ئۇنىڭغا كۆڭلۈمدىكىنى ھېچ يوشۇرـ
ماستىنلا.

— بۇنى سىزدىنلا ئەمەس، باشقىلارـ
دىنمۇ جىق ئاڭلىغانمەن، بۇنى بىز بىلـ
لىمىز، ئىشچىلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىـ
كىلەرمۇ بىلىدۇ. دەسلەپتە تازا قىينالـ
دۇق، نارازى بولغانلار، چىقىپ كەتكەنـ
لەرمۇ بولدى. قۇشلارنىڭ ئالتۇن قەپەز
ئىچىگە كىرىپ دان يېگۈسى كېلىدۇ، كىـ
رىپ يەنە سىرتقا چىققۇسى كېلىدۇ — ئاـ
قىۋەت شۇنداق بولدى. باشقىلار بۇ يەرـ
گە كېلىشنى دەسلەپتە ئوتتەك خالايدۇ،
كىرىپ بولۇپ كېيىن كۆپ ئۆتمەي يەنە
چىقىپ كېتىشىدۇ. نەتىجىدە ھەممىنى
باشتىن باشلاشقا توغرا كەلدى. يول ئاـ

ياغ ئاستىمىزدا. ئىشنى ئالدى بىلەن
ئىشچىلارغا بولغان سىياسىي، ئىدىيەۋى
تەربىيىدىن باشلىدۇق. كېيىن قاتلاممۇ
قاتلام چوڭقۇرلاپ، مەدەنىي - تەنتەربىيە
سايمانلىرىنى ياساپ، ئىشچىلارنىڭ تەـ
لىپىنى تولۇق قاندۇردۇق، ئەدەبىيات ـ
سەنئەت گۇرۇپپىسى تەشكىللىدۇق، «ياشـ
لار ئائىلىسى» تەسىس قىلدۇق، «ئۈچ
باغ» بىنا قىلدۇق، ھەتتا تەمىنات ـ ئاشـ
لىق، سەي، كۆكتات، كۆمۈرلىرىنى ئاـ
ئىلىسىگىچە يەتكۈزۈپ بېرىپ، ئۇلارنى
ۋە ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنى خاتىرجەم قىلـ
دۇق، ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن 2000 يۈەن تۆلەپ
ئوقۇتۇپ، كېيىن ئۇلارنى يەنە ئىشقا
ئورۇنلاشتۇردۇق، يەنە دەم ئېلىشقا چىقـ
قانلارنىمۇ دائىم يوقلاپ، تۇرمۇشىدىن
ياخشى خەۋەر ئېلىپ تۇردۇق. كىممۇ بۇنـ
داق ئورۇندىن رازى بولماي چىقىپ
كەتسۇن؟

ئالدىمىدىكى تام ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە
قىلچە گۇمان قالدۇرمىدى. ئاپتونوم
رايوندىن تارتىپ ناھىيىگىچە بولغان
ئورۇنلار، شەخسلەرنىڭ لەۋھە، تەقـ
دىرنامىلىرى تاملارنى توشتۇرۇۋەتكەنـ
دى. مەن ئۇلارنىڭ سانىنى ئىدىتلاپ
بولالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

كېرىيە ناھىيىسىدە نامى پۇر كەتكەن
مەجرۇھ قىز چىنارخاننىڭ ياشىغان دادىـ
سى مەتنىيىدىق قاسىم كۆزىگە ئىسسىق ياش
ئالغان پېتى ئېيتىۋاتقان سۆزىنى داۋاملاـ
لاشتۇرالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.
بۇ پېشقەدەم يول ئاسراش ئىشچىسىنىڭ
تارام - تارام ئېقىۋاتقان سۇزۇك كۆز
يېشى ئىچىدىن ھەممىنى چۈشەنگەندەك
بولدۇم.

ئازادە ۋە پاكىز بۇ پېشايۋانلىق ئۆيـ

نىڭ سۇپىسىدا ئولتۇرۇپ 15 ياشلىق چىنارخانغا قارىدىم. ئۇ قولۇمدىكى ئىلگىرى چۈشكەن سۈرىتىگە ئەسلا ئوخشىمايتتى. ئالدىمدا راستىنلا ھۆپپىدە ئېچىلغان بىر قىزىلگۈل كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. خىيالىمغا يەنە ئاشۇ سۆيۈملۈك ئىشچىلار كەلدى. ئۇلار بەش يۈەن، ئون يۈەن، 20 يۈەن، 50 يۈەنلەرنى يىغىش قىلىشىپ چىنارخانىنى ئۈرۈمچىگە ئۇزاتتى. ئۇچاستىكا پۇل چىقاردى. ئۇچاستىكا ئىتتىپاق ياچېيكىسى، ئىشچىلار ئۇيۇشمىلىرى، پاراۋانلىق فوندى، ناھىيىلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە رەھبەرلەر پۇل چىقاردى. پۈتۈن كېرىيە تەۋەسىدە بىر تەسىرلىك سىمفونىيە ياڭرىدى. چىنارخانىنى كېسەلدىن دوختۇرلار خالاس قىلدى. ئىشچىلارنىڭ سەمىمىي ۋە ئىزگۈ تىلەكلىرى خالاس قىلدى...

مەن ئۇچاستىكا باشلىقى ئوسمان مەتتوختى بىلەن خۇددى كونا تونۇشتەك چىڭ قول سىقىپ كۆرۈشتۈم. بۇ كىشىمۇ تاشيول ئاسراش سېپىدە ئۇزۇن يىل ئىشلىگەن قابىلىيەتلىك ياش رەھبەر. ئۇ بىر - ئىككى كۈن ئىچىدىلا ئۆزىنىڭ چاقچاقچى، ئەمما مەسىلىلەرگە كەسكىن ۋە ئەستايىدىل ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلىدى. ئۇ ئويتوغراق تاشيول ئاسراش ئەترىتىنىڭ بىر نەپەر باشلىقى ئېلىپ كەلگەن كېسەللەرنىڭ ۋە ئىش ئورنىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ئاتچوت قىلىنىدىغان ھۆججەتلىرىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۆرۈپ، تەستىق يازدى. ئاندىن ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى كۆيۈنگەن ھالدا سوراپ، قىيىنچىلىق بولسا ۋاقتىدا ئېيتىشنى قايتا-قايتا تاپىلىدى، ئۇ چىرايىدىن رازىمەنلىك نۇرلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ئوتتۇرا ياشلىق ئەترەت باشلىقىنى ئۇزىتىۋېتىپ قايتىپ كىرگەندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئۇچاستىكىمىز قارىمىقىدىكى ئويتوغراق يول ئاسراش ئەترىتىنىڭ خىزمەت شارائىتى ئەڭ ناچار، قۇم، بوران، كەلكۈن ئاپىتىگە دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ، شۇنداقتىمۇ ھازىر ئىشچىلارنىڭ نارازىلىقى يوق دەپ كېسىپ ئېيتالايمەن، — مەن بۇ ئۆزىگە ئىشىنەلەيدىغان، كەسكىن ياش رەھبەرگە ئىچىمدە ئاپىرىن ئېيتتىم.

مېنىڭ بىر نەپەر ھەمراھىمنىڭ خاتىرىسىگە پۈتۈلگەن مۇنۇ ئابزاسلارنى كۆچۈرۈپ قويسام ئارتۇقچىلىق قىلماس:

— ئويتوغراق تاشيول ئاسراش ئىشچىلىرى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدىن قاچقۇن جىنايەتچى قوغلاپ چىققان خەنزۇ ھەربىيلەرنى ئالتە قېتىم ياتاق، تاماق بېرىپ كۈتۈۋالغان.

— ئويتوغراق تاشيول ئاسراش ئىشچىلىرى 3-ماي كۈنى 2264-2266 كىلومېترلىق لىنىيە ئارىلىقىدا ئېغىر قۇم چۈشۈش ئاپىتى يۈز بېرىپ، قاتناش توختاپ قالغاندا، نەق مەيدانغا ۋاقتىدا بېرىپ، بىر كېچە ئىشلەپ، سەككىز ماشىنىدىكى جاڭجىبۇ قاتارلىق 21 نەپەر ھەر مىللەت خەلقىنى قىزغىن كۈتۈپ، ماشىنىنى قۇمدىن چىقىرىپ يولغا سېلىپ قويغان، ئۇلار ئىشچىلارنىڭ بۇ خىل ئالىيجاناب خىسلىتىدىن تەسىرلىنىپ بىر دانە تەقدىرنامە ئەۋەتكەن.

— 19-ماي كۈنى ئويتوغراق تاشيول ئاسراش مۇساپىسىنىڭ 2262-2264 كىلومېترلىق لىنىيە ئارىلىقىدا خوتەن 1-

ترانسپورت شىركىتى 2- كالوننىڭ 00106- نومۇرلۇق ۋە 1- كالوننىڭ 00091- نومۇرلۇق ئىككى ماشىنىسىدىكى ياڭ خۇ، جاڭ شياۋخې، خۇياۋ جىڭ قاتارلىق ئالتە نەپەر خەنزۇ يولداشنى قىزغىن كۈتۈپ، ئۈچ سائەت جاپالىق ئىشلەپ، ماشىنىنى قۇمدىن چىقىرىپ بەرگەن، ئۇلار تەسىرلەنگەنلىكىدىن كۆزىگە ئىسسىق ياش ئالغان.

مەن ھەمراھلىرىم بىلەن مۇھەممەتئىمىن قۇربان ۋە ئوسمان مەتتوختىلار بىلەن بىرلىكتە ھەر قايسى تاشيول ئاسراش ئەترەتلىرى تۇرۇشلۇق ئورۇنلارغا باردىم، قانچىلىك تەرىپلەش سۆزىنى ئېيتقانلىقىمنى بىلمەيمەن، مېۋىلىك باغ، سەيلىك باغ، گۈللۈك باغ، «ياشلار ئائىلىسى» بىر پارچە رەسىمنى كۆپەيتىپ باسقاندەك شۇنداق ئوخشاش ۋە رەتلىك ئىدى، بولۇپمۇ ئەڭ جەلىپ قىلارلىقى تاملاردىكى «تۆت جەدۋەل، تۆت خەرىتە» بولدى، ھەممە ئىشلار شۇنداق رەتلىك، شۇنداق تەرتىپلىك بوپتۇ.

— قارىغاندا ئوچاستكا ئىشلىرىدا سىلەرمۇ ئىسلاھات ئېلىپ بارغان ئوخشىمامسىلەر، — دېدىم داڭكۇ يول ئاسراش ئەترىتى ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ ياش شۇجىسى سادىرغا قاراپ.

— بۇنى ياخشى دەپ قالدىڭىز، — دېدى ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغان ئوسمان مەتتوختى ماڭا كۈلۈمسىرەپ قاراپ، — بۈگۈن ئىسلاھات دەۋرى، «ئۈچ باقۋەندىلىك تۈزۈمى» نى بىكار قىلىدىغان دەۋر، ئىشچىلار قانچىلىك ئىشلىسە شۇنچىلىك ھەق بېرىلدى، مۇكاپات — جازانى يولغا قويدۇق، بەزىلىرى نەچچە يۈز يۈەن مۇكاپات ئالدى، بەزىلىرى مۇكاپات ئالالمىدى. ماددىي بايلىق يارىتىش بىلەن مەنىۋى بايلىق يارىتىشنى بىرلەشتۈردۇق. مۇكاپات — جازا بەلگىلىمىلىرىنى ئېنىق بەلگىلەپ، ھەر بىر ئىشچىغا تولۇق ئەمەلىيلەشتۈردۇق. ئىشچىلارنىڭ ھەممىسىدە «يول ئاسراش كەسپىم، ئوچاستكا ئائىلەم» دەيدىغان ئەنئەنە ۋۇجۇدقا كەلدى. پىلان يىلمۇ يىل ئاشۇرۇلۇپ، مۇددەتتىن بۇرۇن ئورۇنلاندى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتى، قانۇن ساۋاتلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ئۆگىنىش ئىشلىرى ياخشى ئېلىپ بېرىلدى. مانا 1986- يىلدىن بېرى ئوچاستكىمىز تەۋەسىدە بىرەر كىشى قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغان ياكى تۇتۇپ تۇرۇش ئورۇنلىرىغا كىرىپ قېلىش ھادىسىلىرى كۆرۈلمىدى.

مەن يەنە سەپەر ئارىلىقىدا ئوچاستكا سەنئەت گۇرۇپپىسىنىڭ خىزمەت داۋامىدا ئىشچى — خىزمەتچىلەرنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى قاندۇرۇشلا ئەمەس، تاكى جەنۇبىي ۋە شىمالىي شىنجاڭدىكى بىر قىسىم تاشيول ئوچاستكىلىرى، باش ئوچاستكىلار، ھەربىي قىسىم، تۈەن مەيدانلارغا بېرىپ سەييارە ئويۇن قويغانلىقىنى، بۇ يىل سەنئەت گۇرۇپپىسى يەنە ئىككى ئاي جاپالىق مەشىق قىلىپ

ئارقىلىق، خوتەن ۋىلايەتلىك باش ئو-
چاستكىغا ۋەكالەتەن ئاپتونوم رايون-
لۇق قاتناش نازارىتىدە ئۆتكۈزۈلگەن
سەنئەت كۆرىكىدە 2- دەرىجىگە ئېرىشكەن-
لىكىنى بىلدىم.

بىز چىرىيە يول ئاسراش ئەتىرىتى
تۇرۇشلۇق ئورۇنغا يېتىپ كەلدۇق. بۇ
ئەترەتتىن بىر ئەۋلاد مۇنەۋۋەر تاشيول
ئاسراش ئىشچىلىرى يېتىشىپ چىققان-
دى. ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەت
دەرىجىلىك «مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى»،
باشقىلارنى قۇتقۇزۇش يولىدا شەرەپ
بىلەن قۇربان بولغان مەينىساخاننىڭ
ئىنىسى، دامىكۇ يول ئاسراش ئەترىتىنىڭ
باشلىقى، ئىتتىپاق گۇرۇپپا باشلىقى،
ۋىلايەت دەرىجىلىك «يېڭى ئۇزۇن سەپەر
زەربىدارى»، «مۇنەۋۋەر ئىتتىپاق ئەزاسى»
كۇرەش مەسۇم بىزگە ھەمراھ بولۇپ
دامىكۇدىن چىرىيىگە كەلدى. مەن ئۇنىڭ
ئاكىسى، ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك «يېڭى
ئۇزۇن سەپەر زەربىدارى»، چىرىيە ئىتتىپاق
گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى تۇرغۇن مەسۇم
بىلەن قول سىقىشىپ كۆرۈشتۈم. ئۇنىڭ
دەم ئېلىشقا چىققان گۈلخۇمار ئاتا-ئانىسىمۇ
مۇشۇ ئەترەتنىڭ پېشقەدەم ئىشچىلىرى
ئىدى. مېنىڭ يول ئاسراش قۇرۇلۇشى
ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئاتىغان بۇ بىر ئەۋلاد
كىشىلەرگە ھۆرمەت ھېسسىياتىم ئۇرغۇدى.

گۆگۈم پەردىسى ئاستا-ئاستا يېيىلىپ
يەنە بىر سوتكىنىڭ ئاخىرلىشىش چېكى
بولۇپ قالدى. يول ئۈستىدە ھەر خىل
ئاپتوموبىللار ھېچ خاۋاتىرسىز ھالدا
قارارگاھلىرىغا ئۈزۈپ كېتىۋاتاتتى.

مانا، مانا بۇلار دۆلەت تاشيولىنىڭ
مۇھىم بىر قىسمى بولغان تەكلىماكان
ئېتىكىدىكى كېرىيە ناھىيىلىك تاشيول
ئاسراش ئوچاستكىسىنىڭ تېزسىزىملىرى،
مانا بۇلار مۇشۇ تاش-شېغىللىق، قايناق
جەڭگاھتا گىرانىت تاشتەك مۇستەھكەم
بولۇپ يېتىشكەن تاش بالىلىرىنىڭ تېز
سىزىملىرى...

مەن ماشىنا دېرىزىسىدىن ئالدىمدىكى
شەرقىي مەنزىل تەرەپكە قارىدىم. ئۇ يەر-
دىن كۆزۈمگە بىردىنلا 211 نەپەر سۆيۈم-
لۈك تاش بالىلىرىنىڭ چىرايى كۆرۈنگەن-
دەك بولدى. ماشىنا يولدا ئاقار يۇلتۇز-
دەك ئۈزەتتى. قارا پايانداز دەك يېيىلىپ
ياتقان ماي يولىدا بىر قايناق ئېقىن،
جۇشقۇن ياڭراۋاتقان بىر سىمفونىيە
بارغانسېرى ئۈلغىيىپ بېرىۋاتاتتى. مەن
جەنۇب سايازلىقىنىڭ ئىپار ھىدلىق ساپ
ھاۋاسىدىن كۈچلۈك بىر نەپەس ئالدىم-
دە، ئاستا پىچىرلىدىم:

— ئېھ، تاشلىق جەڭگاھ، ئېھ، تاش
بالىلىرى...

ئادەت ئىچىدىكى ئاپەت

(ھېكايە)

جالالىدىن بەھرام

سېيىت توخۇ رەيھانگۈل بىلەن سىرتقا چىقىشى شىددەت بىلەن ئۇرۇلۇۋاتقان شىۋىرغان ئۇلارنى ئۇچۇرۇپ بىنا تېمىغا ئىققاتاپ قويدى. قالايمىقان پىرقىراپ زەھەردەك چىقىۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرى يۈزلىرىنى ئېچىشتۇرۇپ، كۆزلىرىنى ئاچۇرماي قويدى.

— رەيھانگۈل، ئەكىلىڭ قولىڭىزنى، — دېدى سېيىت بىر قولىنى يۈزىگە دالدا قىلغاچ، — پاھ، پاھ، نېمىدېگەن جۇدۇن بۇ، بۇ شەھەردىن جاق تويدى كىشى، ياز نازلىق خوتۇندەك كېيىن كەلگەن، قىش دېگەن رودىپايدەك چاپلىشىۋالغان...

— شۇنى دېمەمسىز، — دېدى رەيھانگۈل پەلتۇسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈپ، — بولمىسا تۆتىنچى ئايمۇ كىرىپ قالاي دېدى مانا...

ئۇلار چوڭ يولغا چىقىشى بىلەن كوچا چىراغلىرى خۇددى كۆنىكى بۇزۇلغان ھەرىلەردەك پىرقىراپ يۈرگەن قار ئۇچقۇنلىرىدا گۈڭگا يورۇپ تۇراتتى. كوچىلاردا ئادەملەر ماكانىغا ئالدىراپ يۈگۈرۈشەتتى. سېيىت توخۇ رەيھانگۈلنى يېتىلەپ ئاپتوبۇس بېكىتىگە ئارانلا بېرىۋالدى. بېكەت سالاسۇنىنىڭ سېمونت تۈۋرۈكى ئۇلار ئۈچۈن ئوبدانلا دالدا بولدى.

— ئەمىسە سېيىت، — دېدى رەيھانگۈل

قىزىرىپ كەتكەن يۈزلىرىنى سىلاپ، — هېلىقى نەرسە جۇپ بولۇپ كەتسۇن‌ـهە… ئۆزىڭىزمۇ هەممە نەرسىنىڭ جۇپى ياخشى، تاق بولۇش قېچىرنىڭ ئىشى دەيتتىڭىزغۇ؟…

— ئەمدى… ئەمدى قاراڭ… هى… هى… هى، — سېيىت هىجايدى، — يېنىمدىكى ئۈچ يۈز ئەللىك سوم ئۈزۈككىلا يېتىدىكەن. هالقىسى بىلەن قوشۇپ ئالسا يەتتە يۈزسومكەن ئەمەسمۇ؟!…

— ۋىيەي، ئىرىك جان بولغاندىكىن بىر يەردىن تېپىڭ. مەنمۇ ئاز قۇربانلىق بېرىۋاتىمەنمۇ؟!… سىزنىڭ سەت ئاتىقىڭىزنى بىلىپ تۇرۇپ، خۇددى كۆتۈمنى ئېلىپ يۈزۈمگە قويغاندەك، تېگەي دېدىم، — رەيهانگۈلنىڭ تەرگەن ئىنچىكە قېشى غۇژژىدە تۈرۈلۈپ، يېيىلىپ تۇرغان بۇرنى ئۈستىدە قورۇقلار پەيدا بولدى، — ئويلاپ بېقىڭ «ئون ئىككى قېتىم ئۆيلەنگەن ئادەمگە تېگىپتۇ» دېسە ماڭا چىرايلىقمۇ، كىشىلەر سىزنى بىكارلا توخۇ دېمەيتىكەن…

— ئەمدى… ئەمدى… شۇنداق بوپقالدى قاراڭ… هى… هى… هى…

— يەنە كېلىپ توي چىقىمىمۇ تارتمايدىغان بولدىڭىز، — دېدى رەيهانگۈل تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ، — بىر تاۋاق پولۇ بىلەن تۆت ئادەمنى چاقىرىپ نىكاھ قىلىپلا ئەكىلىۋالىمەن دەۋاتىسىز…

— بۇ ياشقا كەلگەندە توي قىلىپ يۈرسەكمۇ سەت بولا، — دېدى سېيىت، لېكىن ئىچىدە: « تېخى بۇ قېرى ئاۋاقنىڭ تويىدىن تاماسى بار ئوخشىمامدۇ، ۋۇي هېجىر پۇچۇقى » دەپ ئىللىدى.

ئاپتوبۇسمۇ كەلدى. رەيهانگۈل قاردا تېيىلىپ يۈرۈپ ماشىنىغا چىقتى ۋە دېرىزىدىن « سېيىت ئۇنۇتماڭ، هېلىقى جۇپ بولۇپ كەتسۇن — هە… » دەپ ۋارقىراپ قول پۇلاڭلاتتى.

سېيىت شۇرىغان هۆۋلىغان بېكەتتە شۇمشەرەپ ماشىنا ئارقىسىدىن قاراپ قالدى. ئۇنىڭ مۇدۇر — چوقۇر يۈزى سوغۇقتا كۆكىرىپ كەتكەنىدى. تامدا ئۆسكەن قومۇشتەك ئورۇق — ئېگىز بويى بوراندا ئېگىلەتتى، پۈكۈلەتتى. سېيىت گالستۇكىنى چىڭىتىپ كىرلىشىپ، چەت — چۆرىسى ئىتىلغان ياقىسىنى چىڭىتتى، چارلاشقان پاخپاق چېچىغا كۈلرەڭ شىلەپىسىنى باستۇردى. تولا كىيىپ ئۆڭۈپ كەتكەن پەلتوسىنىڭ ياقىلىرىنى كۆتۈرۈپ قويدى ۋە كۆڭلىدىن « هەي هەممە نەرسىنىڭ يېڭىسى ياخشىدە، مانا بۇنىڭمۇ ئىسسىقى قالمىدى » دەپ ئويلىدى.

سېيىت توخۇ ئەللىك ياشقا كىرىپ قالغان ئادەم بولۇپ، قايسىدۇر بىر گېزىتنىڭ كوررېكتورلۇقىنى قىلاتتى. ئۇ ئۆمرىدە ئون ئىككى خوتۇن ئالغىنى راست. ئەمما « خوتۇندىن تەلىيى كەلمىدى » دېسەك، خوتۇنلارغا ئۇۋال قىلغان بولىمىز. ئۇنىڭ ئالغان خوتۇنلىرى كۆپىنچىسى ياۋاش، ئۆي ئىشىغا پۇختا ياكى تېجەشلىك دېگەندەك، يامان ئەمەس ئىدى. لېكىن سېيىت نېمە ئۈچۈندۇر ئۇلار بىلەن ئۇزۇنى بىر يىل، بولمىسا ئالتە ئايدا جېدەل — ماجىراسىزلا ئاجرىشىپ كېتەتتى. سېيىتنىڭ بىردىنبىر ئەقىدىسى « هەممە نەرسىنىڭ يېڭىسى ياخشى » ئىدى. شۇڭا ئۇ خاتىرىسىگە بۇ ئەقىدىگە ياتىدىغان ئەقلىيە سۆزلىرىنى كۆچۈرۈۋېلىپ كۈندە بىر دېگۈدەك ئوقۇپ هوزۇرلانغانلىقىدىن قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ كېتەتتى… ئۇنىڭ نەزەرىدە بولۇپمۇ خوتۇننىڭ يېڭىسى ياخشى دېگەن ئەقىدە كۈچلۈك ئىدى. بۇ ئەقىدە

ئۇنىڭغا « توخۇ » دېگەن لەقەمنى يېپىشـ
تۇرۇپ قويىدى.

سېيىت مۇشۇ بىر ئايدىن بېرى ئۈچ ئايال
بىلەن تونۇشتى. بىرى ئوتتۇز بەش ياشلارـ
دىكى گۈلباھار دەيدىغان چىرايلىق چوكان
بولۇپ، پىرىكازچىك ئىدى. ئۇنىڭ تويلۇق
تەلىپى ئون ئالتەگراملىق بىر ئالتۇن زەنـ
جىر بولدى... ئون ئالتەگرام!... پاھ بۇقاراپ
تۇرۇپ بىر مىڭ ئالتە يۈز سومنىڭ بېشىـ
غا يۇندا چېچىش بولماي نېمە؟! ئۇنچىـ
لىك پۇل بولسا سېيىت تېخى ئانىسى سۆيـ
مىگەن قىز ئالىدۇ!... ئۇ ئىككىنچى قېتىم
قىرىق بەش ياشلاردىكى خاسىيەت دېگەن
بىر بالىلىق ئوقۇتقۇچى ئايال بىلەن
تونۇشتى. بۇ ئوقۇتقۇچى: « بالامنى ئۆـ
گەيلىمىسىلا بولدى، مېنىڭ ھېچقانداق
تەلىپىم يوق » دېدى. لېكىن ماۋۇ رەيھان
دېگەن سەي دۇكىنىدا ئىشلەيدىغان قاقىر
تۇمشۇقنىڭ ئۈزۈكنى تاق كۆرۈپ ھالقىـ
نىڭ گېپىنى قىلىۋاتقىنىنى قارا...

سېيىت ئويلىنىپ قالدى. يەنىلا شۇ
ياۋاش، يۇمشاق، بار دەپ تۆكمەيدىغان،
يوق دەپ كۆپمەيدىغان ئوقۇتقۇچى خاسىـ
يەت ياخشىدەك قىلىدۇ. ئىسمىمۇ چىرايـ
لىق ئىكەن. « خا... سى... يەت... » پاھ
راستلا خاسىيەتلىك خوتۇن!...

كوچا ئاپتوبۇسىنىڭ قاتتىق سىگنالىدىن
چۆچۈپ كەتكەن سېيىت ئۆزىنى دەرھال
چەتكە ئالدى. ئادەملەر ماشىنىدىن چۈـ
شۈش بىلەنلا باشلىرىنى ئىچىگە تىقىپ
بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان شىۋىرغاندا
تەرەپ - تەرەپكە يۈگۈرۈشمەكتە ئىدى.
سېيىتمۇ ئالدىدىن ئۇرۇۋاتقان زەھەردەك
قاردىن مۆكچەيگىنىچە ئۈچ قىرلىق بولۇپ
كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتقان
ياش بالا تۇيۇقسىز يەرگە ئېگىشتىدە،

قاردىن كاللەك بىر نەرسىنى قولىغا ئالـ
غاندەك قىلدى. بۇ چاغدا سېيىت ئۇنىڭ
يېنىدىلا ئىدى.

— ئاكا بۇ نەرسە سىزنىڭما؟ - دېدى
بىر كۆزىنى قىسىۋالغان قارا بالا سېيىتقا.

— ياق...

بالا ھېلىقى كاللەك نەرسىنى دەرھاللا
كۈڭگا چىراغ نۇرىغا تۇتۇشى نېپىز ئاق
سۇلياۋغا چىڭ باغلانغان ئون سوملۇق
قوش مۇشتەك ئىككى باغلام قاتلانغان پۇل
ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرگەن سېيىت
« ياق... » نىڭ ئارقىسىدىن دەرھاللا
« ھەئە » دەۋالدى...

— بولدى گەپ قىلما ئاكا، ئالدى -
ئارقاڭغا قارىما، - دېدى يەكچەشمە قارا
بالا پۇلنى قويىنىغا تىقىپ، - تەڭ بۆلۈـ
شىمىز، خۇدايىم بەردى. يا ئاللا، يا ئاللا،
جۇر ئارقامدىن خالى بىر يەرنى تېپىپ...

سېيىتنىڭ ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپ،
يۈرىكى گۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. ئۇ نېمە
ئۈچۈن بىر قەدەم بالدۇرراق ماڭمىغان
بولغىيتتى، خەپ رەيھان كاسكا قانجۇق،
سەن كاڭشىۋەرمىگەن بولساڭ بۇ دۇنيا...
مانا ئەمدى ماۋۇ قارا يەكچەشمىنىڭ ئارـ
قىسىدىن سوكۇلدايدىغان گەپ... كىم بىـ
لىدۇ، بۇ قىزىل كۆز ئوغرى قانچىلىك بۆـ
لۈپ بېرىدۇ...

— ئارقاڭغا قارىما ئاكا، چاندۇرۇپ
قويىسەن... — دېدى قارا يىگىت خۇددى
ئۆزىگە گەپ قىلىۋاتقاندەك، سېيىتقا قاـ
رىماي، - كېچىدىن نېمە چۈش كۆرگەنتىڭ
پاھ... پاھ ئەجەب يولۇقتا...

— شاپتۇل يەپ، - دېدى سېيىت گويا
بۇ ئامەت ئۆزىنىڭ خاسىيەتلىك چۈشىـ
دىن كەلگەندەك كۆرەڭلەپ. ئەسلىدە ئۇ
كونىلارنىڭ: « ئەر ئۆمرىدە ئېشەك مىنىپ

چۈش كۆرمەس» دېگەن ماقالىسىنى ئېسىگە ئېلىپ «ئېشەك مىنىپ» دېمەكچى بولدىيۇ، لېكىن بىر زېيالىنىڭ چۈشىدە ئېشەك مىنىپ يۈرۈشى سەتچىلىك دەپ نومۇس قىلدى بولغاي، «شاپتۇل يەپ چۈش كۆرسىمۇ ياخشىلىقتىن بىشارەت» دېگەن ئوي كۆڭلىگە كەلگەنىدى.

— قارا، ئاكا، مېنىڭ مۇنۇ كۆزۈم قارىغۇ، ئۆزۈمنىڭ ئىش ئورنۇم يوق، — دېدى يەكچەشمە شىۋىرغاندا دۈگدەيگىنىچە يەرگە قاراپ، — بۇنى بۈگۈن خۇدايىم بەردى دېگىنە...

— نەگە بارىمىز؟ — دېدى سېيىت تۇيۇقسىز كەلگەن ئامەتتىن تىترەپ، — بولسا بىرەر ئاشخانىغا...

— يۈرتداش!...

ئۇلار تېخى ئەللىك قەدەممۇ ماڭمىغانىدى. ئارقىدىن يۈگۈرۈپ كەلگەن ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بىر خەنزۇ ئۇلارنىڭ ئالدىنى توستى. خەنزۇنىڭ قولىدا كونا قارا سومكا بولۇپ، كىيىمى يېلىڭ ئىدى. ئۇنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىدا چوقچىيىپ تۇرغان كونا، كۆلگە پۇچىلىغانىدەك مەينەت شەپكىسىنىڭ چۆرىسىدىن ئۆسۈپ كەتكەن چاچلىرى دىڭگىيىپ تۇراتتى. سوغۇقتىن دۈگدىيىپ يىغلامسىراپ تۇرغان بۇ خەنزۇنىڭ چىرايىدىن بىچارىلىك، ئامالسىزلىق، ئاچچىق بىر تەقەززا چىقىپ تۇراتتى.

— يۈرتداش، — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ، — سۇلياۋغا ئورالغان بىر نەرسە ھەر قايسىڭلارغا يولۇقتىمىكى...

— نېمىتتى ئۇ؟ — دېدى يەكچەشمە بوراندا ۋارقىراپ.

— پۇلتى!... بەش مىڭ يۈەن نەقپۇل، يۈز ئامېرىكا دوللىرى...

— ھەي... بول چاپسان، قوغلا، ھازىرلا بىر كىچىك بالا قاردىن كاللەك بىر نەرسىنى ئېلىپ مۇشۇ تەرەپكە كەتتى.

— رەھمەت... رەھمەت... سىلەر ياخشى ئادەملەركەنسىلەر، — خەنزۇ دۈگدىيىپ، مۆككىيىپ يۈگۈرەپ كەتتى. سېيىت «ئۇھ» دەپ يېنىك تىندى. يەكچەشمە بولسا «ئاپلا كۆرمىدۇق» دېسەكلا بوپتىكەن دەپ غۇدۇڭشىدى.

سېيىت بىلەن يەكچەشمە خۇددى چانىدۇرمىغانىدەك يولىغا راۋان بولۇشتى، يولدا يولۇچىلار شالاڭ ئىدى.

— ۋاي، ۋاي ئاكا گەپ قىلما، — دېدى يەكچەشمە تىترەپ، — شاپتۇل يەپ ياخشى چۈش كۆرۈپتىكەنسەن. ئەگەر ياڭاق يەپ چۈش كۆرگەن بولساڭ بىر كىم بىلەن سوقۇشۇپ قالاتتىڭ دېگىنە... بەش مىڭ يۈەن نەقپۇل، يۈز ئامېرىكا دوللىرى... تەڭ بۆلۈشىمىز، لېكىن مەن يۈز سوم ئارتۇق ئالىمەن، رازى بولارسەن؟...

— بوپتۇ ئال ئۇكا، ئال...

سېيىت كۆڭلىدە ئۆزىگە تېگىدىغان پۇلنىڭ سانىنى ئالسىقاچان چىقىرىپ بولدى. ئىككى مىڭ تۆت يۈز يۈەن نەقپۇل، ئەللىك ئامېرىكا دوللىرىنى ھازىر بازاردا تۆت يۈز سومغا ساتقىلى بولىدۇ. جەمئىي ئىككى مىڭ سەككىز يۈز سوم... ئاز پۇل ئەمەس، ئاز پۇل ئەمەس...

ئۇلار قەدەملىرىنى تېزلىتىپ يۈز قەدەمدەك مېڭىشى ھېلىقى خەنزۇ ئۇستى — باشلىرى ئاپئاق قار ھالدا ھاسىراپ — ھۆمىدەپ يۈگۈرۈپ كەلدىدە، ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ يىغلىۋەتتى.

— مەن ئۇ بالىنىڭ قايسى كوچىغا كىرىپ كەتكىنىنى بىلەلمەي قالدىم... ھەم ئۇنى تونۇماي كەتكەنمەن... بۇ... بۇ... كار-

خانىنىڭ پۇلى ئىدى. ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىپ شۇ بالىنى كۆرسىتىپ قويساڭلار... ئەگەر بولمىسا پۇلنىڭ يېتكەنلىكىگە بىرەر ئىسپات يېزىپ بەرسەڭلار، بولمىسا مې... مېنى ئوغرىلىدى دەيدۇ... ھى... ھى...

— ئەستاغپىرۇللا ماۋۇ كاپىرنىڭ چاپلاشقىنىنى، — دېدى يەكچەشمە جىلە بولۇپ، — بوپتۇ، سەن ئاۋۇ دوقمۇشتا تۇرۇپ تۇر. مەن دادامنى يولنىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتكۈزۈۋېتىپ ھېلىقى كىچىك بالا كىرىپ كەتكەن كوچىنى كۆرسىتىپ قوياي...

سېيىت يەكچەشمىنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقىدى. ھەر نېمە بولسا سېيىتنى «دا-دام» دەپ چاندۇرمىدى. يەكچەشمە سېيىتنى يولنىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتكۈزۈۋېتىپ قوش مۇشتەك كاللەك پۇلنى چاندۇرماي سېيىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ۋە «تېز... » دەپ پىچىرلىدى. سېيىتمۇ چاققانلىق بىلەن پەلتۇنىڭ ئىچ يانچۇقىغا كەپلەپ تىقىۋەتتى.

— ئەمىسە ئاكا، مەن بۇ كاپىرنى تاكسىغا سېلىپ بىرەر تار كوچىغا ئەكىرىپ ئازغاشتۇرۇۋېتىپ كېلەي، — دېدى يەكچەشمە پىچىرلاپ، — يېنىڭدا پۇل بولسا بېرىپ تۇرغىن، كېيىن ھېسابلىشىمىز...

— بار... بار... ئاۋۇ خەنزۇ كۆرۈپ قالمىسۇن، — سېيىت شادلىق ئىلكىدە گاڭگىراپ قالدى بولغاي، يېنىدىكى ئۈچ يۈز ئەللىك سومنى چىقاردى، — ئەللىك سوم يېتەمدۇ؟...

— ھەممىنى بېرىپ تۇر ئاكا، — پىچىرلىدى يەكچەشمە، — مەن ساڭا ئېشىنىپ ئاۋۇنى تۇتقۇزۇپ قويدۇم. مەن كەلگۈچە ئالدىمىزدىكى چوڭ ماگىزىن يېنىدا مېنى ساقلاپ تۇر، كېتىپ قالما جۇمۇ... كېتىپ قالساڭ بولمايدۇ...

يەكچەشمە ئۈچ يۈز ئەللىك سومنى ئېلىپ ئىككى قەدەم ماڭدى — دە، يەنە قايتىپ كەلدى.

— بولمايدۇ ئاكا، ئاۋۇنى يەنىلا ئۆزۈم ساقلاي، سەن مېنى ماگىزىن ئالدىدا كۈت، ئال بۇ پۇلۇڭنى...

— بۇنداقتا قانداق بولىدۇ، — سېيىت جىددىيلىشىپ قالدى، — سەن ماڭا ئىشەنمەيۋاتامسەن... بىلىپ قوي، مەن دېگەن چوڭ كادىر، ياخشى نىيەتلىك پاك ئادەممەن...

— ئەمىسە سائىتىڭنى بېرىپ تۇر...

— مانا ئال، — سېيىت سائىتىنى چىقىرىپ بەردى.

— ئەمىسە ئاكا، كېتىپ قالما جۇمۇ، مەن ساڭا ئىشىنىپ...، ھە راست، قەلىمىڭنى بېرىپ تۇر، ئىسپات يېزىپ بەر دېسە يېزىپ بەرمەمدىم.

يەكچەشمە يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كەتتى. سېيىت «ئۇھ» دەپ يېنىك تىن ئالدى-دە، ئىچىدە «ۋۇي يەكچەشمە دەلتى، تېخى پۇل مەندە تۇرسۇن دەيدا. ئۇنىڭدا مېنى ماگىزىن ئالدىدا قاراۋۇللۇق قىل دېمەكچىمىدىڭ، قېنى ئۆزۈڭنىڭ ئەمدى تۆت پۇتلاپ كەلمىگىنىڭنى كۆرەي» دەپ تىللىدى. سېيىتنىڭ پۇتلىرى گويا قاناتقا ئايلانغاندەك تېز كېتىپ باراتتى. دوقمۇشتىكى چوڭ ماگىزىن ئالدىغىمۇ كېلىپ قالدى. ئۇ كۆڭلىدە «قۇيرۇقنى تىكۋېتەيمۇ» دەپمۇ ئويلىدى. لېكىن بۇ ئويىغا دەرھال قارشى چىقتى. چۈنكى شەھەرنىڭ لۈكچەكلىرى ناھايىتى يامان، ئۇنى ئىزلەپ يۈرۈپ تاپىدۇ. تاپالمىغان ھالەتتىمۇ سېيىت سىرتقا چىقالماس بولۇپ، راستىنلا كاتەكتىكى توخۇغا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە يېرىمىغا شۈكرى قىلىپ ئوچۇق — يورۇق بۆلۈشۈش كېرەك،

سېيىت ماگىزىن ئالدىدا چۆگىلەپ يۈ-
رەتتى. ئۇ بارغانسېرى توڭۇپ تىترەشكە
باشلىدى. كونا پەلتۇ غەلۋىرچىلىكمۇ دال-
دا بولالمايۋاتاتتى... ئۇنىڭ ئۇچلۇق كال-
لىسىغا بىردىنلا «ھېلىقى خەنزۇ يەكچەش-
مىنگە چاپلىشىۋېلىپ بىللە كەلسە قانداق
بولار» دېگەن ئوي كېلىشى يېنىدىكى كال-
لەكنى تۇتۇپ قويدى. ئاخىرى ئۇ ئۇيان
ئويلا، بۇيان ئويلا ماگىزىن ئالدىدىكى
تۆمۈر رىشاتكىلىق گۈللۈككە كۆزى چۈشۈپ
قالدى. گۈللۈك ئىچىدە قار دۆۋىلەنگەنى-
دى. سېيىت ئەتراپىغا بىرقارىۋېلىپچان-
دۇرماي كاللەكنى ئالدى ـ دە، تۆمۈر رى-
شاتكا ئاستىدىكى قارغا چىقىپ، رىشاتكا
بالدىقىنى ساناپ چىقتى. توغرا، پۇل ئون
بىرىنچى بالداق ئاستىغا كۆمۈلگەنىدى.
ئۇ خاتىرجەم بولۇپ، ئون نەچچە قەدەم
مېڭىپ ئارقىغا قارىدى. رىشاتكا تۈۋىدىكى
قالايمىقان ئاياغ ئىزلىرىنى كۆرۈپ يەنە
قايتىپ كەلدى ـ دە، ئايىغى بىلەن ئىز-
لارنى ئۆچۈردى...

سېيىت بىر ـ بىرىدىن تاتلىق خىيال-
لار ئىلكىدە ماگىزىن ئەتراپىدا چۆگىلەپ
يۈرەتتى. بۇ چوڭ ماگىزىن تۆت كوچا دوق-
مۇشىدا بولغاچقا يېرىمى چوڭ يولغا قا-
رايتتى، يېرىمى بولسا يان كوچىدا ئىدى.
سېيىت ئۆزىنى ئادەتتىكى يولۇچىدەك كۆر-
سىتىپ ئۇ كوچىدىن بۇ كوچىغا ئايلىنات-
تى، يەنە قايتىپ كېلەتتى. لېكىن يۈز، بو-
يۇنلىرىنى ھەرىدەك چېقىۋاتقان قار ئۇچ-
قۇنلىرى، ئېگىكلىرىنى كارسىلدىتىپ تىت-
رىتىۋاتقان زەھەردەك سوغۇق ئۇنىڭ شې-
رىن خىياللىرىغا توسقۇن بولالمايتتى.
«ھىم، قاقىر تۇمشۇق رەيھان، ئەمدى سا-
ڭا تاق ئۈزۈكمۇ يوق. تېخى ئاياغلىرىمغا
يىقىلىپ سەجدە قىلسەن!... قوبۇل قى-
لىش ـ قىلماسلىقنى ئويلىنىپ كۆرۈدى-
غان گەپ... ھى جۈپ بولسۇن دەيدا...
ۋۇي سىركول پاچاق، ساقال تاغىقى... تو-
ۋا ھېلىقى خاسىيەتنىڭ ماڭا تەگمەكچى
بولۇپ قالغىنىنى كۆرەيمۇ، ئۇنىڭ «خو-
تۇنۇم» دېگۈچىلىكى بارمۇ؟ تېخى ئىسمى-
نىڭ سەتلىكىچۇ... خا... سى... يەت... شۇمۇ
ئىسىم بوپتۇمۇ... داقيانۇستىن قالغان
ئىسىمغۇ... يېڭى زامان، يېڭى دەۋر ئىسىم-
لىرىغا يېقىنمۇ كەلمەيدۇ... ئادىلە... مۇ-
نىرە... مەھبۇبە... مانا بۇلارنى ئىسىم دې-
سە بولىدۇ... گۈلباھارچۇ؟! بۇمۇ كونا ئى-
سىم... لېكىن يامان ئەمەس... ئەمما ـ زە،
ئون ئالتە گراملىق ئالتۇن زەنجىر... تۇۋادېسە
بولىدۇ، مۇشۇ زاماننىڭ خوتۇنلىرى ياۋ-
روپا، غەرب ئەللىرىدىكى تۈكلۈك يالاڭ
پاچاق، پىستە كۈچۈكلەرنى دوراپ بويىنىغا
زەنجىر باغلىۋالغىنى نېمىسى؟! بۇنى پىس-
تە كۈچۈك مەدەنىيىتى دەيمىزمۇ؟!... ئەمدى
بىز ئۆگەنمىگەن ئىتلار مەدەنىيىتى قاپتۇ-
دە! خەير بوپتۇ، ئالسام ئالاي، لېكىن گۈل-
باھارغا بىر كۆرسىتىپ قويۇپ كۆزىدىن
ئوت چىقىرىۋېتىپ قويرۇقىنى خادا قى-
لاي... شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ سېيىتا-
خۇنىنى قوغلىمىغىنىنى مەن بىر كۆرەيچۇ!...
ۋاي، ۋاي پۇتۇمنىڭ توڭلاپ كېتىۋاتقى-
نىنى قارا...

سېيىت ئىككى كوچا ئەتراپىدا چۆگى-
لەپ پۇل كۆمگەن يەردىن ئون قېتىمدەك
ئۆتتى، ھەر ئۆتكىنىدە ئون بىرىنچى بال-
داق رىشاتكا تۈۋىگە قارايتتى. لېكىن بۇ

يەردىكى ئىزلارنى ئالىمقاچان قار كۆمۈۋەتكەنىدى.

سىيىت ھىجايدى، لېكىن توڭلاپ كەتكەنلىكتىن ئاغزى ۋە مەڭىز گۆشلىرى تارتىشىپ خۇددى يىغلىغاندەك چىرايى پۈرۈشۈپ كەتتى... ئاھ ئىككى مىڭ سەككىز يۈز سوم، ھېلىقى يەكچەشمىدىكى پۇلنى قوشسام ئۈچ مىڭ بىر يۈز ئەللىك سوم... مۇنداقچە ئېيتقاندا شورى قاچقان خوتۇندىن ئۈچنى يېڭىلىغىلى بولىدۇ... خۇدايىم مېنى خوتۇندىن بەختىمنى ئېيتىپتىكەن... شۇنچە خوتۇنلارنى ئالدىم، بىرەرسىمۇ چاپلىشىپ ئالمىدى... جېدەل-ماجىرا، ئاھ - ۋاھ دەپ ئاۋارىمۇ قىلمىدى... «ئاجرىشىپ كېتەيلى» دەپ بولغۇچە بوغچىسىنى قولىغا ئېلىپ بولدى. ھەتتا ئۆيدىن چىقىدىغان ۋاقتىدا قاپىقىنى تۈرۈپمۇ قويماي، گويا ھېيتلاپ كەلگەن مېھماندەك خىيالى چىقىپ كېتەتتى... لېكىنزە، ھېلىقى ئىسا شەيشەك... ئۇ قانچىنچىسىتى خۇدايىم... ھە توغرا سەككىزىنچىسى بولسا كېرەك... سىيىتنى ھاقارەتلەپ: «خۇش ھەيدىۋاز غوجام، ئەمدى مايىنى قوشۇقتا كەمچىلەپ ئىشلىتىدىغان، گېگىنا، تىببىي ساۋات ئىلمىي بويىچە ئارىلىقتا يىگىرمە سانتا قالدۇرۇپ بەدىنىنى بەدەنلىرىگە تەگكۈزمەي ياتىدىغان، چامغۇردىن باشقىسى زىيان قىلىدىغان، شورى قۇرىغاندىن بىرنى تېپىپ ئالالا» دېگەنىدى، ۋۇي بېشەم... ھەي... ئەر كىشىنى خوتۇندىن ئېيتمىسا بىكار، بەزى ئەرلەر ئىككى - ئۈچ يىلدىمۇ ئاجرىشالماي زۇلۇم تارتىدىكەن... نېمە دېگەن بەختسىزلەر ئۇلار... چاپلىشىۋالىدىغان رودىپاي خوتۇنلار باشقا بىر بالاقازا...

سىيىتنىڭ يۈرىكى قارتلا قىلدى - دە، تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ دائىم مىتىلداپ تۇرىدىغان كۆزلىرى ماگىزىن دوقمۇشىدىن قايرىلىپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئۈچ كىشىگە تىكىلگەنىدى. ئۇلارنىڭ بىرسى ساقچىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى... سىيىت دەرھال ئارقىغا ياندى - دە، خالتا كوچىغا كىرىپ تىكىۋەتتى... ئۇ بىر چاغدىلا تام ياقىلىرى، دەرەخ دالدىلىرى بىلەن چوڭ كوچىغا چىقتى. كوچىدا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. لېكىن ھېلىقى يەكچەشمىنىڭ قارىسىمۇ يوق ئىدى... تۇيۇقسىزلا سىيىتنىڭ كۆڭلىگە «ھېلىقى يەكچەشمە چوقۇم ساقچىلارغا تۇتۇلۇپ قالدى» دېگەن ئوي كېلىشى ئۇنى قورقۇنچ بېسىۋالدى. شۇڭا ئاپتوبۇس بېكىتىدە ماشىنا ساقلىغان ئادەم بولۇپ تۇرۇش ئۈچۈن بېكەتكە كەلدى. لېكىن بۇ چاغدا ئاپتوبۇس نېمىش قىلسۇن!... ئۇ ئاخىرى خالتا كوچا دوقمۇشىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇشنى، ئەگەر ساقچىنىڭ قارىسى كۆرۈنگۈدەك بولسىلا قېچىشنى لايىق تاپتى...

سىيىت بارغانسېرى جالاقلاپ تىترەپ، قۇلاقلىرى زىڭىلداپ ئاغرىشقا باشلىدى. شىلەپىسىدىكى قارلارنى ھېلىدىن - ھېلى قېقىپ چۈشۈرەتتى... پۇتىنى يەرگە ئۇراتتى، قولىقىنى ئۇۋۇلايتتى... پەلتوسىنىڭ تۈگمىسىنى يېشىپ، پەشلىرىگە چىڭ

ئورۇنۇپ، قوللىرىنى يەڭلىرىگە كەپلەپ
تىقىپ چوڭ كوچىغا قارايتتى.
يەكچەشمە كەلمىدى... سېيىتنىڭ كۆما-
نى بارغانسېرى چىڭىدى: «ھېلىقى خەنزۇ
يەكچەشمىنى چوقۇم ساقچىغا تۇتۇپ بەر-
دى. ھازىر ئۇ سوراق قىلىنىۋاتىدۇ... ھې-
لىلا ساقچىلارنى باشلاپ كەلسە...» سېيىت
قورققىنىدىن ئىشتىنىغا چىقىرىۋەتكىلى
تاسلا قالدى. ئۇ چوڭ كوچىغا راسا سەپ
سېلىۋالغاندىن كېيىن تېز - تېز مېڭىپ
گۈللۈك يېنىغا كېلىپ ئەتراپىغا يەنە بىر
قارىۋالدى - دە، قار ئىچىگە قولىنى تې-
قىپ كاللەك «دۇنيا» نى ئالدى ۋە دەر-
ھاللا پەلتۇنىڭ ئىچ يانچۇقىغا سېلىپ
ئالدى - ئارقىغا قارىماي تىكىۋەتتى. ئۇ
بىر نەچچە خالتا كوچىلاردىن ئايلىنىپ
ئۆيىگە كەلدى. پۇلنى كۆرۈشكە، ساناشقا
جېنى ئالدىراپ كەتكەن سېيىت ئىشىكنى
ئېتىپ، كاللەك تۈگۈچىنى چىقاردى ۋە چىڭ
باغلىۋېتىلگەن سۇلياۋ خالتىنى يېشىشكە
چىدىماي يىرتىپ تاشلىدى. لېكىن سېيىت
تاش ھەيكەلدەك قېتىپ قالدى... ئۇ نە-
پەس ئېلىشقىمۇ قورقاتتى... چىرايى قە-
غەزدەك ئاقىرىپ، كالپۇكلىرى تىترەپ
كەتتى... چۈنكى سۇلياۋ خالتا ئىچ-
چىدىن پۇلدەك كېسىلگەن ئىككى
باغلام كونا گېزىت قەغىزى
ئۈستەلگە تۆكۈلدى... ئىككى باغلام بوغۇل-
غان قەغەزنىڭ ئارىلىقىغا ئوتتۇرىسى
قىستۇرۇلۇپ يۆگەلگەن ئون سوملۇق پۇل-
مۇ كۆپەيتىش ماشىنىسىدا بېسىلغان بىر
تەرىپى ئاق قەغەز ئىدى...

سېيىت بوراندا غۇلاپ چۈشكەن پور كۆ-
تەكتەك لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى... ئۈچ
يۈز ئەللىك يۈەن (مۇنداقچە ئېيتقاندا
بىر خوتۇن)، سائەت، قەلەم قەپەزدىن بو-
شانغان قۇشتەك ئۇچۇپ كەتكەنىدى...
— ئاھ خۇدا، — شاپتۇل يەپ چۈش كۆر-
گەن سېيىت ئېگىردى، — بۇ قانداق بالا-قا-
زا، نېمە تارتقۇلۇق... خەپ يەكچەشمە
ئالدامچى، ئەسلى سەن ھېلىقى تۇكباش
بىلەن بىر ئىكەنسەن-دە،... قولۇڭ قۇرۇپ كې-
تەر ئىلاھىم... ماشىنىنىڭ چاقىدا دەسسى-
لىپ ئۆلەرسەن، غايىب ئوقۇقا نېسىپ بو-
لارسەن!... مېنىڭدەك ياۋاش، مۆمىن ئا-
دەمنى، دىيانەتلىك، پاك ئىنسانىنى ئالدى-
غانلىقىڭ ئۈچۈن خۇدايىم سېنىڭ جازايىڭ-
نى بېرەر، ئىككىلا كۆزۈڭ كور بولۇپ كېتەر...
ئەگەر سېيىتنىڭ بۇ ئاھ - زارلىرى، قار-
غىش تىللىرى راستىنلا خۇدايىمغا يەت-
كەن بولسا ئۇ كۆلۈپ كېتەرمىدى ياكى
«خەير دىخاھلىق» قىلارمىدى، بۇنى بىلگىلى
بولمايدۇ...
— بولدىلا، — دېدى سېيىت يىغلامسى-
راپ، — گۈلباھار، رەيھانلار ئەسلىدىن مىغۇسەت
نېمىلەر ئىدى. يەنىلا شۇ خاسىيەت ياخ-
شىكەن... ئىسمىمۇ خۇيىمۇ يېقىملىق، چى-
رايلىق ئاڭلىنىدۇ... راست «خاسىيەتلىك
كۈن»، «خاسىيەتلىك باھار»، «خاسىيەت-
لىك بايرام» دېگەندەك ئەڭ ياخشى خاتى-
رىلىك، ئۇلۇغ كۈنلەر خاسىيەتلىك بول-
دۇ ئەمەسمۇ... پاھ... پاھ... راستىنلا خا-
سىيەتلىك خوتۇن...«خا... سى ... يەت...»

تەقدىر

(ھېكايە)

ئابلىز ئابدىلىم

مەن ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى قېتىم مۇشۇ كوچىدا، ئەنە ئاۋۇ دوقمۇشتا كۆرۈشكەن. ئۇ چاغدا مەن تېخى ئەمدىلا ئون سەككىز ياشقا قەدەم تاشلىغان گۆدەك يىگىت ئىدىم. سىرتقا چىقىپ ئايلىنىش ياكى دوست ـ بۇرادەرلىرىم بىلەن ئويناپ كۈلۈش دائىملىق ئىشىم بولسىمۇ، گۈلنەزەر ئاتلىق بۇ رەنانىڭ بىزنىڭ مەھەللىلىك ئىكەنلىكىنى خەيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىكەنمەن. بىر كۆرۈپلا ئۇنىڭ سۈزۈك چىرايى، ئۇزۇن كىرپىكلەر بىلەن ئورالغان قوي كۆزلىرى، ھىلال ئايدەك ئەگىم قاشلىرى، تال ـ تال قىلىپ ئۆرۈۋالغان قۇندۇزدەك چاچلىرى ... قەلبىمنىڭ ئەڭ نازۇك يەرلىرىگىچە ئۆز تەسىرىنى سالغانىدى. گەپىنى كېسىپ ئېيتسام: «بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قالغان» ئىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ ئۇچرىشىشىمىز كۆپەيدى. ئارام تاپساق باغلاردا سەيلە قىلدۇق، كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ ئەتراپنى تاماشا قىلدۇق. شۇ جەرياندا ئۇنىڭغا كۆڭلۈمنى ئىزھار قىلىپمۇ باقتىم:

— ئەي گۈلنەزەر، مۇھەببەت باغچىڭىزدىن سەيلىگاھ بېرەلەرسىز مۇ؟ ـ دەپ سورىدىم بىر كۈنى. ئۇ ئۈندىمىدى، پەقەت شەلپەردەك قىزارغان چىرايىنى يەرگە قارىتىپ، ئاجايىپ لاتاپەت بىلەن جىملا تۇراتتى. كۆڭلىدە تەكلىپىمگە قوشۇلغان بولسىمۇ ئاغزىدىن چىقىرالمايۋاتاتتى. نېمە دېگەن كەمسۆز، نېمە دېگەن تارتىنچاقلىق بۇ!؟ لېكىن، ئۇنىڭ مۇشۇ تۇرقى بىلەنىمۇ جەننەتتىكى ھۆر قىزلارغا ھۆكۈمران بولالايدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل ئىدى. ھەر قېتىم ئۇنىڭ مۇشۇنداق تۇرۇۋېلىشى ماڭا تولىمۇ يېقىملىق تۇيۇلاتتى. ئەپسۇسكى، ئۇ بۇنىڭغا يارىشا ماڭا ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرمايتتى.

شۇ تەرىقىدە ئارىدىن بىر يىلدەك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. بىز ئاڭغىچە بىر قانچە قېتىم كۆرۈشۈپ، بىللە تاماشا قىلدۇق. بىكار چاغلاردا يايلاققا بېرىپ ئۇنىڭ قويلىرىنى بېقىشىپ بېرەتتىم، ئۆيىدىن ئېلىۋالغان ھەر خىل كىتابلارنى ئوقۇپ بېرەتتىم، ئۇ بەزىدە كۈلۈپ كەتسە، بەزىدە ھېكايىلەردىن تەسىرلىنىپ كۆز چاناقلىرىنى ئۇنسىز ياشلايتتى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كىرپىكلىرىگە ئىلىنىپ قالغان كىچىك ياش تامچىسىمۇ ماڭا خۇددى گۈل بەرگىدىكى شەبنەمدەك بىلىنەتتى. لېكىن، نېمە ئۈچۈندۇر شۇنچە ئازاب چېكىپ يۈرگىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ، تىل فونتانىدىن بىرەر چاچراتمىنى چىقىرىپ قويمىغىنىغا قاتتىق ئۆكۈنەتتىم. ئەمما، قاتتىقراق گەپ قىلىپ قويسام ئۇنىڭ پىروزىدەك سۈزۈك چىرايىغا خاپىلىق داغلىرىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۆزۈمنىلا جىملەيتتىم. ھەر ھەر قاچان «ئۇ مېنىڭكى» دەيدىغان يوقالماس پىكىر كۆڭلۈمنىڭ تۆرىدىن تارتىپ تىلىمنىڭ ئۇچىغىچە دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. ئۇلۇغ خۇدا كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئارزۇ گۈللىرىمنى چېچەك ئاچقۇزدۇ، ـ دەپ

ئۆيلىغىنىم ئويلىغان ئىدى.

تەقدىرنىڭ ماڭا ئاتا قىلغىنى نېمىدۇ؟ — گۈلنەزەر بىلەن يۈرگەن چاغلار بىر يېرىم يىلدىن كېيىن ئۈشتۈمتۇت توختاپ قالدى. دادامنىڭ خىزمەت ئورنىنىڭ يۆتكىلىشى تۈپەيلىدىن ئائىلىمىزدىكىلەر كۆچۈشكە مەجبۇر بولدى. شۇ كۈنى بىز ئاخىرقى قېتىم ئۇچراشتۇق. جۇدالىق ياشلىرىمىز تەڭلا ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ باغرىمغا ئۆزىنى تاشلاپ ئېسەدەپ يىغلايتتى.

— گۈلنەزەر،... ئەزىزىم، — دەيتتىم مەشىلداپ تۇرۇپ، — بولدى يىغلىماڭ، قارىدەك كۆڭلىڭىزنى داغلىماڭ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە يەنە بىرگە بولالايمىز!

ئۇ كۆز قىيمىغان هالدا بىر دەستە ياۋا گۈلنى قولۇمغا تۇتقۇزدى. بىز چەكسىز ھەسرەتكە پاتقان يىغا - زارە ئىچىدە ئايرىلدۇق. تاكى ئۆيگە كەلگۈچە كۆز يېشىم قۇرىمىدى. ئۇمۇ مەن يىراقلاشقىچە ئورنىدىن قوزغالماي قولىنى پۇلاڭلىتىپ تۇراتتى، شۇ چاغدىمۇ پەقەت ئۈندىمەي ئۈنسىز ياش تۆكەتتى...

ئارىدىن توپتوغرا قىرىق يىل ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. نەۋرەم دىلرەبامۇ چۈكۈلداپ سۆزلىيەلەيدىغان بولدى. مانا مۇشۇنداق ئۇزاق يىللاردىن كېيىن يەنە ئاۋۋالقى يۇرتۇم — گۈلنەزەرنىڭ مەھەللىسىگە دەم ئېلىش بىلەن قايتىپ كەلدىم. ئىلگىرىكى كوچىلار، باغلار، ئېتىزلار... نىڭ ھەممىسىدە ئۆزگىرىش بولۇپتۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشقان كوچىنى ئوڭايلا تونۇۋالدىم. بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنى يوقلاش ئۈچۈن نەۋرەمنى ئەگەشتۈرۈپ يولغا چىقتىم. توۋا، ئۇمۇ كىچىك بىر ئوغۇل بالىنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. گەرچە ئۇ مۆكچىيىپ قالغان، چاچلىرى قاردەك ئاقىرىپ كەتكەن بولسىمۇ يەنىلا چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئۇ مېنى كۆرگەندىن كېيىن بىر هازا چىرايىمغا تىكىلىپ تۇردى. ئىككىمىز خېلى ئۇزاققىچە ھاياجىنىمىزنى باسالماي كۆز يېشى قىلىشتۇق. مەن تىنچلىق سوراپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئالغان سوۋغا - سالاملىرىمنى بەردىم. شۇ چاغدىمۇ ئۇ بىرەر ئېغىز سۆز قىلمىدى. پەقەت ھاياجان يېشى قاپلىغان كۆزلىرىدە بىر خىل رازىمەنلىك ئوتلىرى ئۇچقۇن چاچرىتىپ تۇراتتى. ئۇ نەۋرىسىنى تارتىپ قول ئىشارىسى بىلەن بىر نېمىلەرنى دېدى. بالا ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ چۈكۈلداپ كەتتى:

— بوۋا، مومام سىزنى بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى - دەيدۇ، — مەن بالىنى قۇچىقىمغا ئېلىپ سۆيۈپ قويدۇم. قارىسام دىلرابامۇ ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئەركىلەپ تۇرۇپتۇ. بىز بىر - بىرىمىزگە مەنىلىك قارىشىۋالدۇق، مەن ئۇنىڭ بىلەن يەنە كۆرۈشىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ خوشلىشىپ كەينىمگە ياندىم، مۇشۇ چاغدىلا ئۇنىڭ پۈتۈن گەپ سۆزلىرىنىڭ قول ئىشارىسى بىلەن بولۇۋاتقانلىقى، ئۇنىڭ تىلسىز ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

مەن نەۋرەمنى ئەگەشتۈرۈپ يولدا كېتىپ بارىمەن، كۆڭلۈمدە بىر خىيال كەچمەكتە: مەن ۋاپاسىزلىق قىلمىدىم، ئۇمۇ شۇنداق، پەقەت تەقدىر، رەھىمسىز يىللار بىزگە ۋاپاسىزلىق قىلدى، لېكىن بىزنىڭ قەلبىمىز پۈتۈنلەي ۋاپا بىلەن تولغان!... خىيالەن بىلىۋاتىمەن. شۇ تاپتا ئۇمۇ مۇشۇنداق خىيال ئىلكىدە كېتىپ بارغاندۇ!...

ئىككى ھېكايە

تۇرسۇنتوختى سۇلايمان

تۇمان

تاڭ سەھەر. تۇمان ئىنتايىن قويۇق بولغاچقا ھاۋا بەكمۇ نەم ئىدى.

مەسچىتتە مەزىنىنىڭ ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ ئاۋاز باشتا بوش، ئېنىقسىز ئاڭلىنىپ، بارا ـ بارا يېقىملىق سىمفونىيىدەك لەرزان، ئېنىق جاراڭلاپ مەھەللىنى لەرزىگە سالدى. ساپ ۋە نەم ھاۋا تىترىدى. مەزىنىنىڭ بۇ ئاۋازى بەھەيۋەت گۈلدۈرلىگەن چاقماقتەك جىمى تىنچلىقنى، جىمجىتلىقنى ۋە ئاقۇش قويۇق تۇماننى رەھىمسىزلىك بىلەن ئاياغ-ئاستى قىلدى.

مەھەللىدىكى كىشىلەر چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىشتى. ئۇلار ساپما كەشلىرىنى شىپىرلىتىپ سۆرىگىنىچە ھاجەتخانىغا يۈگۈرۈشتى. كېچىچە گاللىرىغا يىغىلىپ قالغان خەپرۇكنى چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن ئاۋازلىق يۆتىلىشتى. بامدات نامىزى ئۈچۈن تەييارلىنىپ ئالدىرىشىپ، مەسچىتكە سەلدەك ئېقىشتى. تاڭ ئالدىدىكى بىردەملىك جىمجىتلىق مەسچىتتىكى مەزىنىنىڭ ئاۋازى بىلەن پۈتۈنلەي بۇزۇلدى.

بۇرۇنراق كېلىپ، ئىككى رەكەت سۈننەت نامىزىنى ئۆتەپ بولغان ئەللىكتەك جامائەت، غۇۋا يورۇقلۇق ئىچىدە، ناماز ۋاقتى بولغۇچە ئىمامنىڭ پەندى ـ نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالماقتا ئىدى:

ــ خۇدا، ئۇ ھەممىگە قادىر ئۇلۇغ ياراتقۇچى، ئۇنىڭ قۇدرىتىسىز قىل تەۋرىمەيدۇ. پانىي ئالەمدىكى ئۆزگىرىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نەزەرى بىلەن بولىدۇ،ــ دېدى. ئۇ جامائەتكە سۆزۈمنى ئاڭلاۋاتامدۇ ـ يوق؟ دېگەندەك تەكشى نەزەر سېلىپ، كۆڭلىنى ئىمىن تاپقۇزۇۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى،ــ پەيغەمبىرىمىزنىڭ بىرسى مۇنداق چۈش كۆرۈپتۇ: تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بىر دېھقان بۇغداي ئورۇۋاتقۇدەك، پەيغەمبىرىمىز قاراپ تۇرسا، ھېلىقى كىشى بۇغداينىڭ راسا باراقسانلاپ، ئەمدىلەتىن دان تۇتاي دەپ كەلگىنىنىمۇ، پىشاي دەپ كەلگەن خېمىنىمۇ، ۋايىغا يەتكەن پىشقىنىمۇ، ئورۇش ۋاقتى ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن، دانلىرى قۇيۇلۇپ ھېچنېمىسى قالمىغان پاخالنىمۇ بىرنى قويماي ئورۇۋاتقۇدەك. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى پەيغەمبىرىمىز ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ھېلىقى پەيغەمبەر ئاللانىڭ قېشىغا بېرىپ، بۇ چۈشىنىڭ تەبىرىنى سورىغانىكەن، ئاللاتائالا:

ــ ئۆلۈم دېگەن كىچىككىمۇ بار، چوڭغىمۇ بار، ئاغرىققىمۇ بار، ساققىمۇ بار، ئۇنىڭدىن ھېچكىم قۇتۇلالمايدۇ،ــ دەپ تەبىر بېرىپتۇ...

مۇڭ باسقان كۆزلەر ئىمامغا ئىنتائەتمەنلىك بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. ئىمام ئادەت بويىچە ھەر جۈملە سۆزنى دانىمۇ دانە باشلىدى:

ــ جامائەت، ئاللاتائالا «يارىتىشتا مەن ياراتتىم، يارىلىشتا ئۆزۈڭدىن» دېگەن. بىز خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ئاپىرىدە بولدۇق، يەنە خۇدانىڭ قۇدرىتى

بىلەن ئۆلۈپ تۆگەيمىز. ئىنسان بۇ دۇنيا
ئۈچۈن مېهمان. شۇڭا بىز ھەمقام ياشـ
شىمىز زۆرۈردۇر... بىر مۆمىن چاڭقىغان
يەنە بىر مۆمىنگە سۇ بېرىپ، ئۇنىڭ تەشـ
نالىقىنى قاندۇرسا، قىيامەت كۈنى ئاللا
ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن
ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرىدۇ. بىر مۆ-
مىن ئاچ قالغان يەنە بىر مۆمىننى غىزا-
لاندۇرسا، ئاللا ئۇنى جەننەتنىڭ خاسيەتـ
لىك مېۋىلىرى بىلەن ئوزۇقلاندۇرىدۇ. بىر
مۆمىن يالاڭـاچ قالغان باشقا بىر مۆمىنـ
گە كىيىم - كېچەك بەرسە، ئاللا ئۇنى جەنـ
نەتنىڭ يېشىللىقلىرى بىلەن پۈركەيدۇ...

دەل شۇ چاغدا مەسچىت مەزىنىنىڭ نا-
ماز بامداتقا چۇشۇرگەن تـەكبىرى تـىمـ
تاسلىققا چۆككەن مەسچىت ئىچىنى داۋالـ
غۇتۇپ، ئىمامنىڭ ئۇلۇغ ۋەز-نەسىھەتلىـ
رىنىڭ بېلىگە تېپىپ، جاماەتنى ئۇۋۇسـ
غا سۇ كىرىپ كەتكەن چۈمۈلىلەردەك ئۆرە-
تۆپە قىلىۋەتتى.

بامدات نامىزىنى دەل ۋاقتىدا ئۆتەپ،
خۇدانىڭ بىر ۋاخلىق پەرھىزىنى كۆڭۈلـ
دىكىدەك ئادا قىلىۋالغان جـامائەت ئـىـ
مام بىلەن مەزىنىنىڭ باشچىلىقىدا يۇقىرى
مەھەللىگە چاقىرتىلغان نەزىرىگە، ئاسفالتـ
لىق ماي يولىدا توپلىشىپ، ئىمامنىڭ تۆ-
گىمەس ۋەز - نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالـ
غاچ كېتىپ باراتتى.

— ئاللاتائالا شۇنداق ئېيتىدۇكى، مې-
يىتكە ئۈچ نەرسە ئەگىشىپ بارىدۇ، ئۇلار-
دىن ئىككىسى گۆر ئاغزىدىن قـايتىپ كې-
لىدۇ. بىرسى ئۇنىڭ بىلەن قېپقالىدۇ. ئۇ-
نىڭ بالا - چاقىسى، مال - دۇنـياسى ۋە
ئەمەل-مەنسىپى ئەگىشىپ بارىدۇ. ئۇنىڭ
بالا - چاقىسى بىلەن مال دۇنياسى قايـ
تىپ كېلىدۇ. ئەمىلى ئۇنىڭ بىلەن قـېپـ

قالىدۇ...

پۈتۈن ئەتراپ قويۇق تۇمان، ۋاقىت
خېلى بىر يەرگە بارغان بولسىمۇ تـۇمان
تېخى تارقىماي كەتمىگەنىدى.

ئىمام باشچىلىقىدىكى جامائەت نەزىرىـ
دىن يېنىپ، يېرىم يولغا كەلگەندە ئـانىـ
سى بىلەن قاياقىدۇر بىر يەرگە ماڭغان
ئىمامنىڭ بەش ياشلىق نەۋرىسى بـوۋـ
سىنى كۆرۈپ، يولنىڭ قارشى تەرىپىدىن:
— بوۋا!...— دېگىنىچە بېلىقتەك پىلتىڭـ
لاپ يۈگۈرۈپ كەلدى. بەش - ئالتە مېتىر
يىراقلىقتىن ئۈچقاندەك كېلىۋاتقان يۈك
ماشىنىسىنى كۆرگەن ئىمامنىڭ پەيزى ئاپـ
تاپتا يوقالغان تۇماندەك بىراقلا يـوقالـ
دى. شۇ هامان كۆزى قاراڭغۇلىشىپ بـار
ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى:

— هاي، توختا...!

قۇيۇندەك كەلگەن يۈك ماشىنىسى كۈچـ
لۈك تورموز بىلەن ئىمامنىڭ يۈرەك پـا-
رىسىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ئون نەچچە مـېتىر
يىراققا بېرىپ توختىدى. جامائەت گۇر-
رىدە كېلىپ، ئىمامنىڭ نەۋرىسىنى ئورىـ
ۋالدى. بالىنىڭ بېشى ئېزىلىپ، نـەپسى
ئاللىقاچان توختاپ قالغانىدى. ئـىمامغا
خۇددى پۈتكۈل دۇنيا هـەش - پەش دې-
گۈچىلا گۆرۈستان جىمجىتلىقى ئىچىدە قالـ
غاندەك، يۈرەكلەر سوقۇشتىن، ئـادەملەر
مېڭىشتىن، چـاقـلار ئايلىنىشتىن... پۈتـ
كۈل دۇنيا بىردىنلا هاياتلىقتىن، هـەرىـ
كەتتىن توختاپ قالغاندەك بىلىندى.

كۆزىگە غەزەپ ۋە جۇدالىقتىن قان تولـ
غان ئىمام كابىنكىدىن چۈشۈپ قورقۇنچـ
تىن يۈرىكى چىقىپ كېتىپ، قارانچۇقتەك
تۇرغان شوپۇرنىڭ ياقىسىدىن قاماللىدى:

— س... سەن؟!...— ئىمام نەپسىنى رۇسـ
لىيالماي ۋاتقان بولسىمۇ ئاخىرى مـۇشـۇ

گەپنى قىلالىدى. جاماﺋەت ئىمامنى توسۇۋېلىپ تەسەللىي بېرىشكە باشلىدى:

— سەۋر قىلىسىلا ئىمام، ئاچچىقلىرىدىن يانسىلا، خۇدا ھەممىگە قادىر، ئۇنىڭ قۇدرىتىسىز قىل تەۋرىمەيدۇ، ئۆلۈم دېگەن كىچىككىمۇ، قېرىغىمۇ...

— سەۋر قىلىسىلا، سەۋر، سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن ئەمەسمۇ؟ بۇنى سورايدىغان ھۆكۈمەتنىڭ قانۇن دەيدىغان ئادىل تارازىسى بارغۇ؟...

— ئاچچىقلىرىدىن يانسىلا، ئۆزلىرىنى تۇتۇۋالسىلا...

ئىمامنىڭ پەيلى ئىسسىقنى كۆرگەن قاردى ياغدەك ئېرىپ، شوپۇرنىڭ ياقىسىدىن بۇركۇتتەك قاماللىۋالغان قولىنى ئېسىگە بىر ئىش كەلگەندەك بوشاتتى - دە، ئۇلۇغ تىنىپ، يىراقتىن سوزۇلۇپ ياتقان چېكى يوق ئاسفالت يولنى قاپلاپ تۇرغان نېپىز تۇماندەك جىممىدە تۇرۇپ قالدى.

مىراس

1

قويچى جەمەتىدىكى بەش ئۇرۇق-تۇغقانغا ئاتا-ئانىسىدىن پۇلغا يارىغۇدەك بىساتتىن پەقەت تۆت تۈپ قېرى ياڭاق دەرىخىلا مىراس بولۇپ قالدى.

2

بەش ئۇرۇق - تۇغقان ھەر يىلى كۈزدە تۆت تۈپ قېرى ياڭاق دەرىخىنىڭ ئاستىغا جەم بولۇپ، كىچىكرەك بولسىمۇ بىر ەرجانىۋارنى قان قىلىپ، نەزىر-چىراغ قىلىشىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ياتىدىغان جايىنىڭ «جەننەت» تە بولۇشىنى تىلەپ دۇئا - تىلاۋەت قىلىغاندىن كېيىن، ياڭاقنى قېقىشىپ، مېۋىسىنى جۇغلاپ، ئايرىپ، بۆلۈشۈپ، ئۆز قورساقلىرىدا ئايرىم چوت سوقۇشۇپ تارقىلىشاتتى.

3

«بەشتە ياخشى يېزا قۇرۇش» مەزگىلىدە، قويچى جەمەتىنىڭ بىردىنبىر مىراسى بولغان تۆت تۈپ قېرى ياڭاق دەرىخى تېرىلغۇ يەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا بولغاچقا، يىلتىزى بىلەن چىقىرىۋېتىشكە توغرا كەلدى.

4

ياڭاق چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىن تېرىقتەك چېچىلىپ كەتكەن بەش ئۇرۇق-تۇغقان بىر سائەت ئىچىدىلا ياڭاق تۈۋىگە جەم بولۇپ، بۇ ئاتا - ئانىسىدىن قالغان ئەڭ ئاخىرقى مىراسنى ئادىللىق بىلەن بۆلۈشمەكچى بولدى.

5

بىر كۈنلۈك تالاش - تارتىشتىن كېيىن باشلىرى پىرقىراپ، گاللىرى قۇرۇپ كەتكەن بەش ئۇرۇق - تۇغقان، ئەڭ ياخشىسى بۇ مىراسنى ئېتىز ئۈستىدىلا سېتىپ چوڭىنىڭ كىچىكىگە نىسبەتى بويىچە بۆلۈشمەكچى بولدى.

ئۆزىگە تەئەللۇق مىراسنى نەق ئېلىپ «غەلىبە ناخشىسى» نى توپلىق يولغا چاك كەلتۈرۈپ خۇشال قايتقان بەش ئۇرۇق - تۇغقان ئۆزلىرىدىن نەۋرىلىرىگە نېمە «مىراس» بولۇپ قالىدىغانلىقىنى خىيال قىلىشىمۇ كەلتۈرۈشمىدي.

ئىچ - ئىچىمدىن كۈلكە قاينايدۇ

(غەزەللەر)

روزى سايىت

گۈل قىلىپ

يۈرگۈنىم، ئېيت، كونا ئەندىزگۇل قىلىپ،
پەتىۋاچى پىتنە - ئەگىز گۇل قىلىپ.
«ئىت ۋاپا» دەپ، ئىتنى باقسام چىشلىدى،
(«يار جاپا، سەن باقما ھەرگىز»گۇل قىلىپ).
ئۆتتى ئۆمرۈمنىڭ تېگى ناخۇش ياران،
ھەر قەدەمدە كاتتا پەرھىز گۇل قىلىپ.
يوقىنى ئىستەشتە قولۇمدىن كەتتى نەق،
قان يۇتۇپ دىل، كۆزدە ئەگىز،گۇل قىلىپ.
دەپ زىيان تارتتىمغۇ سەراپىنى دېگىنىز،
كۆرۈنۈپ ئاسلانمۇ يەلپۈز-گۇل قىلىپ.
ئەمدى غەپلەتتىن مۇراد ھاسىل ئەمەس،
چالغىتالماس دىلنى«سىز، بىز»گۈل قىلىپ.
سۇغا چۆشكەن تاشمۇ بىر ئۈن قالدۇرار،
مەنچۇ، يوقكەن ئۇشبۇ«ئۈن، ئىز»،گۇل قىلىپ.
يۈتمىسۇن ئىمان گۇمانىنىڭ ۋەجىدىن،
نەدىكى جۇل، ئەسكى تەقرىز گۇل قىلىپ.
مەن چىگەي پوتا ئىشەنچتىن، مەيلىگەر،
ياقسا ئوت - ئىشقىنى بىرقىزگۇل قىلىپ...

چەك قويماق كېرەك!

تۆھپىسىنىڭ نوتىسى ئاچسا گۈل پورەك،
ھەسەتنىڭ قۇيۇنى كولىدى ئورەك.
بىرسىدىن دىماقلار پۇرىدى ئىپار،
بىرسىنىڭ غۇبارى نېمىدىن دېرەك؟
ئەي ياران؛ كۆزگىنە بۇ قىزىق ئىشنى،
ئۇ بىرسى جاپاكەش، بۇشۇنداق «زېرەك».
ئۇ بىرسى ئەجرىدىن مالال، بى كۆتۈم،
بۇ بىرسى ئەتىۋار تارتىسمۇ خورەك.
ئۇ بىرىنى تومۇزدا قازىدۇ كۆلنى،
بۇ بىرسى چۆمۈلۈپ سەگىتەر يۈرەك.
ئۇ بىرسى چۆللەرگە تىكىدۇ جىرىم،
بۇ بىرسى بى ئەجىر كېسىدۇ تېرەك.
ئۇ بىرسى قويلارنىڭ غېمىدە چوپان،
بۇ بىرسى مال باقماي چاينار ياغ-بۆرەك.
نېمىشقا، نېمىشقا بىرسى ئويۇنچى،
بىرسىنىڭ ماڭلىيى تاش تېگىپ ھۆررەك؟
شۇڭقارنىڭ ئۇۋىدىن نەپلەنسە تايغان،
بولامدۇ، بۇ ھالغا چەك قويماق كېرەك!

سەن تېخى بۇ ھالغا قالمىدىڭ، ئەمما ...

قەيەردە نادانىنىڭ ئىززىتى خانچە،
خانلىقنىڭ راۋاجى بولمايدۇ ئانچە.
قويسا خان غەپلەتنىڭ ياستۇقىغا باش،
زېرەكلەر قەۋمىگە باقىدۇ يانچە.
بېشىرەتخور بولسا خان خازانە قۇرۇق،
باجگىرى قامچىنى شىلتىسۇن قانچە.
بۇ ھالدا يۇرت خاراب، پۇقرامۇ بىباش،
ئەجىر-تەر نەپ بەرمەس، يىلدا بىرنانچە.
سېنى خان دېمىدىم، نادان دېمىدىم،
مەرتىۋەڭ يەتكۈچە- «پۈكۈن-پالان»چە.

ئېپىك بار، كېپىك بار، چالساڭ دېپىڭ بار،
چايىڭ بار نىهايەت تۆردە ئالقانچە.
بەزىدە ئۆزۈڭنى چاغلايسەن قالتىس،
ئاۋامنى كۆرۈسەن ھۆكۈز، ساپانچە.
شان بەرگەن، تان بەرگەن، جەۋلان بەرگەننى
ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويما ئاسانچە.
ئەقىلىڭنى قىلدى كىم شۆھرىتىڭگە يەم،
بىلىپ قوي، كىبىرسى بولسۇن ئاسمانچە؛
قەھرىنىڭ بورىنى سوقىدۇ بەرھەق،
ئۇ چاغدا، جايى هاڭ — پۇتى تايغانچە.
سەن تېخى ئۇ هالغا قالمىدىڭ، قالما،
ۋە لېكىن ھېزى بول، ياشا ئىنسانچە.
هالغا هال، مۇڭغا مۇڭ بولغىن، راۋاج تاپ،
شۇندىلا چاقۇڭدا قالماس «هاۋانچە»!

دېمىدىم بۇ سۆزنى قارىسىغىلا

مەرىپەت تەرەققى تاپمىغان ماكان،
بەئەينى يېقىلغان خارابە قورغان.
ئۇ يەردە چاشقانلار تۈزىدۇ سورۇن،
بۇلبۇلنىڭ ئورنىدا ھۇقۇش غەزەلخان.
ئۇ جايدا ھۆپۈپتىن تاج يۇلسا سۇندۇڭ،
تۈلكىلەر يولۋاسقا بولىدۇ خاقان.
«يورغىلاش ماھىرى مەن!» دەيدۇ قاغا،
كەكلىكنىڭ مېڭىشى مودىدىن قالغان.
شۇڭقارنى ئۇۋۇ قىلىپ يۇرسە گۆزگىنەك،
ھۇرپەيگەك توشقانغا مۇلازىم تايغان.
مەرىپەت چېكىنسە، تارىخ ئۆكۈنسە،
كىشنەيدۇ قىرچاڭغۇ، تۈلپاردا پىغان.
ئىلىم - پەن ئەھلى خار بولىدۇ ئۇ چاغ،
نادانلار سەللىنى يۆگەيدۇ يوغان.
ئەقىلغا غاپىللىق تاشلايدۇ يۈگەن،
تەپەككۇر جىسمىنى قاپلايدۇ سوغان.①
دېمىدىم بۇ سۆزنى قارىسىغىلا،
يېقىندا، ئاھ، شۇنداق بىر زامان بولغان.
« ئۆرتە ! چاق ! ... » غەۋغاسى كەلكۈن-
دەك يامىراپ،
گۈلزارنى لاي بېسىپ، بۇزۇلغان توغان.
تەلىيىڭ ئوڭ سېنىڭ، مەرىپەت ئازاد،
سۆي ئۇنى ئەي ئەۋلاد، مۇرادىڭغا قان!

ھەم - قام بولمىساق ...

ئىش راۋاج تاپمايدۇ ھەم - قام② بول -
مىساق،
شان قىزى باقمايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
دىلبىرى نۇسرەت-زەپەرنىڭ گۈل تىزىپ،
مەيدىگە تاقمايدۇ ھەم - قام بولمىساق.
بوۋىلار « ھەم - قام — ئىناق ئۆيت» دەپ-
تىكەن،
تەتۈرى ئاقمايدۇ، ھەم - قام بولمىساق.
نەچچە مىڭ يىللىق رىيازەت چوڭ ساۋاق،
دىلنى دەرد قاپلايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
چوڭ دەرەخنى كەسلىگەن شۇ پالتىنى
ئۆز شېخى ساپلايدۇ، ھەم-قام بولمىساق.
پىتنە - ئەگىز، شۇم ھەسەت، تۆھمەت -
چاقا،
بىزگە تۆش چاپلايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
بىز سەپەر پەرۋازى قىلغان كاتتا قۇش،
قۇش قاناتقا قمايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
بىز تۈمەنمىڭ ئارغىماق جەڭگاھتىكى،
ئىشق بىلەن چاپمايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
بىز گويا توپ③ زاتى نامراتلىق نىشان،
پىلتە ئوت چاقمايدۇ ھەم-قام بولمىساق.
بىز گويا كەلكۈن — « يېڭىش ! » دەپ
يامىرىغان،
سۇ راۋان ئاقمايدۇ ھەم - قام بولمىساق.
بىز گويا بىر مارش زەپەرچۇن ياڭرىغان،
ئەللىگە④ ياقمايدۇ ھەم - قام بولمىساق.
ئۆم-ئىناقلىق بىزگە بولسۇن تۇغ، شۇئار،
پۇشتىمىز دادلايدۇ ھەم - قام بولمىساق!

① سوغان — يىرىڭلىق يارا. ② ھەم-قام — ئېجىل-ئىناق. ③ ئەللە — كېشىلەر. ④ توپ — زەمبىرەك.

ئاۋۇي كېرەك !

غەيرىي،مەيلى ئۆز ئارا ئاۋۇي[1] كېرەك،
يۇتسە ئاۋۇي دىل يارا، ئاۋۇي كېرەك.
«جاننى بەر، ئاۋۇينى ئال!» دەر كونىلار،
كۆزنى چوڭ ئاچقىن — قارا،ئاۋۇي كېرەك.
گەر بېشىڭغا كەلسە تاللاش مەزگىلى،
ئالدىغا چاپقىن دارا[2] — ئاۋۇي كېرەك!
بىلمىگەن ئاۋۇينى ئىززەتتىن يىراق،
قالما ئىززەتتىن چالا ئاۋۇي كېرەك.
دەيدۇ ئەل يۈزسىزنى «قانىسىز» نەقىلدە،
دەل شۇ يۈزسىزلىك بالا، ئاۋۇي كېرەك.
بۇ بالادىن قاچ ئىناۋەت كۆزلىسەڭ،
يوق بۇڭا سۈلھى - سالا، ئاۋۇي كېرەك.

ئاۋۇينى ساقلىما قىلىق — كاتتىلىق،
ئۇ ھۆسن، ئۇ تاج - جۇلا، ئاۋۇي كېرەك.
بىلمىگەن ئاۋۇينى بىلمەس باشقىنى،
ياخشى ئۇنداقتىن كالا ، ئاۋۇي كېرەك.
كىمدە يوق نۇقسان — تۈزەتسەڭ بولدى،
بەس،
ياپما ئاۋۇيچۈن يالا ، ئاۋۇي كېرەك.
ئەھلى ئىنسانغا كېرەك نۇرغۇن نېمە،
ھەممىسىدىن ئەۋۋىلا ئاۋۇي كېرەك.
روزى ، گەپدانلىقنى قوي، ئاۋۇي ئۆگەن،
سەن ئەمەس چۆچكۈن بالا[3]،ئاۋۇيكېرەك!

پەلەمما

سەنھۈنەرۋەنقاتمىغىن،ئىشقا پەلەمما،[4]
تامچى بولساڭقىلما لاي،خىشقا پەلەمما.
گەرئۆزۈڭخارەتچېپىنداڭ چىقمىسۇنجىق،
نەقىشگەرسەن سىزما كاھىشقا پەلەمما.
كەسپى سەيپۇڭ سەن خېرىتىنى كەسمە
«شارت - شۇرت»،
«ئەن بويى»دىن ئولجا ئايرىشقا پەلەمما.
ياكىزەرگەرسەنئېرىغ مالنى[5]ئېرىغئەت،
ئەتمە زەردىن«پوق»نى ئايرىشقا پەلەمما.
ياكى سەن «ئوقەتچى» سۆيگۈ رەستىسىدە،
ئىستىمەمىكرىڭدە «كۆي-پىش»قا پەلەمما.

ھەر ھۈنەرنىڭ بىر پىرى بار چۆپقىتى ھەم،
ئاقمىغاي ئىش تەگسىلا چىشقا پەلەمما.
كىم بېزار بولماپتۇ ئەگرۇ-ساختىلىقتىن،
نەق سەۋەبكار بارچە قىلمىشقا پەلەمما.
تاپتى روناق كەسپىي ئەخلاقتا ھۈنەرلەر،
(«ياز»نى ئۆزگەرتتى جۇدۇن «قىش»قا
پەلەمما).
سەنمۇ روزى ، تاپمىساڭ راستىلىقتا
بەرىكەت،
قويغۇسى شەنىڭنى قارغىشقا پەلەمما!

غېلىم

دوست تۇرۇپ بەختىمگە قوپماڭلار غېلىم[6]
بۇ مۇراد تەختىمگە قوپماڭلار غېلىم.
شۇنچە يىل سۆيگۈم نېسىدىن كۆردى رەنج،
ئەمدىكى نەقتىمگە قوپماڭلار غېلىم.
داغى ھىجراندىن قۇتۇلدۇم، مەن خۇشال،
شۇ خۇشال ئەقلىمگە قوپماڭلار غېلىم.
باغرىغا ئالسا ۋىسالىنىڭ دىلبىرى،
دىلبىردىم - رەببىمگە قوپماڭلار غېلىم.

مەن ئۇنىڭ مېھرىگە قايتۇرسام ۋاپا،
شۇنچىلىك تەقدىمگە قوپماڭلار غېلىم.
ئىچ - ئىچىمدىن كۈلكە قايناپدۇ مېنىڭ،
كۈلكىچان ئەپتىمگە قوپماڭلار غېلىم.
دەپسىلەر «بىر يار تېپىپ شاشتى ئەجەب»،
بۇ ئازار قەلبىمگە، قوپماڭلار غېلىم.
جامى مەي قولدا، تىلىمدا كۈي - غەزەل،
ياندا يار، بەھرىمگە قوپماڭلار غېلىم.
روزىغا دوستلار كېرەك، دوستى يۆلەك،
يار - تىلەك! بەختىمگە قوپماڭلار غېلىم.

---

[1] ئاۋۇي — ئىززەت، ھۆرمەت. [2] دارا — ئوددۇل. [3] چۆچكۈن بالا — ئەقىل تاپمىغان بالا.
[4] پەلەمما — ھىيلە مىكىر. [5] ئېرىغ مال — پاكىز - مال - ئالتۇن. [6] غېلىم — ئۆكتە.

ئاجايىپ بازار

بۇ غەۋغايى جاھان قايناق بازار ـ رەستە،
چاپار، يۈگۈرەرجەمى جان ئۇندا بەس-بەستە.
ئۇ شۇنداق بىر بازاركى مال-تاۋارى كۆپ،
پۈتەر ئەمما كىشىنىڭ سودىسى تەستە.
ئۆمۈر خەجلەيدۇ ھەر كىم مۇددىئا كۆزلەپ،
ۋىسال، غايە، تەقەززا... تەڭلا دەمبەستە.
بىرى بۇندىن مۇراد يۈكلەيدۇ نارىغا،
بىرى قايتقاي قۇرۇق قول پەيلى ھەس-ھەستە.
بىرى گۈل-غۇنچىسىز كۆز يۇمسا ھەسرەتلىك،
ئۇزار بىرسى قۇچاقتا لىققا گۈلدەستە.
بىرىگە باقسا ئامەتنىڭ قۇشى دائىم،
بىرى قوغلار: قۇشى كۆكتە، ئۆزى پەستە.
بىرى سەرگەزگە زار تويلۇق ئۈچۈن، ئەمما،
بىرى يۈگەك ياسار زەرباپتا، ئەتلەستە.
بىرىنىڭ بەك كۆلۈشتىن جاۋغىيى يىرتىق،
بىرىنىڭ كۆز يېشى دەريا، دىلى خەستە...
بۇ يەڭىلىغ سودىغا بەر ھەقكى داخىلسەن،
تۇغۇلدۇڭمۇ، تۇغۇلغان جايغا كەتمەستە.
خۇلاسە: بۇ «بازار»دىن نا ئۈمىد قايتما،
تىردىش، شان قۇچ، قىلىپ ئۆمرۈڭنى پەيۋەستە

پەندۇرۇپ

چاچ ئاقاردى ئۆز ـ ئۆزۈمنى پەندۇرۇپ①
ئۆتتى ئۆمرۈم ئەقلۇ ـ پەمنى پەندۇرۇپ.
قىقىراپ قىل تەگسە، خا تەگسە كۆلۈپ،
يايلىدىم، ۋاھ، تۈز قەدەمنى پەندۇرۇپ.
ئاخىرى ھۆلداپ تاپان، سانجىلدى خار،
ئەگرۇ پۇت تەشكەچكە چەمنى پەندۇرۇپ.
بەل ئېگىلدى، دىل چىگىلدى ئۈزشىبۇرەڭ،
گاھى«قۇددۇس»، گاھ«ھەرەم»نى پەندۇرۇپ،
يا تەمەلىك بەزمىنى تەرك ئەتمىدىم،
قىلمىدىم يا خۇش سەنەمنى، پەندۇرۇپ.
يا جانانىنىڭ بويىندىن قول تارتمىدىم،
سۆيمىدىم يا لەۋگە، تەمنى پەندۇرۇپ.
ياكى تەرىمدىن چىمەن سۇ ئىچمىدى،
كۆندە كەزدىم باغ-ئېرەمنى پەندۇرۇپ.
يا ئۆزۈمگە، يا بىراۋغا ياقمىدىم،
بى ساپالىقتا ھەلەم ② نى پەندۇرۇپ.
پەيلى ئەپئالىم شۇ بولغاچ دائىما،
مەن تىلەپ تاپتىم ئەلەمنى، پەندۇرۇپ.
بارچە كۆلگەندە پەقىر زار كۆلكىگە،
بولمىدى كەتمەككە غەمنى پەندۇرۇپ.
كەچمىشىمنى قۇرغا تىزدىم ئۆز پېتى،
نە قىلاي راستگۇي قەلەمنى پەندۇرۇپ...

غۇلى

سەن دېدىڭ: يوق «توققۇزى تەل»جان غۇلى③
مەيلى بولسۇن ئۇ ئاۋام يا خان غۇلى.
كۆز يۇمار ئادەم دېگەن پۈتمەي كېمى،
چەرخى گەردونمۇ يېرىم جەريان غۇلى.
ھەممە ئادەم بىر خىيالغا قۇل ـ غولام،
شۇ غولاملىق ئىلكىدە ۋەيران غۇلى.
كۆرگىنە، بايخەرجكە جاي يوق غەم يېسە،
كەمبەغەلدە باشقا غەم چەندان غۇلى.
تەختى ۋارىس تەشۇشى يەيمىش ئەمىر،
چەكمىسە بولمامتى شۇ ئەپغان غۇلى؟...
بۇ جاھان شۇنداق جاھان، كەمتۈك جاھان،
يوق مۇكەممەل نەرسە، مەن ھەيران غۇلى.
ۋاھ، كېتەرمۇ دايىما كەملىك بىلەن،
بۇ جاھاندىن، ئېيتقىنا، ئىنسان غۇلى؟...
تىڭشىماققا راست گېپىڭ، بار ھەمغەلەت،
«كەم» نى توشقۇزماققا كۆپ ئىمكان غۇلى.
«بەرسە يەيمەن، ئۇرسا...»دەپ ياتقان كىشى
بۇ دەۋردىن كۆتمىسۇن ئېھسان غۇلى.
چارىپايدىن پەرقى ئىنسانىنىڭ ئەقىل،
ھەممىدىن غالىب ئەقىل ھەر ئان غۇلى.
قوپ بىرادەر، تەندە دەرمان پۈتكۈچە،
تىركىشەيلى قالمىسۇن ئارمان غۇلى!...

---

① پەندۇرۇپ (پەندۇرۇش) — ئالداش، ئازدۇرۇش مەنىسىدە. ② ھەلەم — نۇرغۇن، تالاي مەنىسىدە. ③ غۇلى — زادى، پەقەت مەنىسىدە.

«پايانداز» تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئاھ، يوللار

(چاتما)

مۇھەممەت توختى ئەخمەت

مۇقەددىمە

دەشتى- چۆلنىڭ ئېتەكلىرىگە،
لىنتا سوزغاچ ئۇپۇق پەرىسى؛
ئۈمىدىمنىڭ چېچەكلىرىگە—
قوندى كېلىپ ھەسەل ھەرىسى.

تەپەككۇرۇم ياسىدى قىيام،
شېرىنلەردىن قايىنتىپ جەۋھەر.
پايانداز— يول قوزغىدى ئىلھام،
كۆرۈنگەچ ئۇ نۇرانە گۆھەر.

كوئىنلۇن گۇۋاھ

كىملەر سالغان گۆھەر پايانداز؟
بولدى پەيدا قاچاندىن بېرى؟
كېتىۋاتقان كارۋانمۇ يا غاز؟
يېقىن بولدى نە ئۈچۈن نېرى؟

قېقىرلىقتا مۇڭلۇق قونالغۇ—
ساتما- ئۆتەڭ دېگەنلەر قېني؟
ئەگرى داۋان، دۇمبەل — توسالغۇ،
(تالاي جاننى يېگەنلەر قېني؟)

قىسقارسۇن دەپ ئۇزۇن مۇساپە،
تارتىلدىمۇ تانابى يەرنىڭ؟...
(خىيالىمغا تاشلايدۇ سايە،
تەئەججۇپنىڭ سوئالى كۇرەمىڭ).

«شائىر ئوغلۇم!» دېگەن بىرسادا،
خىياللاردىن كۆتۈرگۈزدى باش.
كۆز ئالدىمدا كوئىنلۇن ئانا،
تۇرار ئىدى تۆكۈپ ئىللىق ياش.

— تەئەججۈپتىن بولما پەرىشان،—
دېدى، ئاستا بېشى چايقالدى،—
بۇ ئۆمرۈمدە كۆردۈم كۆپ زامان،
مەرد ئوغلانلار ئەمدى بايقالدى.

سۆيۈنۈشۈم بولدى زىيادە،
دەۋرىگە خاس ئەقىل تاپقاندىن؛
يۈكسىلىشكە باغلاپ ئىرادە،
بەختى ئۈچۈن كەڭ يول ئاچقاندىن.

قايغۇدىن دەپ قىلما تەسەۋۋۇر،
شادلىقىمدىن تۆكۈلدى يېشىم.
قىسمەتلەردىن سۆز ئاچاي بىر قۇر،
ياستۇقۇمغا قويغانچە بېشىم...

سۆزلىدى ئۇ، كەلدى ئېدرىكىم،
ئۇزاقلاردىن «سۆز» گە ياندىشىپ.
كۆپ قاتلاملىق ئۇزۇن تارىخىم،
كۆز ئالدىمدىن ئۆتتى چامدىشىپ.

سۇ قوغلىشىپ ياشاشتى تارقاپ،
ئۇۋۇچىلىقتىن بەزگەن ئادەملەر.
چىقتى تورداك كۆپ چىغىر ياساپ،
ھەر ماكاندىن كەزگەن ئادەملەر.

قالدى لېكىن كونا پېتىچە،
جىلغا، داۋان بويلىغان چىغىر.
بىر كۈن كېرەك ئۈن يېتىم يەرگە،
يوللار يامان، قەدەملەر ئېغىر.

ماكانىدىن چىقىپ، يول كېزىپ،
تالاي ئادەم بازار كۆرمىدى.
تالاي ئادەم چۆلدە جان بېرىپ،
مۇردىسىمۇ مازار كۆرمىدى.

جاھان كەزمەك مۇشكۇل شۇ قەدەر،
يول ئازابى گۆردىن ئۆتەر، تەس.
بىر مىسالكىم، يەتتە قەلەندەر —
قىسمەتلىرى ئەپسانە ئەمەس①.

قوتاز مىنگەن تاغلىق يولچىدىن،
كولدۇرمىلىق كارۋانلارغىچە؛
تويىمىغان كىم ئەزىز جېنىدىن،
مەنزىلىگە يېتىپ بارغىچە؟

سايدا ياتقان خاسلا تاش ئەمەس،
ئۇستىخىنى تومەن - تومەنىنىڭ.
ئارمانىدا ئۆتكەن ھەر كىم، بەس،
داغدام يولنىڭ، مەنزىل - چىمەنىنىڭ.

— كۆلدى ئەمدى شۇ ئارمان بۈگۈن،
يۇرتتىن - يۇرتقا تۇتاشقان يول ساز.
يازار بولساڭ، - دېدى كۈنېنلۈن، -
يول ئۈچۈن تەر ئاققۇزغانىنى ياز...

ئىش مەۋجىدىن بىر ئىلھام

ئىدرىكىم — تەپەككۇرۇم قاقتى قانات،
ئەمدى ئىش مەيدانىدا پەرۋاز قىلىپ.
بىر بۈيۈك جەڭگاھ شۇ دەم بولدى پارات،
مۆجىزە كۆردۈم مانا ھەريان بېقىپ.

چۆل يېرىپ مەردانە لەكمىڭ ئوت يۈرەك،
ئارزۇلار بوستانىچۈن تۆكمەكتە تەر.
كۆي تۆكەر سانسىز ماتور، كەتمەن، گۈرجەك...
بۇندا ئۇلانغان كېچە - كۈن، شام-سەھەر.

جىلغىلار تىنغان، داۋان ئېگرايدۇ سۇس،
ھەيۋىسى سىنغان يېرىمجان شىر كەبى.

يېڭى يول قىلماقتا بەرپا راۋۇرۇس،
ئىنژېنېر، ئىشچى - دېھقان بىرلىك سېپى.

تاش، سېغىز، گوموش-شېغىل ئىززەتكە باي،
ئېتىبار تاپتى بولۇپ ئۇ يول ئارا.
ئۇستىگە ماگما بولۇپ ئاقماقتا ماي،
رىشتىنى چاتماقتا چىڭداپ ماشىنا.

بېيىلىپ بارماقتا شۇنداق بىر گىلەم،
نە گىلەم، ئىززگۈ قەدەمنىڭ بەتلىرى.
شۇ قەدەم شەيدالىرىغا دەممۇ دەم،
كېلىدۇ ئارزۇ، مۇھەببەت خەتلىرى.

قىزنىڭ خېتى

ئۈزۈتىپ چىقسام ساڭا ئاقيول تىلەپ،
سەن سەپەر قىلماقچى بولغان ئاخشىمى؛
چاچلىرىمنى سىلىغانچە پەپىلەپ،
ئۆگىتىپ قويغانىدىڭ بىر ناخشىنى.

يول ياساش ئارزۇسىدا كەتتىڭ جېنىم،
تۆكمەي شۇ ناخشىمىز قالدى چالا.

ئويغىتىپ كۆڭلۈمدە ھەر ئانخۇش سېزىم،
كېلىدۇ ئېلىپ ھىدىڭنى شوخ سابا.

سېغىنىش ئۆرتەيدۇ دىلنى ئادىرىقىم،
كۆرگىلى بارسام سېنى دەيمەن، ئۈچۈپ.
ئىنتىزار كۆڭلۈمدە سەن بار تاتلىقىم،
يول پۈتۈپ، تېز ئارىدا قايت شان قۇچۇپ.

① رىۋايەت قىلىنىشىچە، بىر زامانلاردا دەرۋىش سۈپەت يەتتە كىشى يۇرت ئارىلاپ سەپەر مۇشەققىتىنى چېكىپ، چىرا ناھىيىسىنىڭ چاقار يېزا تەۋەلىكىدىكى تاغقا يانداش بىپايان سايدا ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ۋە ھارغىنلىق ئازابىدىن قىينىلىپ ئۆلۈپ كەتكەنمىش. شۇڭا، ئۇلار ئۆلۈپ كەتكەن جاي ئاشۇلارنىڭ نامىغا باغلىنىپ زامانىدىن - زامانغا «يەتتە قەلەندەر» ئاتىلىپ كەلگەن. يەرلىك خەلق-لەر ھېلىمۇ شۇنداق ئاتىشىدۇ.

يول ئىشچىسىنىڭ خاتىرىسىدىن

باتىس كۆزدە سىما يىڭنى كۆرۈمەن،
خاتىرەمگە مېھرىڭ سىڭىنىڭ جىسەكچى.
ئەمگىكىمدىن شۇنچە ھوزۇر سۈرىمەن،
چۈنكى، ئاڭا مۇھەببىتىڭ يېتەكچى.

رىغبىتىڭدىن تاپقاچ قۇۋۋەت ۋۇجۇد - تەن،
ئۇزمەكتىمەن ئىش قاينىغان ئېقىندا.
كۆتكىن جېنىم، مەن تەر تۆككەن يول بىلەن،
ۋىسالىمىز گۈل ئاچىدۇ يېقىندا.

خاتىمە

چىرا، چاقار، ئۇلۇغساي، نۇرى،①
مارجان كەبى تىزىلدى قاتار.
بەرپا بولغاچ يېقىنلىق يولى،
ئۇندا ئۇزمەي يولۇچى ئاقار.

مۇڭلۇق كۈيىنىڭ ئورنىنى باستى،
شادىيانە يېڭى كۈي - مۇقام.
دىللار كۆكى لوزۇنكا ئاستى،
پايانىدازدىن تاپتۇق دەپ ئارام.

بىلسەڭ دوستۇم، ئىزگۈ پەرماندىن،
ئەمگەك بىلەن ياسالغان يول بۇ.
مۇھەببەتتىن، ئارزۇ- ئارماندىن،
گويا گۈلدەك قاپارغان قول بۇ.

شېئىرلار

نەۋ بەرى

مەن سۆيگۈدىن يارالغان ئىنسان

ياش تۆككەندە كەڭ تاغلارغا بۇلۇتلار،
كۆلدى ياشناپ ئورمانزارلار، شىۋاقلار.
تەلمۈرگەندە قۇياش زېمىن ھۆسنىگە،
ھەر نىگاھتا بۇلدۇقلىدى بۇلاقلار.

شوخ ئېقىنلار قوشۇلغاندا كۈۋەجەپ،
قىرغاق تىترەپ ھاسىل بولدى زور دەريا.
بۇژغۇنلىرى سۆيىدى چەكسىز ئۇپۇقنى،
دولقۇنىدا پەيدا بولدى بىر بەرنا.

كۆز نۇرلىرى كېچىلەرنى يورۇتار.
چېچى ھەسەن - ھۈسەن. بىلەن تارالغان.
دىل جىسمىغا بار مۇھەببەت مۇجەسسەم،
مەن شۇ ئىنسان- چىن سۆيگۈدە يارالغان.

تەنھا قاپسەن، سەن مېنى تەنھا قويۇپ

يالقۇنلىغان ئوت تىنىقلار قوشۇلۇپ،
تەپتىمىزدىن ھۆل دەرەخلەر قۇرىغان.
مەپتۇن بولۇپ مۇھەببەتنىڭ نۇرىغا،
نەچچە كېچە مەستخوشلۇقتا يورىغان.

ئاھ، قاچاندا چىقاردىڭ سەن سوغشامال،
ئارزۇيۇمنىڭ بۇلاقلىرى كۆمۈلدى!
سۆيگۈمىزگە گۇۋاھ بولغان يۇلغۇنلار،
پايانى يوق قۇملۇقلارغا چۆمۈلدى.

× ×

① بۇ مەسرادىكىلىرى يۇرت ناملىرى.

بۈگۈن ئاخىر ئاجىزلاپتۇ كۆز نۇرۇڭ،
يەر شارىنىڭ بۈيىنى ياشتا يۈيۈپ.
ئۆز ئوقىدا دەۋر قىلىپ قىسمەت چاقى،
تەنها قاپسەن، سەن مېنى تەنها قويۇپ.

مۇز چىراي

ئايغا تەڭداشسىز يۈزۈڭ ئەي قىزچاق،
گۈلگە مىسالدۇر ھۆسنى كامالىڭ.
ئەمما ياغاركەن چىرايىڭدىن مۇز،
توڭلىتىپ يۈرەك گۈزەل جامالىڭ.

خوش چىراي

گۈزەل ئەمەسسەن ئەمما ئەي قىزچاق،
بېۋەر چىرايىڭ باھاردىن دېرەك.
پارلاپ چېھرىڭدە نۇرانە قۇياش،
خۇش خۇيۇڭ قىش - ياز ئىللىتار يۈرەك.

جاھانىدا ئەينىكىمۇ كۆزلىرىڭ

كۆزلىرىڭدە ئايان سەنەم سىماسى،
نوزۇكۇمۇ قوشاق قاتار مەردانە.
ئامانىسا ساتارىنى سايرىتار،
رىزۋانگۈل جەڭدە چاپار ھەر يانە.
جاھانىدا ئەينىكىمۇ كۆزلىرىڭ؟
بار دەۋرىنىڭ گۈزەل ھۆسنى نۇرانە.

◁∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘▷

شېئىرلار

تۇرسۇنئاي ھوسەيىن

كاترىنا

(ئوكرائىنا شائىرى شىۋچېنكو يازغان شۇ ناملىق سۆزگە تەكرار قاراپ)

قامىتىڭ گوياكى سوئال بەلگۈسى،
تۇرىدۇ بېر سىرنى يوشۇرغان كەبى.
پۇشايمان، دەرد-ئەلەم سىلىپتۇ سايە،
غۇبارسىز ھۆسنۈڭگە ئۇماق ۋە سەبى.

كۆزلىرىڭ بولۇپتۇ ھەسرەتلىك بۇلاق،
چاچلىرىڭ پەرىشان يېيىلىپ تۇرار.
بوسۇغاڭ ئالدىدا غەزەپلىك ئاتاڭ،
ئاچچىق ۋە ئەلەمنى ئوتتۇندىن ئالار.

چىقتىمۇ دەرد-نومۇس ئۆيۈڭدىن ھەيدەپ،
ساددە قىز تۈنلەردە بارارسەن قايان.
ئۆتكۈنچى بولۇپتەك ۋاپاسىز يىگىت،
شاد قىلىپ دىلىنى يوقالدى قايان.

لەززەتلىك پىچىرلاش، يالقۇنلۇق ۋەدە،
قىلدىمۇ سىنىڭ پاك ۋۇجۇدۇڭنى رام.
ياچۆلدە ئۇچرىغان ئالدامچى سەراپ،
قىلدىمۇ دىلىڭنى سېنىڭ بىئارام.

ۋە ياكى كۆرسىتىپ كارامىتىن زەر،
قىلدىمۇ كۆزۈڭنى چاقنىشىغا زار.
ئاھ! قايسى ۋاقىت ۋە قايسى دەقىقە،
ۋۇجۇدۇڭ ئىلكىدىن يۈتتى ئىختىيار.

ئالدامچى ۋەدىلەر، ئالدامچىدۇر زەر،
پەقەت بۇ دۇنيادا راستۇر دەرد ۋە غەم.
يىغلىما ئاپئاق قىز، ئۆرتىمە دىلنى،
بەخت ئۇ ئۆتكۈنچى، مەڭگۈدۇر ئەلەم.

1991- يىل 10- ئاي، كىيېۋ

گاداي ۋە شاه

كەيخىسراۋنىڭ بېشىدىكى ئالتۇن تاجقا،
بىرھىكمە تىلىك سۆزپۈتۈلگەن ئىمىش مۇنداق:
«قولدىن قولغا ئۆتۈپ شاھلىق يەتتى بىزگە،
بىزدىن يەنە باشقا قولغا كېتەرشۇنداق ...»

بىر پادىشاه ئۆتكەن ئىمىش قەدىم چاغدا،
ئاتا قىلغان ئىمىش خۇدا ئاڭا نۇسرەت.
نۇرغۇن بايلىق ھەمدەنەۋكەرسان ـ ساناقسىز،
بەرگەن ئىمىش ھەم ئاجايىپ شانۇ شۆھرەت.

كۆز ئالدىدا ئۇنىڭ نۇرغۇن ۋەزىر ـ ۋۇزرا،
تۇرار ئىمىش قول باغلاپ ھەم كۇتۇپ پەرمان.
بىر كۈنى ئۇ يېتىپ قاپتۇ تىنىمۇ تارتماي،
كار قىلماپتۇ ئاڭا: ھېچبىر دارۇ دەرمان.

چاقىرىپتۇ شاه ئالدىغا مۇنەججىمنى،
دەپتۇ ئاڭا: پال ئېچىپ باق ماڭا ئاتاپ.
ئۇ مۇنەججىم شاھقا قاراپ دەپتۇ مۇنداق:
ئەڭنا مراتتىن ئۇزۇق ـ ئوقەت ئېلىك سوراپ.

ئۇردا ئالدىن ماكان ئەتكەن قەلەندەرنى،
چاقىرىپتۇ شاھنىڭ بار دەپ ئاڭا سۆزى.
دەپتۇ گاداي: مېنىڭ شاھتىن يوقتۇر قەرزىم،
ئۆز ئالدىمغا ئەنمۇ شاھمەن، كەلسۇن ئۆزى.

شاه قاراپتۇ مۇنەججىمگە بېشى قېتىپ،
مۇنەججىممۇ دەپتۇ شاھقا: بېرىڭ دەرھال.
شاه بېرىپتۇ قەلەندەرنىڭ ھوزۇرىغا،
ھەم ئۇنىڭغا سالام قىپتۇ سوراپ ئەھۋال.

دەپتۇ گاداي: شاه گادايلىق باقىي ئەمەس،
ھېچكىم دۇنيا لەززىتىگە ساقى ئەمەس.
بۇ ئالەمدە كۆپ ئىنسانىنى يۇتتى زېمىن،
بولسۇن گاداي ياكى پادىشاھ ياكى ئەمەس.

ئەلىلىك ـ ئاتمىش يىلدۇر بىلسەڭ ئۆمرى ئەرنىڭ،
ئۇزۇقىدۇر نەپسى تويماس قارا يەرنىڭ.
ئەلدىن قالدى، سەندىنمۇ ھەم قالارجاھان،
ھىممەت تىلىك بول، غېمىن يېگىن ئۆزگىلەرنىڭ.

گاداي شاھقا بىر بۇردا نان بەرگەنىكەن،
جان كىرىپتۇ شاھقا پارچە شۇ نان بىلەن.
شاه گادايغا تون ـ سەرپاي كىيدۈرۈپتۇ،
كۆپ ياشاپتۇ، ئەلدىن كەلگەن دەرمان بىلەن.

ساقلىق ھەققىدە

بۇ ئالەمدە ئەزىز لەر كۆپ لەزىز لەرھەم كۆپ،
ھەر بىرىنىڭ ئورنى باردۇر، بارھەم قىممىتى.
قىممە تىلىكتۇر پۇل ھەم بايلىق، ئاتاق ھەم شۆھرەت،
بەك ئەزىزدۇر ئۇرۇق ـ توغقان، سۆيۈملۈك دوست ـ يار.

ھەممىسىنى ئالغىلى ھەم بولار تاپقىلى،
بولغاندىمۇ ھەر قانچە ئۇ قىممەت ۋە ئەۋزەل.
بىر نەرسە بار ئۇنى سېتىپ ئالغىلى بولماس،
تەن ساقلىق ئۇ، كەلمەس قولغا تۆلىسەڭ بەدەل.

تەن ساق چاغدا يېتەلمەيسەن قەدرىگە ئۇنىڭ،
ئۆتكەن ۋاقت، ئاققان سۇدەك قەدرىسىز شۇنداق.
باش ياستۇققا يەتكەن چاغدا بىلىنەر قەدرى،
قىممىتىنى، لەززىتىنى بىلەرسەن شۇ چاغ.

لەزىز نېمەت ئۆتمەس گالدىن، تېتىماس تۇزمۇ،
ماموق ياستۇق، پەي چۈشەكلەر ئۆرتەر تېنىڭنى.
يوقالغانلار گۈل كۆرۈنەر گويا كۆزۈڭگە،
كۆڭۈل ئىستەر ياخشى تىلەك، ياخشى سۆزۈڭنى.

ئالتۇن زەنجىر يىلان بولۇپ بوغارگىلىڭنى،
ئۈزۈك، هالقا، جاۋاهىرلار پاتار تېنىڭغا.
جان ئاغرىسا ھەممىسىنى تېگىشكۈك كېلۇر،
ئارام بەرگەن نەرسە ئۇچۇن بىر دەمجېنىڭغا.

تەن ساق چاغدا سۇمبا تىلىقسەن، باغدەك گۈزەلسەن،
بۇرادىرىڭ دوست ۋە يارىڭ ياندىن ئۈزۈلمەس.

بولدۇڭ بىمار ئەزىزلىرىڭ كەچكەي سېنىڭدىن،
بىر خۇداھەم ئاتا-ئانا ئەسلا زېرىكمەس.

ساقلىقىڭنى ساقلا ئىنسان ياپ - ياش چېغىڭدىن،
شۇمېۋىسىنى پۇتاپ تۇرغىن ئۆمۈر بېغىڭدىن.
بۇ ئالەمدە ساقلىقىڭغا تىۋىنغىن پەقەت،
بۇنەسىھەت بولسۇن دوستۇم ساڭا مېنىڭدىن.

◁○○○○○○○○○○○◁○○○▷○○○○○○○○○○○▷

شېئىرلار

ئەخمەتجان تۇرۇپ

بىر كۆز ئەگىپ يۈرەر ئادەمنى

ئەگىپ يۈرەر پەقەت بىرلا كۆز،
كېچە - كۈندۈز سېنى ھەم مېنى.
تالاي يۈرەك سىڭەر تۇپراققا،
لېكىن چىقماس شۇ كۆزنىڭ جېنى.

بىلمىسەڭ شۇ كۆز ئادىل باھاچى،
ئازغىنى يوق، ئېزىپ قالماس ھېچ.
ئەگەرى بولساڭ سانىمايدۇ تۈز،
تۇرساڭمۇ گەر كۆتۈرۈپ قىلىچ.

بېشىمىزدىن ئۆتكەن كەچمىشلەر،
ئاشۇ كۆزگە يېزىلار تولۇق:
سەن گۈلمىكىن ۋە يا مەن تىكەن؟
ئۇدەپ بېرەر (بولغاچ بەك ئۇلۇق).

يۈرىكىمگە سالغىن بىر تەستەك

سۈتتەك كۆڭلۈم سەنچۇن يارالغان،
نەكى كۆڭۈل، يۈرىكىممۇ ھەم.
ئۇماق يۈزۈم «كۈن» دەپ سانالغان،
نىگاھىڭنى بىرلا تىككەن دەم.

ئالماس چوققا سۆلەت تالاشقان،
كۆرسە مېنى، چېكىپ مىڭ ئەلەم.
بارمىقىنى تەكرار چاناشقان،
ئەسىر بولۇپ تېخى گۈل سەنەم...

ئانا ئۆزۈك شۇنداق ئەر قىلغان،
تور ياپالماس بەستىمگە ئەسنەك.
كىرپىكىڭدىن سىرغىتسام شەبنەم،
يۈرىكىمگە سالغىن بىر تەستەك.

دالا تورغىيىغا

دالادىكى ئەي ئۇماق تورغاي،
قاچما مەندىن، كۆرۈنسە قارام.
تىلەكىمنى قىلمىساڭ قوبۇل،
تۈز قۇيغانىدەك ئېچىشار يارام.

راست، بىر چاغدا ئىدىم دۈشمىنىڭ،
ئۆتقان نەچچە، ئىشلىتىپ يەمچۈك.
سەن كۆزۈڭدىن تۆكۈپ دەريا قان،
بوپ قالاتتىڭ سايرىماستىن شۈك.

بوغدى كېيىن گېلىمنى ھەسرەت،
ئازلىغاندا دالادا ناخشاڭ.

قەپەزنىمۇ قىلىۋەتتىم كۆل،
ئىشەنمىسەڭ كېلىپ بىر باقساڭ.

ئەمدىلىكتە سايرىغىن غەمسىز،
قاتاي مەنمۇ كۈيلىرىڭگە ئۈن.
شاد ناخشاڭنى ئاڭلىسام ھەر تاڭ،
كۈلەر ئىكەن يۈرىكىم پۈتۈن.

دىلبەرگە

تۇزۇتمىسۇن ئاھ ئۇرۇش دىلبەر،
جۇپ كۆكۈلدە كۈلگەن چېچەكنى.
ئاق تىكەنگە قىلمىسۇن سوۋغات،
كۈن نۇرىدەك ئۆڭمەس تىلەكنى.

شۇڭغۇتمىسۇن يۈرەكلەرگە ھەم،
سەزدۈرمەستىن ئالقانچىلىك مۇز.
ئاجراپ كەتمەس قولۇڭدىن قولۇم،
كۈلۈپ تۇرغاچ ئەتە بەكلا ئۈز.

مېنىڭ سەھرايىم

ئابلەھەت مەتكېرىم

تەسەۋۋۇرۇم روجىكدە ئاي،
جىمىرلايدۇ ئاستا ۋە غۇۋا.
خىيالىمدا يېڭى بىر ماكان،
بۈركۈتلەرگە تىزماقىتا ئۇۋا.

سەبىيلەرچە ئۆتكەن كۈنۈمگە،
شاھىت بولۇپ قاپتۇ شۇ سەھرا.
تال چىۋىقتا ئوينىغان ئېتىم،
ئەسلىمەمگە بوپ قاپتۇ ھەمراھ.

بالىلىقتا ئۆتكەن غەمسىز كۈن،
تەقدىرىمگە ئىكەن ھامىلە.
شاھ بولۇشنى ئۆگەتكەن ماڭا،
گۈزەل سەھرا گۈزەل ئائىلە.

باشتا

مۇھەممەت ئابدۇللا ئابدۇخالىق

تەۋرەپ نادانلىق بۆشۈكىدە شېرىن ئۇخلاپتىمەن باشتا،
ئاتام بارغۇ غېمىم يوق دەپ ئۈزە ئويلاپتىمەن باشتا.
كېلىپ ئايلار، ئۆتۈپ يىللار يېشىمغا ياش قېتىپ كەلدى،
ئويۇن - كۈلكە تاماشىغا ئەجەب تويماپتىمەن باشتا.
مانا ئەمدى نەزەر سالسام كۈنۈم قاتتىق يولۇم ئەگرى،
ئىلىمسىز مەن، ھۈنەر - ھېكمەت بىلىپ قويماپتىمەن باشتا.
ئاتام ئېيتقان ئىدى شۇنداق، ئوغۇل بولساڭ ھۈنەرلىك بول،
سۆزىنى ھېچ پىسەنت ئالماي مۇجەز قوزغاپتىمەن باشتا.
مانا ئەمدى ئازابەتلىك پۇشايمان ئىچرە يىغلايمەن،
ئاخىر بۇنداق بولاشىمنى ئەجەب بىلمەپتىمەن باشتا.

« يېشىل يايلاق » تېمىسىدا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

(ھېكايە)

ئابدۇقادىر سادىر

ۋاقتىنىڭ قايسى چاغ ئىكەنلىكىنى بىل- مەيمەن، ئىشقىلىپ، ئۆزۈمنى يايلاقتا، دېگۈدەكمەن. ئەتراپىم بولۇق ئۆسكەن يۇم- ران چۆپلۈك. ئاراەبەخش تاغ شامىلى توخ- تىماستىن سوقۇپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ يۈز- كۆزۈڭگە سىلىققىنا سۆيۈپ قېچىشى، ئاللى- قايا قىلاردىن ئۇچۇرۇپ كەلگەن خۇشبۇي ھىدلارنى دىماقلارغا ئۇرۇشى كىشى جېنىغا تولىمۇ راھەتبەخش ھوزۇر ئاتا قىلىدۇ.

ئۈزۈلمەستىن ئۆتۈپ تۇرغان ئەنە شۇ غۇر - غۇر شامالدا، ئالدىمدىكى پايانسىز چۆپلۈك، گويا ئۇچ - چېكىگە كۆز يەتمەس دېڭىز سۈيىدەك لەرزان، ئەمما تولىمۇ چې- رايلىق چايقىلاتتى. ئاشۇ چايقىلىشتا پەيدا بولغان تۇرۇم - تۇرۇم دولقۇنلار، بەئەينى يېشىل قاسراقلىق ئەجدىھالاردەك تەرەپ- تەرەپكە سۈيلىشاتتى. چۆپلۈك ئارىسىدا بولسا، دۇمبىلىرى بىر كۆرۈنۈپ، بىر يو- قاپ كېتىپ ئوتلىشىۋاتقان قوي پادىلىرى ئاشۇ زۇمرەت ئېقىندىكى ئاققۇلارنى ئەس- لەتتەتتى.

شۇ ئەسنادا، ئالدىمدىكى ئاشۇ چۆپلۈك
بىردىنلا چېچەك ئېتىشقا باشلىدى. كۆزۈمە-
نى يۇمۇپ - ئاچقۇچە، بايىقى زۇمرەت ئې-
قىن ئورنىنى رەڭگا رەڭ گۈل - چېچەك-
لىك ئىگىلىدى. گۈللەر تۈرىنىڭ كۆپلۈكى،
رەڭگىنىڭ جۇلالىقىلىقىدىن، ھە دېگەندە كۆ-
زۈم قامىشاتتى. بۇ ئاجايىپ سېھرىي دۇن-
ياغا قارىغانسېرىم تويمايتتىم.

- پاھ - پاھ، - دەيتتىم ئۆز - ئۆزۈمگە
شىۋىرلاپ، - بەرىكەت بىزگىلا يېغىۋاتىدۇ
دېسە! خۇدانىڭ ھەقىقەتەن كۆزى بار ئىكەن.
رازىبايلار بىزدىن ئېشىپ كېتىسىز، دەپ
يايلاقتا چىقارمىغان ھۈنىرى قالمىغانىدى.
«قىرىشقانىنىڭ ئانىسىنى ئال» دېگەندەك،
تاغ-تۈزنىڭ ھەممە مولچىلىقى، تامام گۈ-
زەللىكى بىزنىڭ يايلاقىلا كۆچۈپ كېلىۋا-
تىدۇ - دە!

خىياللىرىم تېخى ئاخىرلاشمىغانىدى.
توساتتىن ئالدىمدا بىر دانە گۈللۈك كې-
پىنەك پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ، ھەقىقەتەن
ئۆزگىچىلا بىر خىل رەڭدە ئىدى. كېپىنەك
ئاۋۋال گۈللەردىن-گۈللەرگە تاقلاپ بىردەم
تاماشا قىلدى. ئاندىن، لىككىدە كۆتۈرۈلۈپ،
باش ئۈستۈمدە بىر پىرقىرىۋەتتى - دە،
ئالدىمغا چۈشۈپلا ئاجايىپ گۈزەل بىر پە-
رىگە ئايلىنىپ قالدى.

پەرىمۇ چە ئۇ، ئۇن يەتتە - ئۇن سەككىز لەرگە كىرگەن-
دەك قىلاتتى. ئەپچىلگىنە چىگىۋالغان ئوت-
قاش رەڭلىك گاز ياغلىقى، چېكىت گۈل-
لۈك ھاۋارەڭ كۆڭلىكى زىلۋاغىنا بوي
بەستىگە تولىمۇ ياراشقان، ئىككى تال سۇمە-
بۇل چېچى ھۆسنىگە ھۆسن قوشقانىدى.
خوتەن كىيىكىنىڭ كۆزلىرىدەك نۇرلۇق
قارا كۆزلىرى جانغا ئوت تەگلەپ تۇ-
راتتى.

مەن، بۇ كارامەتلىك مۆجىزىدىن، توغ-
رىسى، قىزنىڭ تاغ تۇرايىمىزدا كەم
تېپىلىدىغان ھۆسن - جامالى، گۈزەللاتا-
پىتىدىن ھوشۇمنى يوقىتىپ قويىاي دېپلا
قالغانىدىم. شۇ ئەسنادا، قىز غولاچلىرىنى
يوغان يېيىپ، ماڭا تەلپۈنگەندەك قىلدى.
مەنمۇ باغرىمنى كەڭ ئېچىپ، ئىختىيارسىز
ئۇنىڭغا ئېتىلدىم. ئېتىلدىمىيۇ، ئۇنى ئە-
مەس، بوشلۇقنى قۇچۇپلا قالدىم...

چۈشۈم مېنى ئالدىغانىدى. ئالدىمدا
نە قىز، نە كېپىنەك ۋە نە بايىقى رەڭ-
دار چۆپلۈكلەردىن ئەسەرمۇ يوق. پەقەت،
شالاڭ - شالاڭ چۆپلىرى يەر يۈزىدىن ئەمە-
دىلا تېشىپ چىققان بوز توپىلىق يايلاق.
ھەممە يەرگە تېرىقتەك چېچىلىپ، ئاچكۆز-
لۈك بىلەن يەر غاجىلاۋاتقان قوي - ئۆچ-
كە- بىزنىڭ ئىككى يۈز تۇياق پادىمىزلا
تۇراتتى. مانا بۇ، ئائىلىمىزنىڭ ئىگىدار-
لىقىدىكى يايلاق ۋە چارۋىمىز ئىدى.

نېمىشقىدۇر، كۆزلىرىمنى ئارقا - ئار-
قىدىن ئۇۋۇلاپ ئېسەنكىرەش ئىچىدە تۆت
تامانغا قاراپ كەتتىم. مەڭدەپ قالغان
بولسام كېرەك، ئويغۇمدىكى مۇھەت ئىچىدە
تۇرۇپمۇ: «سىز قەيەردە؟ نەگە مۆكۈن-
ۋالدىڭىز؟ سىزنى كۆرەلمەيۋاتىمەنغۇ...»
دەپ گۇڭۇرلايتتىم. گاھ بايا يۆلىنىپ ئۇخ-
لاپ قالغان يوغان تاش ئۈستىگە چىقىپ
قارايتتىم. گاھ يان تەرەپتىكى دۆڭلۈككە
يامىشاتتىم. مانا شۇ چاغدا، نېرۋىلىرىم
تولۇق ئويغانغان بولسا كېرەك، ئاستا -
ئاستا ئۆزۈمگە كېلىشكە باشلىدىم. بايا
كۆرگەنلىرىمنىڭ چۈش ئىكەنلىكىگە راس-
تىنلا ئىشىنىشكە باشلىدىم: لېكىن، بايىقى
«كېپىنەك قىز» نىڭ كىملىكىنى دەماللىققا
ئېسىمگە ئالالمايتتىم. كېيىن بىر ھازا-
لىق ئەسلەش، قىياسلاشلاردىن كېيىن ئۇ-

نىڭ ماڭا تونۇش سىماسى كۆز ئالدىمدا،
ياق كۆڭۈل ئەينىكىمدە ئېنىق ئەكس ئەتـ
تى. ئۇ، مەرھابا ــ بىزنىڭ ھەم قورو
ھەم يايلاق قوشنىمىز رازىباينىڭ يالغۇز
قىزى مەرھابا ئىدى.

تاغ يېرىدە ئۆسكىنىگە قارىماي شەھەر
قىزلىرىدەك ئاپئاق، تاغ سۆگىتىنىڭ چىۋىقـ
لىرىدەك زىلۋا، ئازادە مۇھىتتا ئۆسكە چكىمە
كىن، گەپ ـ سۆزدە ئوچۇق، ئەركەك مىـ
جەزى سەل ئۇستۇنرەك كەلگەن بۇقىزنىڭ
كېيىكنىڭكىدەك نۇرلۇق، گۇزەل كۆزلىرىگە
ھەيران ئىدىم. لېكىن ئۇنى يامان كۆرەتـ
تىم. خۇددى پۈتۈن ئائىلىمىز ئۇنىڭ ئا-
ئىلىسىگە قانداق ئۆچ بولسا، مەنمۇ ئۇ-
نىڭغا شۇنداق ئۆچ ئىدىم. چۈنكى ئۇلار
ئائىلىمىزنىڭ مۇشۇ تۇرادىكى بىردىنبىر
رەقىبى، كۆزىمىزنىڭ تەتۈر كىرپىكى ئىدى.

تېخى، ھېلىقىمدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ.
يايلاق بىلەن چارۋىلار ئائىلىلەرگە چوڭ
ھۆددە قىلىپ بېرىلگەن تۇنجى يىلى ئىـ
دى. ئۇ چاغلاردا مەرھابامۇ، مەنمۇ ياي-
لاق ياتاقلىق مەكتىپىنىڭ تولۇقسىز سىـ
نىپىدا قونۇپ ئوقۇيتتۇق. شۇ يىلى دا-
دام بىلەن ئۇنىڭ دادىسى ئىلگىرى بىلـ
لە باققان بىر پادا ساغلىقنى تالىشىپ،
قاتتىق سوقۇشۇپ كەتتى. بۇ دۈيمىزدىـ
كى پادىلار ئىچىدە نەسلىمۇ، بېقىلىشىمۇ
ياخشى، ھەقىقەتەن تالاشقىچىلىكى بار
پادىلاردىن ئىدى.

ــ مەن ئالىمەن، ــ دەيتتى رازىباي،
دۈيجاڭنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىپ، ـ مېنىڭ
تالاي كۈچۈم مۇشۇ پادىنىڭ كەينىدە خو-
رىدى. جاپاسىنى تارتقاندىكىن، راھىتى-
نىمۇ كۆرەي، ماڭا بېرىڭلار.

دادام بولسا:

ــ بۇ پادىنى سەن بېقىشتىن ئىلگىرـ

مۇ مەن باقاتتىم، تۆللىرىنى ئۆزۈم ئېلىپ،
ئۆزۈم قاتارغا قوشقان، يەنە ئۆزۈم ئالى-
مەن، ــ دەيتتى.

تالىشا ـ تالىشا، ئاخىرى ئىككىسى يا-
قا سىقىشىپ قالدى. بىر ـ بىرسىنى ئە-
سەبىي تىللار بىلەن تىللىشىپ، تۇرانى باشـ
لىرىغا كىيدى . كېيىن قانداق قىلىشتى-
كىن. ئەترەتتىن رازىبايغا بۇيرۇپ بەر-
دى. لېكىن، ھويلىلىرىمىزنى بىر قاشالا
ئايرىپ تۇرىدىغان بۇ ئىككى ئائىلە شۇ-
نىڭدىن باشلاپ بىر ـ بىرىمىزگە رەقىب
بولۇپ كەتتۇق.

كېيىن، يايلاقلىرىمىزمۇ بىر ياپسادىن
بولۇپ قالدى. جەنۇبىنىڭ يايلاقلىرى شى-
مالىنىڭكىدەك ئۇنداق بولۇق، مولچىلىق
ئەمەس، پەقەت تاقىر تاغلار ئارىسىدىـ
كى تۈزلەڭلەرنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىدە
ئۈنگەن شاپ، قامغاق، چاكاندا، قارقات...
دېگەندەك نەرسىلەرنىڭ كۆكى بىلەنلا مال
باقىدىغان گەپ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، بۇ نەر-
سىلەرنىڭ ئۆسۈشىمۇ تايىنلىق. ئالدى
ئىككى ـ ئۈچ غىرىچ ئۆسسە، كەينى مال-
نىڭ تۇيا غاچاپ يېيىشىگە توغرا كېلىدۇ.
ئورۇپ ـ قۇرۇتۇۋېلىشتىن بولسا ئېغىز
ئاچقىلى تېخىمۇ بولمايدۇ.

بىزگە بۆلۈپ بېرىلگەن يايلاقلارمۇ
ئەنە شۇنداق ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ھەر
كىمنىڭ ئىگىدارچىلىقى ئايرىم ـ ئايرىم
بولغاچقا، ئىلگىرىكىدەك قەيەرنىڭ چۆپى
ياخشى بولسا، شۇ يەرگە ئاپىرىپ باقىشـ
لى بولمايتتى. شۇڭا، يايلىقىمىزنىڭ ئال-
قانچىلىك يېرىدىكى چۆپنىمۇ، خۇددى تا-
غاردىكى ئاشلىقتەك ئاياپ يېگۈزەتتۇق.

يايلاقلار بۆلۈپ بېرىلگەن ئىككىنچى
يىلى ياز ياخشى بولمىدى. ھۆل ـ يېغىن
كېمىيىپ كېتىپ، قۇرغاقچىلىق دەستى-

دىن ئۇت - چۆپلەر يوق دېيەرلىك ھالـ
غا چۈشۈپ قالدى. ئاۋغۇستنىڭ ئوتتۇرىلىـ
رىدا بىر-ئىككى كۈن يامغۇر ياغقان بولسىمۇ،
كۈز ئاخىرىسىغا بارار - بارمايىلا يايلىـ
قىمىزنىڭ توپىسى كۆرۈنۈشكە باشلىدى.
ھەيدەپ يۈرگەن چارۋىلار خۇددى ئاخـ
تامىلىقتا تېنەپ قالغاندەك، ئوت تىمىسقىـ
لاپ تۆت تامغا بويۇن سوزۇشاتتى. ئىلـ
گىرى يەپ كەتكەن چاكاندىلارنىڭ تەمەشـ
لىرى، يىلتىز-داڭگاللىرىمۇ قالمىدى. چارـ
ۋىلىرىمىز كۈنسېرى ئېتىدىن چۈشمەكتە
ئىدى.

بۇ كۈنلەردە دادام بىلەن ئىككى ئاـ
كام كەنتىمۇ كەنت قاتراپ يۈرۈپ ئوتـ
سامان، قومۇش - پىچان ئېلىۋاتاتتى.
يازدا ساتقان ئون تۇياق قوتازنىڭ پۇلىـ
مۇ يەم - خەشەك سېتىۋېلىش بىلەن تۈـ
گەي دەپ قالغانىدى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مالنىڭ
كەينىدە يۈرۈپ ئىچىم پۇشتىمىكىن،
رازىباي بىلەن بىزنىڭ يايلاق پاسىلىدىكى
جىراغا چىقتىم. تووۋا، ئۇ تەرەپتىكى بىر
ئوق كەلگۈدەك يەرنىڭ چۆپلىرى كۈز قۇـ
ياشىدا ئالتۇندەك تاۋلىنىپ، كۆز چاقنىـ
تىپ تۇراتتى.

«مانىھ، رازىباي قويلىرىنى نېمىدە
بېقىپ شۇنداق ئوت ئاشۇرۇپ قالدىكىنە؟ -
دەپقالدىم ئىچىمدە، - ئەجەب، بۇ يەرگە
مال سالماپتىيا؟ يايلاقلىرىمىزنىڭ كۆـ
لىمى، چارۋىلىرىمىزنىڭ سانىدىغۇ، ئانـ
چە كۆپ پەرق يوق ئىدى. لېكىن، بۇ بىر
ئوق يەردىكى چۆپلەرنىڭ زاپاس تۇرغىـ
نى قىزىقتە، نېمە دېگەن تەڭشەلمىگەن
ئالەم بۇا؟»

مەن ئاشۇلارنى ئويلاۋېتىپ، ئۇلارنىڭ
يايلىقىغا تېكىلىپلا قالدىم. ئۇ يەرگە —
ئالتۇندەك تاۋلىنىپ تۇرغان زاپاس چۆپـ
لۈككە قارىغانسىرىم ئىچىم ئاداپ، باغـ
رىمنى قۇرت يەيتتى. ئۇنى ئۆزىمىزنىڭ
ئالا-تۇپىلاڭ يايلىقىمىزغا سېلىشتۇرۇپ،
ھەسەت ئۇستىگە ھەسەت قىلاتتىم. ئۇنىڭ
بۇ چۆپلۈكىنى قانداق قىلىپ ماللىرىدىن
ئاشۇرۇپ قالغىنىغا ئەقلىم يەتمەيتتى.

— بۇ دېگەن رازىبايكامنىڭ ئەقلى
بولامدۇ؟-دېدى بىر كۈنى ئابىخان بۇ
توغرىدىكى سۆزۈمنى ئاڭلاپ، - بىر كۈنى
قارىسام ئۇ يامغۇرغا چىلىشىپ يۈرۈپ
يايلىقىنىڭ ئۈستىدىكى جىرا ئېغىزىغا
تاش بىلەن تىوغان سېلىۋېتىپتۇ. «نېمە
قىلىپ يۈرۈيسىز» دېسەم، نېمە دەيدۇ
دېمەمسەن؟ «بۇ يىلى قۇرغاقچىلىق ئېغىر
بولىدىغاندەك قىلىدۇ. ئېدىردىن چۈشـ
كەن سەل سۈيىنى يايلاققا باشلاپ قوياي،
دەيمەن» دەپ يۈرەتتى. شۇنىڭ پايدىسىـ
نى كۆردى بۇ قاقباش.

مېنىڭ ئەمدى، يايلاقتىن ئۆتۈپ، ئۇـ
نىڭ ئەقلىگىمۇ تارلىقىم كېلىشكە باشلىـ
دى - دە، قورسىقىمغا بىر جىن كىرىپلاـ
ۋالدى. مېنىڭ، ماللىرىمىزنى ئاشۇ چۆپـ
لۈككە چۈشۈرۈپ بىر - ئىككى كېچە تازا
بېقىۋالغۇم، ھېچبولمىغاندا، مال ئايىغىدا
چەيلەپ - چەيلىۋەتكۈم كېلەتتى.

— ئۇنداق قىلساق بولماسمىكىن ؟ -
دېدى دادام مەسلىھەتىمدىن سەل دىلىغۇل
بولۇپ، — بۇ نېمىلەر بىلەن بىكاردىن -
بىكار يەنە ھەپىلىشىپ قالىمىز.

— نېمىگە ھەپىلىشەتتۇق؟ - دېدىم داـ
دامغا چۈشەندۈرۈپ، - ئۇ يەر دېگەن بىر
ياقا يەر. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇلارنىڭ ئۆزـ
لىرىمۇ مال سالمىغاندىكىن، ئۇ يەرگە بېـ
رىپ يۈرمەيدۇ: ماللارنى كېچىسى ئەپچۈـ
شۈپ، تاڭغىچە قايتۇرۇپ چىقىمەن. نېـ

مىسىنى بىلەلەيتتى؟
— ئەممازە، ماڭغان يەردە ئىز قالما-
مدۇ — دە؟ پادىنىڭ قەيەردىن كېلىپ، قە-
يەرگە كەتكىنىنى بىلمەي قالامدۇ؟
— بۇنىمۇ ئويلاپ قويدۇم دادا، — دې-
دىم مەن، — ماللارنى تۆۋەندىن — تاش-
مەھمەتنىڭ يايلىقى تەرەپتىن چۈشۈر-
مەن. يەنە كېلىپ، يېقىندىن بۇيان ئۇ-
نىڭ ماللىرى باشتاق يۈرۈۋاتامدۇ؟ يو-
لى كەلسە، ئۆزىنىڭكىنى ھەيدەپ قويۇپ
بىزنىڭكىنى يوقىتىمەن.
دادام، يا قارشى چىقمىدى، يا ماقۇل-
لۇق بەرمىدى. بۇ دەل رازىباينىڭ مالغا
قارايدىغان ئوغلى كېيىككە قىسماق سا-
لىمەن دەپ، تاغدىن غۇلاپ ئۆلگەن، ئا-
ئىلىسىدە ھازا ئېچىلىۋاتقان، مال ۋە
يايلاقلىرىغا قارايدىغان ئادىمى يوق-
باشتاق قېلىنىۋاتقان كۈنلەر ئىدى. مەن،
دېگىنىمدەك قىلىپ يۈرۈۋەردىم.
ئارىدىن ئون بەش — ئون ئالتە كۈن-
لەرچە ئۆتكەنىدى. بىر كېچىسى، جىن
تەگكەندەكلا بىر ئىش يۈز بەردى. ئاد-
تىم بويىچە قويلارنى رازىباينىڭ ھېلى-
قى چۆپلۈكىگە چۈشۈرۈپ قويۇپ ئەمدىلا
يېنىم يەرگە تەگكەنىدى. بىر كەمدە، خۇد-
دى تاپىنىم ئاستىدىن ئۈنۈپ چىققاندەكلا
توپا قىتەك بىر ئىت يۈگۈرۈپ كەلگەن پېتى
مەيدەمدىن ئالدى. ئارقىدىنلا دۈمبەمگە
ھەدەپ غۇلدا چىشلىگىلى تۇردى، تۈۋلاپ
ئۈنۈم ئۆچتى، لېكىن بۇ يەردە ھەر قان-
چە ۋارقىراپ، دادلىغانمۇ بىكار ئىدى.
ئاخىرى ئۇ ئۆزى ھاردى بولغاي، تاياق
سېلىشنى توختىدى. ئاي يورۇقىدا را-
زىباينىڭ غۇۋا چېھرىسى كۆرۈندى.
— ھۇ، ئۆلۈك ئېشەك! ھۇ، بولاڭچى
قارا يۈزلەر! ئاناڭنىڭ ھەققى بارمىدى

بۇ يەردە؟ بۇ يەرنى مەن ئوتتۇز يىللىق
توختام بىلەن ئالغان، ئوتتۇز يىللىق!
نېمە دەپ مېنىڭ مۈلكىمگە چاڭگال سا-
لىسەن؟ نېمە دەپ...
ئۇ، ئېغىزى بېسىلماي تىللايتتى، قار-
غايتتى. قولىدىكى غولىدىنى كۆزلىرىم-
گە دىيەسلىتىپ دۆشكۈللەيتتى. مەن بول-
سام، قاچاندۇر ھۆل بولۇپ كەتكەن تې-
قىملىرىمنى چىڭگىدە قىسقىنىمچە دىرىل-
دەپ تۇراتتىم.
«ياراتمىغان چوماق قاڭشارنى يېرىپ-
تۇ» دېگەندەك، باشتا ئانچە پۇشتۇمغا
ئېلىنمىغان بۇ ئىش، شۇ قېتىمقى تاياق
بىلەنلا توختاپ قالمىدى. بەلكى، تېخىمۇ
يوغىناپ كەتتى. مېنىڭ نەزەرىمدە، كې-
يىنكى ئىشلارنىڭ باش باللاخورى دەل
رازىباينىڭ ئاشۇ جىن تەگكۈر چىرايلىق
قىزى ئىدى. ئۇ، زاپاس چۆپلۈكىنىڭ نا-
بۇت بولغىنىنى كۆرۈپ، دادىسىغا ئەقىل
ئۆگەتكەن چېغى، رازىباي «يايلاق قانۇ-
نى» نى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ سوتقا ئەرز
قىلغانىدى. ھەپتە ئۆتمەي سوتتىن ئا-
دەم چىقىپ ۋەقەنى تەكشۈردى. زىيانىنى
ھېسابلىشىپ، دادامغا نەق-
مەيداندىلا مىڭ يۈەن تۆلەم
قويدى. مېنى بولسا ئونبەش كۈن سولاپ
قويدى.
ھۆددىگەرلىك تۈزۈمى ئەمدىلا يولغا
قويۇلۇۋاتقان ئۇ كۈنلەردە، بىز ئەمەس،
ئۆزلىرىنى خېلى باي ھېسابلايدىغان ئا-
ئىلىلەردىمۇ ئۇنچىلىك پۇل چىقمايتتى.
ئاخىرى ئۇششاق چارۋىلارنىڭ پۇلغا يا-
رايدىغانلىرىنى سېتىپ تۆلەمگە بەردۇق.
بېقىش تاپمىغانلىرى قىشچە ئارقا-ئار-
قىدىن ئۆلۈشكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن

بۇ ئىككى ئائىلە يېڭىباشتىن ئۆچلىشىپ كەتتۇق.

شۇ كۈنلەردە، مەرھابانىڭ ناھىيەدە تولۇقنى تۈگىتىپ، ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمەي قايتىپ كەلگىنىگە ئىككى ئايلارچە بولغانىدى.

ئۇ، بىر ئاكا - بىر سىڭىل ئىككىلا بالا ئىدى. ئەمدى ئۇ، ئاكىسىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، دادىسىنىڭ قويمىغىنىغا قارىماي، ئاكىسىنىڭ ئورنىدا مال بېقىپ يۈرەتتى. كېيىنرەك ئۇنى يايلاق مال دوختۇرلۇق پونكىتىغا سەيلەپ قويۇشتى.

مەرھابانىڭ كۈنلىرى گەرچە مال پادىسى ئارىسىدا ئۆتسىمۇ، ئۇنىڭ تۇرمۇشى، خۇشۇسەن كىيىنىشى، يۈرۈش - تۇرۇشى، گەپ - سۆز، ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلەردە تاغ قىزلىرىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇراتتى. مەيلى مەھەللىدە بولسۇن، مەيلى يايلاقلاردا مال ئارىسىدا بولسۇن، ھەمىشە چىرايلىق كىيىنىپ، كېپىنەكتەك ياسىنىۋالاتتى. ئۇنىڭ بىرەر قېتىممۇ يالىڭاياق يۈرگىنىنى، تاغ قىزلىرىدەك كۆڭلەك ئۈستىدىن پىنلات كىيىپ ۋە ياكى دۈمبىسىگە چۆپ - قورايلارنى يۈدۈپ يۈرگىنىنى كۆرمەيتتىم.

مال كەينىدە ئۆزۈڭدىن باشقا ئادەم يوق، بولۇپمۇ مەرھاباغا ئوخشاش چىرايلىق قىزلارنى كەمدىن - كەم كۆرگىلى بولىدىغان مۇشۇنداق زېرىكىشلىك كۈنلەردىكى، رەقىبىڭ سىياقىدىكى ئۆزگىچىلىكمۇ كىشى كۆڭلىنى مەھلىيا قىلغۇچى بىر خىل گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلايدىكەن. ئەسلىدە مەرھاباغا شۇ قەدەر ئۆچ بولسامۇ، ئۇنى ئاشۇ گۈزەل - يېقىملىق سىياقتا كۆرگىنىمدە، كەينىدىن ئىختىيارسىز قاراپ قالىدىغان چاغلىرىممۇ بولاتتى.

بارا - بارا، ئۇنىڭغا بولغان ئۆچلۈكۈمنىڭ ئورنىنى ئۆزۈممۇ ئېپادىلەپ بېرەلمەيدىغان بىر خىل ئىللىق سېزىم، نېمىگىدۇر ئىنتىلىش ھېسسىياتى ئىگىلىۋالدى. ئۇنى كېچىسىمۇ، كۈندۈزىمۇ ئويلايدىغان، ھويلا قاشاسىدىن، دۆڭ - قىيالار دالدىسىدىن خۇپىيانە مارايدىغان بولۇپ قالدىم. ئۇ، پونكىتنىڭ ئىشىدىن قولى بوشاپ قالغان كۈنلىرى ئۆز يايلىقىغا - دادىسىنىڭ يېنىغا دائىم كېلىپ تۇراتتى. مۇنداق چاغلاردا مەن ماللىرىمنى چۆپلۈككە قويۇۋېتىپ، ئىككىمىزنىڭ پاسىلىدىكى توپا-دۆڭلۈككە چىقاتتىم-دە، ئۇنىڭ سايىسىغا ئۇزۇن - ئۇزۇن قاراپ ئولتۇراتتىم. ئۇنىڭ بولسا مەن بىلەن پەرۋايى پەلەك. توپا - دۆڭ باغرىدىكى ياۋا ئالمىلار تۈۋىدە ئولتۇرۇۋېلىپ يا چىلتەك توقۇيتتى، يا بولمىسا، قانداقتۇر بىر كىتابنى ئېچىۋېلىپ باش كۆتۈرمەي ئوقۇيتتى. ئاندا - ساندا دادىسى بىلەن بىر نېمىلەرنى سۆزلىشىپ قالمىسا، گويا بۇ يەردىكى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇپلا كەتكەندەك كىتابقىلا قادىلىپ ئولتۇراتتى، ئوقۇيتتى، ئاللىنېمىلەرنىمۇ يازاتتى، يەنە ئوقۇيتتى...

كۈنلەر ئۆتكەنسېرى، مېنىڭدىكى بۇ خىل سەۋدالىق تېخىمۇ ئۇلغىيىپ كەتتى. ئەمدى كېچىسىمۇ ئۇيقۇم كەلمەيدىغان ئىدى. بەزىدە تەۋەككۈل دەرياسىنى كېچىپ، ئۇنىڭ يېنىغا بارغۇم، نېمىلەرنىدۇر ئىزھار قىلغۇم كېلەتتى. بىراق جۈرئەت قىلالمايتتىم.

ئۇ بۈگۈنمۇ كەلدى. ئۇنى كۆرۈپلا يەنە دۆڭلۈككە چىقتىم. بۇ قېتىم ئۇ ياۋا ئالمىلار تۈۋىدە ئەمەس، يېڭى تۇغۇلغان بىر قوزىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ماللار ئارىسىدا

تىمىسقىلاپ يۈرەتتى. شۇ ئارىدا، رازىباي ئۇنىڭغا نېمىدۇر بىر نەرسە دەپ قويۇپ پەسكە - دەريا ئېقىنىغا قاراپ چۈشۈپ كەتتى. مەرھابا بولسا ھېلىقى قوزىنى ئەمگۈزۈش بىلەن ئاۋارە ئىدى. تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ ماللىرى «گۈررىدە» قىلىپ پىتىراپ كەتتى. كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا يۈزگە يېقىن قوي بۆلۈنۈپلا يان تەرەپتىكى ئۇچما قىيالىققا يېقىنلاپ قالدى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئىككى دانە بۆرە جان - جەھلى بىلەن قوغلاپ كېلىۋاتاتتى. ئەگەر شۇ ھالدا يەنە ئازراق چاپسا بۆرە تېگەلمىگەندىمۇ پىتىرىغان قويلارنىڭ كۆپى قىيادىن ئۇچۇپ تۈگىشەتتى.

شۇ چاغدا نېمىنى ئويلىغىنىمنى بىلمەيمەن.. ھاسامنى سۆرىگەن پېتىم ئۆزۈمنى تۆۋەنگە ئاتتىم - دە، چېپىپ كېلىۋاتقان قويلارنى قىيالىقتىن بۇرۇۋەتتىم. ئاندىن ئۇنىڭ قاياقتىندۇر پەيدا بولغان ئىتلىرىنى كۈشكۈرتۈپ بۆرىلەرنى ھۇركىتىشكە كىرىشتىم. لېكىن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ شۇنداق يىقىلىپ كەتتىمكى، گويا بىرسى يەردىن يۇلۇپ تاشلىۋەتكەندەكلا پۇچۇلىنىپ كەتتىم. يىقىلغاندا تىلىمنى چايناۋالغان بولسام كېرەك، بىر يېرى ئوت ياققاندەك كۆيۈشەتتى.

— ۋاي خۇدايىم، بىر نېمە بولمىغانسىز؟

كەينىمدىن يېتىپ كەلگەن مەرھابا خىجالەت بولغاندەك جىلمايدى.

— ياقەي، ھېچنەرسە بولمىدىم، - دېدىم ئىتتىكلا. ئەمما ئۇنىڭ كۆزىچە يىقىلىپ چۈشكىنىم تازا ئەلەم قىلىۋاتاتتى.

— ۋۇي، قان تۈكۈرۈۋاتىسىز - يا؟ چىشىڭىز...

— ھېچقىسى يوق، تىلىمنى چىشلەپ بەرگەن ئوخشايمەن.

— ۋاي ئېسىت، - دېدى ئۇ تولىمۇ ئېچىنغان قىياپەتتە، - بەك قاتتىقمۇ؟

ئۇنىڭ ھەر بىر گېپى باھار ئاپتىپىغا، ئاغرىق توختاتقۇچى مەلھەمگە ئوخشاش قەلبىمنى ئىللىتىپ، جىنىمنى يايرىتاتتى. كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى قەدىر- قىممىتىمنى شۇنچە ھېس قىلدۇراتتى. بىزنىڭ ئائىلىلىرىمىز ئوتتۇرىسىدا داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان تۆت-بەش يىللىق ئارازلىشىشتىن كېيىنكى تۇنجى ئالاقىمىز ئەنە شۇنداق باشلاندى.

پىتىراپ كەتكەن قويلار يىغىلىپ يايلاق تىنچلانغانىدى، ئەمدى قىلىدىغان باشقا ئىش بولمىغاچقىكىن، بىكاردىن - بىكار ئولتۇرۇۋېرىشتىن سەل ئوڭايسىزلانماقتا ئىدىم. مەرھابا ھالىتىمدىكى بۇ قوۋلاشماسلىقنى سەزدىمۇ ياكى بايىقى ياردىمىمگە ئىلتىپات كۆرسەتمەكچى بولدىمۇ، ئويلىمىغان يەردىن مېنى تاماققا تەكلىپ قىلىپ قالدى. مەن بولسام ھاياجانلانغانلىقىمدىن نېمە دېيىشىمنى بىلمەيلا تۇرۇپ قالغانىدىم. ئۇ بۇنى باشقىچە چۈشەندى بولغاي، كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى:

— بېرىشنى خالىمايۋاتامسىز؟ قارىغاندا ئارىمىزدىكى ئاداۋەتلەر تېخى پەسەيمەپتۇ - ھە؟

— ياقەي، نەدە ئۇنداق... مەن ئۇنداق قارىمايمەن.

— مېنىڭچىمۇ، شۇنداق بولۇشى كېرەك، - دېدى ئۇ جىددىي تەلەپپۇزدا، - بۇ ئىشلار ئۆتۈپ كەتتى. ئەمدى، بۇلارنى

كۆڭۈلىمىزدىن كۆتۈرۈۋەتكىنىمىز ياخ-
شى . شۇنداق ئەمەسمۇ ؟
ئۇ ، ئاخىرقى سۆزلىرىنى كۆزلىرىمگە
تىكىلىپ تۇرۇپ دېگۈدەك ئېيتتى . ئۇنىڭ
بۇ قارىشىدا ، ئىشەنچ - ئۈمىد ۋە يەنە
قانداقتۇر يېقىنلىق ھېسسىياتىنىڭ يارقىن
نۇرلىرى چاقناپ تۇراتتى . « توۋا ، ئۇ-
نىڭمۇ ھېسسىياتى ئۆزگىرىپتۇ - دە ؟ را-
زىبايكامۇ مېنى ئۈچ كۆرمىسە بولاتتىغۇ ،
بىراق ، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ... » دەپ
ئويلىدىم ئىچىمدە خۇرسىنىپ .
بىز پاراڭلاشقاچ ئۇ دائىم ئولتۇرۇپ
كىتاب كۆرۈدىغان ھېلىقى ياۋا ئالمىلار
ئاستىغا كەلدۇق . ئالما ئاستىدا كىچىك-
كىنە بىر تەبىئىي « سۇپا » بولۇپ ، ئۇ-
مۇ خۇددى ئەتىراپتىكىگە ئوخشاشلا ياپ-
يېشىل چىملىق ئىدى . مەرھابا ئالما
شېخىغا ئىلىقلىق بوقچىسىنى ئېلىپ سۇ-
پىغا ئەدىيال يايدى . ئۇنىڭ مۇشۇ ئى-
شىدىنمۇ بىر خىل مەدەنىيلىك چىقىپ تۇ-
راتتى . ئاندىن داستىخان ئېچىپ نان
بىلەن پىشۇرۇلغان سوغۇق گۆش چىقار-
دى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ بوقچىدىن ئې-
لىپ تاشلاپ قويغان كىتابى بىلەن خاتى-
رىسىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى .
— بىلىشىمچە ، - دېدىم مەن كىتابقا
قاراپ قويۇپ ، - دائىم ئوقۇيسىز ، يا-
زىسىز ، نېمە يازىدىغانسىز شۇنچە ؟
— قىزىقىۋاتامسىز ؟
— سورىغۇم كەلدى .
— ئەمىسە قاراپ بېقىڭ.
ئۇ شۇنداق دېگەچ خاتىرىسىنى ئالدىم-
غا سۈرۈپ قويدى . مەن ئۇنىڭ ئۇدۇل
كەلگەنلا بىر يېرىنى ئاچتىم ، ئۇنىڭدا :
« چارۋىلارنى سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇشنىڭ
ئاددىي ئۇسۇللىرى » دېگەن سەرلەۋھە
ئاستىدا بىر قانچە تۈرلۈك تېخنىكىلىق
تەلەپلەرنىڭ بايانلىرى خاتىرىلەن-
گەنىدى .
— سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش ، نەسىل
ياخشىلاش دېگەندەك گەپلەر ئىكەنغۇ ؟
بۇنىڭدىن كېيىن پونكىتتا راۋۇرۇس بىر
ئىشلەي دەپسىز - دە !
— بىراق ، - دېدى ئۇ چوڭقۇر خۇر-
سىنىش ئىچىدە ، - ئالىي مەكتەپكە ئۆ-
تەلمىگىنىم يامان بولدى - دە . ئەسلىدە ،
ئىلمى چارۋىچىلىق مەكتىپىگە بېرىپ ، مال
دوختۇرلۇق ، يا يايلاقچىلىق كەسپىدە
ئوقۇۋالارمەن ، دېگەن ئارزۇيۇم بار ئى-
دى . بىراق ، ھەي ... دېگەن بىلەنمۇ
بىكار . ئەمدى ھېلىھەم بولسىمۇ ئۆزلۈ-
كىمدىن ئۆگىنىپ يۇرتىمىزنىڭ چارۋى-
چىلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئازراق ئىزدىنىپ
باقاي دەيمەن .
— ھېلىمۇ خېلى ئىشلارنى قىلىۋەتتى-
ڭىز ، - دېدىم ئۇنىڭ ئۆز چارۋىلىرىنىڭ
نەسلىنى يېڭىلىغانلىق ئىشىنى تىلغا ئې-
لىپ ، - پاداڭلار ئاساسىي جەھەتتىن
«لىنكولىن» لىشىپ بولدىغۇ دەيمەن؟
— ھازىرچە ساپ نەسىلگە ئايلىنىپ
بولدى دېگىلى بولمايدۇ . تۆللەر يەنە
بىر ئۆرۈلگەندە ، ئاندىن ساپ نەسىلگە
ئۆزگىرىدۇ . ئۇ چاغدا قويلارنىڭ گۆش
نىسبىتى بىلەن يۇڭ نىسبىتى بىر قاتلى-
نىدۇ ، دېگەن گەپ . لېكىن بۇ ئۆزىمىز
بىلەنلا چەكلىنىپ قالسا پۈتۈن رايونى-
مىزنىڭ چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا
ھېچقانچە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ . مېنىڭ-
چە بۇنى ھەممە پادىلارغا كېڭەيتسەك
ياخشى بولاتتى - دە ، بىراق پونكىتى-
مىزنىڭ ئىقتىسادىي ئاساسى ئاجىز ،
نەسىللىك قوچقارلار بەك ئاز...

مەرھابانىڭ ئېغىزىغا قاراپلا قالدىم ،
ھەممە كىشى ئالدىن باي بولۇش ئۈچۈن
ئۆز ئالدىغا كۆيۈپ-پىشىۋاتقان بۇ ئاي-
بۇ كۈنلەردە، ئۇ ئۆز ئىگىلىكىدىن ھال-
قىپ ، پۈتۈن تاغلىقلارنىڭ غېمىنى يە-
ۋاتاتتى .

— لېكىن ، - دېدى ئۇ بىر تال ئالما
يوپۇرمىقىنى « كوس » قىلىپ ئۈزۈۋې-
لىپ ، - سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇشقا چارۋى-
چىلىرىمىز ئانچە قىزىقماۋاتىدۇ.

— قىزىقىسمۇ ئامالى يوق ئەمەسمۇ ؟
نەسىللەندۈرۈش پونكىتىمىزنىڭ ئىسمى
بولغان بىلەن ئەھۋالى سىز دېگەندەك
تۇرسا، ئۇنى قەيەردىن كىم كېلىپ قىلىپ
بېرىدۇ دەيسىز ؟

— مانا ، مەن قىلاي دەۋاتىمەنغۇ ؟

— سىز ؟

— قانداق، قىلالمايمەنمۇ - يا ؟

— ياق - ياق ، - دېدىم مەن ئالدى-
راپ ، - مېنىڭ دېگىنىم، نەسىللىك قوچ-
قارلار يېتىشمەيدۇ - دە .

— بۇنىڭ كارى چاغلىق . ئۇزاقى يې-
لى ئون قوتازغا بەش تۇياق نەسىللىك
قوچقار تېگىشسەك ، ھەممىگىلار ئەيىبلەپ
كەتكەنىدىڭلار . پونكىتنىڭ يېتىشمىگەن
يېرىگە بىزنىڭكىنى قوشۇپ ئىشلىتىپ
تۇرساق ، ناھىيە بىلەن يېزىمۇ قاراپ
تۇرماس دەيمەن .

— بۇنىڭغا رازىبايكام قوشۇلماس-
مىكىن ؟

— بۇنىڭدا دادامغا گەپ كەتمەيدۇ .
گەپ ، يۇرتداشلارنىڭ بىزنى قوللاش-
قوللىماسلىقىدا ، مەسىلەن ئېيتايلى ،
دەسلەپكى سىناقنى سىلەرنىڭ پادىدىن
باشلىساق ، سىلەر قوللامسىلەر ؟

— نېمىشقا قوللىمىغۇدەكمىز ؟ سىلەر-
نىڭ پاداڭلاردا ياخشىلانغان نەسىللەرنى
ھەممە كىشى كۆرۈۋاتىدىغۇ ؟ مانا مەن
قوللايمەن سىزنى ، - دېدىم دېيەلە
قېقىپ .

بۇ قېتىمقى سۆھبىتىمىز شۇ بولدى .
دەرۋەقە ، دادام بۇ گەپنى ئاڭلا - ئاڭلى-
مايلا تېپىۋەتتى :

— رازىباينىڭ شۇملۇقىنى بىلمەمدۇ
كىشى ؟ ئۇ بىزگە سالغان زىيانلىرىنى
ئاز كۆرۈپ ، ئاران بالالىقتا ئەسلىگە
كەلگەن چارۋىلىرىمىزنى جىممىدە ئۇجۇق-
تۇرۇپ تۈگەتمەكچىمىكەن ؟ پەناھ يەدۇ
ئۇ ئالۋاستى . نەسىللەندۈردۈم دەپ
زەھەر ئۇرۇپ قويمايدۇ دېگىلى بولامدۇ؟

— ھۆكۈمەت گۇۋاھلىقى بىلەن توخ-
تاملىشىدىكەن دادا ، شۇنداق تۇرۇپ…

— ئوسۇرۇق گەپ ئۇ ، - دېدى دادام
گېپىمنى تارتىۋېلىپ ، - بولدى ، ئۆزد-
نىڭكىنى ياخشىلىۋالسۇن .

دادامغا قانچە قىلىپمۇ گەپ يېگۈزەل-
مىدىم . شۇ تۈپەيلى مەرھابانىڭ ئال-
دىدا تولىمۇ خىجىل ئىدىم . ئۇنىڭ كۆڭ-
لىگە پۈككەن ئىشلىرىغا ياردەمدە بولال-
مىغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاجىز ، لاياق-
قەتسىز ھېسابلايتتىم .

ئارىدىن ھەپتە ئۆتكەنىدى. توساتتىن
قاتتىق زۇكام تېگىپ يېتىپ قالدىم . تۆت
كۈنچىدىن كېيىن خېلى تۈزۈلۈپ قالغان
بولسامۇ ، ئەتەي ئورنۇمدىن تۇرغۇم
كەلمەيۋاتاتتى . بۇنىڭ سەۋەبى قايسى
كۈنى مەرھابانىڭ ئالدىدا مەيدە قېقىپ
قويۇپ ، دادامنى گەپكە كىرگۈزەلمىگەن-
لىكىمنىڭخىجىللىقى ھەم دادامغا قېيىدى-
غانلىقىم ئىدى .

بۈگۈن ئورنۇمدىن تۇرۇپ تالاغا
بەكمۇ چىققۇم كەلدى . راستىنى ئېيتقانىدا

دا ، مەرھابانى تولىمۇ كۆرگۈم كېلىۋا-
تاتتى. ئادەتتە ئۇنىڭ ئۆزىنى كۆرمىسەم-
مۇ ، يان ھويلىدىن ئاۋازىنى بولسىمۇ
ئاڭلاپ كۆڭلۈمنى غايىۋانىسىغا توق
تۇتۇپ ياتاتتىم . لېكىن بۇنىڭدىن بەش
كۈن بۇرۇن ئۇنى قانداقتۇر بىر ئىش
بىلەن ناھىيىگە كېتىپتۇ ، دەپ ئاڭلىدىم.
مانا شۇ بەش كۈن ماڭا گويا بەش يىل-
دەك بىلىنىپ ، ئۆزۈمنى ئاشۇ بەش يىل-
دىن بۇيان تالا - تۈزنى كۆرمىگەندەك
ھېس قىلماقتا ئىدىم . ئاخىرى ئىختى-
يارسىز ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. چاپى-
نىمنى يېپىنچاقلىغىنىمچە ھويلا ئىشىكىگە
چىقتىم ، خېلىلا كەچ بولۇپ قالغانىدى .
كەچكى قۇياش يىراقتىكى « سېرىق قىر»
چوققىسىغا قىزغۇچ رومال تاشلاپ ئاس-
تا - ئاستا تاغلار كەينىگە شۇڭغۇماقتا
ئىدى . توختاۋسىز ئۇرۇلىۋاتقان جەنۇب
شامىلى ئوچۇقچىلىقتىكى قورايلارنى
سىلكىشلەپ ، ئۆگزە - لاپاسلاردىن پاخال
سورۇيتتى .
كۆزۈم مەھەللىنىڭ شىمال تەرىپىنى
بويلاپ پەسكە چۇشۇپ كەتكەن يىلان باغ-
رى تاش يولدا ، قۇلىقىم مەرھابالارنىڭ
ھويلىسىدا ئىدى . ئاشۇ تاپ كۆزلىرىم :
« ئۇ بۈگۈن كېلىپ قالارمىكىن ؟ قايسى
ئەگمىدە كېلىۋاتىدىغاندۇ ؟ » دەپ تەل-
مۈرسە، قۇلاقلىرىم : « ئۇ كېلىپ بول-
غان بولسا ئۆيىدىن ئاۋازى چىقارمى-
كىن » دېگەن ئىنتىزارلىق ئىچىدە ئىنتىل-
مەكتە ئىدى .
ــ ئېمە سوقىچاقتەك① بوسۇغىغا قو-
نۇۋاپسىلىغۇ ؟
ئالدىمدا ، ئارغامچا ئېشىدىغان ياغاچ
چىغىرىقنى قۇچاقلىۋالغان دادام قاراپ
تۇراتتى .
« تووا ، ئۇنىڭ قاياقتىن كەلگىنىنى
ئەجەب تۇيماپتىمەنا ؟ » دېدىم ئىچىمدە
ۋە تەمتىرەپكىنە دېدىم :
ــ چە ... چىقىپ باقاي دەپ ... تولا
يېتىپ ئۇستىخانلىرىم كېرىشىپ كەتتى-
غۇ - دەپ .
ــ چىقىۋاتقان شامالنى سەزمىدىڭلار-
مۇ ؟ شامالداپ قالىسىلەر يەنە .
دادام كىرىپ كېتىۋاتقاچ شۇنداق دې-
دى . مەن نائىلاج كەينىمگە بۇرۇلدۇمۇ ،
مەھەللىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن چىقىۋات-
قان قانداقتۇر ماتور ئاۋازىدەك بىر سا-
دانى ئاڭلاپ ، يەنە توختاپ قالدىم.
« مەرھابا ، مەرھابا كەلدىمىكىن ؟!»
دېدى سەزگۈلىرىم ۋە ئىتتىكلا ھويلا ئال-
دىغا چىقتىم . دېگەندەك ، بىرزېنت يو-
پۇقلۇق كىچىكرەك بىر ماشىنا تۇرالغۇغا
يېقىنلاپ قالغانىدى . كۆپ ئۆتمەي ئۇ ،
ھويلا ئالدىغا كېلىپ توختىدى . يۈرەك-
لىرىم توختىماي گۈپۈلدەيتتى . قەلبىمنى
قانداقتۇر بىر خىل ھاياجان تۇيغۇسى
قاپلىۋالغانىدى .
ماشىنىدىن بىرىنچى بولۇپ سېرىتى-
ملىق چاپىنىنى كارنىيىغىچە ئېتىۋالغان
سېرىق چاچ بىر يىگىت چۈشتى . ئاندىن
تېشىغا شامال چاپىنىنى كىيىۋالغان ، ئوت-
تۇرا ياشلىق ئىككى كىشى ، ئاخىرىدا
مەرھابا چىقىپ كەلدى . مەن دەسلەپ
تەمتىرىدىم . كېيىن ئۇنىڭ ماڭا تە-
بەسسۇم ئىلكىدە قاراپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ
ئالدىغا باردىم .
ــ قانداقراق، ساقىيىپ قالدىڭىزمۇ؟ـ
سورىدى ئۇ مەن ئېغىز ئاچقىچە . مەن
جاۋاب ئورنىغا تىنچلىق سورىدىم:

① تۆمۈر تۇمشۇقنى دېمەكچى.

— ئۆزىڭىز تەنچ كەلدىڭىزمۇ؟ ئەجەب... ئەجەب ئۇزۇندا كەلدىڭىزيا؟

— ئىشلارنى ئەرجىملەپ بولغۇچە ئىككى - ئۈچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى، قاراڭ، ناھىيە ۋە يېزىدىن تېخىنىڭ يولداشلار كەلدى. تېخى ئۇن تۇياق نەسىللىك قوچقارمۇ بار! ئەمدى نەسىل يېڭىلاش ئىشىمىز كېڭىيىپ كېتىدۇ - دېگىنا!

ئۇ تولىمۇ خۇشال ئىدى، تەبىئىتى ھەر قاچانقىدىنمۇ ئۇچۇق، تېتىك ئىدى. ئۇنىڭ تۇرقىدىكى ئاشۇ يېقىملىقلىقى ۋە ئۇزايىدىكى شادلىققا جۆر بولدۇمەمىكىن، ياكى قىز بالا بولغىنى بەلەن دېگىنىنى قىلماي قويمايدىغان جاسارىتىدىن سۆيۈندۇممىكىن، ئەيتاۋۇر مېنىڭ كۆڭلۈممۇ قەۋەتلا خۇشلۇققا تولغانىدى، بىز ئاشۇ پاراڭلاردىن كېيىن، ئايرىلىشقا مەجبۇر بولدۇق. مەرھابا نەرسىلىرىنى ئېلىۋېتىپلا ئۇلارنى باشلاپ تەسىللەندۇرۇش پونكىتىغا كېتىپ قالغانىدى.

شۇ كېچىسى ئۇيقۇم پۈتۈنلەي قاچتى. تۈن بويى ئۇنى ۋە ئۇنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى ئويلاپ چىقتىم. قايسى كۈنى دادام ئۇنىڭ پىلانىنى رەت قىلغاندىن كېيىن بىرمۇنچە ئائىلىلەرگە ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلىپ، ئۇلارنىڭمۇ «ئېھتىيات» قىلىشى توغرىسىدا بىر مۇنچە ئۆسەك سۆزلەرنى قىلىپ يۈرۈپتىكەن. مەن بۇنىڭدىن تولىمۇ ئەنسىرەپ مەرھابا بۇ گەپلەرنى ئاڭلىسا ئىشىدىن سوۋۇپ قالارمىكىن، ئارزۇلىرىغا يول ئاچالماي ئازابلىنىپ يۈرەرمىكىن، دەپ ئەندىشىدە قالغانىدىم.

دەرۋەقە، مەرھابا بۇنىڭلىق بىلەن توختاپ قالمىدى. گويا ھېچقانداق گەپ - سۆز ئاڭلىمىغاندەكلا ئۆز ئىشىنى باشقا پادىلاردا داۋاملاشتۇرۇۋەردى. بىلىشىمچە ئۇ ئۈچ ئائىلىنىڭ بەش يۈز تۇياقتىن ئارتۇق ساغلىقىنى «لىنكولىن» نەسلى بىلەن نەسىللەندۇرۇپ بولغانىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئىشىنى يېزا، ھەتتا ناھىيە قوللاپ مەخسۇس يېتەكچىلەرنى ئەۋەتىپتۇ. ئۇلىنىڭ ئارزۇ ئىستەكلىرى پۈتۈن تۇرادا چېچەك ئېچىش ئالدىدا تۇراتتى. مەن ئەنە شۇلارنى ئويلىغانسېرىم ئۇنىڭغا تېخىمۇ قايىل بولماقتا ئىدىم.

...ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتتى، خاس كەنتىمىزدىنلا يىگىرمە بەش ئائىلىنىڭ پادىسىنى، گويا كۆكتىن بۇلۇت قونغاندەكلا توپ-توپ «لىنكولىن» تۆللىرى قاپلاپ كەتتى. بۇ كۈنلەردە دادام پات - پات ئاشۇ پادىلارغا تىكىلىپ قارايتتى. ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر تەستىقلىغاندەك، كاللىسىنى لىڭشىتىپ قويىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ يەنە ماڭا بىر قانداق گەپنى دېگۈسى باردەكمۇ قىلاتتى. لېكىن گەپ تېشىشكە قىيىنىلاتتى.

— لوكولۇك① قويى دېگەن ئالامەت يوغىنايدىغان نېمىكەنغۇ-بۇ؟ - دەپ قالدى ئۇ، بىر كۈنى توساتتىن، - رازىباي قويىنى قىرقىۋاتقانىكەن، قارىسام بىر قويدىن ئالەمنىڭ يۇڭى چىقىۋاتىمدۇ؟

بۇ، ئۇنىڭ ئىككى يىلدىن بېرىقى ئەمەلىيەت ئالدىدا ئاخىرى قايىل بولغىنى ئىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئىچىنى تېخىمۇ كۆيدۈرۈپ قويدۇم:

— بۇ يۇڭنىڭ باھاسىنىڭ ئۆرلىكىنى دېمەيسىز تېخى، بىر كىلوسىنى ئون بەش كوي ئالىدىكەن، جۇمۇڭ! رازىبايكاملار بۇ يىلقى يۇڭ پۇلى بىلەن يايلاققا مەبلەغ سالىمىز، دېيىشىۋاتىدۇ.

① «لىنكولىن» نىڭ بۇزۇپ ئېيتىلىشى.

— نېمىكەن ئۇ، مەبلەغ دېگىنى؟-دېدى
دادام مەنسىتمىگەن تەلەپپۇزدا، - يايـ
لاقتا بىر نەرسە قۇرامدىكەن؟ قەۋەتلەپ
ئۆي سالامدىكەن - يا؟

— بۇ دېگىنىڭچۇ، يايلاق شارائىتىنى ياخـ
شىلاشقا پۇل خەجلەيمىز، دېگىنى. مەرھا-
بانىڭ دېيىشىچە ئۇلار«سېرىق قىر»دىكى
تۇزلەڭگە ئوت ئۇرۇقى چېچىپ يايلىقىنى
كېڭەيتىدىكەن.

دادام يەنە مەسخىرىلىك كۈلدى:

— خى! بۇ ساراڭلارنىڭ قىلمىغان شۇ
ئىشى قالغانىدى . تاپقان - تەرگىنىنى
«سېرىق قىر» نىڭ توپىسىغا كۆمۈۋېتەيلى،
دېگەن چېغى.

ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر غۇدۇڭشىغىنىچە
تالاغا چىقىپ كەتتى.

مەرھابا ئەمدى پۈتۈن تۇرادا ئەتىـ
ۋارلىق شەخسكە ئايلىنىپ كەتتى. ئۇباشـ
لىغان نەسىل ياخشىلاش يولى بارغانسېـ
رى كېڭەيمەكتە ئىدى. ئۇششاق چارۋىـ
لاردىن ھالقىپ چوڭ چارۋىلارنىمۇ نەسىل
ئالماشتۇرۇش، قايسىبىر كېسەللىكنىڭ
ئالدىنى ئېلىش ۋاكسىنىسى ئۇردۇرۇش،
يەنە ئاللىنېمىلەرنىدۇر ئەملىتىش ئۈچۈن
ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈـ
زۈلمەيتتى. بۇ كۈنلەردە ناھىيىلىك ئوتـ
لاقچىلىق پونكىتى ئۇلارغا ھەقسىز مەبلەغ
سېلىپ بېرىپ، يايلىقىنى قاشالاشتۇرۇش،
ئۇرۇق چېچىپ كېڭەيتىش، ئېغىل - قوتان،
ۋاننا كۆلچىكى ياساشتەك ئىلمىي بېقىش
ئىشلىرىنى يۇرۇشلەشتۇرۇپ بېرىۋاتاتتى.

مانا شۇ ئىشلار بولۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ
بىرىدە، مەرھابا ئۇزاقى يىلى ناھىيىدىن
باشلاپ كەلگەن ھېلىقى سېرىق چاچ يىـ
گىت يەنە پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ، گويا
مەخسۇس مەرھابا ئۈچۈن ئىشلەۋاتقانـ

دەكلا پۈت - پۇتىغا تەگمەي چېپىپ يۈرەتـ
تى. ئىككىسى ماڭسىمۇ، تۇرسىمۇ بىللە، بىلـ
لىلا ئىدى. بەزىدە يىگىت نېمىلەرنىدۇر سۆزـ
لەيتتى، ئاللىقانداق كىتابلارنى ئېچـ
ۋېلىپ، بىر نېمىلەرنى يازدۇراتتى. گاھى
كۈنلىرى كىچىك - كىچىك شېشىلەرگە
ئاللىنېمىلەرنىدۇر قۇيۇپ تەڭشەپ چۈشەنـ
دۈرەتتى. بۇ ۋاقىتتا مەرھابا مېنى ئۇنـ
تۇپلا كەتكەندەك ئىدى. بىرەر - ئىككى
كۈن ئەتەيگە كۆرۈنمەي كەتسەممۇ، ئىلـ
گىرىكىدەك يوقلاپ كەتمەيتتى. ئەكسىچە
ھېلىقى سېرىقباش يىگىتكە بىرىلىپلا
كەتكەنىدى.

تۇرۇپ - تۇرۇپ ئىچىم تىتىلداشقا باشـ
لىدى. كۆڭلۈمدە ئاشۇ ياش يىگىت ئۇنى
ئېلىپلا قاچىدىغاندەك، ئۇنىڭدىن ئەبەدىي
ئايرىلىپ قالىدىغاندەك
ئەنسىرىمەكتە ئىدىم . ئىككىـ
سىنىڭ بىرگە تۇرغىنىنى، بىرگە يۈرگىنىـ
نى كۆرسەملا يۈرىكىمنى بىر نەرسە تاتىـ
لاۋاتقاندەك ئازاپلىنىپ كېتەتتىم.

بىر كۈنى خۇددى «كۆتۈرەلمەسلىك
ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك جېنىمغا تېگىدىـ
غان بىر ئىش يۈز بەردى. كەچ كىرىپ،
قۇياش غەربتىكى تاغلار كەينىگە قىيسايـ
ماقتا ئىدى. مەن قىشلىق قوتاننىڭ بۇـ
زۇلغان جايلىرىنى ئوڭشاۋاتاتتىم، شۇچاغـ
دا ھېلىقى يىگىت بىلەن مەرھابا قايـ
سىبىر يايلاقتىن كېلىۋاتسا كېرەك، ئۇـ
دۇلدىكى جىلغىدىن ئاتلىق چىقىپ كەلـ
دى. ئۇلار دەسلەپ يانىمۇ يان كېلىۋاـ
تاتتى. كېيىن نېمىشقىدۇر مەرھابا ئالدىغا
ئۆزۈپ كەتتى، يىگىت ئۇنى قوغلاشتى. يېـ
تىشىپ كېلىپلا مەرھابانىڭ ياغلىقىنى يۇـ
لىۋالدى - دە، ئالغا ئۆتۈپ كەتتى. يىـ
گىت ياغلىقنى بېشى ئۈستىدە پۇلاڭلىتىپ

بىر نېمىلەرنى تووۋلايتتى، مەرھابا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە يىگىتنى قوغلايتتى. يىگىت شۇ چېپىشىدا ئۇدۇل پونكىت تەرەپكە كەتتى. مەرھابا مېنىڭ ئۇدۇلۇمدا توختاپ ئاتتىن چۈشتى:

— قىشنىڭ تەييارلىقىنى بالدۇرلا قىلىۋالاي، دەپسىز - دە؟ - دېدى ئۇ ماڭا قاراپ كېلىۋېتىپ. مەن جاۋاب ئورنىغا كۆلەيدىم:

— سىز... سىز ئازراق يوغانچىلىق قىلىڭ، جۈمۈك؟!

مەرھابا تۇرۇپ قېلىپ، ماڭا تەئەججۈپ بىلەن تىكىلدى، ئۇنىڭ چوڭ قارا كۆزلىرى تېخىمۇ يوغىناپ كەتكەندى.

— نېمە دەۋاتىسىز، ئەزىمەت؟ گېپىڭىزنى ئاڭقۇرالمايلا قالدىمغۇ؟

— ئاڭقىرالماسمىش!- دېدىم مەن يەرگە بىرنى تۈكۈرۈۋېتىپ،- ماڭا كۆز - كۆز قىلماقچىمىدىڭىز؟!

— نېمىنى دەيسىز؟

— ئاۋۇ سېرىق تۈك ئوتلاقچىڭىزنى دېمەي، يەنە كىمنى دەيتتىم؟

— ھە... دودىڭىزنىڭ تۇتۇشى مۇشۇنىڭ ئۈچۈنكەن - دە؟ - ئۇ گويا بۆگەپلىرىمنى پەرۋايىغا ئالمىغاندەك مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى، بۇ ھال تېخىمۇ جىنىمغا تەگدى.

— ئادەمنى قارانچۇقچىلىك بولسىمۇ كۆزىڭىزگە ئىلىپ قويۇڭ، بولمىسا...

— بولمىسا نېمىتتى؟ مېنى ئۇرۇۋېتىدىغان ئوخشىمامسىز؟

مەن، كېيىنكى گېپىمنى نېمە ئۈچۈن دېگەنلىكىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، مەرھابا جاۋابەن ئاشۇلارنى دېدى - دە، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئەكس ساداسى يېقىنىمدىكى جىرادىن قايتىپ، پۈتۈن يايلاق ئاسمىنىغا تارالدى، مەن ئەلىمىمگە پايلىماي، قولۇمدىكى بىر تۇتام قورايىنى نەلەرگىدۇر چۆرۈۋېتىپ، قارىماي كەتتىم.

ھەپتىگىچە ئۇنىڭغا قارىمىدىم، كۆڭلۈمدە ئۇ مېنى ياراتماي ئازاق قىلىۋاتىدۇ، دەپ گىنە تۇتاتتىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ، ئويلىمىغان يەردىن مېنى ئىزدەپ كېلىپ قالدى، ئۇ چاغدا مەن سېلوس باسىدىغان ئورىغا ئىشلەۋاتاتتىم. بىر كەمدە ئۈستۈمگە «توككىدە» قىلىپ بىر تال چالما چۈشتى، ئورا بېشىدا مەرھابا كۈلۈپ تۇراتتى.

— سالاڭ، - دېدى ئۇ كۈلۈپ، - تازا سالاڭكەنسىز جۈمۈك؟ تېخىچە قىيىداپ يۈرۈپسىز - ھە؟

مەن قاپىقىمنى ئاچماستىن چەتكە قاراپ تۇرۇۋەردىم.

— بولۇڭ، - دېدى ئۇ، ئورا ئۈستىدىن قولىنى سۇنۇپ،- ئورىدىن قايتىپچىقىڭ، سىزگە دەيدىغان مۇھىم گەپ بار.

ئۇ قولۇمدىن تارتتى، مەن تېخى شۈكەمگىچە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ باقمىغانىدىم. قوللىرىمىز بىر - بىرىگە سىقىلىشى بىلەنلا پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا تولىمۇ ئىللىق بىر سېزىم تاراپ كەتكەندەك بولدى. بىز دەريا بويىغا چۈشتۇق، ئۆيلىرىمىزدىن تەخمىنەن مىڭ مېتىرچە نېرىدىكى ئويمانىدىن سۈپ - سۈزۈك تاغ سۈيى ئېقىپ ئۆتەتتى. بىز دەريا ئېقىنىنىڭ ئەڭ شالاڭ ئاقىدىغان بىر يېرىنى تاللاپ سۇ ئىچىدىكى قورام تاشلارنىڭ بىرىدىن ئورۇن تۇتتۇق.

— سىز تازىمۇ قۇۋكەنسىز، - دېدى ئۇ گېپىنىڭ بېشىدىلا، - مېنى يامان كۆرۈپ تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا ئەلچى كىرگۈزدىڭىز؟

مەن ھاڭ - تاڭلىق ئىچىدە ئۇنىڭ يۈ-

زىگە قارىدىم:
— ئادەمنى تولا ئەخمەق قىلىپ ئويـ
نىماڭ جۇمۇڭ، كىم ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ؟
— ئانىڭىز، ئاناڭىزغا قۇلاق ئۇرۇپتۇغۇ؟
ئەمدى ئېسىمگە كەلدى. ئەتىيازدىن
ئاكام ئارقىلىق ئانامغا ئېيتقانىدىم. مەرـ
ھابا توغرىسىدىكى تەلىپىمگە ئانام تازا
خۇش بولغان بولسىمۇ، دادام كونا ئادەـ
ۋىتىمىزنى دەپ ئېغىز ئاچقىلى ئۇنىمىغاـ
نىدى. مانا ئەمدى ئېيتقان بولسا، ئۇلار
نېمە دەپ جاۋاب بېرىشتىكىن؟
— سىز... سىز نېمە دېدىڭىز؟ — سوردـ
دىم مەن ئىشەنچسىزلىك بىلەن.
— نېمە دەيتتىم؟ بۇنداق گەپنى تېخى
ئوغلىدىن ئاڭلاپ باققىنىم يوق، دېدىم-دە.
مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قالدىم،
دېمىسىمۇ، بۇ ھەقتىكى شېرىن خىياللارـ
نىڭ نېرۋىلىرىمنى كاردىن چىقىرىپ بوـ
لاي دېگەنىگە قارىماي مەرھاباغا چىش يېـ
رىپ بىر نېمە دەپ باقمىغانىدىم. دېگۈم
بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر ئېغىزىمدىن چىقىـ
رالماي كەلگەنىدىم.
— يۇنىڭغۇ راست، — دېدىم تەن ئېـ
لىپ، — لېكىن، نېمىشقىكى سىزنى كۆرـ
سەملا تىلىم تۇتۇلۇپ، ئېغىز ئاچالمايدىـ
كەنمەن.
— ئېغىز ئاچالمايدىكەنسىزۇ — دېدى
ئۇ، ئەتەيگە دومسىيىپ، — قايسى كۈندىـ
كىدەك گۈركىرەپ ئادەم قورقىتىسىز، ئەـ
گەر، ئاچقان بولسىڭىز نېمە بولاتتىكىنـ
تاڭ؟
گۈزەللەرنىڭ نازلىنىپ قاپاق تۈرىشىمۇ
بىر خىل گۈزەل خۇلۇقنى نامايان قىلىدىكەن.
مەرھابانىڭ شۇ تاپتىكى نازلىق دومسىـ
يىشىمۇ ئۇنىڭغا ئاجايىپ بىر خىل لاتاـ
پەتلىك تۈس بەرگەنىدى. مەن ئاستاغىـ
نا ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم:
— بولدى، تەگەۋەرمىسىڭىزچۇ ئەمدى،
خاپا بولغان يېرىڭىزگە قوتاز سويۇپ چاي
قىلاي.
— قوتاز دېگەننى تويدا سويارسىز؟
— سىز... سىز رازىمۇ سىز؟
— نېمىگە؟
— شۇ... تويغىچۇ؟
مەرھابا كۆزلىرىنى خۇمالاشتۇرۇپ ـقىنا
كۈلدى.
— ئوتلاقچىغا تەگمەيسىز؟ — سورىدىم
قەستەن.
ئۇ، جاۋاب ئورنىغا خۇددى ئۆتكەن
قېتىمقىغا ئوخشاش قاقاقلاپ كۈلۈپ
كەتتى:
— سىز تېخى بىلمەيدىغان ئوخشىماـ
سىز؟ ئۇ دېگەنچۇ؟ مېنىڭ بىر نەۋرە ئاكام
بولىدۇ. ھېلىقى كۆكيارىدىكى ھاممامنىڭ
ئوغلى ئەمەسمۇ ئۇ؟ شۇنىڭدىن كۈنلەپ
يۈرگىنىنى.
مەن قۇلاقلىرىمغىچە قىزىرىپ كەتتىم.
شۇ كۈنى دەريا بويىدا تولۇق يېرىم كۈن
پاراڭلاشتۇق. نەچچە ۋاقتتىن بېرى قەلب
قەسىرىمىزدە پىنھان تۇتۇپ كېلىشكەن
سىرلىرىمىز تۈنجى قېتىم ئازادىلىقتا بىـ
ئىككى يۈرەك ئوتتۇرىسىدىكى ئاشكارا سوـ
رۇنغا چىقتى.
بۇ يىلقى كۈز، تاغ — تۈرا يېمىزغا ئۆزـ
گىچە تۈس ئېلىپ كەلدى. ماڭا ئەمدى
ئانا تاغ قوينى، ئۇ يەردىكى ھايات توـ
لىمۇ گۈزەل، بەختىم شۇ قەدەر شېرىن تۇـ
يۇلماقتا ئىدى. خۇسۇسەن سېنتەبىرگە
ئون بولغان مۇشۇ كۈننىڭ شادلىقى قەلـ
بىمگە سىغمايتتى، چۈنكى ئەتە تويىمىز
بولاتتى.
مانا شۇ ۋەجىدىن ئىككى ھويلا ئارـ

لىقىدىكى قېرى تاغ سۆگىتىنىڭ ئاستى ئەتىگەندىلا قىزىپ كەتتى. شۇتاپتا قوشنىلاردىن سەككىز - ئون كىشى، سۆگەتكە باغلاپ قويۇلغان قوتاز، پاقلانلارغا خىرىس قىلىشىۋاتىدۇ. ماڭا شۇنداق بىلىنىدىكى ياكى ئۇلارمۇ ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ شادلىقى ئۈچۈن خۇش بولۇۋاتامدىكىن، دادام بىلەن رازىيا يىكاملارنىڭ قەلبىدىمۇ گويا قۇربانلىق ئۈچۈن مال سويغىلىۋاتقاندەك بىر خىل ئىپتىخار ۋە غۇرۇر كېزىدۇ.

دەسلەپ قوتازلار يېقىتىلدى. دادام بىلەن رازىيا يىكام دۇئا ئۈچۈن ئەمدىلا قول كۆتۈرگەنىدى، نەسىللەندۇرۇش پونكىتى تەرىپىدىن بىرسى ئۈچقاندەك ئات چاپتۇرۇپ كەلدى. بۇ، ئابىخان ئىدى.

— توختاڭلار، بو... بوغۇزلىماڭلار! — دېدى ئۇ ئاتتىن چۈشۈۋېتىپ، — توي... تويىنى توختىتىدىغان بوپتۇق.

يۈرىكىم قارتتىدە قىلىپ قالدى. كۆڭلۈمگە يەتمىگەن ئىشلار يېتىپ، قېنىم ئۇيۇپ قالغاندەكلا بىر خىل ھەرىكەتسىز ھالەتتە چۈشۈپ قالدىم. بۇرناقى كۈنى مەرھابانى ناھىيىدە ئىككى كۈنلۈك يىغىن بار ئىكەن دەپ چاقىرتىپ كەتكەنىدى. ھېسابىتا ئۇ بۈگۈن كەچ قايتىپ كېلىپ بولاتتى مانا ئەمدى ئۇ يولدا بىرەر خەتەرگە يولۇقۇپ قالغاندىمۇ- يا؟ ئۇنىڭ ۋەدىسى ئۆزگىرىپ قالغاندىمۇ؟

مەن سارامىمە ئىچىدە شۇلارنى ئويلاپ تۇراتتىم، شۇ ئارىدا دادام ئابىخانىنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، ياقىسىدىن ئالدى:

— سەن... سەن نېمە دەۋاتىسەن-ھە؟! تويىنى نېمىشقا توختىتىقۇدەكمىز؟

— تاش... تاشاخۇن ئاكا، بۇ... — ئابىخانمۇ گاڭگىراپ قالدى.

— ئېيتە، زادى نېمىشقا توختىتىقۇدەكمىز؟ تويىنىڭ ئىگىلىرى مانا ئۆزىمىز تۇرساق، كىمنىڭ گېپىكەن ئۇ؟!

— ئاۋۋال ياقامنى قويۇۋەتمەمسىز؟ — دېدى ئابىخان سەل تىرىكىپ، — بايا تېلېفوندا مەرھابانىڭ ئۆزى شۇنداق دېدى. ئۇ ئەتە، يايلاققا ئوت ئۇرۇقى چاچقىلى ئايروپىلان ئەپكېلىدىكەن. تويىنى بەش - ئون كۈن كېچىكتۈرەيلى، ئېيتىپ قويۇڭ دېدى.

يۈرىكىم ئەمدىلا ئىزىغا چۈشتى. ئەتىراپنى بولسا تەئەججۈپ، ھاياجان ئاھاڭمىكى-گۇڭگۇرلاشلار قاپلىدى.

— ئايروپىلان دېدىڭما؟

— بىزنىڭ مۇشۇ يەرگە ئايروپىلان كېلەمدىكەن؟

— قالتىس خەۋەركەنغۇ، بۇ!

— ياسىغان مەيدانىمىز بىكار كەتمەيدىكەن - دە؟

— مەرھابا يەنە، ئەتىيازدا «سېرىق قىر» تۈزلىڭگە ياسىغان ئايروپىلان مەيدانىغا موما بېكىتىپ، بايراق ئېسىپ قويۇشىمىزنى تاپىلىدى، — دېدى ئابىخان سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ.

ئەتىسى، راستىنلا يايلاق ئاسمىنىنى ئاجايىپ بىر خىل سادا لەرزىگە سالدى. كىشىلەر ئۆي - ئۆيلەردىن چىقىپ ئاسمانغا قارىشاتتى. باللار بۆكلىرىنى پۇلاڭلىتىپ يۈگۈرۈشەتتى، ئادەملەر توپى «سېرىق قىر» تۈزلىڭىدىكى مەيدانغا قاراپ ئېقىشقا باشلىدى. كۆپ ئۆتمەي، ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا كۈمۈشتەك يالتىراپ تۇرغان قوش قاناتلىق بىر «قۇش» مەيدانغا قوندى. ئىچىدىن ئاۋۋال مەرھابا، ئاندىن ھېلىقى سېرىقباش ئوتلاق

چى قاتارلىق تۆت ـ بەش كىشى‌چۈشتى.
كىشىلەر توپى خۇددى ئۇۋۇسى چۇۋۇلـ
غان ھەرىلەردەك ئايروپىلان ئەتراپىغا
يوپۇرۇلدى. مەرھابانى گويا ئاشۇ توپ
يۇتۇپ كەتكەندەك خىيالىغىچە كۆرۈنمەي
قالدى. ھەممە كىشىنىڭ قەلبىدە شادلىق،
كۆزلىرىدە ئاناماكانىنىڭ‌كەلگۈسىگە بولـ
غان ئىشەنچ ۋە ئىپتىخارلىق نۇرلىرى
جۇلالايتتى. ئەنە شۇ چاغدا دادامنىڭ
مەگزىلىرى ئۈستىدە ساقىشىپ تۇرغان ئىكـ
كى تامچە ياشنى كۆرۈپ قالدىم. قارىغانـ
دا ئۇمۇ خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ، ئەزەلدىن
نامرات ئاتىلىپ كەلگەن بۇ جىلغىغا قىـ
لىۋاتقان غەمخورلۇقى ۋە يار‌-يۆلىكىدىن
تەسىرلەنگەنىدى.

بىرەر سائەتكە سوزۇلغان ئالقىش،
تەنتەنە، تاماشىدىن كېيىن، ئايـ
روپىلان ماتورى قايتىدىن گۈرۈلدەشكە
باشلىدى. كىملەرنىڭدۇر دەۋىتى بىلەن
كىشىلەر توپى سىرتقا چىقىرىلىپ، ئۇرۇق
قاچىلانغان ئايروپىلان‌ھاۋاغا‌كۆتۈرۈلدى.
ئۇ خۇددى ئۆز كۆكسىدىن يامغۇر تۆكۈـ
ۋاتقان بىر پارچە بۇلۇتقا ئوخشاش كەيـ
نىدە تالا ـ تالا قوقان ئىزلىرىنى قالدۇـ
رۇپ ئۇچماقتا ئىدى.

ياندۇرقى يىلىنىڭ باھارى بەھىساب
چىرايلىق كەلدى. مەرھابانىڭ ئۆز ئىـ
گىلىكىدىن باشلىغان تەرەققىيات يولى،
پۈتۈن تاغ تۇرانى بۆككىدە گۈلگە كۆمـ
دى. ئۆتكەن يىلى ئايروپىلان بىلەن‌چېـ
چىلغان ئۇرۇقلار باھار كېلىشى بىلەن
تەكشى بىخ يېرىپ، ھەممە يەرنى يېشىلـ
لىق قاپلىدى. ئەسلىدىكى كۆيۈك
سايلار، قاقاس تۈزلەڭلەر مەخمەلدەك
جۇلالىنىپ، كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك يېـ
شىل ياپلاقلا ئايلانغانىدى.

تويىمىز بولۇپ ئالتە ئايدىن كېيىن
مەرھابا يەنە بىر ئىشنى كۆتۈرۈپ‌چىقتى:
— يەنە ئىككى ئادەم يالـلاپ، مالچىـ
لارنى كۆپەيتسەكمىكىن ؟ ـ دېدى ئۇ، بىر
كۈنى قىرقىلغان يۇڭلارنى تۇرگە ئايرىـ
ۋاتقىنىمىزدا.
— ئادەم يالـلاپ نېمە قىلىمىز؟ ئىلگىـ
رى يالـلىغان ئىككى ئادەممۇ يېتىشىۋاتىـ
دىغۇ؟ ئۇنىڭ‌ئۈستىگە ئۆزىمىزمۇ تۇرساق.
— ياق، ـ دېدى ئۇ نېمىلەرنىدۇر ئويـ
لىغاندەك قىلىپ، ـ بىز ئەمدى پادىلارـ
نىڭ كەينىگە چېتىلىپ يۈرۈۋەرسەك بولـ
مىغۇدەك.
— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ ـ دېدىم چۈشىـ
نەلمەي، ـ شۇ چارۋىنى باقمىساق نېمىش
قىلارمىز بۇ يەردە؟
— باشقا ئىش قىلمايمىزمۇ؟ قاراڭ،
ھازىر ئىسلاھات دەۋرى، كېيىنچە يەتەيلا دېـ
سەڭ ئىگىلىكىنىڭ تۈرى دېگەن ناھايىتى
كۆپكەن، بىز نېمىشقا شەھەرلىكلەرنى دوـ
رىيالمايمىز؟ مەن مۇنداق بىر پىلاننى
ئويلاۋاتىمەن. ئەمدى شارائىتىمىز پىشـ
تى، ئىككىمىز مالدىن ئاجراپ تىجارەت
يولىغا كىرەيلىمىكىن، دەۋاتىمەن.
— نېمە دەيدىغانسىز، سودىگەرچىلىك
قىلىمىزمۇ ئەمدى؟
— بىر ھېسابتا شۇنداق دېسەمۇ بوـ
لىدۇ. بىز شەھەرگە گۆش، سېرىقماي،
تېرىك چارۋا، يۇڭ ـ تېرە دېگەندەكلەرـ
نى يۆتكەيمىز. مەن ئۇچۇر توپلاپ دوگـ
ۋار تۈزىمەن، سىز ماڭا مال تەقلەپ بېـ
رىسىز، قانداق؟

ـــ ئەجەب چوڭ گەپلەرنى قىلىپ كەتـ
تىڭىزغۇ، مەرھابا؟ بۇ، بۆكۈمچىلىك يەرـ
دىن قانچىلىك مال چىقماقچىدى؟

ـــ ياق، ـ دېدى ئۇ يەنە ئېتىراز بىلـ
دۈرۈپ، ـ سىز مەھەللىگىلا ئەمەس،
پۈتۈن تاغ تۇراغا نەزەر سېلىڭ، ھازىر
ھەممە ئائىلىلەرنىڭ ئېگىلىكى زورىيىپ،
چارۋىسى نەچچە مىڭغا يەتكىلىۋاتىدۇ.
چوڭ چارۋىلارمۇ يايلاققا سىغىشماي كەتـ
تى. بۇلارنى بېقىشتىن مەقسەت نېمە؟
بىر ياقتىن بېقىپ، بىر ياقتىن سېتىپ
خەجلەش ئەمەسمۇ؟ لېكىن، بىزنىڭ بۇ
يەردە، ساتاي دېگەندە بازار يوق، شەـ
ھەرگە ئاپىرىشقا بولسا يا شارائىت يوق.
مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا بىز بىرشىرـ
كەت قۇرۇپ، پارچە ئېلىپ، توپ يۆتكىسەك
بۇنىڭ باشقىلارغىمۇ، ئۆزىمىزگىمۇ پايدىـ
سى تەگمەسمۇ؟

ئۇ يەنە دېگىنىنى قىلدى. بۇ پىلان
كەنت كومىتېتىغىمۇ ياغدەك ياققانىدى.
كۆپ ئۆتمەي ئالتە ئائىلە ئۆز ئارامەبـ
لەغ قوشۇپ، راستىنلا بىر شىركەت قۇرـ
دۇق، ئەلمىساقتىن تارتىپ بازار بولۇپ
باقمىغان بۇ جىلغا ئەمدى يايلاق ـ يايـ
لاقتىن كېلىۋاتقان «بازارچى» لار، مال
ئېلىپ، مال تۇختىلىشىۋاتقان ئالارمەنـ
ساتارمەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان
«جىلغا بازىرى»غا ئايلىنىپ كەتكەنىدى.
مەرھابا شەھەر بىلەن تۇرا ئارىلىقىدا
زاكاز تۇپلاپ، تۇختام تۈزۈش بىلەن، مەن
بولسام يەنە تۆت ـ بەش يىگىت بىلەن
يايلاقمۇ يايلاق يۈرۈپ مال سېتىۋېلىش
بىلەن كۆنلەرنىڭ قەيەردىن كېلىپ، قەـ
يەرگە كېتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلىشمەي قاـ
لاتتۇق. ئارىدا بىر قانچە ئائىلىلەر كىـ
چىك ـ كىچىك بوتكىلارنى ئېچىپ «جىلـ
غا بازىرى» غا يەنە ھۆسن پەيدا قىلدى.

بىر كۈنى شىركىتىمىزنىڭ بىر يىللىق
پايدىسىنى ھېسابلىشىۋاتاتتۇق، شەھەردە
تۇرۇۋاتقىنىغا ھەپتە بولغان مەرھابا ناـ
ھايىتى ئالدىراش چىقىپ كەلدى، ئۇ ئۆزـ
بېكىستاننىڭ قايسى بىر شەھىرى بىلەن
مىڭ تۇياق بورداق قوي سېتىپ بېرىش
توختىمى تۈزگەنلىكىنى، مالنى بىر ئاي
ئىچىدە ناھىيىدىكى يەنە بىر شىركەتنىڭ
ۋەكالىتەن يەتكۈزۈپ بېرىشكە كېلىشكەنـ
لىكىنى ئېيتىپ چىققانىدى.

يايلىقىمىزنىڭ دۆلەتتىن ھالقىپ،
خەلقئارا بازارغا كىرگەنلىكى توغرىسىدىـ
كى بۇ خۇش خەۋەر، تاغ تۇرانىڭ ئۆزـ
ئۆزىگە بولغان پەخىرلىك ھېسسىياتىنى
يەنە بىر قېتىم قوزغىۋەتتى.

هازازۇل

(هېكايە)

ئەزىز سەيدەخمەت

— كۆزىگە ماي تولۇپ قالغان جۇۋاينىمەك، ئۇچۇ، ئۇ ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ تۇرۇپ، بېشى بىلەن كۆرسىتىپ قايىندى، مۇشۇ تال - بوستانلىق هويلا، كۆل - نەقىشلىك هەشەمەتلىك قورۇ، تىقىلىپ كەتكەن ئۆي ئىچى، تام - تورۇسلاردىكى زىلچا - گىلەملەرنى دېمەمسە، ساڭا قارايتتىمۇ، هەي هاماقەت، هەي هاماقەت! سېنىڭچۇ، بويۇڭ بولغان بىلەن ئەقلىڭ يوق. ئېست! سېنى چوڭ شەهەردە ئوقۇيدۇ، كۆپنى كۆرگەن دېگىنىم. نېمە؟ قۇرۇق گەپ قىلما، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ، دەمسىنا تېخى؟ ئاۋازىڭ يىغلامسىرىغاندەك چىقىمدىغۇ؟ تىترەيسەنغۇ؟ پىژقىرىم ئىسسىقتىمۇ توڭلاۋاتامسەن؟ ماڭا قارىغىنا! نېمىنى بىلەتتىڭ دەپ قاپسىنا؟! مەنچۇ، مەن دېگەن سېنىڭ ئاناڭ، ئائىلە ئايالى بولسامۇ، هەممىنى بىلىمەن. يەتتە كۈنلۈك يىراقلىقتىكى يىلاننىڭ تۆشۈكلىرىنىمۇ بىمالال سېزىۋالالايمەن. «بۇلاشلاغىنىڭ ئۆزىدىن مەلۇم». خېنىمىڭ كەلسىچۇ، هېلىتتىن ئۆيىنىڭ ئىچى - تېشىغا ئوغرىدەك ئالا قويماي قارايدۇ، ماڭا كېلىن بولۇپ چۈشكەنىنىڭ ياغى بىرەر ئايلىق ماﺋاش پۇلىنى ئىختىيارىچە تەڭلەپ، خەجلەپ باقسىلا دەپ بېرىپ بېقىپتىمۇ؟ قاچان بىرەر يېڭى كىيىم كېيگىنىمنى كۆردىمۇ — ئۇستى - بېشىمغا قاراپ غۇچچىدە بولىدۇ، خۇددى مەن ئۇ بىر نېمىنىڭكىنى سالدۇرۇپ كېيگەندەك. هە، يەنە نېمە دېگۈڭ كېلىۋاتىدۇ، گېپىمگە قوشۇق سالاي دەمسەن؟

«جېنىم ئانا» دېمىسەڭمۇ، مەن سېنىڭ ئاناڭ! سۇسىز قالغان ئاپتاپپەرەسنىڭ يوپۇرماقلىرىدەك سالپىيىپ قالدىڭغۇ؟ هەي، مەن سېنى ئوغۇل بالا دەپ تۇغقان ئەمەسمىدىم؟! ئۇنىڭ نەرىنى ياخشى كۆرگەنسەن؟ يا ئاتا - ئانىسىنىڭ قول ئىلكىدە يوق، يا ئۆي - بىساتىنىڭ ساپاسى يوق. يەنە تېخى، «ئۆيىمىنىڭ ساپاسى بولمىغان بىلەن كۆڭلىمىنىڭ ۋاپاسى بار» دەيدا. ۋاپانىڭ نېمىلىكىنى بىلگۈچىلىكىڭ بارمۇ زادى! ئۇ كادىر خېنىمىڭ قايسىبىر هېيتتا «ماۋۇ كۆڭلەكنى كېيىپ باقسىلا، ماۋۇ ياغلىقنى چىگىپ باقسىلا ئانىكا...» دەپ بېقىپتۇ ماڭا؟ مەن سېنى ئايالىنىڭ گېپىدىن چىقالمايدىغان يۇەشاقباش بولسۇن دەپ باقتىممۇ؟ هەدېسىلا ئاشۇ بىر نېمىنىڭ يارغۇسىنى يارىسەن... «كۆڭلەك تىكتۈرۈپ ئەكەلسە ياراتماي يۈزىگە ئېتىپسەن» دېدىڭما، خوپ قىپتىمەن تازا! يەنە كۆزۈڭنى ئالايتىپ، گەپ ياندۇرامسەن، تاكاللاشقۇدەك بوپسىنا؟ مانا ئەمىسە!

— قاراس - قۇرۇس!...

ئۇنىڭ مەڭزىگە بەش قولىنىڭ ئىزى بەش چۈشتى.

ئادىل ئانىسىنىڭ يېنىدىن ئازابلانغان هالدا چىقىپ ياتاق ئۆيىنىڭ ئىچىدىن تاقىدى. دە، مۇزدەك ئالقانلىرى بىلەن ۋىژىلداپ ئېچىشىۋاتقان تەستەكنى سىلاپ، ئاخشامقى سۆهبەتنى ئەسلىدى:

— ئازادگۈل، مەن سىزدىن كەچۈرۈم سورايمەن!

— ئۇنداق دېمەڭ، بۈگۈن ئانامنىڭ مىجەزى يوقكەن، بولمىسا...

— مەن يوق چاغدىمۇ، شۇنداق مىجەزى چۇس چاغلىرى كۆپمۇ؟

— ياق...

— كۆزىڭىزنى قاچۇرماڭ!

ئوغرى بىلەن «ئوغرى»

(ھېكايە)

ھىممىت ياسىن

تىن ئالغىلى بولمىغۇدەك قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتكەن ئاپتوبۇس ئىچىدە ئىنتايىن ھوشيار بىر كۆز ۋەناھايىتى ئەپچىل بىر قول جىددىيلىك بىلەن ھەرىكەت قىلماقتا... كۆكرەك قەپىزى ئىچىدە بىر قارا يۈرەك دەككە - دۈككىدە ئەنسىز سوقماقتا ... مانا! ئىترەك قول ئاخىرى پۇلغا تەگدى. ئەمما دەل شۇ چاغدا يەنە بىر قول ھېلىقى ئەپچىل قولنى «كاپپىدە» تۇتۇۋالدى ... چەكسىزھا ياجان ئىچىدە سوقۇۋاتقان قارا يۈرەك «قارت» قىلدى-دە، سەزگۈر نېرۋىلار دەرھال ھەرىكەتكە كەلدى. ئەپچىل قول ئۆزىنى تۇتۇۋالغان قولنى چاققانلىق بىلەن قاماللاپ تۇتۇۋېلىپ ئاۋاز ئورگىنىغا بۇيرۇق بەردى:

— ئوغرى!... ئوغرىنى تۇتۇۋالدىم! - بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ غەزەپ بىلەن تۈرۈلگەن «ئادالەتلىك»، «جەڭگىۋار» مۇشتلار «ئوغرى» نىڭ باش-كۆزىگە ئۇرۇلغىلى تۇردى. قارا يۈرەك خۇشاللىقتىن ئويىناقلاپ كەتتى. ھېلىقى قالايمىقانچىلىقتىن پايدىلىنىپ ئوغرى «ئوغرى» نىڭ پۇلىنى بەخىرامان ئېلىۋالدى ۋە«ئوغرى»غا مەنسىتمەسلىك نەزەرى بىلەن قاراپ يېنىك ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ كەتتى...

ھېلىقى «ئوغرى» بولسا مۇشت - تاياق ئاستىدا ئۆزىنى ئاقلاۋاتىدۇ، ئەمما ئۇنىڭ بەكمۇ ئاجىز ئاۋازى بارا-بارا ئاڭلانماي قالدى.

ئازادگۈل بېشىنى تۆۋەن سالدى ۋە بىر ھازا جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئاغزى ئۆمچەيگەن ھالدا ، راست گەپ قىلامدۇ؟- دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ساتار كۈيلىرىدەك مۇڭلۇق ئىدى. نېپىز ۋە سۈزۈك لەۋلىرى يىڭناغۇچنىڭ قانىتىدەك يېنىك تىترەيتتى. چىرايىدىن نۇرغۇن ئازار يېگەنلىكى، ئەمما ئېيتىشقا رايى بارمايۋاتقانلىقى «مانا مەن!» دەپ چىقىپ تۇراتتى،- دېمەيچۇ بولمىسا. ئۇ گېپىنى ئېغىزىدىن چىقىرالماي، يېنىغا قاراپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر تەپچىپ چىققانىدى. تۇۋا! ھەر دائىم راستچىل بۇ قىز ئۈچۈن ھەقىقىي ئەھۋالنى سۆزلەش نېمە شۇنچە تەسكە چۈشكەندۇ؟...

— گەپ قىلمىسىڭىزچۇ؟ ئادىل تاقەتسىزلەندى. ئازادگۈل بولسا تەڭقىسلىقتا چىدىماي يىغلاپ تاشلىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ مەڭزىنى بويلاپ ئاققان تارام - تارام ياشلىرى تىرىسلاپ يېغىشقا باشلىغان يامغۇرغا قوشۇلۇپ كەتكەنىدى.

— سەمەت دادام ئۆيدە بولسا، قېيىن ئاپام ئېچىلىپ ئولتۇرىدۇ. بولماي قالسا... لېكىن سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى ئاياپ... ماڭا سىزنىڭ مۇئامىلىڭىز ئۆزگىرىپ كەتمىسىلا بولدى، گۈلسۇم ئاپام ماڭا كۆڭلىدىن ئۆچ ئەمەس، مەندىن سەۋەنلىك ئۆتكەن يەرلىرى بولسا تۈزەتسەم، كۆڭلىنى ئالسام يارىشىپ قالىمىز...

ئادىل شۇلارنى ئويلاپ سول كۆكسى قاتتىق ئاغرىغاندەك ھېس قىلىپ، ئىككى يېنىغا ماغدۇرسىز تەۋرىنىپ قويدى ۋە ئۆز - ئۆزىگە شىۋىرلىدى: مېنى شۇنچە ياخشى كۆرىدىغان بىر قىز، ئانامدىن ئازار يەپ يۈرسە - ھە، ئانا! مېنى بەختلىك بولسۇن دېسەڭ، ئۇنى قەدىرلىشىڭ كېرەكتىغۇ؟! سەن قاچانمۇ مال- دۇنياغا تويارسەن؟ زادى قاچان؟!...

ھېس تۈگۈنچەكلىرى

(نەسر)

ئابدۇلئەھەد تۇرسۇن

كۆي

يۈرىكىم يېرىلدى...

قان - يىرىك تامچىلاۋاتقان يېرىقتىن بىر تۈپ ناباتات① بىخلاندى... ئۇ تېكەنلىك ئىدى. ئۇنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ تىكەنلىرى يېرىقنى چوڭايتىۋەتتى. قىپقىزىل قان دولقۇن ياسىدى. دولقۇن سادالىرى يىراق - يىراقلارغا تارىلىپ، شاخلاردا مۈگدىگەن قۇشلارغا كۆي ھەدىيە قىلدى... ناباتات ئۇسۇۋاتاتتى... ئۇ ئۆسۈپ ۋايىغا يەتكەندە غۇنچىدىن مۇنچاق ئاستى... غۇنچە پورەك بولغىنىدا خۇش ھىد دولقۇن سادالىرىغا قېتىلدى. ئۇلار: «بۇ شاخلارغا كىم قونسۇن؟» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ، يىراق بوشلۇققا سىڭىپ كەتتى...

يۈزى ئېچىلمىغان قىز

سېنىڭ يۈرىكىڭ يانغىلىۋاتقان شام ئىدى، ئۇنىڭغا ئوتنى كىم ياقتى؟

سېنىڭ ئاھۇ كۆزلىرىڭگە ئالەم سىغمايتتى، ھازىر ئۇنىڭدا قېتىپ قالغان كىمنىڭ سۈرىتى؟...

ئەي سەھرا قىزى، سەھرانىڭ سەھىرى جىمجىت، چۈنكى ئۇنىڭدا قۇياش لاتاپىتىگە لايىق سۆز تاپالماي، چېھرىگە ئوت ياقىدۇ. ئۇنىڭدىن سەھراغا شەپەقتىن دەريا - دەريا كەلكۈن ئاقىدۇ. تاڭ شولىسىغا چۆمۈلگەن دەل - دەرەخ، بىخ، ياپراقلار چوغدەك يېلىنجاپ، بەگباش شامالدا ئۈنسىز شىۋىرلىشىدۇ... ئەجەب سەن ئۇنىڭغا سۈكۈت قىلىشنى ئۆگەتكەنمۇ؟ ئۇنىڭدىكى مۇخ ۋەسىيادان، يالپۇز - زاراڭزىلار قىزىل، سېرىق ئېچىلىپ، يېشىللىققا چىلاشقان ھالدا خۇشبۇي تارقىتىدۇ. بۇ خۇش ھىد دىماققا، قۇلاققا تونۇشلۇق يېلىنجاپ كۈيدەك سىڭىدۇ.

ئەي لاتاپەتلىك نازىنىن... ئەي سۈكۈتكە چۆمگەن پەرىزات، جىمەستىدەك لېۋىڭدىن ئۈنچىدەك چىشلىرىڭنى يېرىپ ماڭا جاۋاب بەرگىنە، بۇلار سېنىڭ قەلب تارىڭنىڭ چېكىلىشىمۇ يا قومۇش نېيىڭنىڭ ئىڭرىشىمۇ؟... قومۇش قاناتلىرى دولقۇنلىماقتا. ئۇلار سەن چالغان كۈينى يادقا ئالماقتا...

پور تېرەك شېخىغا قونۇۋالغان ئاق قۇشقاچ، توك قاغا، شاخ سانغۇچلار ساڭا قاراۋاتقانمىدۇر ۋىچىرلاپ، قاقىلداپ، چىرىلداپ سايراشلار ئەمدى ئۇلارنىڭ زۇۋانىدىن چىقمايدىغاندەك جىم... سالا ئېيتمىز، يېشىل مايسىلار ئارىسىدىكى مايسىلارغۇللىرىدىكى خانقىز ساڭا، باھار قۇياشىغا باققاندەك سىنچىلىماقتا... ئەي سەھرا گۈ-

---

① ناباتات — ئۆسۈملۈك.

زىلى، سەن سەھراغا كۆيۈشتىن سۈكۈنات چاچقان چېغىڭ، قىيا قىلاردا تومۇزدا دېھ-
قان ئاكىنىڭ چېكىسىدىكى تەر تامچىسىدەك مۇنچاق - مۇنچاق ياش مۆلدۈرلەپ
تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭچە، سەھرا بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇشى كېرەكتەك...

سەن بۇلارغا راستىلا كۆزۈڭنىڭ مەرۋايىتلىرىنى ئۈزەمسەن؟ ناتايىن... ئەي يىغ-
لاشنى ئۇقمايدىغان سەھرا گۈزىلى كۆزۈڭدىكى مۇڭ، يۈرىكىڭدىكى يالقۇنغا يىغلى-
ۋال! ياق - ياق... ھەممىگە كۈلۈۋال!

يالغۇزلۇق

ئاي - يۇلتۇزلار ئۇخلاش ئۈچۈن كىرىپ كەتكەن، دەل - دەرەخلەرمۇ شىۋىرلاشتىن، چېچەكلەر يالتىراشتىن، تاغ چەشمىلىرى بۇلدۇقلاشتىن، ئويناقلاپ ئېقىشتىن قېلىپ زېمىننىڭ مەڭگۈلۈك سۈكۈتىگە سىڭىپ كەتكەندەك قىلاتتى. لالما ئىتلارنىڭ قىزغىنىشلىرى، ئېشەك - كالىلارنىڭ سۈرەن - چۇقانى ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغاندەك ئالەم جىمجىت، خۇددى تەبىئەت تىنىقىدىن ئايرىلىپ كەتكەندەك... دەل شۇدەم ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىسىدىكى قاراڭغۇلۇقتىن شىۋىرلاشلار ئۇچۇپ كەلدى:

— تەڭرىم، بۇنىڭدەك قايغۇلۇق يېگانىلىقنى ئىنسان بەختىگە يولاتمىغايسەن.

گۇناھكار

تاڭ سەھەر، تۈنەكلەشكەن بوشلۇقتا ئەزان كۈيى سىڭىپ كەتتە. تۇيۇقسىز ئىشىكىم چېكىلدى. تۇنجى مېھماننى سەھەرنىڭ ئىزغىرىنىمىكىن دېدىم. ئىشىكىمنىڭ يوچۇقلىرىدىن ئەتىرگۈلنىڭ ھىدى تاراپ، خانەمنى خۇشبۇي قىلدى. ئاچتىم، گۈزىلىم خىجىللىقتا توغاچتەك قىزىرىپ تۇرۇپتۇ... بىر كېچە كۆرۈشمەسلىكنى ئازاب بىلگەن چېغى، دىدارنى غەنىمەت بىلدى.

ئەزان سادالىرى يىراق يۇلتۇزلاردىن قايتىپ خانەمگە كىرىپ كەلدى. ئۇ مېنى نامازبامداتقا چىللاپ كەلگەنىدى. گۈزىلىم بۇلارنى سەزمەستىن، پۈتۈن ئىشقى بىلەن مەندىن مۇھەببەت سوراۋاتىدۇ. مەن... مەن...

چۈش

سەن بىر چۈش ئىدىڭ...

سەن پەقەت مېنىڭ كۆزۈمگىلا چېلىقىدىغان چۈش ئىدىڭ.

ھەر قېتىم سەن ماڭا، مېنىڭ بارلىق سەزگۈ ئەزالىرىم بىلەن تەلپۈنۈپ تۇرغان يۈرىكىمگە تەكلىماكاننىڭ سەراتاندىكى لاۋۇلداق بارخانلىرىنى كۆچۈرۈپ قوياتتىڭ...

ھەر قېتىم، ئەمدىلا بىخلانغان، يوپۇرماق چىقارغىلىۋاتقان ئۈمىدلىرىمنى شەمشەردەك چاقماق بىلەن كەسلىۋەتتىڭ، ئوقتەك دەھشەتلىك يامغۇرۇڭدا يېرىپ تاشلىۋەتتىڭ...

ھەر قېتىم، كۆز خازانلىرىدەك تەبەسسۇمىڭ ئاران - ئاران تېپىچەكلەپ تۇرغان يۈرىكىمگە چۈشۈپ تۇردى.

ھەر قېتىم بىر تامچە ياش ئۈستىدە، بىر قارلىق دالىدا ئۇچرىشىپ قالاتتۇق، لېكىن سەن ئۇلارنى كۆرەلمەيتتىڭ...

سەن ئۇلارنى كۆرۈشكە كېلىپ، دېرىزەم ئالدىدىكى تال شېخىغا قونۇپ دۈگدىيىپ ئولتۇرغان قۇشقاچتەك، بىر دەمدىن كېيىن يىراققا ئۇچۇپ كېتەتتىڭ ۋە يا دېرىزەم كۆزنەكلىرىگە ئۆزىنى ئۇرۇپ ھالسىزلىنىپ يەرگە پىرىلداپ چۈشكەن قار ئۇچقۇنىدەك ئۈنسىز كېتىپ قالاتتىڭ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئازاب ئىدى.

چۈش — شېرىن ئازاب.

مەن سېنىڭ چۈشلىرىڭدىن قېچىپ، چۈشلىرىم قوينىغا مۆكۈۋالدىم. سەن شېرىن ئازابتىن بەھرىمەن ئەمەس، شۇڭا مېنى ئىزدەيسەن. مېنى تاپالماي قۇرۇق قول قايتقىنىڭدا دېرىزەمدىن كۆكۈم سايىسى چۈشىدۇ. سەن چۈش كۆرۈشكە ياتىسەن. چۈشلىرىڭدە باھاردىكى بېغ، يازدىكى شاخ - پۇتاق، قۇشلارنىڭ كۈي ناۋاسى، بارخانلارنىڭ ھارارىتى، كۈزدىكى ئېچىنىش، غېرىبلىق، قىراۋ نامايان بولىدۇ. ئەڭ ئاخىرى بىز بىر ياستۇق ئۈستىدە ئۇچرىشىپ قالىمىز...

مېنىڭ ئازاب - شادلىقلىرىم، سەھەردە، كۆك قەرىگە سىڭىپ كەتكەن يۇلتۇزلاردەك يوقىلىدۇ.

سەن چۈشلىرىڭنى قۇچاقلىۋالىسەن.

ھېس تۈگۈنچىكى

1

ئاسماندىن تامچىلاۋاتقىنىنى سۆرۈن بۇلۇتلارنىڭ كۆز يېشى دەپ چۈشەندۈردۈڭ، كۆزۈمدىن ئاققىنىچۇ؟ ئۇ — قىپقىزىل قان - يىرىڭ ئەمەس، پەقەت ئىككى تامچە سۈپ - سۈزۈك تاڭنىڭ پارچىسى، تىنىقىم مېلودىيىسى مەست قىلغان كۆڭلۈمنىڭ تەپچىشى...

2

قۇرام تاشنى سەرەڭگە يېقىپ ئېرىتىپ بولماس، ئۇنى ۋۇلقانغا تاشلا، ماگما بىلەن كۆيسۇن.

3

مەندە بىر نەرسەڭ ئۇنتۇلۇپ قالغاندەك ماڭا قاراپ - قاراپ قويۇپ يىراقلارغا كېتىپ قالدىڭ، سەن ئۇپۇق سىزىقىغا يەتكۈچە مەن قاراپ تۇردۇم. سەن ماڭا قاراپ - قاراپ كېتىپ قالدىڭ...

بۇ مېنىڭ چۈشۈم بولمىغىنىدا، سەن مېنىڭ يۈرىكىمنى ئېلىپ كەتتىڭ. سېنىڭ يۈرىكىڭچۇ؟... يۈرىكى يوق ئادەملەر يۈرەك ئىزدىمەمدۇ؟!

4

تىنىقىڭ پۈركۈلىشىدىن باھار شامىلى يېنىمغا كەلدى. زىمىستان قىشتىن كېيىن ئىللىق باھار- باھار كۈيىنى ياڭرىتىدىغانلىقى ئېسىمدە، ئۆزۈمنى يىڭنە يالپۇزدەك ھېس قىلغانىدىم. توۋا، بىز ئەنە شۇ زىمىستان بەگباشلىق ئىچىدە يىڭنە يۈرۈپتىمىزغۇ؟!...

« پايانداز » تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئېھ، يوللار

(قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ بۈگۈنكى ھەم ئەتىسى ئۈچۈن جان پىدا قىلىۋاتقان سۆيۈملۈك تاشيول ئىشچىلىرىغا بېغىشلايمەن)

ئابدۇللەھەد قادىرى

ئېھ، يوللار، ئۈزۈلمەس رىشتىسەن،
ئەجدادنى ئەۋلادقا ئۇلىغان.
سەن بىلەن بۇ قەدىم ئانا يۇرت،
جاھانغا تونۇلغان، تونۇغان...!

سەن گويا بىر قامۇس، ھەر بېتىڭ
سۆزلەيدۇ بىھېساب كەچمىشنى.
سەندىكى ھەر رابات — بىر قىسسە،
ئەسلەيدۇ ئارمانلىق بىر چۈشنى.

ئېھ يوللار، مۇقەددەس، ئۇلۇغسەن،
سېنىڭدىن باشلانغان ھاياتلىق.
سەندىكى ئىزلاردا نامايان،
ياۋغا گۆر، ئەجدادقا ئىجادلىق.

ئوخشاتسام گىگانت ئادەمگە،
ۋەتەننى، سەن-كۆمۈش پۈتىسەن.
ئۆتمۈشنىڭ شاھىتى، بۈگۈننىڭ -
ئۇلى سەن، ئەتىنىڭ ئۆتىسەن.

ئېھ يوللار، سەن قىلغان تەۋەللۇت،
شۇ قەدىم ئۇدۇن ۋە كۈسەننى...
مەشرىقتىن مەغرىبكە سەن يايغان،
شۆھرەتتىن تاج — ھەسەن - ھۈسەننى.

ئويۇمدا ئىڭشايمەن يىغىندەك
ئاتلانغان كولدۇرما ئۈنىنى.
تۈنىيا بىلمەمەن، كارۋانلار
ياندۇرغان گۈلخاننىڭ كۆلىنى.

ئويۇمدا كېلىمەن باش ئۇرۇپ،
قان رەڭگى قىزارغان يۇلغۇنغا.
كېلىمەن، ئەقىدە-سۆيگۈمدىن
ئوق ئۈزۈپ ئېزىتقۇ - ئالۋۇنغا.

ئويلايمەن پايانىڭ ھەققىدە،
مۇمكىنمۇ، ئىدىتلاپ ساناشقا.
بىر بېشىڭ باشلانسا ئۇپۇقتىن،
بىر بېشىڭ تۇتاشقان قۇياشقا.

تونۇلدۇڭ ئېھ، بۈگۈن قايتىدىن،
ھىندى، شام، پەرەڭگۇ، پارسقا.
چۈشىدۇ پات - پېقىن ئىزىمىز،
ھە، ئەمدى ئاي بىلەن مارسقا.

ئېھ يوللار، تىنچىماس ئۈستۈڭدە،
ئوت ھارۋا، تۆمۈر ئات كىشنىشىپ.
«قاتنىشى قۇلايسىز» دېگەنلەر،
قالماقتا بارماقنى چىشلىشىپ.

يۈرۈڭقاش، تارىمنىڭ ئۈستىدە،
تۇرغىنى كۆۋرۈكمۇ، مۆجىزە؟
خىيابان، چېچەكلىك بويلىرىڭ
بولغۇسى جەننەتكە ئەندىزە.

ئېھ يوللار، يۇرتۇمنىڭ يوللىرى،
تەرىپىڭ سىغماس مىڭ داستانغا.
تەشەككۈر، ئالقىشىم تۆكمەس،
پىداكار تاشيولچى پالۋانغا.

ئىككى شېئىر

روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
مېنى قايتا كۆرمەكچى بولۇپ.
كەچمىشلەرنى سېلىپ ئېسىمگە،
چىن دىلىڭدىن سۆيمەكچى بولۇپ؛
ئاھ، بۇ چاغدا باغلار باش ئېگىپ،
كېتەر بەلكىم يوللار تولغىنىپ.

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
ئۈك قولۇڭدا سومكا كۆتۈرۈپ.
ياغلىقىڭنى سېلىپ بوينۇڭغا،
ساپ ھاۋانىڭ پەيزىنى سۈرۈپ؛
ھاياجاندىن تىترەپ زېمىن،
كېتەرمىكىن بۇلۇت ياش تۆكۈپ.

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
بىز ماڭغان شۇ يول بىلەن يۈرۈپ.
تونۇش شامال مېنىڭ ئورنۇمدا،
قويار ئاستا مەڭزىڭگە سۆيۈپ.
يىغلاپ سالار ئانامۇ بەلكىم.
كەلگىنىڭنى يىراقتىن كۆرۈپ.

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
باغرىڭدىكى تاشلار يوقىلىپ،
چىدىماسلىق قىلغان خۇدانىڭ،
قالارمىكىن كۆڭلى بۇزۇلۇپ.
ھەممە ئىشنى چۈشەنسەڭ ئۇ چاغ،
ئاھ ئۇرارسەن يىغلاپ - بوغۇلۇپ.

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
مەندىن قايتا سۆيگۈ ئۆتۈنۈپ.
چىقالماسمەن ئالدىڭغا، ئەمما
بالدۇرقىدەك يىغلاپ يۈكۈنۈپ.
ئۈن - تىنسىزلا تۇرۇپ قالارسەن،
ئايغا قاراپ ھەسرەتكە تولۇپ.

ئىزدەپ كەلسەڭ بىر كۈنى ئەگەر،
تەشۋىشلەرنى بىر ياندا قويۇپ.
بار ئىشقىڭنى ئاتاپ مەن ئۈچۈن،
قۇچىقىڭنى كەڭ ئېچىپ كۈلۈپ؛
ئايرىلارسەن قەبرەمدىن ئاستا،
كۆزلىرىڭگە لىق ياش تولدۇرۇپ.

سەن ۋە مەن

ئوقۇغۇچى بولۇپ قۇرالىڭدا بەتلەندىم،
كىمگە ئاتساڭ ئاداشمىدىم، نەخ تەگدىم.
سەن چوڭ باشلىق مەن بىر «تۈرك» بولغاچقا،
نېمە دېسەڭ ماقۇل دېدىم، باش ئەگدىم.

مىنىپ يۈردۈڭ بويىنۇمغىمۇ بىر مەھەل،
«تۆگە-تايلاق» ئويۇنىغا ندەك ئىككىمىز.
شۇنداق بولغاچ تازا ئىناق ياشىدۇق،
سادىق بولۇپ بىرىمىزگە - بىرىمىز.

بىرى ساڭا ياپسا قارا كېپەنلىك،
مەن كەيگۈزدۈم ئاق رەختتىن ئېسىل «تون».
بۇنداق ئىشنى ساناپ كۆرسەڭ ناۋادا،
ئاز دېگەندە چىقار ھەتتا توققۇز-ئون.

بىلىپ قالغاچ تالاي -تالاي سىرىڭنى،
ئىتتىرمەكچى بولدۇڭ مېنى خامېغا.
شۇنداق قىلساڭ يەنە قاراپ تۇرامدىم،
قىلمىشىڭنى پاش قىلماستىن ئامىغا.

شېئىرلار

مۇھەممەت بارات (تەشنائى)

خەتكە تولدى كۆڭۈل دەپتىرىم

تىنچ كۆڭلۈمنى بۇزدۇڭ ئەجىبا،
بۇنى مەنمۇ سەزمەيلا قالدىم.
كۆڭۈل شۇنداق سىرلىق مۇ ئەمما،
ئاھ! نە ئامال، كۆزگە ياش ئالدىم.

ئېسىل خۇيۇڭ، گۈزەل چېھرىڭدىن،
ئۈچۈم بولدى سۆيگۈ كەپتىرىم.
قاچان ئۇقۇپ قويارسەن دىلبەر،
خەتكە تولدى كۆڭۈل دەپتىرىم؟

سەن — پەرىشتە، سەن — ئىلاھ

سېنىڭ ئىككى قولۇڭ بىلەن مەۋجۇدتۇر،
دېھقان ئاكا، ئىنسانىيەت، ھاياتلىق.
سېخىلىقىڭ ئۈچۈن ئالەم خىجىلدۇر،
جىمى جانلىق پەقەت ساڭا قاراشلىق.

ساددىلىقنى، سېخىلىقنى، پاكلىقنى،
سەن ئۆگەتتىڭ ئادەملەرگە ئاھ، دېھقان!
سەن ياشايسەن رىيازەتتە، لېكىن نەپ —
قوغلىشىشتىن يىراق تۇردۇڭ ھەر قاچان.

سەن—پەرىشتە، سەن—بىر ئىلاھ جاھانغا،
چۆللەر بوستان بولار بىر جۈپ قولۇڭدىن.
چېھرىڭ توزان، لېكىن قەلبىڭ بىغۇبار،
قىزىلگۈللەر بەرق ئۇرار يولۇڭدىن.

ھاياتلىقىڭ، شادلىقىڭ ھەم ئەقىدەڭ،
سىڭىپ كەتتى ئانا يەرگە تائەبەد.
يەر ياشايدۇ، سەن ياشايسەن،شۈكىمۇ.
يۈرىكىمدە ساڭا سۆيگۈ مۇھەببەت.

دوستلارغا دەريادۇر مېنىڭ بۇ كۆڭلۈم

دوستلىرىم، دەريادۇر مېنىڭ بۇ كۆڭلۈم،
سىلەرگە ئۆيۈمنىڭ ئىشىكى ئوچۇق.
سىلەر بار، مەن شۇڭا سۆيىنىپ كۈلدۈم،
دۈشمەندىن ياغدۇرۇپ ئالەمچە ئوتۇق.

تۈنلىرى رىيازەت چېكەي سىلىچۈن،
كۈندۈزى قىلىڭلار شاد - خۇرام سەيلى.
چۆللۈكنى باغ قىلاي ئىشلەپ كۈنى-تۈن،
كېلىڭلار بىرلىكتە مېۋىسىن يەيلى.

بۇيرۇڭلار لازىمىم بوپ قالسا قېنى،
تاغلارنى كۆتۈرەي (مەن ئۈچۈن شەرەپ).
«كۆپ رەھمەت!»«كەچۈرۈڭ!»دېمەڭلار مېنى
دوست ئۈچۈن بۇ ئاددي،ئاددي بىرتەلەپ.

بولماڭلار جاھاننىڭ نەرىدە سىلەر،
ھامىنى كۆڭلۈمنىڭ تۆرىدە سىلەر.
مەن ئۈچۈن دوستلۇق چىن ئىمان،ئېتىقاد،
ئەي دوستلار، كۆتەرسەم مۇرىدە سىلەر:

ٸارمانلار ياش پېتى قېپقالدى يەنە

نۇرمەھەممەت ياسىن (ٸۆركىشى)

كېچىككەن پەسىل

چۈشەپ قالدى شېرىن ٸۇيقۇنى،
قىش پەسلىگە يۆگەلگەن ٸورمان.
ٸۇزاپ كەتتى بىر دەستە نۇردەك،
تۇمانلارغا پۈركەنگەن جاھان.

ٸۇنۇپ چىقتى يېشىل ٸاھاڭ بوپ،
قېتىپ قالغان زەمىپ ياشلىرى.
خىيالىدا يوپۇرماق چىشلەپ،
ٸۇچۇپ كەتتى ٸاقساق چۈشلىرى.

نۇر گىرۋىكى ٸۆپكەن پەسىلنىڭ،
يېتىپ كەلدى كېچىككەن خېتى.
ٸادرېسىنى قۇياشقا يوللەپ،
قالدى ٸالەم يەنە شۇ پېتى.

ٸۇنتۇلغان خاتىرە

قەلبىمدىن تۆكۈلدى بىر تاللا ٸازاب،
سەبىيلىك يېشىنى يىغلاپ ٸۆزىچە.
بىر ناخشا توقۇدى ٸۆزىدەك دەردمەن،
باھاردىن ٸاداققى پەسىل كۈزگىچە.

يۇلتۇزلار پۇچۇلدى قوينىدا ٸۇنىڭ،
كۆكسىگە تىزىلدى گۆگۈم خورىكى.
ٸالتۇنرەڭ نۇرلارغا چىلاپ ٸۆزىنى،
يۇمۇلدى ٸاداققى گۈللەر پۈرىكى.

ٸۆكۈنۈپ ياپراقلار يېشىل ھاياتقا،
بېغىررەڭ تونىنى ٸالدى يېپىنىپ.
ٸارمانلار ياش پېتى قېپقالدى يەنە،
ھەسرەتلىك ٸالەمگە غەمكىن كۆز سېلىپ.

سۇكۇتلەر قەسرىگە يېزىلدى قاتار،
چۈشلەرنىڭ قەسرىگە يېزىلغان جەريان.
شاماللار كۆتەردى ٸاخىرقى قەدەھ،
كۆزىدە ٸەگىدى لالىرەڭ تۇمان.

خۇشلاشتى ٸالدىراش، سالام بەرمەستىن،
دېرىزەم ٸالدىدا ٸۆتكۈنچى دۇنيا.
تۇماندەك ھېسلارنى قۇچاقلاپ مەھكەم،
قېپقالدى چۈشلىرىم تۇماندەك غۇۋا.

غەزەللەر

مۇھەممەتٸىمىن قۇربانى (ٸوقۇغۇچى)

1

نىگاھىڭ بىرلە ٸاتتىڭ ٸوق ماڭا ٸىللىق قاراپ يارىم،
پۈتۈن جىسمىمغا ٸوت كەتتى كۆزۈڭدىن ٸوت تاراپ يارىم.

قاچانكى ئوت چاچار، ئاتەش نىگاھىڭغا كۆمۈلدۈممەن،
نېتەي شۇندىن بېرى بولماقتا بۇ ھالىم خاراب، يارىم.
ۋىسال ئىزلەپ ھېجىر دەشتى ئارا بولسامۇ سەرسانە،
ئەجەبكىم تۇتمىدىڭ قولدەك قەدەھ ـ خۇشبۇي شاراب، يارىم؟
ساڭا مەن يوللىسام مەكتۇپ، بولاي دەپ مەڭگۈلۈك مەھبۇب،
نېچۈك قايتۇرمىدىڭ، ئېيتقىن! ماڭا قۇتلۇق جاۋاب، يارىم؟
بولۇپ قۇربانى بىر مەجنۇن، سېنىڭدىن كۈتسە شەيدالىق،
ئەجەب ئىش كۆيدۈرۈپ قالدۇرغىنىڭ قايغۇ ـ ئازاب، يارىم!

2

دەيدۇ يارىم شادلىنىپ: كەل، سەن ماڭا مېھمان بۈگۈن،
ئىشقى ھېجران دەشتىدە بولمايلى بىز سەرسان بۈگۈن.
بولسىمۇ ئارىلىق يىراق، دىللاردا سۆيگۈ ئىشتىياق،
كۆپ زامان چەكتۇق ئەلەم كەتسۇن ئېرى ھېجران بۈگۈن.
ھېچ ئۈزۈلمەس رىشتىمىز، ياشنايدۇ مەڭگۈ ئىشقىمىز،
چىن ساداقەت مۇنبىرىدە قىلىمىز جەۋلان بۈگۈن.
كەل جېنىم، باغرىمغا كەل، ئىچكىن لېۋىمدىن بال ـ ھەسەل!
ئاچتى بىزگە كەڭ قۇچاقنى بۇ گۈزەل دەۋران بۈگۈن...
قوينىنى ئاچتى نىگار، بولغاچقا دىللار ئىنتىزار،
كۈلدى قۇربان شادلىنىپ يار قوينىدا ھەرئان بۈگۈن.

3

يۈرسەن نەلەردە ئەي بەگباش كۆڭۈل،
ئىزلىدىڭمۇ ياكى بىر دىلداش، كۆڭۈل،
بەك مۇرەككەپ بولىدۇ ئادەم دېگەن،
ئالدىراپ قىلما سىرىڭنى پاش، كۆڭۈل،
دەرد ـ ئەلەمدە بولمىسا ھەمدەرد ساڭا.

بولمىغىل ھەرگىز ئاڭا سىرداش كۆڭۈل،
ئايلىنىپ قالسا ئەگەر دۈشمەنگە دوست،
ئاتقۇسى باغرىڭغا بىر كۈن تاش، كۆڭۈل،
دەيدۇ قۇربانى: شۇڭا قىلغىل ھەزەر،
بولمىسا ئاققاي كۆزۈڭدىن ياش، كۆڭۈل!...

4

ناز، تەبەسسۇم ئىلكىدە باقساڭ قىيا،
گۈل كەبى ھۆسنۈڭگە بولدۇم مەھلىيا،
ئوت نىگاھىڭ تەپتىدىن كۆيدى يۈرەك،
كۆزلىرىڭ چتاچى دىلىمغا نۇر ـ زىيا،
باغلىنىپ قالدىم قارا زۇلفۇڭغا مەن.

كىرپىكىڭ تەگدى يۈرەككە ـ بولدى يا،
چىن ئەقىدە باغلىدىم مەبۇد بولۇپ،
مەن سېنى بىلدىم گويا بىر ـ ئەۋلىيا،
كۈتىدۇ قۇربانى ۋەسلىڭنى ئەبەد،
كەل بۇيان خۇشخۇي كۈلۈپ ئەي دىلرەبا!

5

كۈلمىسەڭ نازىڭ بىلەن ئەي شاھ ـ سەنەم،
بۇ قولۇمدا تەۋرىمەس ئەسلا قەلەم،
بولمىساڭ تۈنلەردە سەن ھەمراھ ماڭا،
تۈگىمەس كۆڭلۈمدىكى قايغۇ ـ ئەلەم،
كۈلمىگەي سەنسىز ئىجادىنىڭ گۈل بېغى.

ھەم ئالالماسمەن سەپەردە ھېچ قەدەم،
كۆزلىرىڭدىن تۆكمىسەڭ ئالەمچە كۈي،
كۈيلىرىم شاد ياڭرىماس مەڭگۈگە ھەم،
ئاڭلىسۇن كۆڭلۈم سىرىنى بار جاھان،
قىل نەزەر قۇربانىڭغا سەن دەممۇ ـ دەم!

خىيالىمدا سۆيگۈ ئالەمى

نەسىردىن ھاپىز

ئېسىۋاپتۇ مارجان قىلىپ يۇلتۇزنى،
كۆكتە پارلاپ تۇرغان نۇرلۇق تولۇنئاي.
كۆزلىرىمگە تۆكمەكتە نۇر سېھىرلەپ،
قانداق شېرىن كېچە بۇ — ھە، ھېسقا باي.

بىردىنلا ئاۋۇنۇپ قىيسايغان خىيال،
ئۇچقىدى شۇ تامان رۇجەكتىن ھالقىپ؛
ئەگىشىپ سەلكىنلىك شامال بىلەن تەڭ،
ئۇچتى كۆك قەرىگە تاغلاردىن قاڭقىپ.

بىر دەمدە يىراقتا قالدى تېتىر ساي،
شىۋىرلاپ چىرماشقان قىزغۇچ يۇلغۇنلۇق.
ئۇلارغا ھەمراھتۇر سۇترەڭ تۆپىلىك،
بۇ زېمىن ئالەمدە تاپقان ئۇلۇغلۇق.

تاغلار ھەم ئۇيقۇدا ئەمەسكەن، توۋا،
لەۋ يېقىپ تۇرغان ئاق بۇلۇت دەل گوۋا.
تاشلارمۇ ئېرىپتۇ، كىممۇ ئويلىغان،
قېتىدىن بىر تىنىق كۆي چىقار غوۋا.

گۈل ھىدى قاپلىغان ئالەمنى تىرەن،
ئۇنىڭدىن مىڭ ھوزۇر ئالار شەپەرەڭ.
شۇ تاپتا بۇلبۇلنىڭ ئۈنى توختىغان،
خىيالىم ئايلىنىپ قويدى ئاڭا زەڭ.

دەريامۇ تىنچلىقتا بەرمەستىن ئارام،
ئويناپ، شوخ ئەركىلەپ ئېيتماقتا ناخشا.
ۋە لېكىن ھەر ئۇنچە تۆكىدۇ بىر مۇڭ،
بۇ ھايات قىسسىسى ئەمەستۇر ساختا.

يۇلتۇزلار دۇنياسى شادلىقتا چۆمگەن،
ئۇنىڭ ھەم يۈرىكى قاينىغان بەلكىم.
ئاي بۇلۇت ئىچىگە شۇڭغۇغان چېغى،
كۆز قىسىپ لەززەتكە بولىدۇ تەسلىم.

پەنجىرە ئىچىدىن قىزغۇچ نۇر ئاقار،
ئەگىشەر ئۇنىڭغا ئېڭىرىغان ئاۋاز.
خىيالىم قىزاردى ئاشۇ نۇر مىسال،
توختىدى شۇ ئانلا قىلىشتىن پەرۋاز.

◁••••••••••••••••••••••••••••••••▷

ئىككى شېئىر

ئابلەھەت ئەخمەد

تەنھا يولۇچى

قەلبىم مېنىڭ پايانسىز ئورمان،
بۇلبۇللارنىڭ سايراشلىرى بار.
ياۋا ئاتنىڭ چاپچىشلىرى ھەم،
شىر - يولۋاسنىڭ ھۆۋلاشلىرى بار.

ئاياغ ئىزى چۈشمىگەن تېخى،
تۇپرىقىنى سېرىق قۇم باسقان.

ئەگىپ ئۆتەر ياندىن چېغىر يول،
بىر قىز كېلەر كۆز مۇنچاق ئاسقان.

قەلبىم مېنىڭ پايانسىز ئورمان،
دەل شۇ دەقىق ئوت كەتتى ئاڭا.
بىكەت تامان ماڭغان يولۇچى،
ئورمانلارنىڭ سۆزى بار ساڭا،

ئىككىنچى تۇغۇم

سەن ئاتەشدان، مەن بىر سەمەندەر،
بارلىقىمغا پەقەت سەن كېپىل.
تۇنلىرىمگە كۈلكەڭ جىلۋىگەر،
چۇشلىرىمدىن بولىمەن خىجىل.

غۇرۇر مەندە ئويغاق بىر ئۆمۈر،
يالتىرايدۇ شەمشىرى ۋال ـ ۋۇل.
قىرىق قىلار قىلنى ساپمۇ ساق،
ئۇ ئۆمۈرلۈك ماڭا قاراۋۇل.

ئۇنىڭدىن مەن ھەرگىز بىسوراق،
كۆزلىرىڭگە تىك قارالمايمەن.
ئۆلتۈرسىمۇ ئىنتىلىش، پىراق،
شەپقەت تىلەپ تىزلىنالمەيمەن.

كەچۈر مېنى، ساراڭ، دەلدۈش دە،
بۇ ئاتامدىن تەۋەرۈك ئۇدۇم.
غۇرۇرنى ساقلاش يىگىتكە،
پانىيدىكى ئىككىنچى تۇغۇم.

◁……………………▷

ئىككى شېئىر

ھاياتنوپۇس مۇھەممەت

زەنجىرسىمان باغلانغان دۇنيا

باغرى ئىللىق ئۇپۇق قوينىدا،
نۇر چاچىدۇ جىلۋىدار قۇياش.
بۇلۇت ئارا قوغلاپ بارار ئاي،
ئۆزى غەمكىن كۆز جىيەكى ياش.

ھالسىرىغان چەبدەس قۇياش قىز،
قىزغۇچ لىچەك ياپار يۈزىگە.

شۇنى كۈتۈپ تۇرغان ئاي يىگىت،
چۇشەر دەرھال قۇياش ئىزىگە.

قۇياش نازلىق باقسا زېمىنغا،
توسار ئۇنى قارامتۇل بۇلۇت.
بوران زېمىن پەنجىرىسىگە،
شۇم ھەسەتتىن سالىدۇ قۇلۇپ.

ئىقابلىق سۆيگۈ

ئوتلۇق كۆزۈڭ تىكىلسە رەت ـ رەت،
قارىمىدىم يېنىشلاپ پەقەت.
يىراقلاشسا كۆزۈڭ كۆزۈمدىن،
ئىزدەپ سېنى بولار بىتاقەت.

دېسەڭ ـ سېنى سۆيەي تا ئەبەد،
پەرۋا قىلىپ قويمىدىم ئەجەب.

باشقا گۈللەر تەلمۈرسە ساڭا،
ئازابلايتتى قەلبىمنى ھەسەت.

يازدىڭ «سەنسىز كۈنلىرىم زۇلمەت،
كۈتەي سېنى بىر ئۆمۈر جانان».
بەرمىسەممۇ ئېنىق جاۋابنى،
قەلبىم بەردي سۆيگۈڭگە ماكان.

ئىزگۈ دەقىقىلەر

ئارزۇگۈل مەمتىمىن

قۇتلۇق كۈنۈم كەلدى بۈگۈن قۇچاق ئېچىپ،
بەخت دۇرى تامچىلىدى كۆزلىرىمدىن.
ئىلاھلارنى ئويلايدىغان كۈنۈم كەتتى،
مەن خۇشالمەن ئامەتلەردىن — باھارىمدىن.

شۇڭا «ئاھ!» دەپ ياقا يىرتىپ يۈرمىدىم مەن،
قىلدىم مۈشكۈل جۇدالىقنى دىلدىن نېرى.
دەرد ـ ئەلەمنى بەرباد قىلدى كۈلگەن يۈرەك،
مۇھەببەتكە شاھ سايلىدىم يىگىت سېنى!

◁~~~~~~~~~~ * ~~~~~~~~~~▷

مەست بوپ قويغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت

ئەركىن ئەبەيدۇللا

(شائىر تاھىر تالىپ قاتارلىق دوستلىرىمغا)

مەست بوپ قويغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت،
خۇن ـ زەردابقا ئايلاندى ھەسرەت.
قۇربىتىم يوق شاراب كۆرۈشكە،
يار دەپ بۇنچە ئازاب كۆرۈشكە.
ئىنتىلەتتىم مەڭگۈ سۆيۈشكە،
خىيالدىلا كۈلسەمەن پەقەت.

مەست بوپ قويغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت،
چىن دوست دېگەن دوستىغا ھەمدەرد.
كەيىپ سۈرۈپ يىغلاپ تاشلىما،
ئېسىلىك تۆكەپ ھەم شاپاشلىما.
نامەردلەرنى تەپ! ھاپاشلىما،
مەردلەر كۆرسۈن مېھرىڭدىن شەپقەت.

مەست بوپ قويغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت،
كۆز ياشلىرىم تۈزدى بىر ئەترەت.
ئارمانلىرىم كۆيۈپ كېتەرمۇ،
رەقىبلىرىم كۈلۈپ كېتەرمۇ،
ياشلىق گۈلۈم سولۇپ كېتەرمۇ،
ۋۇجۇدۇم ئاھ، سوۋۇپ كېتەرمۇ،
قېنى نۇسرەت، قېنى مۇھەببەت؟

مەست بوپ قويغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت،
ۋىسالىمغا يارات سەن پۇرسەت!
دەرد ئورنىغا شادلىقىم ئاقسۇن،
خۇش كۆزىدە يار ماڭا باقسۇن.
مۇراد كۆكتە قانىتىن قاقسۇن،
شوخ ھالىمنى نىگارغا كۆرسەت!

× ×

مەست بوپ قالغىن مەن ئۈچۈن بىر رەت،
رەقىبلەرگە كۆچسۇن دەرد ـ ھەسرەت!

«پايانداز» تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

تىنىم تاپماس تاشيولچىلار

(ئەسلىمە)

قەييۇم ئابدۇقادىر

چىققى چۈش. بىز ئولتۇرغان كىچىك
ماشىنا تۈپتۈز كەتكەن ئاسفالت يولدا تېز
سۈرئەت بىلەن چاپماقتا. كۈچلۈك قۇياش
نۇرى ئاسفالت يول يۈزىدە ئەكس نۇر
پەيدا قىلىپ، كىشىگە سىترېمۇلۇق تۇيغۇ بې-
غىشلىسا، يول ياقىسىدىكى بىر - بىرى بى-
لەن بوي تالىشىپ ئۆسۈۋاتقان دەل - دە-
رەخلەر خەلققە بەخت ئېلىپ كېلىۋاتقان
يوللارنى ئاسراۋاتقان تىنىم تاپماس تاش-
يول ئاسراش ئىشچىلىرىغا ئاپىرىن ئېيت-
قاندەك لەرزان ئۇسسۇلغا چۈشكەن...

راست! بۇ يېڭى يوللار يىل بويى چۆل-
جەزىرە ۋە تاغ باغرىلىرىدا يىلتىزلاپ چا-
پالىق ئىشلەۋاتقان مېھنەتكەش تاشيول
ئىشچى - خىزمەتچىلىرىنىڭ ئەقىل-پارا-
سىتى، تۆمۈر گۈرجەك، پولات سۈمبە، شې-
غىل تاسقاش سېتكىسى ۋە زامانىۋى يول يا-
ساش، ئاسراش ماشىنىلىرىنى باشقۇرۇپ
ئىشلىتىشكە ماھىر قوللار تەرىپىدىن يا-
سالغان. بۇرۇنقى ئەگرى - بۈگرى، ئوڭ-
غۇل - دوڭغۇل، توپىلىق، تاشلىق، قۇم-
لۇق كونا يوللارنىڭ ئىزىنى باسقان تېخ-
نىكىۋى ئۆلچەمگە لايىقلاشتۇرۇپ ياسالغان،
زامانىۋى پولات چىۋىقلىق كۆۋرۈك، سۇڭ-
گۈچلەر بىلەن تۇتاشتۇرۇلغان دۆلەت يو-
لى ۋە ناھىيە، شەھەر، يېزا - بازار يول-
لىرىدۇر. بۇ يوللار خوتەن ۋىلايىتىنىڭ
خەلق ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش،

ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ،
نامراتلىق قالپىقىنى چۆرۈپ تاشلاشتا ئۆز-
زىنىڭ «قان تومۇر» لۇق رولىنى جارى
قىلدۇردى.

بۇرۇنلاردا خوتەن ۋىلايىتىدە تۈزۈكرەك
بىرەر تاشيول بولمىغانلىقتىن يولۇچىلار،
سودىگەرلەر ئات - ئېشەكلەر ئارقىلىق تەك-
لىماكان قۇملۇقى ۋە تىلسىملىق دەشتى -
چۆل، ھەيۋەتلىك تاغلارنى بېسىپ تىرىك-
چىلىك قىلىشاتتى. سەپەر ئۈستىدە ھايا-
تىدىن ئايرىلىدىغان ئەھۋاللار كۆپ كۆرۈ-
لۈپ، يول ئۈستىگىلا دەپنە قىلىناتتى. مۇ-
شۇ ھالدا پەقەت ئۇرۇمچىگە بېرىش ئۈچۈن
ئات - ئۇلاغ بىلەن تۆت - بەش ئاي كې-
تەتتى. شۇڭلاشقا كىشىلەر «يول ئازابى
گۆر ئازابى» دېيىشەتتى. ھازىرقى كۈندە
بولسا شۇنچە ئۇزۇن مۇساپىگە ياسالغان
تاشيوللار باشقۇرغۇچىغا، ئاسىرىغۇچىغا ئىت-
گە بولدى. لېكىن بۇ ئۇنچىۋىلا ئاسانغا
توختىمىدى. قۇربان بېرىشلەر، قان تۆ-
كۈشلەر بەدىلىگە قولغا كەلدى. لېكىن قى-
يىن، ناچار شارائىت تۈپەيلىدىن بىرىنچى
ئەۋلاد تاشيول ئىشچىلىرى يوتقان - كۆر-
پە، قازان - قومۇچلىرىنى قول ھارۋىسىغا
تېڭىپ، قەيەردە كەچ بولسا شۇيەرنى قو-
نالغۇ قىلىپ، ئاي دالادا يېتىپ - قوپتى.
سېۋەتلەردە شېغىل تاسقاپ، تاغار ئارقى-
لىق شېغىل تۆكتى. ئۇلار «پارتىيە بىزگە

ئىشىنىپ بۇ شەرەپلىك، جەڭگىۋار خىزمەتكە بەلگىلىدى : ئۇنداق بولمىغاندىمۇ « يول ياساپ، كۆۋرۈك سېلىش، قۇدۇق قېزىش ساۋابلىق ئىش» دەپ ئۆزلىرىگە تەسەللىي بېرىپ، جاپا ـ مۇشەققەتكە چىداپ ئىشلىدى.

چىرايلىرى ئاپتاپ ۋە شامالدا قارىداپ چاك ـ چاك ئېتىلىپ، قوللىرى قاداق ـ قاداق بولۇپ تۆمۈردەك قېتىپ كەتكەن، كىيىملىرى كىرلىشىپ، چاچ ـ ساقاللىرىنىڭ ئۆسۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن ئاتا ئانا، خوتۇن ـ بالىلىرى ئۇلارنى بۇنداق جاپالىق خىزمەتنى قىلماسلىققا دەۋەت قىلىشتى. لېكىن قەلبىگە يۈكسەك غايىلەرنى، گۈزەل ئارمانلارنى پۈككەن، قەيسەر، كۆرەشچانلىق روھقا ئىگە تاشيول ئىشچىلىرى چىرايلىرىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ، يول ياساش، ئاسراشنىڭ ئەھمىيەتلىك خىزمەت ئىكەنلىكىنى، ئۆزلىرىنىڭ جاپالىق مېھنىتى ئارقىلىق كېيىنكى ئەۋلادلارغا بەخت يارىتىشنى شەرەپ دەپ بىلىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ قاتتىق سوغۇق تۈگە ـ تۈگمەيلا چۆل ـ جەزىرە، تاغ باغرىلىرىدىكى يول ياساش ۋە ئاسراش فرونتىغا ئاتلىنىپ قۇم ـ بوران، شېغىل تاشلار بىلەن جاپالىق جېڭىنى باشلىۋەتتى. يىللار بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋەردى. تاشيول ئىشچىلىرى يىللار بېتىگە تىللاردا داستان بولغۇدەك نەتىجىلەرنى يازدى. تەبىئەت باغرىغا يىلاندەك سوزۇلۇپ ياتقان يوللارنى پەيدا قىلدى. بۇنىڭ بىلەن يول يۈرۈش زور دەرىجىدە ئاسانلاشتى. يوللاردا ئاپتوموبىللار قاتناپ، كىشىلەر ئات ـ ئۇلاغ ۋە پىيادە بىر قانچە ئايدا ماڭىدىغان يوللارنى بىر قانچە كۈندە ماڭىدىغان بولدى. تاشيول ئىشچىلىرىمۇ گەمىلەردە، شارائىتى يار بەرگەنلىرى ئۆيلەردە يېتىپ دالادا يېتىش تارىخىغا خاتىمە بەردى. شېغىل تاسقاش سېتكا بىلەن، يۆتكەش قول ھارۋىسى بىلەن، يول تۈزلەش سۆرەم بىلەن ئىشلىنىدىغان بولۇپ، ئەمگەك سىجىللىقى مەلۇم دەرىجىدە يەڭگىللەشتى. لېكىن ئىشچىلار كېچىلىرى چۆلدىكى گەمىلەردە كىرسىن چىراغ ياندۇرۇپ، كۈندۈزلىرى سۆرەم سۆرەپ ئۆزلىرىگە ھەمكارلاشقان تۆگە، كالىلار بىلەن قىستىلىشىپ بىرگە ياتىدىغان، ئائىلىدىكىلەر بىلەن پەسىلدە، تېز بولغاندا ئايدا بىر قېتىم كۆرۈشىدىغان ئەھۋاللار يەنىلا مەۋجۇت ئىدى...

تاشيول سىستېمىسىنىڭ ئىككى مەدەنىيەت خىزمىتىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاش ئۆمىكى يول يۈزىنى چوڭ رېمونت قىلىش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىش مەيدانىغا كېلىپ ماشىنىلارنى تورموزلىغان چاغدىلا ئەسلىمىلەر قوينىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتىم، يازنىڭ كۈچلۈك ئاپتىپى گىياھسىز دەشتى ـ باياۋاننى ئوتتەك قىزدۇرغان بولۇپ، ئالەم خۇددى كۈچلۈك ئوت كۆيۈۋاتقان تونۇرغا ئوخشاپ قالغانىدى. يول ياساش ماشىنىلىرىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازلىرى ئەتراپنى چېپ ئالغان بولۇپ، ئىشچىلار ئۆزىگە تەقسىم بولمىش مەشغۇلات بىلەن جىددىي ھەرىكەت قىلىشماقتا ئىدى. بىر بۆلۈك ئىشچىلار يول ياقىسىدىكى ماي قاينىتىش، ماي قورۇش مەيدانىدا قارامايلارنى ئېرىتىپ، شېغىل بىلەن ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق يول يۈزىگە ياتقۇزۇلىدىغان ماتېرىيال تەييارلىسا، بىر قىسىم ئىشچىلار ئالدىراشلىق بىلەن ئۇنى ماشىنىغا ئېسىپ، يول يۈزىگە يۆتكەپ تۆكۈپ، بۇزۇلغان قاراماي يول يۈزىگە تەكشى قىلىپ

ياتقۇزاتتى، ئارقىدىن چىڭداش ماشىنىسى ئىشقا چۈشەتتى. باش ئۇچاستىكا پارتكومىنىڭ شۇجىسى روزىمۇھەممەت ناسىر باھالاش ئۆمىكىدىكىلەرگە سوئال نەزەرى بىلەن قاراپ چىققاندىن كېيىن:

— بۇ يوللارغا ماشىنا ئارقىلىق قاراماي ياتقۇزغىلى ئون ئۈچ يىلدىن ئاشتى. شۇنىڭدىن بۇيان يول يۈزى ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلۇش باسقۇچىغا كىرگەن. بۇ سىناق قۇرۇلۇش جەريانىدا ھەر مىللەت تاشيول ئىشچى- خىزمەتچىلىرى ئىككى يېڭىلىق ياراتتى: بىرى، قاراماي بىلەن شېغىلنى قىزدۇرۇش ئارقىلىق ئارىلاشتۇرۇپ قورۇپ، قاراماي يول يۈزىنى چوڭ رېمونت قىلىپ، يوللارنىڭ تەكشىلىكى ۋە راۋانلىقىنى زور دەرىجىدە ياخشىلىدى؛ يەنە بىرى، ئىشچى- خىزمەتچىلەر يازنىڭ قاتتىق ئىسسىقىدا جاپادىن قورقماي ھەر كۈنلۈكى ئون ئىككى - ئون تۆت سائەت ئىشلەشتەك تۆھپە قوشۇش رېكورتىنى يارىتىپ، بىزگە ئۈلگە تىكلەپ بەردى. بۇ بىز ئۈچۈن بىر ياخشى ئۈلگە. بىز بۇ تۆھپىكارلارنىڭ بۇخىل قەيسىرانە، جاپادىن قورقمايدىغان ئۇلۇغ پەزىلىتىدىغان ئۆگىنىشكە بەل باغلىدۇق،- دېدى ئەھۋال تونۇشتۇرۇپ.

بىز ئولتۇرغان ماشىنىلار كالونىسى باھالاش سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىش مەيدانىدىن ئايرىلىپ، ئاستا- ئاستا قوزغالدى. شۇنچە كۆپ نەپىس ئىشلەنگەن كىچىك ماشىنىلارنىڭ ھەيۋەت بىلەن سەپ تارتىشىپ مېڭىشى بۇرۇنقى ئۈستى ئوچۇق ئاپتوموبىلدا ئولتۇرۇپ باھالاش ئېلىپ بېرىش بىلەن سېلىشتۇرما بولۇپ تۇراتتى. بۇلارنى كۆرۈپ ھاياجىنىمنى باسالماي:

— نېمە دېگەن زور ئۆزگىرىش بۇ، يوللارنىڭ ئۆزگىرىشى، قاتناش ۋاستىلىرىنىڭ ھەسسىلەپ كۆپىيىشى، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ۋە ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنىڭ غايەت زور مۇۋەپپەقىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپتۇ،- دېدىم مەن ماشىنىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— شۇنداق، دۆلەتنىڭ «قان تومۇرى» بولغان تاشيوللارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، ھەر ساھە، ھەر كەسىپتە زور ئۆزگىرىش بولماقتا،- دېدى روزىمۇھەممەت ناسىر. ئۇ خۇش تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ تۇرغان چىرايىنى بىز تەرەپكە بۇراپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — پارتىيە ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنكى ئىسلاھات شامىلىغا ئەگىشىپ، دۆلەت يول قۇرۇلۇشىغا زور كۈچ بىلەن مەبلەغ سالدى. بىر قانچە يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە باش ئۇچاستىكا ئاسراشقا مەسئۇل بولغان 807 كىلومېتىر (1992- يىلغا قەدەر 817 كىلومېتىر بولغان) يول قايتىدىن ئۆزگەرتىلىپ ياسىلىپ، بۇ يوللارنىڭ 547 كىلومېتىرىغا قاراماي ياتقۇزۇلدى. كۆۋرۈك، سۈڭگۈچلەرنىڭ ھەممىسى پولات چىۋىق، بېتون، شېغىل تاش قاتارلىقلار بىلەن قايتىدىن ئىشلەپ پۈتتۈرۈلۈپ، مەڭگۈلۈكلەشتۈرۈلدى. كىشىنى ئەڭ خۇشال قىلىدىغىنى خوتەننىڭ يېزا- قىشلاقلىرىدا «بەشتە ياخشى يېزا» قۇرۇلۇشىنىڭ زور كۈچ بىلەن قانات يايدۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ، ناھىيە، يېزا- بازار يوللىرىدا زور ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. «بېيىش ئۈچۈن يول ياساش كېرەك» دەپ قارىغان خوتەندىكى ھەر مىللەت خەلقى دۆلەت ياردەم بېرىش، كوللېكتىپ چىقىرىش، خەلق ئۆز يېنىدىن جۇغلاش ئۇسۇلى بىلەن ناھىيە، شەھەر، يېزا- بازار يولى قۇرۇلۇشىنى زور كۈچ بىلەن ئېلىپ باردى. ھەر

مىللەت كادىرلىرى يول ياساش ئىشچى-
خىزمەتچىلىرىنىڭ زىچ ھەمكارلىشىپ، ئۆ-
زىنى ئۇنتۇتقان ھالداجان پىدالىق بىلەن
ئىشلىشى نەتىجىسىدە، مۇشۇ بىر قانچە يىل
ئىچىدە ۋىلايىتىمىز بويىچە 1321
كىلومېتىر قاراماي يول، 1658
كىلومېتىر تاشيول ياسىلىپ 1059،
كىلومېتىر يولنى ئورمان بىلەن
تورلاشتۇردى. نەتىجىدە ۋىلايىتىمىزنىڭ
ھەممىلا يېرى تاشيوللار ۋە قاراماي يول-
لار بىلەن تۇتاشتۇرۇلۇش بىلەن بىرگە،
ھەتتا ئاپتونوم رايون مەركىزى ئۈرۈمچى،
دۆلىتىمىز پايتەختى بېيجىڭغىچە تۇتاش-
تۇرۇلدى. خوتەن ۋىلايىتىنىڭ يېزا ئىگىلىك،
سانائەت، مائارىپ، پەن-تېخنىكا، سەھىيە،
تاشيول ترانسپورت ئىشلىرى ئۇچقاندەك
تەرەققىي قىلىش شارائىتىغا ئىگە قىلىن-
دى. 1991 - يىلىلا قاتناش ترانسپورتىنىڭ
ئومۇمىي پايدىسى 6 مىليون 49 مىڭ يۈەن-
گە يەتتى. ھازىر خوتەن بوستانلىقىنىڭ
ھەممە يېرى ئاسفالت يوللار بىلەن تور-
لاشقان، ئۇزۇم تال كارىدورلىرى يول
ئۈستىنى قاپلىغان، قاتناش ترانسپورت
راۋانلىشىپ خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئۇچقان-
دەك تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن تۆھپە قوشۇ-
ۋاتقان گۈزەل مەنزىرە بارلىققا كەلدى.
سۆھبەت مۇشۇ يەرگە كەلگەندە 1989- يى-
لى كېرىيە ناھىيىسىنىڭ ھەر قايسى يېزا-
بازارلىرىنىڭ يوللىرىغا قاراماي ياتقۇ-
زۇش خىزمىتى، نەقمەيداندا ئىش بېجى-
رىش يىغىنى كۆز ئالدىمدىن كىنو لېنتى-
سىدەك ئۆتۈشكە باشلىدى. بۇ ۋاقىت باش
باھار مەزگىلى بولۇپ، خوتەن ۋىلايىتىنىڭ
يول ترانسپورت ئىشلىرىنى مۇھىم خىزمەت
قاتارىدا ئىزچىل چىڭ تۇتۇپ كېلىۋاتقان
ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجى-
سى، مەمۇرى مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى غوپۇر
ئابدۇللا قاتناش باشقارمىسىنىڭ باشلى-
قى غەيرەت ئابدۇللا، باش ئۇچاستكىنىڭ
باشلىقى مايى ۋە ناھىيىنىڭ مەسئۇللىرى-
نى باشلاپ كېرىيە ناھىيىسىنىڭ يېزا-بازار
يوللىرىغا قاراماي ياتقۇزۇش قۇرۇلۇشىنى
ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە نەقمەيداندا ئىش
بېجىرىش ئۈچۈن كەلگەنىدى. يول بويى
دېھقانلار ۋە ھەر مىللەت يول ياساش ئىش-
چى - خىزمەتچىلىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تا-
غار، غەلۋىر، كەتمەن، كۈرجەكلىرىنى
يوللارغا قاراماي ياتقۇزۇش ئۈچۈن ئايس-
ماي ئىشلىتىپ، تومۇز ئىسسىقىغا قارىماي
جان پىدالىق بىلەن ئىشلەۋاتقانلىقىنى
كۆرگىلى بولاتتى. يېزا يوللىرىنى كۆ-
رۈش جەريانىدا پېشقەدەم تاشيول باش
ئۇچاستكا باشلىقى، خوتەننىڭ تاشيول
قۇرۇلۇشى ئۈچۈن زور قان-تەر ئاققۇزغان
يولداش مايى بىزگە، يول ياقىلىرىدا تەپ-
تەكشى بوي تارتىشىپ ئۆسۈۋاتقان يېشىل
بوغداي مايسىلىرىنى كۆرسىتىپ «يېزا
يوللىرىغا قاراماي ياتقۇزۇش-قاتناشنى
راۋانلاشتۇرۇپ، يېزىلارنى گۈزەللەشتۈرۈپلا
قالماي، توپا، شېغىل يوللاردىن قاتناش
ۋاستىلىرىنىڭ يۈرۈشى ئارقىلىق ئۆرلىگەن
چاڭ- توزاننىڭ مايسىلارغا قونۇپ،
مايسىلارنىڭ نورمال ئۆسۈ-
شى ۋە تولۇق مول ھوسۇل بېرىشىگە زى-
يان سېلىشىنىڭ ئۇنۇملۈك ئالدىنى ئالغىلى
بولىدۇ. چۈنكى رېزىنكە چاقنىڭ ئايلى-
نىشى كۆيدۈرۈلگەن ماي گازىنىڭ ئارىلى-
شىشى ئارقىلىق ئۆرلىگەن چاڭ - توزان
ئىنتايىن زەھەرلىك بولۇپ، باغلىق ۋە ماي-
سىلارنى زور زىيانغا ئۇچرىتىدۇ» دېدى.
بىز بۇ سۆزدىن يېزا يوللىرىغا قاراماي
ياتقۇزۇشنىڭ نەقەدەر پايدىلىق ئىكەنلى-

كىنى تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يەتتۇق.

بۇ قېتىمقى نەقمەيداندا ئىش بېجى-
رىش يىغىنىدا ۋالىي غوپۇر ئابدۇللا قا-
تارلىق يولداشلارنىڭ نۇرغۇنلىغان ئەمە-
لىي مەسىلىلەرنىھەل قىلىشى ۋە خىزمەت-
لەرگە بىۋاستە يېتەكچىلىك قىلىشى ئار-
قىلىق شۇ يىلى كېرىيە ناھىيىسىنىڭ يېزا-
بازار يوللىرى، مەكتەپ، دوختۇرخانا
قاتارلىقلارنىڭ قورو مەيدانلىرىغا قارا-
ماي ياتقۇزۇش ئىشقائاشۇرۇلۇپلا قالماي،
«315» نومۇرلۇق دۆلەت يولىنىڭ چىرى-
رىيە ناھىيىسى بىلەن كېرىيە ناھىيىسى
ئارىلىقىدىكى 25 كىلومېتىر يول-
غا قاراماي ياتقۇزۇش پىلانى 60
نەچچە كىلومېتىرغا ئۆزگەرتىلىپ،ۋەيپەقى-
يەتلىك قاراماي ياتقۇزۇش ئارقىلىق كې-
رىيە ناھىيىسى ۋىلايەت، ئاپتونوم رايونغا
قاراماي يولى ئارقىلىق تۇتاشتۇرۇلغانىدى.

— زاۋا يولى ئاسراش ئوچاستىكىسىغا
يېتىپ كەلدۇق! — ھەممەيلەننىڭ ھاياجان
بىلەن ئېيتقان بۇ سۆزلىرى مېنى خىيال-
دىن ئويغاتتى. گىياھسىز چۆلدىكى بىر
قانچە سائەتلىك سەپەردىن كېيىن كۆز
ئالدىمىزدا كۆرۈنگەن يېشىللىق بىزگە
باشقىچە ھاياجانلىق تۇيغۇ ئېلىپ كەلگە-
نىدى.

— مەملىكەت بويىچە «ئۈن ئەلا ئوچاس-
تىكا» نىڭ بىرى بولۇپ باھالىنىپغەربىي
شىمالدىكى بەش ئۆلكە، ئاپتونوم رايون
بويىچە بىرىدىنبىر ئەلا ئوچاستىكا بول-
غان قاراقاش تاشيول ئوچاستىكا زاۋا يول
ئاسراش ئوچاستىكىسى مۇشۇ،—دېدى قارا-
قاش ئوچاستىكا پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سا-
بىق شۇجىسى، ھازىرقى باش ئوچاستىكا
پارتكومىنىڭشۇجىسىروزىمۇھەممەتناسىر.
بىز ماشىنىدىن چۈشكەندىن كېيىن كۆز ئال-
دىمىزدا گەۋدىلىنىپ تۇرغان، ئەتراپى
ھەرخىل دەرەخلەر بىلەن ئورالغان تۆمۈر
رىشاتكىلىق دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدى-
كى ئاپپاق ئاقارتىلغان تامغا ھۆسن
خەتچە قىلىپ «ئوچاستىكا بىزنىڭ ئائىلى-
مىز»، «تاشيول ئاسراش كەسپىمىز» دەپ
يېزىلغان چوڭ خەتلەرنى كۆرۈپ ئالاھىدە
يېقىملىق ھېس قىلدۇق. ئوچاستىكا مەيدان-
لىرى ئائىلە قورولىرىنىڭ ھەممىلا يېرىگە
قاراماي ياتقۇزۇلغان. كۈن ئولتۇرۇش
تەرەپكە ماللىيچەئۇسلۇبتا بېتون ۋە پىش-
شىق خىش، پولات چىۋىقلار بىلەن چىراي-
لىق قىلىپ سېلىنغان ئىشخانا، ئىشخانا
ئىشكىنىڭ ئۈستىگە «ئوچاستىكا ئىشچىلار
ئائىلىسى»، «ئوچاستىكا ياشلار ئائىلىسى»
دېگەن ۋېۋىسكا ئېسىلغان بولۇپ، ئەتراپ-
نى ئوراپ تۇرغان ھەرخىل گۈل-گىياھ،
قارىغاي، نەشپۈت قاتارلىقلار، ئىشخانا
ئالدىغا يۇمىلاق شەكىلدە ياسالغان تالجا-
ھازىسى ۋەجاھازىدىكى ساڭگىلىشىپ تۇرغان
ھەرخىل ئۈزۈملەر ئوچاستىكىنى بىر گۈزەل
باغقا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى.

ئوچاستىكىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە زامانىۋى
ئۇسكۈنىلەر بىلەن ياسالغان ۋاسكىتبول،
ۋالىبول مەيدانلىرى، سول تەرىپىدە زا-
مانىۋى ئۇسلۇبتا چىرايلىق قىلىپ سېلىن-
غان سېرىق رەڭلىك ئائىلە بىنالىرى ئا-
لاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بۇلارنى
كۆرگەندە كىشىدە بۇ يەر چۆل ئەمەس، بەل-
كى شەھەرگە جايلاشقان ئېسىل ئىمارەتلىك
ئىدارىدەك تۇيغۇ بېرەتتى. چۈنكى ئوچاس-
تىكىنىڭ ئەسلى ئورنى چۆللۈك بولسىمۇ،
ھۆكۈمەتنىڭ ياردىمى، ئىشچىلارنىڭ
جاپاغا چىداپ ئىگىلىك يارىتىشى
ئارقىلىق ئوچاستىكىدا 40 مودىن ئار-
تۇق يەر ئېچىپ، يېڭى ئائىلە قورۇسى،
ئىشخانا قاتارلىقلار سېلىنىپ، ئېلېكتر ما-
تور سەپلىنىپ ھەممە ئۆيگە ئېلېكتر چى-
رىغى ئورنىتىلىپ، قۇدۇق كولىنىپ، سۇ مۇ-
نارى سېلىنىپ ھەممە ئائىلىگە سۇ تۇرۇبىسى
ئورنىتىلغانىدى. بۇ يەردىكىلەرنى شە-
ھەردىكىلەرگە ئوخشاش تۇرمۇش شارا-
ئىتىغا ئىگە دېيىشكە بولاتتى.

بىزنىڭ باھالىشىمىزنىڭ كۈن تەرتى-
پى ئاۋۋال كۆرۈش بولغاچقا ھەممىمىز
ئوچاستىكىنىڭ بېغىغا كىردۇق ۋە كۆرۈپلا

ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن: — پاھ! بۇ بىر
جەننەت ئىكەنغۇ!؟... دېيىشتى.
بىر يىلدىن بۇيانقى ئوچاستىكىدىكى
بۇ زور ئۆزگىرىشلەرنى كۆرۈپ، ئادەمنىڭ
قۇدرىتىگە ھېچنېمە تەڭ كەلمەيدىغانلى-
قىنى تېخىمۇ ھېس قىلدۇق. چۈنكى ئۇلار
بۇ چۆللۈكتە جەننەت يىنا قىلغانىدى.
بىز باغلارنى ئايلىنىپ بولۇپ دوك-
لات ئاڭلاش ئۈچۈن «ئوچاستىكا ئىشچىلار
ئائىلىسى» گە كىرگەندە بىز ئۆزىمىزنى
يەن - مەدەنىيەت دۇنياسىغا كىرىپ قال-
غاندەك ھېس قىلدۇق. كىتاب جاھازىسىغا
تىزىلغان خىلمۇ خىل گېزىت - ژۇرنال،
كىتابلار ئادەمنىڭ كۆزىنى چاقناتسا، ئۆي
ئىچىدىكى چالغۇ ئەسۋاب، ئۇنىڭغۇ، سىن-
ئالغۇ ئارقىلىق تېلېۋىزوردا چىقىۋاتقان
قىزىقارلىق كۆرۈنۈشلەر ئادەمنى ئۆزىگە
جەلپ قىلاتتى.
مەن سېلىشتۇرۇپ باھالاش جەريانىدا
يىللاردىن بېرى تاشيول ئىشچىلىرى چۆل-
جەزىرىدە يىلتىز تارتىپ جاپالىق ئەمە-
گىكى ئارقىلىق تاشيوللارنىڭ قىياپىتىدە
زور ئۆزگىرىشلەرنى ياساپلا قالماي، تاش-
لىق ۋە قۇملۇقتىن 200 مودىن ئار-
تۇق بوز يەر ئېچىپ 24 ئورۇندا «ئۈچ
باغ» (مېۋىلىك باغ، گۈللۈك باغ، سەي-
لىلىك باغ)، «بىر جاھازا» (تال جازىسى) لىق
ئوچاستىكا، يەتتە ئورۇندا باغۋارانلاش-
قان ئوچاستىكا، ئەترەت بەرپا قىلىش بى-
لەن بىرگە، يول بويلىرىغا 927 مىڭ 280
تۈپتىن ئارتۇق ئورمان بىنا قىلىپ، 159
كىلومېتىر دۆلەت يولى، سەك-
كىز كىلومېتىر ئۆلكە يولىنى كۆكەرتىپ،
ھەر مىللەت يول ئاسراش ئىشچى - خىز-
مەتچىلىرىنىڭ خىزمەت شارائىتىنى ياخ-
شىلاپلا قالماي، ئۇلارنىڭ ۋاقتى-قارارىدا
يېڭى، ئەرزان مېۋە - چېۋە، سەي - كۆك-
تات يېيىش؛ باقمىچىلىق كەسپىنى يولغا
قويۇش ئارقىلىق ئەرزان گۆش، تۇخۇم
يېيىش پۇرسىتىگە ئىگە قىلغانلىقى، ھەر
قايسى ئوچاستىكا، ئەترەتلەردە ئىشچى-
لارنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش،
پەن - مەدەنىيەت، كەسپى تېخنىكا ئۆگى-
نىش شارائىتى يارىتىپ بەرگەنلىكى ۋە
80 نەچچە نەپەر ئىشچى - خىزمەت-
چىنى ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەكتەپلى-
رىگە ئوقۇشقا ئەۋەتكەنلىكىنى، بىر نەچ-
چە قېتىم ئەدەبىيات - سەنئەت كۆرىكى
ۋە يېنىك ئاتلېتىكا، توپ تۈرلىرى بويىچە
بىر قانچە قېتىم مۇسابىقە ئۆتكۈزۈپ،
ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەنىۋى تۇر-
مۇشىنى جانلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بەرگەن-
لىكىنى ئۇقتۇم.
مېنى ئەڭ تەسىرلەندۈرگىنى شۇكى،
مېھنەتكەش تاشيول ئىشچىلىرى يىللاردىن
بېرى ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىك روھ-
لىنى جارى قىلدۇرۇپ، قىيىنچىلىققا
يولۇققان نەچچە مىڭلىغان يولۇچى، شو-
پۇرلارنى ھەقسىز تاماق، ياتاق بىلەن
كۈتۈۋالغانلىقى، نەچچە يۈزلىگەن ئادەمنىڭ
ھاياتىنى، مال - مۈلكىنى قۇتقۇزۇپ قال-
غانلىقى، نەچچە ئون مىڭ يۈەن پۇل
ئىئانە قىلىپ، نامراتلار، مېيىپلار ۋە ما-
ئارىپقا ياردەم بەرگەنلىكى، دېمىسىمۇ
كۈنلىرى يول بويلىرىدا «سىز ئۈچۈن
خىزمەت قىلىمىز» پائالىيىتىنى قانات
يايدۇرۇپ، ھەر مىللەت ئاممىسىغا نۇر-
غۇنلىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىپ بەرگەن-
لىكى... بولدى. دېمەك، ئۇلار ئۆزىنى
جىسمانىي جەھەتتىنلا ئەمەس، ئىدىيە-
تونۇش جەھەتتىنمۇ ھەر تەرەپلىمە تەر-
بىيىلەشكە ئەھمىيەت بېرىپ، تولۇق يې-
تىلگەن زەپەر يوللىرىدىكى ھارماس تۇل-
پارلارغا ئوخشاش قۇرۇلۇش ۋە زەپەر يو-
لىدا تىنماي ئىلگىرىلىگەن، يول ئېچىپ
ئالغا باسقان... مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ-
لار قوشۇنىدىكى بىر ئەزا بولغانلىقىمدىن
پەخىرلەندىم، ئاشۇ ئەل، ۋەتەن ئۈچۈن
تىنىم تاپماي ئىشلەش ئارقىلىق خالىس
تۆھپە يارىتىۋاتقان، بەخت يارىتىۋاتقان
يول قۇرۇلۇش ئىشچىلىرىغا چىن دىلىمدىن
ئاپىرىن ئوقۇدۇم ھەمدە مانا مۇشۇنداق
ئادەملەرنىڭ تېخىمۇ كۆپرەك مەيدانى-
غا كېلىشىنى ئۈمىد قىلدىم.

پۇرسەت

(ھېكايە)

غوجەمۇھەممەت قابىز

ئىش ئۈستىلىمگە قاتارىسىغا يېيىپ قويۇلغان بەش پارچە باغاقنىڭ كىملەردىن كەلگەنلىكىگە قاراپمۇ قويماستىن ھەممىنى تارتمىغا سېرىپ چۈشۈردۈم. مۇشۇ كۈندە ئەدىكى ئاتام كۆرمىگەن، ئانام كۆرمىگەن «توغقانلار»، كۈنىگە نەچچە قېتىم ئۇچراشسامۇ بىر قېتىملىق سالامنى سەندىن ئايايدىغان «تونۇشلار» سەن بىلەن بىرەر جايدا ھەمداستىخان بولۇپ باقمىغان، ھەتتا ئىسمىڭنى بىلمەيدىغانلارمۇ مائاش جەدۋىلىگە قاراپ باغاق يازىدىغان بولۇۋېلىشتى، ھەقىچان بۇلارمۇ شۇنداق باغاقلاردۇر، دەپ ئويلىۋىدىم، ئەمما، شىرەنىڭ تارتمىسىدىن ماتېرىيال ئىزدەۋېتىپ تۇساتتىن كۆزۈم بىر باغاققا چۈشۈپ قالدى. ئاپلا، ماۋۇ بىخەستەلىكىمنى كۆرمەمدىغان! بۇ باشلىقنىڭ ئوغلىنىڭ خەتنە تويىغا چىللاپ يېزىلغان باغاق ئىكەن ئەمەسمۇ! باغاقنى ئاۋايلاپ ئاچتىم - دە، قايتا - قايتا قاراپ كەتتىم، باياتىنقى ئاچچىقلىرىم شامال ھەيدىگەن بۇلۇتتەك تاراپلا كەتتى، توغرىسىنى ئېيتقاندا سۆيۈنۈپ كەتتىم. باشلىقنىڭ ئۆيىگە ئۇنىڭ نەزەرىگە ياقىدەك بىرەر نەرسە ئېلىپ بېرىشنى خېلى ئۇزۇندىن بېرى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ كەلگەن بولسامۇ ھېچ ئېپى بولماي ۋاتاتتى، مانا ئەمدى... ھەي! نېمىسىنى دەي، مەن دېمەتلىكلەرنىڭ ئەڭ تۆۋىنىمۇ كېچاكلىق مەرتىۋىسىگە ئولتۇرۇۋالدى. مەن بولسام يەنىلا ئادەتتىكى كادىر، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايالىمنىڭ تاپا - تەنىلىرىمۇ قۇلاق - مېڭەمنى يەپ كەتتى، ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، توي - تۆكۈنلەردە نەدىكى بىر شاكىچاك خېنىم، شۇجى كېلىنلىرى دېگەنلەرنىڭ ئايىغىدا ئولتۇرۇپ قاپتۇمىش... بۇلارنى ئويلىغانسېرى ئىچىمنى قۇرت تاتىلاۋاتقاندەك بولۇپ كېتىمەن... قولۇمدىكى باغاققا يەنە بىر قېتىم قارىدىم: كۆڭلۈم بىردىنلا يورۇپ كەتتى: باغاقنىڭ چۆرىسىگە نەقىشلەنگەن كۆركەم گۈللەر خۇشپۇراق چېچىۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا يېزىلغان ھەر بىر سۆز - جۈملىلەر ماڭا ئامەت تىلەۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا چۈشۈرۈلگەن بىر جۈپ قىز - يىگىت سۈرىتى مەرتىۋەمنىڭ ئۆسكەنلىكىنى تەبرىكلەپ داپ چېلىپ، ئۇسسۇل ئويناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. تاڭ يورىماستىنلا توي بولىدىغان يەرگە ئۈندۈم. بىراق مەندىن بۇرۇن كېلىپ بولغانلار ھويلىغا پېتىشماي يۈرەتتى. ھېچ بولمىسا مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرىدىغان ئىشلار بولسىمۇ تېگەر دەپ ئويلىغانىدىم، بۇ ئورۇننىمۇ ئاللىقاچان باشقىلار ئىگىلەپ كېتىپ بۇنىڭدىنمۇ قۇرۇق قاپتىمەن...

ئەمدى بىرلا چارە — ئادەمگەرچىلىكنى چوڭراق قىلىپ باشلىقنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋېلىش. بىراق بۇنىڭمۇ كۆتۈلمىگەن تەرىپى بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئۆز كۆزى بىلەن

(ئاخىرى 76- بەتتە)

نامسىز خەت

(ھېكايە)

مەتتۇرسۇن قۇربان

يېرىم يىللىق ستا تىستىكا جەدۋىلىنى
يوللاشقا توغرا كەلگەچكە بەكمۇ ئالـ
دىراش بولۇپ كەتكەنىدىم. باشنى قاشـ
لىغۇچىلىك ئارام تاپالماي ئولتۇرسام
خىزمەتدىشىم دىلمۇرات مەيۈس كىرىپ
كەلدى.

ــ ئايالىمنىڭ ياماىلاپ كەتكىنىگە
بەش كۈن بولۇپ قالدى، سېنى سۆزلىشىپ
ئەكىلىپ بېرەرمىكىن دەپ كىرىۋېدىم،
دېدى ئۇ خىجالەت ئارىلاش.

ــ ياش بىر يەرگە بېرىپ قالغاندا
نېمە سەتچىلىك بۇ، نېمە بولغانتىڭلار؟

ــ نېمە بولاتتۇق، قايسى كۈنى قىزىمىزنى
سوراپ بىر ئەلچى كېلىۋېدى، «قىزىمىز
ھەر بىرلىرىدىن ئەزىز ئەمەس، لېكىن ئۇ
ئاش- تاماق ئېتىش، كىر- قات يۇيۇشقا
سەل خامراق. ئىش ئۆگىنىپ بولالماي
كۈيئوغلىمىز چارچاپ قالمىسا مەيلى...»
دەپتىمەن، ئەلچى چىقىپ كېتىۋېدى. بۇ
خوتۇن يۇلقۇنۇپ كېلىپ ياقامغا ئېسىلغىنىچە
ۋارقىراپ- جارقىراپ ئۆيىنى بېشىغا كىيدى:

ــ سېنىڭ كاساپىتىڭدىن يىگىرمە
بەشتىن ھالقىغان قىزىمىزنى ياتلىق
قىلالمىدىم. سەن ئۇنىڭ دادىسىمۇ ئە-
مەسمۇ؟ ھۇ ئېغىزىڭنىڭ تۇغىنى يوق
ئوغرى...

قويۇپ بەرسەم بارغانسېرى قىزىپ
كېتىۋاتىدۇ، ئاچچىقىمنى باسالماي ئۇنى
ئۇرۇپ قويۇپتىمەن. شۇنىڭ بىلەن
ئانىسىنىڭكىگە كېتىۋالدي.

ــ سەن توغرا قىلماپسەن، - دېدىم
ئۇنىڭغا كايىپ، - ئۇ ئۆز قىزىڭ بولغانـ
دىكىن چاۋىسىنى چىتقا يايمىساڭ بولاتـ
تى. ھەر نىمە دېگەن بىلەن كىشىلەر يە-
نىلا ئەيىبنى سىلەرگە ئارتىدۇ. بالا تەر-
بىيىلەشنى بىلمەيدۇ، دېسە ئاشۇ بىچارە
ئانىغا نومۇس ئەمەسمۇ؟

ــ قىزىقكەنسەن، يالغان سۆزلەپ
كىشىلەرنى ئالدىسام بولامتى؟ قىزنى
ئاشۇنداق يامان ئۆگىتىپ قويغاندىكىن
ئۆزىنىڭ شورىغۇ.

ــ ھەي سېنىڭمۇ مەسئۇلىيىتىڭ بارغۇ،
ئۇنى ئەركىلىتىپ ئانىسىنىڭ كېيىنىنى
ئاڭلىماس قىلىپ قويغان ئۆزۈڭ تۇرۇپ،
يەنە باشقىلاردىن رەنجىيدىكەنسەن. بىرـ
ئىككى ئېغىز يالغان سۆزلىگەنگە نېمە
بولاتتى؟ بىر ئۆي بېشىغا كېيىنلىگەندە
بىلمەيدىغاننى ئۆگىنىپ قالىدىغۇ؟

ــ قويە مۇنداق گېپىڭنى، يالغانچىـ
لىقنى ئاللامۇ كەچۈرمەيدۇ.

ــ شۇنداق، يالغانچىلىق كەچۈر-
گۈسىز قىلمىش. لېكىن ئۇ تۇرمۇشىمىزغا
شۇنداق سىڭىپ كەتكەنكى، ئۇنى راستـ
چىللىق ئىچىدىن ئېلىۋالغاپ ئالىماق
ئىنتايىن قىيىن. ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە راستـ
چىللىقنى غالىبلارچە بېسىپ چۈشۈپ
دىللارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ. دىلمۇرات
ئىنسانىيەتتىكى بۇ ئاپەتنى تەلتۆكۈس
يوقىتىشقا كۆزى يەتمىسمۇ، ئۆز تۇرمۇشىدا
ئۇنى تازىلاشقا ئۇزاق ئۇرۇندى. بىراق

ئىنسانىيەت ئالىمىدە زاۋۇتتا لايھەلەنگەندەك تەلتۆكۈس ئادەم بولمايدىكەن. ئۇنىڭ بىر ئەيىبى ئېغىزى بوشراق ئىدى. سۆزلىگىلى بولىدىغانلىكى يەر بولسا، سورۇن تاللىماي ئائىلىسىدىكى ئۇششاق ئىشلاردىن باشلاپ، ئەر- خوتۇنچىلىقنىڭ پىنھان مىنۇتلىرىغىچە سۆزلەپ قوياتتى. بۇ سۆزلەر بىر دومىلىتىپ، بىردەمدىلا كىشىلەرنىڭ ئېغىزلىرىغا چىقىپ قالاتتى - دە، ئۇنىڭ ئايالى ئىزا تارتىپ كىشىلەرنىڭ ئالدىدا باش كۆتۈرەلمەي قالاتتى. شۇڭا ئۇ دىلمۇراتنىڭ ئاشۇ خۇيىدىن رەنجىپ ئەلگىرىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئانىسىنىڭكىگە كېتىۋالغانىدى. بىز ئەل- ئاغىنىلەر دىلمۇراتتىن ئىككىنچى ئۇنداق قىلماسلىق توغرىسىدا ۋەدە ئېلىپ، ئايالىغا نەسىھەت قىلىپ ئەكىلىپ قويغانىدۇق.

— قانداق قىلىسەن؟ ۋاقتىڭ يېتەمىدۇ يوق؟ - دېدى دىلمۇرات. ئۇ تاقەتسىزلەنگەنىدى.

— ماقۇل، ئەكىلىپ بېرەي، بىراق بۇنداق ئىش يەنە تەكرارلانسا، مېنى ئاۋارە قىلما، مەن يۈزۈمنى داپتەك قىلىپ بىر بۇەرمەيمەن.

ئۇ پىسسىڭگىدە كۈلۈپ قويۇپ، چىقىپ كەتتى.

ئايالىم بىلەن ئىككىمىز مېڭ تاغار سۆزلەپ ئاران ماقۇل كەلتۈرۈپ ئۇنىڭ ئايالىنى ئېلىپ ماڭغىنىمىزدا يۇلتۇزلار جىمىرلاشقا باشلىغانىدى. بىز دىلمۇراتنىڭ ئۆيىگە كېلىپلا ھەيران قالدۇق. ئۆي بىساتلىرى يەردە قالايمىقان چېچىلىپ يېتىپتۇ. بىز دىلمۇراتنى مېھمانخانىسىدىكى ساپا ئۈستىدە ياتقان يېرىدىن تاپتۇق. نېمىشقىكىن ئۇنىڭ چىرايى ئادەمنىڭ قورققىسى كەلگۈدەك دەرىجىدە تاتىرىپ كەتكەنىكەن. يۈرىكىم قاتتىق- قاتتىق سېلىنىشقا باشلىدى. مەن دىلىغۇللۇق ئىچىدە

يېنىمدا زوۋۇانىسىز تۇرغان ئىككى ئايالغا قارىدىم. ئۇلارنىڭ كۆز چانىقى كېڭىيىپ، ئېغىزلىرى كاماردەك ئېچىلىپ قاپتۇ.

— ھوي، دىلمۇرات! نېمە بولدۇڭ؟- دېدىم ئۇنى نوقۇشلاپ. بەختىمىگە يارىشا ئۇ كۆزىنى ئاران ئاچتى، ئاچتىدى- دە، بىزگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ يەنە يۇمۇۋالدى.

— نېمە بولدىڭىز؟ كۆزىڭىزنى ئاچسىڭىزچۇ؟ ئۆينى نېمانچە پاراكەندە قىلىۋەتكەنسىز، - دېدى ئۇنىڭ ئايالىمۇ تىت- تىت بولۇپ دىلمۇراتنى يۆلىگىنىچە.

— ھەممىنى قىلغان مۇشۇ ئېغىزدىم، - دىلمۇرات ئۆزىنى- ئۆزى كاچاتلىغىنىچە ئۈستەل ئۈستىدە تۇرغان بىر خەتنى ئىشارە قىلدى، مەن خەتنى قولۇمغا ئالدىم. تولىمۇ كۆرۈمسىز، قىڭغىر- قىيسىق، ناچار پۇچۇركىدىكى خەت شۇنداق يېزىلغانىدى:

«بۇرادەر، يۈز تۇرانە كۆرۈشۈش مۇمكىن بولمىغاچقا بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز قايسىبىر سورۇندا، باشقىلارغا ئايالىڭىزنىڭ توپلۇق ئالتۇن ئۈزۈك، زىرىسىنى ئۆيىڭىزنىڭ قايسى يېرىدە ساقلايدىغانلىقىنى، ئايالىڭىز ياماننلاپ ماڭغاندا ئۇ نەرسىلەرگە چېقىلمىغانلىقىنى، ئۆزىڭىزنىڭ شۇنچە يىللاردىن بېرى يېمەي- ئىچمەي قىزدىڭىز ئۈچۈن يىغقان بەش مىڭ يۈەن پۇلىڭىزنى نەدە، قانداق ساقلاپ كەلگەنلىكىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەنىكەنسىز. تەۋەككۈل قىلىپ ئۆيىڭىزگە كىرگەنىدىم، ئۇ نەرسىلەر سىز دېگەن يەرلەردە ساپمۇساق تۇرۇپتۇ. سىزنىڭ راستچىل ئادەم ئىكەنلىكىڭىزگە قايىل بولدۇم. ئۆز ھۆنىرىنى ئاقتۇرالماي، نامراتچىلىق چاڭگىلىدا تىپىرلاۋاتقان مەندەك بىر ئوغرى ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خۇشاللىق بولامدۇ؟ سىزگە كۆپ رەھمەت. شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ قويىمەنكى، سىز بۇ خەتنى كۆتۈرۈپ ساقچىغا بېرىپمۇ يۈرمەڭ، بۇ پايدىسىز. چۈنكى خەتمېنىڭ ئەسلى پۇچۇركام ئەمەس.»

نۆبىتى غەزەللىرى

ئالدىنقىلار ئىجاد قىلىپ ھەم قىممەتلىك تەۋەررۈك سۈپىتىدە ساقلاپ بىزگە مىراس قالدۇرۇپ كەتكەن، خوتەن قەغىزىگە پۈتۈلگەن بۇ نەزمىلەر بىر مۇنچە تەبابەت رېتسېپلىرى بىلەن دىۋان قىلىنغان بىر كىتاب بولۇپ:

بىر مىڭ ئىككى يۈز ئوتتۇز تۆرت بۇكۇندە، كىتاب قىلدىم ھەدىسلەرنى نەزمىدە.

دېيىلگىنىگە قارىغاندا، ھىجرىيىنىڭ 1234 - يىلى، يەنى مىلادىيە 1814 - يىلى يېزىلغانلىقى ئېنىق.

دىۋاننىڭ باش - ئاخىرىدىكى بەتلەر ئۇنىڭ ئىچىنىشلىق قىسمىتى تۈپەيلىدىن يىرتىلىپ، يوقىلىپ كەتكەچكە، ئاپتورنىڭ ئىسمى - شەرىپى يوق. ئەمما نەزمىدىكى:

كىتابەت ئەھلى ئۆتەر، خەتلىرى قالۇر باقى،
نەما لۇھال قالۇر نە سارای ئىلە تاقى.
گۆھنەدۇر نۆبىتى ئۆتەرلەر قونۇپ،
ئاخىر ئىچۇرگۇسىدۇر ئاياقنى ساقى.

دېگەن بايانلار ئەسەر ئاپتورىنىڭ تەرەققىپەرۋەر لىرىك شائىر نۆۋبىتى ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرىدۇ.

روشەنكى، ئەسەردە ئىلىم - پەن ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيىتى، ئىنسانىي ئەخلاق، ۋەتەنسۆيەرلىك، ئاياللار ئازادلىقى، پاك مۇھەببەت، سەمىمىي دوستلۇقتا ئوخشاش ئىزگۇ ئىشلارغا تەھسىن ئېيتىپ، مانجۇ ئىستىبدات ھاكىمىيىتى دەۋرىدىكى زۇلۇم، ئەكسىيەتچى قانۇن كەلتۈرۈپ چىقارغان نادانلىق، ئالدامچىلىق، نەپسانىيەتچىلىك، چىرىكلىك قاتارلىق ئىجتىمائىي كېسەللەرگە، مىللىي زۇلۇمغا، ھۈنەر - سەنئەتتىكى ساختىلىق، رىياكارلىققا نەپرەت بىلدۈرۈلگەن. مۇشۇ مەنىدىن بۇ ئەسەرنى شۇ دەۋرنىڭ روشەن ئەينىكى، مەلۇم تارىخىي قىممەتكە ئىگە دېيىشكە بولىدۇ.

يۇقىرىدا قەيت قىلىنغاندەك، دىۋان بېشىدا ئاپتورنىڭ نامىنىڭ بولماسلىقى ھەم ئەسەر شەكلىدىكى ئازغىنا ئۆزگىچىلىكلەر تۈپەيلىدىن كۆڭۈلدە پەيدا بولغان شەك بۇ نادىر ئەسەرنى نەشرگە تەييارلاشقا بولغان غەيرىتىمىزنى سۇسلاشتۇرۇپ كەلگەنىدى. ئاقىۋەتتە يەنىلا ئىل - ئاۋامدىن ئىبارەت ئۇلۇغ، تەڭداشسىز ئۇستازغا بولغان ئىشەنچ - ئۈمىد چىرىغىمىزنى ياندۇردى. «قاراشلىرىمىزدا غەلەت - سەۋەنلىكلەر بولسا ئەپۇ قىلار، ئاۋۋال بۇ قىممەتلىك مىراس يورۇقلۇققا چىقسۇن» دېگەن نىيەتكە كەلدۇق. مال ھامان ئىگىسىگە مەنسۇپ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

— نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن

بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم

كۆرگىل ئى دوستان بۇ ئەھلى جاھان،
ئاخىرىغە يېتىپدۇرۇر بۇ زامان.
ھەر كۈنى رەڭ - بىرەڭ ئالامەتلەر،
بەلگۈرۈپ ياغدى بەرقى ئاپەتلەر.

بىر مىڭ ئىككى يۈز ئوتتۇز تۆرت بۇكۇندە،
كىتاب قىلدىم ھەدىسلارنى نەزمىدە.
پادىشاھلاردا ئەدلى يوق زىنھار،
ئۆلۇمالار ئەمەلدىن ئولدى قارار.

قايدا ئالىمكى خىۋار ئولدى،
سۆز ئىلە ئىشۋە ئاشكار ئولدى.
ئەكسەر ئىلمىي شەرىئەت ئولدى كاسات،
چوڭ ـ كىچىككە ئىش ئولدى فەسات.
دورغەلەر بۆرى، پۇقرالار قوي،
بولدى بەد ئەسلىلەرگە ھەركۈنى توي .
ياخشىلارغە قەپەس بولۇپ ئالەم،
جەۋرى ئىلە زۇلۇمدىن ئىررۇر ماتەم.
كىمكى ئىخلاس ئىلە قىلىپ تائەت،
تەگرى يادىدا بولسا ھەر سائەت،
خەلق ئارا ھەممىدىن يامان ئولدۇر،
ھەممە يامانلىقتا بىگۇمان ئولدۇر.
ھەقغە قۇللۇق ماڭا بولغانى ھالا،
ئۈممىدىم سىنەسىغە قويدۇم مەنا.
قۇرسا ھەر كىم ئەگەر رىيا دامى،
قويسا ھەزرەت ئۆزىگە ئول نامى.
ئاتىغە قۇشباشى ئىگەرنى توقۇپ،
يۇرسە ئاغزىدە بىر نېمەرسە ئوقۇپ.
زىكرى ئېتىپ كىشىنى كۆرگەندە،
روزە ھەم تۇتسە بولسا خۇاھ بەندە.
نان يېمەي يۇرسە خەلقتىن ئۇياتىپ،
خالىي يەر تاپسە روزەسىن ئۇشاتىپ.
خانىقە، مەسجىد تاپسە يا بىر گەنج،
يېمەكى بولسە ئاندە گوشت،گۇرۇنج.
كۈندۈزى ئەلنىڭ تەئامىنى يېماسە،
ئايىۇ ، يىل ئۆتسە بىر خۇدا دىماسە.
بولسا خۇش خەلق زاھىرى ئوبدان،
ئەربىي بىرلە ياكى پارسىي زۇبان.
ئۆمرى ئىچىدە ھەرام ئېسە① يېيىشى،
شەرئىدىن پىزۇن بۇ بارچە ئىشى.
ھەرپى ئادەتدىن ئەيلە بان ئىخراج②،
زاھىر ئەتسە پە ئالى ئاستىدە راج③.
يۇرسە تەقۋادار ئەيلەبان پەرھىز،
نەزرە بەرسە ئالىپ يەپ بولسە سېمىز.
ئاھۇ پەرياد ئىلە ھەق ئولسە ئۇنى،
سەدىقە نەزرە بەرسە كەچسە كۈنى.

كەسبى قىلماي ئۇ ھەم ئوي يۇرسە،
قوينىغە باقسە تەختەلى كۆرسە.
قارلاسا ئوت تەمەئ ئۇ جاغىدا،
رىيۇ تەزۋىر ئىيسە قۇرساقىدا.
قايسى شەيى دايىما تەمەئ بولسە،
قايدا بەدزاتى مۇبتەدى④ بولسە.
ئانى قۇتبى زامان دەيدۇر ئەل،
شەرئىنى ئاندا ئىزدامايدۇر ئەل.
تاپسە بىر يەردە خەلق بىر ئەخمەق،
ئەۋلىيا دەيدۇر ئانى بەرھەق.
ئەۋلىيالىقتا كىم سۇپەتلەنسە،
كارى كىردار⑤ شەرئىگە كەلسە.
بۇ زامان ئەھلى ئانى بىلمەسلار،
بىلسەلەر كۆزلەرىگە ئىلماسلار.
قايدا پاسىقلاركى بولسە چوڭ بولدى،
بولسە ھەر يىلدا تەلبە ئوڭ بولدى.
ئەھلى سالىھنى ئىزدامايدۇرلەر،
ئوڭلۇغ ئادەمنى تەلبەدەيدۇرلەر.
راستگۇي بۇ زاماندا يالغانچى،
تاپتى قۇۋۋەت بۇ كۈندە ئالباىچى.
كوكچىكى خانىنىڭ ئوغلىمەن دەيدۇر،
موللالەرغە سوقۇپ سورىمايدۇر.
....
....
....
....
....
....

جاندىن ھەزىغە پەقىرغە پۇلسۇزلۇق،
بولدى ياشلارغا ۋەسلەسى ئۇزلۇق.
ھەر كىشى جەمئى قىلسە دۇنيانى،
ئەۋلىيا دەيدۇرۇر ئەمدى ئەل ئانى.
پۇللۇغ ئادەم بۇ كۈندە ئادەمدۇر،
پۇلسىز ئادەمگە كۈندە ماتەمدۇر.
دىنغە يوق ئىخلاس ئەلگە پۇل مەقسۇد،
پۇلسۇز ئادەمنى دەيدۇر ئەل مەردۇد⑥،

قايدا زەردار بېخىل لەئىمەئى[7] بولسە،
يامبۇ پۇلغە غەزنەسى تولسە.
قوي، كالا، ئات، ئېشەكلەرى تاغدا،
پاتماسا تىيۋە يىلقەسى ياىلاغىدا.
بولسا ئايۋان،ساراي ھەر دەھلىز،
سەدىقە-نەزىرە بەرمىسە ھەرگىز.
سالسە ئىلكىگە فەززەدۇر[8] خاتەم،
بولسە كۇنىنۇس ئانىڭ ئاتى ھاتەم.
ئەل خوشامەتبىلەن يۈگرۈشۇر ئاڭا،
سۈت، قاتىق، قايماقنى توشۇر ئاڭا.
پادىشاھ، ئۆلىما،پەقىر بولسۇن،
ئاي، يىلدا، ئۇلارنى كىم كۆرسۆن.
بولسە ھەر مېھنەد بەچچە قۇيما دىبەڭ،
ئەل خوجام دەيدۇر بولسە پۇل-مېلى كەڭ.
ئەمدى پۇل-مالغە قالدى كار جاھان،
ئاخىرەتلىكنى ئىستىمەس ھېچ جان.
....
....
مەئىسلە ھەق دېيىلسە ۋەھىم ئېيتادۇر،
ئەمرىدىن ئاڭا غەزەپ يېتەدۇر.
تالىبلىئىلمىغە ھاقارەتلەر،
يەتكۈزۇرلەر ئىزا - ئاھانەتلەر.
سىم زەر قىلسە نوشە دەھىر تەناكار،
قاپچامال قىلسە تۈج بىلەن زەرگار.
سەقالى بىرلە ئابايلاماي كۈچىنى،
راۋا ئالىب ئوتراسىغە با تۈچىنى.
قىلسە ياغلاتما تۈكمە پاقىراتىب،
تاپتى يۈز تەڭگە پۇلىنى باقىراتىب....
سودىگەرلەر پۇلغە جەرزە قىلۇر،
نامراتلار بارغە قەرزى قىلۇر.
بار ھۈنەرنى بۇ يەردە زىكرى ئەتسەم،
يوقتۇر ئىمكان مەئالىغە يەتسەم.
ئەۋجىغە كەلدى ئۇشبۇ كۈندە قىمار
ئوغرىلار ئوغرادى يەنە بىسيار.
ھاجىلار يول رىيازىتى چېكادۇر،
ھانەئي كەئبەنى تاۋاپ ئېيتادۇر.

ئول تاۋاپ ئىسيمەس رىزايى خۇدا،
ئىززەت-ئىكرام بىلەن غەرىزى پۇلدا.
كار ئولسە تەرىن تەمەد بولدى،
سىيلەئى رەھىم مۆنقەتەد[9] بولدى.
ئەلدە ئىززەت بىلەن تەۋازۇ[10] يوق،
كېبرىدىن ئۆزگە ھېچ ۋاقىئەد يوق.
پەرىز ۋاجىب سۈننەتىنى تەرك قىلۇر،
مۇستەھەپكە بىجانىدىل يۈگۈرۈر.
مەبتەدىلارگا ئات قويۇب ئالىم،
مۇشەررىئىنى دەيدۇر ئەل زالىم.
ئاخشامى تۆبىلار قىلىپ بىسيار،
ئەرتەسىگە ئانى ئوشاتماقى بار.
بولدى ھەم ۋەئدىلەر تولا قىلماق،
ۋەئدىگە يوقتۇر ۋەپا قىلماق.
شەرتىسۇ كۈندە كۆپ قىلۇرلەر ئەل،
ئەمما ھانىس بۇلارنى بىلدى سەھەل.
ئۆيلەنۇر بولسە ئەرەنلەر ئەگەر،
بولسە بىر لەئلى بەدەن پەرىۋەر.
ئۈۋفە-ئەڭلىككە يۈز كۆزىن بۇياسا،
ئۇشىغىدا ساچغە ساچ ئۇلاسا.
تولا قىلسا ساچىنى ئەشمى بىلەن،
يۈز تۈمەن ناز ئىيلە كەرەشمى بىلەن.
كىيسە ئۆشىنگە ھۆر بىھاجام،
بولماساكىم دەۋاتىدىن خام.
تولغانىپ قول سالىب كى يول يۈرسە،
بىرنى يىغلاتىب بىرنى كۈلدۈرسە.
ئەل ئانىڭدەككە جانىن نىسار ئېتەدۇر،
قانچە پەرزەندە بولسە ھەم كېچەدۇر.
زەنگە مەستۇرە[11] دۇر مۇسۇلماندىن،
مەردلارنى[12] ئەسكى دەپ قاچۇر ئاندىن.
تۈرۈكنىڭ دۈشمىنى ئىرۇر موللا،
خارلىق موللالارغە يەتتى تولا.
قالسە موللا بىلەن تۈرۈك تاقىشىب،
تۈرۈكلەر يۈقارى ئۆتەر چاپىشىب.
موللالار سۆزلىمەي شۇك ئولتۇرادۇر،
تۈرۈكلەر شەرئىگە ھۆكۈم سورادۇر.

ئاملارنىڭ ئىشى بولۇپ بەد ئەكس،
ئالىملارنى ئەيلەدىلەر مەكىس.
ھەركىم ئۆز باشىغە بولۇپ ئالىم،
مۇجتەھىد[13] بولدى ئەلگە بىر زالىم.
ئايلىق ئالىبان خەتنىنى ھەر موللا،
قىلسە ئەلگە بولۇر ئىدى پەتىۋا.
ھەر كىشى مەسئىلە بايان ئەتسە،
مەئرىفەت سۆزلىرىنى ئايان ئەتسە.
ماھىجۇز بىسسىلىۋاتى ئەئلام،
قىلسە بولدى ئىشتمەك ئەلگە ھارام.
قىلسە نۇسنەد موللالار دەپتەر،
بولدى ھەر ھەرپى ئەلگە بىر گەۋھەر.
بىھەتەرى[14] ئىش بۇدۇر بارى ھەممىس،
بۆلۇشۇپ بايلار ئىيلەب ئۇلۇغ مەجلىس.
جۇغلاشىب بىر ئۆيگە نامەھرەم،
قىلدۇرۇپ نەغمەئى نەۋالار ھەم.
ئەر مەزلۇملار ئولتۇرۇب ئالىشىب،
بىر ـ بىرىگە ھەتايىبە قىلاشىب.
ئۆزىچە ئات قويۇپ ئاڭا مەشرەب.
ئەيلابان ئەيش ئىيلە سۇرۇر تەرەب.
ئۆتكازۇر ئول ماكاندا كارئە بىۋەس،
شەرئى ئىيلە دىھىر بۇ پەرقەنى دىۋۋىس.
يوق ئۇچۇن ئەل ئىچىدە شەرم ھايا،
مۇنداغ ئىشلار بولۇبدۇر ئەلگە راۋا.
كىمكى يالغانچىدۇر ئانىڭ سۆزى سۆز،
راستگۇينى تونۇرغە يوقتۇر كۆز.
قالمىدى ئەلدە راستلىق پىشە،
قىلغۇچى بولدىلەر بەد ئەندىشە.
بولسە خەلق ئىچىدە بىر ھارامزادە،
بەلكى شەيتان بىلەدۇر ئىپتادە.
ئەلگە تۆھمەت قىلىپ جەزا سالسە،
ھەم تاپقان پۇلىنى ئەرىخ ئالسە.
يەر، سۇ، ئۆي ـ بارقىدىن قويسە قۇرۇغ،
شۇنداغ ئادەم خەلق ئىچىدە ئۇلۇغ.
ئۇنىس ئۇلپەت بىلەن بولۇپ ئاڭا رام،
ئالەم ئەھلى قىلۇر ئاڭا ئىكرام.

بۇ زامانە ئەجەب زامانە ئېرۇر،
ئەل ھالالدىن تاپىب ھارامغا بېرۇر.
ئەردى سودا ھەلال، جەزانە ھەرام،
پۇل رىباغە بېرۇر بۇ كۇندە تەمام.
رىشۋە[15] بەرمەك ھەرام ئىدى بىشەك،
ئەمدى بولدى مەبلەغ ئانى بەرمەك.
كەسبىدىن ئەجرە بىرلە پۇل تاپىلۇر،
خۇمرى[16] بىرلەن زىناغە خىراج قىلۇر.
خاتۇن ئالماق نىكاھ بىلەن كېلادۇر،
....
قورقمايدۇر تەمۇغ ئەزابىدىن،
بىخەبەر ياخشى ئىش سەۋابىدىن.
زالىمى زۇلۇم بىلەن ئالغان مال،
سەرىپ تائەتكە قىلماق ئولدى ھەلال.
ياقىمار، يا ئوغۇرلىماق بىرلەن،
بۇ سۇپەت پېشەلەر قىلىپ مەسلەن.
ھاسىل ئەتسە كىشى ئەگەر پۇل ـ مال،
ئانى تائەتكە سەرىپ ئېتەر پىشئى ئەلھال.
قېرى ـ ياش بارچە بولدىلار دانا،
بولدى يەكسان جاھان ئىيلە ھالا.
ئاتادىن ئوغلى چوڭ، ئانادىن قىز،
مېھرى ـ شەپقەت ئۇلاردا يوق ھەرگىز.
يالبارىب شاگىردغە ھەر ئۇستاد،
ئىلىم يا كەسىبنى بېرۇر ئاڭا ياد.
ئىلىم يا ھۇنەردا يوق ئىززەت،
ھەممە ئىشلاردا قالمادى لەززەت.
....
....
قىلدى غارەت[17] جەمئى ئىنسانىنى،
جەز يەرگە توختاتىپ مۇسۇلمانىنى.
تابغىنى ئۆزىگە قويمايدۇر،
بۇ جاھانىنىڭ پۇلىغە تويمايدۇر.
پۇل يېگەك تويمىغاق يۇئىھا بولدى،
پۇلنى دەم تارتىب ئەجدىھا بولدى.
بەگلاردىم مەشغۇل ئولدى مەنسەپكە،
ئەرقە، ئانشام تۇتۇندى مەشرەپكە.

بولدى زەردارلار ئارقا مىلىك باشى،
قالغانى يۈز باشى، ئون باشى.
هەر كىشى تاپسە ئات، تون، قالپاق،
تەرجى بولماققە بولدى ئول ئامراق.
ماۋۇ مەنانىككە تۇردى ئەل هەممىسى،
رەڭگى دەيگىر ئېرۇر زامانە بەسى.
بىر - بىرىگە ئىلاج تاپسە زەمان،
يەتكۈزۈرگە تۇرۇبدۇر ئەل هەر زىيان.
غەيرىگە ساغىنىپ يەمان ئەندىش،
ئۆزىگە پايدانى قىلۇر خۇاھىش.
بىر كىشىگە بەلا ۋە غەم يەتسە،
پىتنىخوردىن ئىزا - ئەلەم يەتسە.
كىمدۇرۇر بۇ كىمەرسەگە كۆيۈنۈر،
خۇش بىگانە بارچەسى سۆيۈنۈر.
قىلادۇر كۈلكە بىرلە تەنە - تاپا،
يەتسە هەركىمگە زۇلۇم جەۋرى - جاپا.
دوستلار بۇ زاماندا پۇل دوستى،
ئانچە ئامراق كىشىگە تاش پوستى.
ئەمما كۆڭلى ئارا ئەقىدەسى يوق،
چۈن دەرەخت ئولدى بەرگى-مېۋەسى يوق.
بولدى ئەلنىڭ ئىشى هارامخورلۇق،
قىلاشىب بىر - بىرىسىگە سۆز كورلۇق.
يوقتۇر هېچكىمدە تائەت ئىنساب،
قىلسا تائەت رىيادۇر ئەرمەس ساپ.
هېرىسى دۇنيا بولۇپ تەمام كىشى،
قالمادى دىن بىلە كىشىنىڭ ئىشى.
مىكىر ئىيلە بىر - بىرىنى پەندۇرماق،
ياخشى نىيەتتىن ئەلنى ياندۇرماق.
مەنئى قىلدى زەكاتىنى چوپانلار،
ئۆشرىنى هەم ئۇنۇتتى دېهقانلار.
ئەغنىيالاردا يوق سەخا ئۆشرى،
نەزىردىن سەخىلارغە يوق خەبرى.
ئەهلى دەرۋىش دۇئانى تەرك ئەتتى،
ئەمەلى خالىس بەدەر كەتتى.
ئاتقە زوهدنى رىياغە سالىب،
تائەتنى يوشۇردى چاهقە سالىپ.

بولدى كاهىل[18] نامازغا مۆئمىنلەر،
پۈلغە تۇردى ئىمام، مۇئەززىنلەر.
بارچە مۆئمىندە سۇست بولۇپ ئىمان،
موللالار ئوقۇماس كىتاب - قۇرئان.
سوپىلار پوت قىلادىلەر هەر يار،
زىكرى - تەهلىل، تۆبە - ئىستىغپار.
بولسە بىر - بىرىگە جەمئى جەمئىيەت،
ئۆتەردۇر ئاندا پىتنە ۋە غەيبەت.
ئۇشبۇ ئىشلارغە ئەقىل كۆپ هەيران،
هۆرپىگەرنىڭ ئىشىمۇ هەم ۋەيران.
بولدى مۇشكۇل داپىئى سەرا،
ئالادۇر خەلق سۇپالارغا كىرا.
توقۇسە بۆزچى بىر يېرىم باغ بۆز،
ساتتى تۆرت دەپ ئانى بىلمەس ئۆز.
كۆنچىلار كۆنلارىنى شوخ بولاپ،
ساتادۇر ئوترادىن تىتىلسە ئۇلاپ.
موزدۇزلار ئۆتۈكنى چەملەيدۇر،
يىپدا تىكمەي شىلىمدا يەملەيدۇر.
ئىككى كىيسە تىكىشلارى سۆكۈلۈپ،
كىتادۇر هەم ئۆرۈنجىسى تۆكۈلۈپ.
ئىشلاماي جەببەسىنى پوستىندوز،
نەتىب ئەيلەمەي تىكىبدۇر ئۆز.
چۈن شامال تەگدى ئول تەراقلايدۇر،
ئەل كىيەلمەي ئۆيىدە ساقلايدۇر.
خۇشمۇ ئوبدان هۈنەردۇر ئاتقۇجلۇق،
شەپەسى پىچ - پىچ بۇ نوقلۇق.
تەكتى ماز، ئاق كېگىز نەمادانلار،
ئەتسەلار ياستا نۇردا مېهمانلار.
ئۆيگە بىر سالسە تونگەسى سۇ بولۇر،
گۈللارى، رەڭگى بارى هەم بويۇلۇر.
هەم بوياقچىلار خام ساتىب ئالادۇر،
زاك بىلەن قارا گۈلغە بەرمالادۇر.
بويادىم دەيدۇر ئانى نىلدا،
ئاقارىب قالادۇر يېرىم يىلدا.
ئۇستۇر ئەتسە ئۇستا ئاهانگەر[19]،
قىلسە قازان قۇلاغىنى كەبشەر.

پىشى ۋەقتى ئانى قۇرۇچ دەيدۇر،
باش تۇشۇرگاندە ئەسلى ئۆتمەيدۇر.
مىسنى كاغەزچە سوقۇب مىسكەر،
سلقە ئىشلەتسە قانچە قلسا مىكەر.
ساتقۇچە قۇرسا قىدا سۇ تۇرسە،
بولادۇر ئالغۇچىنى پەندۇرسە.
زەركار ئۇستامدەك ئۇلۇغى مەسەلا،
سەيرىگە تىزغان زەمان نەسلىم سەلا.
بولسا يازلىق قۇرۇپ زىرائەتلەر،
يېتەدۇر سەبزەلەرگە ئاپەتلەر.
رويى ئالەمگە تەشنالىق سالادۇر،
بەئىزى يىل قەھەتلىك بولۇپ قالادۇر.
خەلق ئارا رەھىم، مېھرـشەپقەت يوق،
ئىنسى ئۇلپەت بىلەن مۇھەببەت يوق.
دىن، دىيانەت قالمىغاچ خوبلۇق،
يەتتى بولغاي جاھانغە بۇ شۇملۇق.
دېسىلەر بۇ نېچۇك ئالامەتتۇر،
ھەممىسى ئاسىي قىيا مەتتۇر.
دەب ئىيكانلار رەسۇلسەلەللاھ،
بارچە ئۇممەتلەرىن قىلىب ئاگاھ.
تۇنكە ئاخىر زەمانە قىلسە زوھۇر،
قالماغاي خەلق ئىچىدە سادى سەرۇر.
بولدى ھەر بىر دىيگانلارى زاھىر،
بولغان ئوخشە زەمانە پەس ئاخىر.
كىتابەت ئەھلى ئۆتەرخەتلارى قالۇرباقى،
نەمالۇھال قالۇر نە ساراي ئىيلە تاقى.
گۆھنەدۇر نۆبىتى ئۆتەلەر قۇناب،
ئاخىر ئىچۇر گۇسسىدۇر ئاياقىنى ساقى.

نەشىرگە تەييارلىغۇچى : مەتقاسىم ئابدۇراخمان ئابدۇقادىر مەتسىدىق

ئىزاھات :

① ئىبە — بولسا ، ② ئىخراج — چىقارماق، ھەيدىمەك ، ③ راج — قايتقان، ④ مۇبتەدى— بىر ئىشنى باشلىغۇچى ، ⑤ كىردار — قىلمىق ، ھەرىكەت، ⑥ ئەل مەردۇد — قوغلانغان مەلئۇن ⑦ لەئىمەئى — خەسىس، ناكەس ، ⑧ فەززەدۇر — بۇزرۇلغان ئوخشايدۇ ، ⑨ مۇنقەتەئ — مۇلقەرز بولغان، ⑩ تەۋازۇ — كەمتەرلىك، ⑪ مەستۇرەدور — كىشىلەرگە كۆرۈنمەيدىغان رۇپاچ خوتۇن ، ⑫ مەردلارنى — ئەرلەرنى، ⑬ مۇجىتەھىد — تىرىشقۇچى، ⑭ بىھىتەرى — ياخشىراق ، ⑮ رىشۋە — پارىخور ، پارە ئالغۇچى، ⑯ خۇمرى — قەدەھ ، ⑰ فارەت — قاراقچى ، ⑱ كامىل — مورۇن ، ⑲ ئاھانىگەر — تۆمۈرچى .

(بېشى 68ـ بەتتە)

كۆرسىغۇ تۇز تامىدۇ، ناۋادا كۆرمەي قالسىچۇ؟ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ بۇنىڭمۇ ئامالىنى تاپتىم، يۇز يۇەنلىك پېتى چۇشمىگەن پۇلدىن بىرىنى ئوك يانچۇقۇمغا، بەش يۇەنلىكتىن بىرىنى سول يانچۇقۇمغا سېلىپ، «ھەر ئېھتىمالغا قارشى» تەييارلىق قىلىپ قويدۇم ، داستىخان يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن ئالدىمىزغا چولڭ پەتنۇستىن بىرسى كەلتۇرۇلدې. قارىسام ، باشلىق كۆرۈنمەيتتې. ئۇ كۆرمەي قالىدىغان بولدى ، يۇز يۇەنىڭ بېشىغا سۇ قۇيغانىنىڭ پايدىسى يوق، دەپ ئويلىدىم ـ دە، سول يانچۇقۇمدىكى بەش يۇەننى پەتنۇسقا قويۇپ، قولۇمنى شۇنداق تارتىشىمغا، باشلىق يەردىن ئۇنگەندەكلا پەيدا بولۇپ قالدى. يۇرىكىم «قارتىتىدە» قىلىپ، چېكەمدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى. ماۋۇ پېشكەللىكنى، قولۇمنى ئوڭ يانچۇقۇمغا ـ ھېلىقى يۇز يۇەنگە ئۇزاتتىمىۇ، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدىم.

جۇمە سەپرا

(ھېكايە)

ئالتۇنگۈل رەجەپ

«ئادەمنىڭ قەلبىدە سۆيگۈگە نىسبەتەن بىرخىل مايىللىق مەۋجۇت. ئۇ، مەلۇم بىر كىشىگە ئەمەس ۋە ئومۇمىي ئىنسانىيەتكە مەنسۇپ بولماستىن، كۆپىنچە ئاۋامغا مەنسۇپ بولىدۇ»

— فرانسىس بېكون

كونا ئەيزە بويىدىكى ئۆرلىۋېتىدىغان جۇمە سەپرانىڭ تۈگىمەس بېشى يەنە قىزىشقا باشلىدى. ئۇ تۈگىمەس يەكتىكىنىڭ پېشى بىلەن يۈزىدىكى تەرلىرىنى شاپپۇر - شۇپپۇر سۈرتىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىچە غۇدۇڭشەپ قويدى.

— ئىككى ئاش پىشىم بولدى. كولىسا - كولىسا نەدىكى سېسىغان تارىشا چىقىپ، دەددەڭنى! بۇ دورەن بىر ھارۋا ئوتۇننى چىداپ كولىۋالسام، ئىنگەكىم، ئىككىنچىلەپ كىرمەسمەن بۇ يەر يۇتقۇر چۆلگە. بىزنىڭ توختىخانىمۇ شۇنداق دېۋېتىدۇ. بېچارە خوتۇن، خۇدايىم بەرگەن ياۋاش مەزلۇم، شۇنداق يېتىپ تۇرۇپمۇ مېنىڭ غېمىمنى يەپ، مەن بىلمىگەن بولسام خۇدايىم بىلەر...

جۇمە سەپرانىڭ يۈرىكى قوقاسقا كۆمگەندەك پىژىلداپ ئېچىشىپ كەتتى. چۈپۈرلۈق قاشلىرى ئاستىدىكى پەستە كۆزلىرىگە ياش كەلدى. ئۇ بىردىنلا ئۆپكىسىنىڭ ئۆرۈلۈپ، تاڭلايلىرىنىڭ قۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى - دە، ھارۋا شوتىسىغا ئېسىپ قويغان كونىراپ كەتكەن ماشرەڭ سۇدانىنىڭ مەدەك بىلەن ئېتىلگەن ئېغىزىنى ئېچىپ ئېغىزىغا دۇم قىلدى. دۇم قىلدى - يۇ، بىر يۇتۇم يۇتماستىن ھەممىنى سىرتقا پۈركۈۋەتتى.

— ئەننەڭنى، تەرەت سۈيىدىن بەك ئىسسىپ كېتىپتىغۇ بۇ كاساپەت! كۆكەي - پۆكەي دەپ ئەتىۋارلاپ كەتكەنلىرىگە تايىنلىق نېمىكەنغۇ بۇ، يەنىلا قاپاق ياخشىكەن. ئانىسىنى مىڭنى بۇنداق نەرسىنىڭ...

جۇمە سەپرا سۇدانىنى بېشىدىن ئاشۇرۇپ، زەردە بىلەن بىر ئېتىۋېدى، ئۇ ئون نەچچە چامدام نېرىسىغا چۈشۈپ، ئىچىدىكى سۈنىڭ ھەممىسى بۇلدۇقلاپ قۇيۇلۇپ، قۇمساڭغۇ يەرگە سىڭىپ كەتتى.

چىڭقى چۈش، ئالەم دەپلەنگەن تونۇردەك قىزىغاندىلا بىر ھارۋا ئوتۇن كولىنىپ بولدى، جۇمە سەپرا سەپەرداشلىرىنىڭ قۇيرۇقى بولۇپ، ئېشىكىگە تاياق سالدى:

— خىتە - خىت! خىت دېدىم - يا بېشىمنى يېگۈرا!

ئېشەك ئېغىر يۈكنى تارتىپ ئاران - ئاران مېڭىۋاتاتتى، جۇمە سەپرا ئۇنىڭ تېقىمىنى قامچىسى بىلەن غىدىقلىدى، ئېشەك ئارقا پۇتلىرىنى كۆتۈرۈپ ئىككى - ئۈچنى سەكرىگەندىن كېيىن قەدەملىرىنى تېزلەتتى.

— كەم ساتتىم دېسەممۇ ئوتتۇز كويغىمۇ ساتارمەن بۇ ئوتۇننى، ماقۇلە، ئوتتۇزمۇ دەپ

تۇراي، ئۆيدىكىنى قوشقاندا مىڭ ئەللىك...
مىڭ يەتمىش، چىن پىششىق مىڭ يەتمىش
بولغۇدەك، ھەر نېمە بولسا يىغىپ قويۇپ-
تىكەنمەن، باشقا كۈن چۈشكەندە موك ئەس-
قاتىدىغان بولدى - دە، يېتەرمۇ؟ يېتەر-
ھە؟ گۆش قۇلاق بولمىغاندىكىن، خاشۇ قۇ-
لاق دېگەن ئۇنچىۋىلا قىممەتمۇ ئەمەستۇ؟
بىزنىڭ مەزلۇمنىڭ قۇلىقى ئەجەب بىر
ئۇز ئىدى، چۆچۈرىدەك مۇدۇك، خۇددى...

ئوتۇن ئۈستىدىكى ئاشلانغان تېرە ئۈس-
تىدە ئۈگدىسىغا ياتقان جۇمە سەپرانىڭ
كۆزلىرى يېرىم يۇمۇلۇشى بىلەن يەنە خى-
يال دېڭىزىغا شۇڭغۇپ كەتتى. شۇنداق،
بۇ خىيال ئۇنىڭ كاللىسىدىن بىر دەم نې-
رى كەتمەيتتى.

— قۇلىقىڭنى كەسسەم ئۈچ تالاق!
جەپ توختاپتۇر توختەك، سىنىڭ ئاشۇ
گەپ ئاڭلىمايدىغان قۇلىقىڭنى ئىگەكىم،
تۈۋىدىن كېسىۋەتمىسەم ئۈچ تالاق!!

ئۈچۈق ئاسماندا گۈلدۈرماما گۈلدۈرلە-
گەندەك دەھشەت بىلەن ياڭرىغان بۇ سا-
دا توختىخانىنىڭ قۇلىقىدىن ئاق تىكەن
سۆرىگەندەك مېڭە قەسرىگە بۆسۈپ كىرىپ
ۋۇجۇدىنى ياپراقتەك تىترىتىۋەتتى. ئۇ
خىلىدىن كېيىن زۇۋانغا كەلدى:

— خۇدايا تۇۋا، بەد قىلدىم، خاتا
قىلدىم... ئۇنداق بەدزۇۋانلىق قىلمىسىلا
جۇمۇراخۇن، مەن... مەن ماقۇل بولاي،
ھە ماقۇل، غوجاەنىياز بالامنى مەكتەپتىن
ئاجرىتىۋېلىپ، ئاشۇ ساقىلىغا تۇكۇرۇپ
ئولتۇرىدىغان ناسىكەش چاپاق قارىغا تۇ-
تۇپ بېرەيلى، ئاشۇنداق قىلسىقۇ ئۇس-
مىلىرىغا قانالا، سىلىدەك ئادەم بىلەن
گەپ تالاشقۇچە، ئىت بىلەن سۆڭەك تا-
لاشسامچۇ بايام. «ھۇ... ھۇ... ھۇ...» توخ-
تىخانىنىڭ يىغىسى ئەۋجىگە چىقتى.

— ھوي جۇمۇراخۇنكا، ئېشىكىڭ ئۇخ-
لاپ قالدى - يا؟

جۇمە سەپرانىڭ كۆزلىرى لاپپىدە-
دە ئېچىلىپ كەتتى. شۇ تاپ ئۇنىڭ
يۈرىكىنى غايىبانە بىر پولات چاڭگاك
قاتتىق مۇجۇۋاتقاندەك، ئۆتكۈر ئىلمەك-
لىرى بىلەن پەسكە تارتىۋاتقاندەك
قىلاتتى. چوقا ئوتۇن ئۈستىدە بۇلۇتسىز
مۇئەللەقكە قاراپ ياتقان جۇمەسەپرانىڭ
قارا مۇتۇق يۈزلىرىدىكى يول- يول
ئېرىقچىلاردىن توختىماي تەر قۇيۇلاتتى.

— ئەنەنگنى، خىت دېدىم-يا، تاياق قېپى!

ئېشەك ئېغىر ئاياغلىرىنى تېزلەتتى.
جۇمە سەپرانىڭ كۆزلىرى يەنە يۇمۇلدى.
ئەمدى ئۇنىڭ يۇمۇلغان قاپاقلىرى
ئىچىدە ناھايىتى مۇدھىش بىر سۈرەت
پەيدا بولدى — ئاشۇ سانغۇدەك ئالا، ئۇزۇن
قاشلىرى ئاستىدىكى كىرپىكسىز جىيەكلىرى
دائىم چاپاقداپ، ياش قۇيۇلۇپ تۇرىدىغان،
دەرس موكالىم قىلغاندىمۇ سەللىگە نالا-
يىق بېشى توختىماستىن گىلدىڭشىپ،
ساغۇچ تىكەندەك ساقاللىرى تىترەپ
كېتىدىغان مەسۇم موللامنىڭ كۆلرەڭ
كۆزلىرى يەنە پەيدا بولدى.

— «قازاغا رىزا، بالاغا سەۋرى قىل-
ماق» بار جۇمۇراخۇن، بۇمۇ بىر ھېسابتا
سىلىگە كەلگەن كەلگۈلۈك، شۈكرى قىل-
غۇلۇق ئەمدى. مەزلۇملارنى تالاق قىلىپ
«ئۈچتىن سۆزنى بەرمەك» سىلە - بىز-
دىن قالغان ئىش ئەمەستە ئۆزى؛ قانچى-
لىك ئىشتى ئۇ؟ ئېرەكشى بولغاندىن كې-
يىن بويۇنلىرىنى قوتازدەك تۇتۇپ يۈر-
سىلە مۇنداق! بىر ئەرگە تۆت خوتۇن
راۋا دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىلە؟ چىڭىغا
چىقسا يەڭگۈشلىگۈلۈك، مەھەللىدە قىز-
چوكانلار ئاز بولمىغاندىكىن، «ئەر قېرىسا
قىز ئالۇر، قىز قېرىسا كىم ئالۇر» دېگەن

گەپنى ئاڭلىغان بولغىيتتىلە بەندە؟

— ئۇغۇ شۇ، لېكىن موللام، خوتۇن بىلەن ئىككىمىز كېچىك ئېلىپ تېگىشكەنلەر، راست گەپنى دېسەم مەزلۇمغا كۆڭلۇم يۈگۈرۈپلا تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئايال تايىپىسىنى كۆرسەم كۆزۈمگە ...

ئۇنىڭ كۆزلىرى موللامنىڭكى بىلەن ئۇچراشقاندا ئەتلىك لەۋلىرى سېزدىلەرلىك تىترەپ كەتتى.

— ھە، ئەسلى ئىش مۇنداقكەندە! ۋاي يامان خوتۇن، ئەسلىدىمۇ مەھەللىدىكى خوتۇنلارنىڭ ئالدىتى ئۇ، شەيتان مەزلۇم بويۇنلىرىدىن باغلاپلا ئاپتۇ-دە، بىچارە جۇمۇراخۇن! ئوقۇتۇۋالغان نېمە ئۇ، دېسەم-دېمىسەم شۇ، ۋاي بىچارە بەندە، خۇدا قۇلى مۇسۇلمان! ماڭا قارىسىلا، مانا ... مانا ... چىقىپلا تۇرمامدۇ؟ كۆزلىرىدىكى ئاتەش بىلەن ئۆڭلىرىدىكى زەپىرەڭلىك نەق شۇنىڭ ئالامىتى ئەمەسمۇ؟

— جېنىم ئاخۇنۇم، ئىشنىڭ نېرى-بېرىسىنى ئۇقۇپمۇ بولدىلا. مەزلۇم يولۇمغا قاراپ تىتىلداپكەتكەندۇ شۇ تاپ، خۇدا ھەققىدە رەھىم قىلىپ تېزراق بىر يول كۆرسەتسىلە. ھالدامراق يول ئېچىپ بېشىمىزنى ئوڭشاپ قويسىلا مەسۇم موللام! بىرقېتىم پوق يەپسېپتىمەن ئەمدى...

جۇمە سەپرا بالىلارچە يىلىنىپ، تارشىدەك قاتتىق قوللىرى بىلەن مەسۇم موللامنىڭ تەسۋى سىرىپ تۇرغان قوللىرىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

مەسۇم موللامنىڭ ئالا قاشلىرى ئاستىدىكى كىرپىكسىز كۆزلىرى پىللىدە ئېچىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا توختىخاننىڭ دۇگىپاڭلى كۆڭلەك ئىچىدىكى پولۇلىگەن شار پومۇلىكىدەك تولغان كۆكسى، بوغماق بىلەكلىرى، قوش ئېڭەكلىرى، يول ماڭغاندا لىككىڭشىپ تاسقىلىپ تۇرىدىغان سېمىز ساغرىسى پەيدا بولغاندا ئۇنىڭ بۇرۇن تۆشۈكلىرى يوغىناپ، ساقاللىرى تىترەپ كەتتى. ۋۇجۇدىغا شەيتان ئولىشىپ، ئورنىدا قىمىرلاپ ئولتۇرالماي ئارامسىزلاندى.

— ئۆزلىرى مېنىڭ ئەقىيدىلىك جاماڭىتىم جۇمۇراخون! سىلىمۇ ئوبدان بىلىدىلا، تالاق ئەتكەن خوتۇن بىلەن بىرياستۇققا باش قويماق تۇگۇل قولىدىن يىپ-يىڭنە چاغلىق بىر نەرسە ئېلىشمۇ ھارام! توڭگۇزنى قۇچاقلاپ ياتقان بىلەن باراۋەر ئېغىر گۇناھ! بۇنىڭ ئۈچۈن يول تاپماق، يول ئاچماق كېرەكتۇر! ئالدىلىرىدا ئىككى يول تۇرۇپتۇ: بىرى خوتۇننى پاكلاپ يول ئاچماق، يەنە بىرى، تالاقتىكى شەرتنى ئادا قىلماق...

— ياق... ياق، مەن تالاقتىكى شەرتنى ئادا قىلالمىغۇدەكمەن، مەزلۇمنىڭ قولىنى كېسىشكە قانداقمۇ قولۇم بارىدۇ دەيلا؟ يۈرىكىم چىدىماسمىكىن ئاخۇنۇم. خوتۇنمۇ قاراپ تۇرۇپ قولىقىنى تۇتۇپ بەرمەس ماڭا، جان تاتلىق ئەمەسمۇ ھەممىگە... خۇدا يولىدا رەھىم قىلىپ باشقىچىرەك يول بولسا كۆرسەتسىلە، نېمە كەتسە مەنرازى ... بۇ ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمىسا خۇدادىن يانار موللام...

— ئەمسە زىخمۇ كۆيمەيدىغان، كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان، سىلەرمۇ چىدايدىغان بىر شەرت بار.

— چاپسانراق دېسىلە موللام! ئېغىزلىرىغا ناۋات ... ئۇ ئۆزى قانداق شەرت؟

مەسۇم موللامنىڭ جاۋغايلىرى كېرىلىپ، قىزىل كوس يۈزلىرى يامغۇردا قالغان

تېرىدەك پۇرلەشتى.

— قۇلاقلىرىنى يېقىن ئەكەلسىلە بۇياققا، بۇ ئۆزى خوتۇنلىرىنى پاكلاش ئىشى، گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېسەم، خوتۇنلىرىنى بىر قېتىم تەلۇ قىلىپ پاكلىسىلا جۇمۇراخون، شۇنى ئەسلىرىدە چىڭ ساقلىسىلاكى، جاينى ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىغا سالدىلا، خوتۇنلەرنى پاكلىغۇچى ئەرنىڭ بېلىدىن كولا بىلەن ئوبدان باغلايلا، ئاندىن ئۆزلىرى ئۆگزىلىرىگە چىقىپ تۈڭلۈك بېشىدا ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى تۇتۇپ ئوبدان تىڭشاپ تۇرۇلا. قاچانكى شەپە - شۇپۇرنى ئېنىق ئاڭلاپ، ئارغامچا مىدىرلاپ، مىدىرلاپ... توختىغاندىن كېيىنلا خوتۇن سىلىگە هالال، بولمىسا...

— شۇ تاپ جۇمە سەپرانىڭ يۈرىكى شىددەت بىلەن سوقۇپ، پىشقان بولجۇك گۆشلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان پولات چىۋىقتەك تومۇرلىرى لوقۇلداپ كەتتى. بەدەنلىرى قانداقتۇر چىداپ بولماس يىرگىنىشتىن بەزگەكتەك تىترىدى.

— نېمە بولدى جۇمۇراخون، تىترەپ كەتتىلىغۇ. بۇنچە هودۇقۇپ، ئەنسىرەپ كېتىشلىرى نەهاجەت؟ بولمىسا مەن ئۆزۈملا يول ئېچىپ بېرەي، مەھەللىدىكى نۇرغۇن «ئۈچ تالاق»، «ئەرگە تەگكىن» لەرگە ئۆزۈملا يول ئېچىپ بېرىپ كېلىۋاتىمەنغۇ، ئېغىزىم چىڭ ئادەممەن، غەم قىلمىسىلا، بۇسىنىمۇ، ئىسىنىمۇ چىقارماي ئاستا جۆندەيمەن. ئۇ چاغدا بېلىمدىن باغلاپ، تۈڭلۈك بېشىدا قاراپ تۇرمىسىلىمۇ مەيلى... هى... هى...

— تۈپى نائەهلى جوهۇت، گۆرىگە ئوت كەتكۈر نىجىنس!! جۇمە سەپرانىڭ كۆزى ئېچىلىپ كەتتى... بازغاندەك مۇشتۇمى تەككەن هارۋا گىرۋكىدىكى توغراق ئوتتۇنى ئوتتۇرىدىن قارسىلداپ سۇنۇپ، بىر پارچىسى چۈشۈپ قالدى... ئەمدى ئۇ ئۆرۈلۈپ دۈم بولۇپ ياتتى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ يۇمۇلغان ياداڭغۇ قاپىقى ئىچىدە بۇرۇنقى خۇش پىچىم شوخلۇقىدىن ئەسەر قالمىغان، يۈرەك باغرى لەختە - لەختە قان بىچارە ئايالى — مىقداقىنە كەلگەن، ئىككى ئۆرۈم چاچلىق، سولمەگىنىگە كۈمۈش قاپلىنىۋالغان توختىخان يەنە پەيدا بولدى...

— يول ئېچىلدىمۇ؟ ئېچىلدىمۇ زادى؟! زۇۋان سۈرسىلە جۇمۇراخون، ئەجەبى ئادەمنىڭ يۈرىكىنى توروزىنىڭ تېشىدەك پولتۇڭشىتماي، قاپاقلىرى چۈشۈپلا كېتىپتىغۇ بىر دەمنىڭ ئارىلىقىدا، دۆ يالىۋالغاندەك جۇدەپ، كۆزلىرىمۇ جەھەننەمدە پىلدىرلايدىغۇ، ئۆز مۇسۇلمان؟ — توختىخان ئىگىرىۋاتقان چاقنى تاشلاپ ئېرىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ئەنەڭنى يەر يۇتقۇر موللا، خۇدايىم جاجىسىنى بېرەر، ئۇ پېشىنىڭ، ئىمانى سۇس هوناق، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى هۆ قىلىپ دېگەن گېپىنى، ئاجان!...

— ئۆز ئادەم، خۇدانىڭ هەققى - هۆرمىتىدە جېنىمنى سىقىراتماي بولا بولغۇلۇقنى بىر دېسىلە، باش كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ مەيلى.

— شۇ... شۇ بىردانە... جۇمە سەپرانىڭ بوغۇزى بوغۇلۇپ سۆزلىيەلمەي قالدى. يۈرىكى ياغدا قورۇلغاندەك پىلژىداپ كەتتى.

— شۇ بىر دانە قوينىڭ مېھرىدىن كەچسەك...، — توختىخاننىڭ ئۈمىدلىك كۆزلىرى ئېرىگە تىكىلدى.

— ياق! — مەيۇسقىنا باش چايقىدى جۇمە سەپرا.

— يا كالا ياكى بىر ئاتمۇ؟...
— ياق - ياق!! ئاغزىڭنى ئېمانچە تا-
تىلايسەن بۇنداق؟ شۇ... شۇ سېنىڭ قور-
ئاندەك ئۇلۇغ، گۆھەردەك ساپ پاكلىقىڭ-
نى قۇربان قىلىپ، بىر نامەھرەم جوھۇت
بىلەن بىر قېتىم...
— ۋاي ئانىكام! خۇدايا تووۋا! مەن ئاڭ-
لىمىدىم... مەن ئاڭلىمىدىم جۇمۇر اخۇن!-
توختىخان ئېرىگە ئېسىلماق بولۇپ داجى-
ۋېدى، جۇمە سەپرا چاقچاقلىق بىلەن ئۆ-
زىنى ئېلىپ قاچتى.
— ۋاي خۇدايىم، ئېرى تۇر توختىخان!
سەن هازىر... سەن هازىر ماڭا نامەھرەم،
ئۇز مەزلۇم، ماڭا هارام...
— نېمە دېدىڭ؟ ماڭا هارام؟! ما ئىشنى
كۆرۈڭ، مەن ئەمدى سىلىگە هارامىمۇ؟!
بۇنداق قىلىپ جان تويغۇزمايدىغان، چېغى
جۇمۇر اخۇن! مەن ئەمدى بىر قارارغا
كەپ بولدۇم، ئۇستۇرىنى ئېلىپ چىقىپلا،
تېز بولسىلا!...
— نېمە؟! ئاشۇ چۆچۈرىدەك مودۇك
قولىڭىزنى كېسەيلى دېمەكچىمۇسەن توخ-
تىخان؟! ئۆزۈڭ رازى بولۇپ دەۋاتامسەن
بۇ گەپنى؟
— رازى! مېنى تولا گەپكە سالمىسىلا
ئەمدى!
ئارىدىكى تالاش - تارتىش ئۇزۇنغا بار-
مىدى. زوك ئولتۇرۇپ سوقىچاق قوم تېشى-
دا ئۇستۇرا بىلەۋاتقان جۇمە سەپرانىڭ
كۆزلىرىدىن ئوت يانىتتى، ئۇستى-بېشىدىن
توختىماي تەر قۇيۇلاتتى.
— ئۇستۇرىنى ئوبدانراق بىلىسىلە ما-
قۇلمۇ جۇمۇر اخۇن؟
— ماقۇل ئۇز توختىخان، لېكىن دېسەم
دېمىسەم، ئىشتىك بولسۇن - گال بولسۇن،
كەسكەندىكىن ھامىنى ئاغرامدىكىن دەي-
مىنا!..
— ئاغرىشنى بىلگەندىن كېيىن پېپىسى
گاداي، «چېچىكىنى كېسىۋەتمىسەم، يا بىر
چەمكىنى كېسىۋەتمىسەم تالاق» دېسىلىمى-
غۇ بىر سىرى، توخۇ پوقىدا ئېغىزلاندۇر-
غاندەك...
— تاپا قىلمىغىنا ئۇز خوتۇن، مۇ-
شۇ تۇرقۇم ئۆز گۆشۈمنى ئۆزۈم يېگۈدەك
بولغاندا . يە مېنىڭ بۇ ئېغىزىم- مۇشۇ
ئوق تەگكۈر زوۋانىم موك توتولۇپ ، بې-
شىمنى يەپ ئۆلمىدىم ئىنگەكىم.
— تاپا قىلماي دېسەممۇ يۈرىكىم سى-
قىراۋاتسا، ھېلىغو ئىككى قولاقكەن، تا-
پىنىغا جىگدە شوخىسى كىرىپ كەتكەن ئا-
دەممۇ «ۋايجان» دېگۈلۈك جۇمۇر اخۇن؟! قان-
سىراپ ئۆلۈپ قالسام، غوجامنىياز ئوغلۇمنى-
ئاشۇ تەتۇر پېشانە يالغۇز بالام ئۆگەي-
نىڭ قولىدا قالسا...، - توختىخان مىشىلداپ
يىغلىۋەتتى.
— ئۇنداق دەپ تۇرساڭ مەن قانداق
كېسىپ، قانداق يول ئاچالايمەن؟ - يا شەر-
ئەتتە ئۇندىن باشقا يول بولمىسا، يا ھې-
لىقى نائەھلىنىڭ كۆرسەتكەن شەرتىگە
تېخى كۆنگىلى بولمىسا!..
— كۆنگىلىرى بارمىدى ئەمىسە؟ - دېگەن
گېپىنى ما گادايىنىڭ. مەن بىر ئىرەكتىنى بى-
لەن نامەھرەمدە بولسام... ۋاي ئانىكام، قان-
داق پېتىپ چىقتى زوۋانلىرىدىن بۇ گەپ؟
سىلىگە تەگكەندە مەيدەم ئەمدىلا چالماقو-
پۇرۇپ چىققان بالىيدىم، يىگىرمە بەش يىل
بولدى، تەرەتلىرىگە سۇ ئىسسىتىپ ئە-
مىرلىرىدە بولغىلى- يىگىرمە بەش يىل!
ئۇنداق كۈننى كۆرگەندىن ئۆلگىنىم مىڭ
ئارتۇق ماڭا، ئۇنداق يول بىلەن پاكلان-
غۇچە، ھېلىغۇ ئىككى قولىقىمكەن، ھەتتا
كاللامنى كەسسىلەمۇ رازىمەن، جۇمۇر اخۇن!

ۋىجدانىغا ئېشەك تېپىۋەتكەندەك قىلغان كېيىنىڭ سەتلىكىنى قېرى ئوغرىنىڭ، يېسى گاداي ھۇ...ھۇ...ھۇ... ،ـ توختىخان ئۆزىـ نى كاچاتلاپ قاتتىق يىغلاشقا باشلىدى.

ــ مېنىلا ئۇرغىن ئۇز خوتۇن، ئاشۇنچىـ لىك يوقىلاڭ ئىشقىمۇ ئېغىزى بوشلۇق قىلىـ غاندىكەن، ئېغىزىمىغىلا ئۇرغىن خوتۇن! گۇناھىم ئۇچۇن بويىنۇم سۇنۇپ، زوۋانىمغا يەل يارا چىقىپ ئۆلۈرمەن! ـ جۇمە سەپرا تىرە تەلپىكىنى چۆرۈپ تاشـ لاپ خوتۇنىنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى.

ــ توختىخانىنىڭ يىغىسى قازانغا سۇ قۇيـ غاندەك توختاپ، ئارىنى ئېغىر سۈكۈت باسـ تىلى.

ــ بولغۇلۇق بوپ بولغاندا پۇشايماندىن پايدا يوق جۇمۇر اخۇن! كۆيدۈرۈلـ دىغان پاختىنى تەييارلاپ قويـ غانمىدىلە؟ ـ توختىخان مۇشتەك ئىششىپ چىققان قاپىقىنى كۆتۈرۈپ كۆزلىرىنى ئاچتى ـ دە،جىملىقنى بۇزدى.

ــ تەخلەپقۇ قويغان، مېنى خەتنە قىلغاندىمۇ، مۇشۇنداق پاختىنى كۆيدۈـ رۈپ يۆگەپ قويغان. شۇنىڭ بىلەن قانـ مۇ موك توختىغان.

ــ كىم سوردى بۇنى، سەت گاداي؟ گەپ ساتماي ئوبدان بىلمىسىلە، قاقىرـ لىرى كادىر خەقنىڭ ساقىلىنى قىرىدىغان تىغدەك ئىتتىكشىسۇن...

ــ ئىتتىكشىنىغۇ ئىتتىكشىدى،ـ جۇـ مە سەپرانىڭ غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازى ناـ ھايىتى زەئىپ ئاڭلاندى.

ــ ئىشىكنى ئوبدان دەملىگەنمىدىلە؟

ــ دەملىگەن...

ــ دەيدىغاننى دېيىشىپمۇ بولدۇق جۇـ مۇراخۇن، ئىشىمىزغا شەيتان ئارىلىشىپ قالمىسۇن ھېلى، ئىلدام بولسىلا،قولۇمنى باغلاپ، پۇتلىرىنى ئاغزىمغا چىڭ كەپـ لىسىلە، ھېلى بىكار تىۋۋلىماي دېسەمۇ جان تاتلىق، ۋارقىراپ سالسام قولۇمـ قوشنىلار ئاڭلاپ...

جۇمە سەپرا جىددىيلىشىپ، پۇتى كۆيـ گەن توخۇدەك تىپىرلاپ ساراسىم ئىچىدە قالدى. شۇ تاپ ئۇنىڭ كۆزچانىقلىرى كېـ رىلىپ، تۈكلۈك بۇرۇن تۆشۈكلىرى كەڭـ رىپ ئۆسكۈلەڭ بۇرۇتلىرى ئاستىدىكى كۆكۈش قېلىن لەۋلىرى توختاۋسىز تىتـ رەۋاتقاندەك، قىمىرلاۋاتقاندەك قىلاتتى...

شۇ تەرىزدە ئارىدىن قانچە ۋاقىت ئۆتـ تىكىن-تاڭ، جۇمە سەپرا گويا قەتئىي نىـ يەتكە كەلگەندەك چاچراپلا ئورنىدىن تۇرـ دى ـ دە، سۇپا لېۋىگە سېلىنغان جايناـ ماز ئۈستىدە يۆكۈنۈپ ئولتۇرغان ئاياـ لىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ــ ھە...ئەمىسە، ئۆزۈڭ رازى بولدۇڭ ماقۇلمۇ توختىخان؟

ــ رازى، يول ئېچىلسىلا، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ سىلىگە ئاخىرەتلىك جۈپ بولۇپ ئەمىرلىرىنى تۇتۇپ ئولتۇرسامىلا مەن ھەممىگە رازى جېنىم جۇمۇراخۇن...

ــ ئەمىسە، «ھا» دەپ ئېغىزىڭنى يوـ غان ئاچ!

ــ ياغلىقنى ئاۋايلىماي كەپلىسىلە ماقۇلمۇ؟

ــ بەك كەپلىۋەتسەم تىنالماي قالارـ سەنمىكىن ئۇز توختىخان؟

توختىخان كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، بويىنىنى تىك تۇتۇپ ئۈندىمەستىن جىمـ مىدە تۇردى.

جۇمە سەپرا ساراسىم ئىچىدە ئىككىلىنـ نىپ تۇرۇپ قالدى ـ يۇ، ئۇنىڭ سېپىنى تاپالمىغان ھالدا خوتۇنىنىڭ چىلانچىلىك ئەقىل تىلى پىلدىرلاپ تۇرغان ئېغىزىغا

كاللەكلەنگەن يۈك ياغلىقنى كەپلەۋەتتى.
خۇدايا تووۋا، خوتۇننىڭ ئېغىزى ئويـ
ماقتەك كىچىكتىيۇ، پۈتۈن بىر ياغـ
لىق پاتتى - يا، ئادەمنىڭ گۆشى دېگەن
رېزىنكىدەككەن - هە؟!
توختىخاننىڭ پىيالىدەك كېرىلگەن چاـ
ناقلىرىدىن ئېقىپ چىققان ئىسسىق ياش
قىزىرىپ كەتكەن يۈزلىرىنى بويلاپ توخـ
تىماي سىرغىدى.
— بىسمىللاهۇ رەهمانىر رەهىم، ئېرى
قىل خۇدا ناپاك بىلەن هارامدىن، ئېچىل
يول، شەرتنى قوبۇل قىلىپ ئېچىپ بەرـ
گىن نىكاه يولۇمنى، ئاشۇ ۋاپادار مەهـ
بۇبەم بىلەن ئۆمۈرلۈك هالال ئەر - خوـ
تۇن بولۇپ ئۆتۈشكە نېسىپ قىلغىن شەپـ
قەتلىك ئىگەم…
جۇمە سەپرانىڭ كۆزلىرىگە دەسلەپ كۆـ
مۈردەك قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. ئۇنىڭ قوـ
لىدىكى پارقىراپ تۇرغان ئۇستۇرا سېزىـ
لەرلىك تىترەپ كەتكەندە ئۇ بىر نەچچە
مىنۇت دەككە - دۈككىدە قالدى… ئەمدى
ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قىزىللىق - بوغۇزلانـ
غان كالا - قوي، بوغۇزلانغان توخۇ - ئۆرـ
دەك، كەپتەر - باچكا قېنىدەك قىپقىزىلـ
لىق تىقىلدى. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەۋاـ
تاتتى… پۈتۈن ئەزايى بەدىنى تىترەشكە
باشلاپ، ئۈستى بېشىدىن قارا تەر قۇيۇلـ
غىلى تۇردى. پۇت-قوللىرىنىڭ پەيلىرى
تارتىشىپ كۆڭلى ئېلىشىپ قەي قىلغۇسى
كەلدى… ئۇ خوتۇنىنىڭ سۇپۇرگە ياغىچىـ
دا ياپچان سېلىنغان ئۇچ قۇلىقىنى «كاپ»
قىلىپ تۇتتى - دە، يالتىراپ تۇرغان ئۇسـ
تۇرىنى «شارت» قىلىپ بىرنى سۇركىدى!
كېسىلگەن تومۇرچىلاردىن تىرىسلاپ ئېـ
تىلىپ چىققان سۇرۇختەك قىزىل قان جۇـ
مە سەپرانىڭ مەللە يەكتىكىنىڭ ئالدى
پەشلىرىنى بۇلغىۋەتتى… ئەزبىرايى خۇدا،
كېسىلگەن قۇلاق توختىخاننىڭ مۈرىسىـ
دىن سىرغىپ «پوككىدە» يەرگە چۈشكەنـ
دە جۇمە سەپرا گويا ئۇستا خەتنىچىدەك

سول قۇلاقنىمۇ دەققە ئىچىدە تۈۋىدىن
ئۈزۈپ تاشلىدى! قان يەنە چاچرىدى، بۇ
قېتىم ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرىگىچە قانغا بوـ
يالدى. جۇمە سەپرا كۆزلىرىنى چىڭ يۇـ
مۇپ بوينىنى تولغىدى - يۇ، دەررۇ يەرـ
گە قارىدى. تەندىن ئايرىلغان بىر جۈپ
قۇلاق كۆك توپىدا «دىڭ - دىڭ» قىلىپ
ئىككى-ئۈچنى سەكرىگەندىن كېيىن توخـ
تاپ قالدى.
— ۋاي خۇدايىم! جۇمە سەپرا تەلۋـ
لەرچە ۋارقىرىۋەتتى. قولىدىكى قانغا بوـ
يالغان ئۇستۇرا يەرگە چۈشۈپ كەتتى…
خۇدايا تووۋا، راست ئىكەن ئەمەسمۇ؟! ئۇ
بۇرۇن مۇشۇنداق رىۋايەت، چۆچەكلەرنى
كۆپ ئاڭلىغان ئەمەسمىدى؟! كېسىلگەن
باش، كېسىلگەن بارماق، كېسىلگەن بۇـ
رۇن - قۇلاقلارنىڭ تەندىن جۇدا بولۇپ
يەرگە چۈشكەندە ئاشۇنداق دىڭىلداپ،
دىككاڭشىپ سەكرەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغان،
مانا ئەمدى ئۇ راستسەكرىگەنلىكىنى ئۆز
كۆزى بىلەن كۆرۈۋاتاتتى. كۆيدۈرۈلگەن
پاختا توختىخاننىڭ قان شورۇلداپ ئېقىـ
ۋاتقان قۇلىقىغا چاپلانغاندا ئۇنىڭ قانـ
سىز لەۋلىرى سۇس قىمىرلىدى.
— يو… يول ئېچىلدىمۇ؟! شەرت ئادا
بولدىمۇ؟
— ئېچىلدى ئۆز خېنىم، شەرتمۇ ئادا
بولدى. مۇشۇ پەيتتىن باشلاپ سەن مېنىڭ
هالال جۈپتۈم، ئىلگىرىكىدەكلا مېنىڭكى
مەزلۇمىم! ئۆزۈمنىڭ، توختىخان! جۇمە
سەپرا ئايالىنىڭ مەيدىسىگە بېشىـ
نى قويۇپ هۆكرەپ يىغلىۋەتتى.
— قانچە قىينىلىۋاتقانسەن خوتۇن؟
چىدىيالماي ۋاتقىنىڭنى كۆرۈپ… — ئۇنىڭ
ئىنەكتىن ئايرىلغان يالغۇز موزايىنىڭكىـ
دەك ياۋا هەم بوغۇق ئاۋازى خىلىغىچە
توختىمىدى.

× ×

بالىلارنىڭ قىيا - چىيالىرى ئالىـ
قانداق چۇقان - سۈرەنلەر جۇمەسەپرانىڭ

قىزىق خىيالىرىنى بۆلىۋەتتى.

ئۇ چۆچۈپ كۆزىنى ئېچىۋىدى، ۋاقتىنىڭ نامازدىگەرگە ئۇلاشقانلىقىنى كۆردى.

— مانا كەپ قاپتۇق، ئىشىك ئالدىغىلا كەپ قاپتۇق. مەزلۇم يولۇمغا قاراپ ئولتۇرغاندۇ شۇ تاپ. خەت جانىۋارىم خەت! ھېرىپقۇ كەتتىڭ، لېكىن ئىشەك بولۇپ يارالغاندىكىن، تاياق قېپى ھايۋان... — جۇمە سەپرا ئىشەكنى بىر تاياق ئۇرۇۋىدى، ئىشەك تونۇش مەھەللە يولىدا قەدەملىرىنى تېزلەتتى.

تۇرخۇنلىرىدىن دائىم ھۆل تۇتۇننىڭ كۈمۈشرەڭ ئىسى كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان، پاكار ـ پاكار توپا تاملىق ئۆي، بۆك ـ باراقسان چەللە ـ باراڭلار بىلەن بېزەلگەن بۇ كۆچۈم مەھەللىنىڭ كۈن پېتىش تېمىدىكى جىگدە شوخىسى، ئاق تىكەن، جىغان ياغاچلىرىدا ساخاللانغان ھويلا ـ قورا جۇمە سەپرانىڭ ئىدى، شۇ تاپ ئۇنىڭ نەپسى تاقىلدايتتى، جېنى تىكىلدايتتى.

توختىخان غىزاسىز قالمىغاندۇ؟ غوجامنىياز بالام ئانىسىنى ئوبدان كۈتكەنمىدۇ؟ مەن ئۇنىڭغا جىق تاپىلاپ قويغان، ئانىسىنى ئوبدان كۈتسە مەكتەپتىن ئاجرىتىۋالماسلىقىمۇ ۋەدە بەرگەن... ۋوي نېمىش بولدىكىنە؟ نېمانداق جىق ئادەملەر ماۋۇ، گەندىگە ياماشقان چىۋىندەك...

جۇمە سەپرا ئۆيگە ئوننەچچە چامدام قالغاندا ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى. ئۈستىدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك ئەندىكىپ كەتتى، خىيالىغا كەلگەن قورقۇنچلۇق بىر گۇماندىن جېنى ھەلقۇمىغا كەپلەشتى ـ يۇ، ئاياللارنىڭ رەڭدار ئۈستى ـ بېشىغا قاراپ يۈرىكى پەس كويغا چۈشكەندەك بولدى. ئۇ گۈلدۈرلەپ ھارۋىسىدىن سەكرىدى ـ دە، يۈگۈرۈپ كەلدى، ئادەملەر ياقىلىرىنى چىشلىشىپ ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قارىشاتتى.

باللار ئۇياقتىن بۇياققا قېچىشىپ ئۇنىڭدىن ئۈركۈشتى، قۇلىقىنى تۇتۇۋېلىپ ئانىسىنىڭ كەينىگە مۆكۈشتى.

— نېمە بولۇشتى؟ يۈزۈمگە پوق چاپلىشىپ قاپتىمۇ ـ يە؟ نېمانداق قاراۋېرىشىسەن ئادەمنى يەپكەتكۈدەك سەت چەكچىيىشىپ؟!...

ئادەملەر توپى يېرىلىپ ئىككى تەرەپكە ئايرىلدى. ئۇ شۇندىلا بىر دانە ساقچى ماشىنىسى، ماشىنا ئالدىدا تۇرغان ئىككى نەپەر قاسقان شەپكىلىك خەلق ساقچىسىنى كۆردى.

— ھوي ما سوجاڭلىنى، نېمە بولدىكىن دەپتىمەن تېخى، ئەسلىدە بىزنىڭ مەھەللىدە بىرەر گۇرۇڭگە ئوت كەتكۈر ئوغرىلىق قىپتىكەن ـ دە، تۇتۇلدىمۇ ئۇ پېسى؟

ساقچىلار جۇمە سەپرانىڭ ئالدىغا كەلدى. ئېگىز بويلۇق بىرسى:

— خوتۇنىنىڭ قۇلىقىنى كەسكەن جۇمەر دېگەنى سەنمۇ؟ دەپ قىسقىلا سورىدى.

— خوش، مەن، خوتۇنۇمنىڭ قۇلىقىنى مەن ئۆزۈم كەسكەن. سوجاڭ خوتۇن بىلەن ئىككىمىز شۇنداق خۇالىشىۋىدۇق، ئىشەنمىسەڭلا ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراپ... ۋوي توختىخان؟

— ئايالىڭ ھازىر مەركىزىي دوختۇرخانىدا جىددىي قۇتقۇزۇلىۋاتىدۇ!

— نېمە دەۋاتىسىلە سوجاڭلا؟! مېنىڭ ئايالىم! مېنىڭ خوتۇنۇم... ۋاي بىچارە مەزلۇم، ۋاي ۋاپادار جۈپتىكىم... ساڭمۇ، ئۆزۈمگىمۇ قىپتىمەن ئەمەسمۇ؟! ۋاي جىگىرىم خوتۇن، نېمە بوپكەتتى بۇجاھان...

جۇمە سەپرانىڭ ئىككى قولى پولات كويزا بىلەن جۈپلىنىپ ساقچى ماشىنىسىغا يالاپ ئەپچىقىلدى. ئۇ نېمىلەرنىدۇ دەپ كۈچلۈك داپشۇنۇپ، قاتتىق سىلكىنىپ ۋارقىرايتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازى ساقچى ماشىنىسىنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك كۈچلۈك، سۈرلۈك سىگنالى تەرىپىدىن بېسىپ كېتىلدى.

قونالغۇدا قونغان ھېسلىرىم

ئابدۇللا سۇلايمان

تۇمان قەسىدىسى

لەيلەيدۇ ئاقۇش تۇمان تىك چوققىدا،
يۆگىلىپ، بولۇپ تاغقا كۈمۈش پوتا.
سوزۇلغان پەللەمپەيلىك يول ئۇزاققا،
قويغانىدەك تىرەپ كۆككە ئېگىز شوتا.
ئەرشكە كۆزەتچى «ئاق بۇلۇت تېغى»،
بېزەلگەن بولۇپ ھاردۇق ئېلىش بېغى.

قارىساڭ چوققىلاردىن كەڭ شەھەرگە،
تۇمانغا ئورالغان ھەر توچكا - چېكىت.
ئوينايدۇ تۇمان كېمە ماچتىسىدا،
تۇماندىن كۆڭلەك كىيگەن قىز ۋە يىگىت،
كۆرۈنەر شەھەر تۇمان يېپىنغانىدەك،
ئەرشتە، يەردە گۈل سۈس ئېچىلغانىدەك.

رەڭ ئالغان ئۆز ھۆسنىگە بار كائىنات،
قوشۇلۇپ ئەزىم جۇجياڭ دەرياسىمۇ.
ئاقلىقتا بار يېشىللىق شۇنچە يوپقا،
دەيسەن بۇ كەڭ چىمەلدىق دۇنياسىمۇ؟
كۆك تامان ئاڭا نۇرلار قويۇلىدۇ،
تۇمانلار كىرى تامام يۇيۇلىدۇ.

تەبىئەت ياپقان بۇ سۇس پەردە ئىچرە،
ئىنتىلەر ھەممە شۇنداق ئىنتىلدۇرۇپ.
ئىنتىلىش گۈزەللىككە قوشسا ئۇزلۇق،
روھىيەت تۇرار شېرىن خىيال سۇرۇپ.
سۇس پەردە گۈزەللىكنىڭ قېنى شەكسىز،
ئىنتىلىش دۇساپىسى ئاندىن چەكسىز.

گۇاڭجۇ - بەييۈن تېغى 1992 - يىل 19 - نويابر.

«ئائىلە» خىيالى

ئىنسانىنىڭ بولار ئۆتەڭ - قونالغۇسى،
ئۇۋىسى بار مەۋجۇدات، مەخلۇقاتىنىڭ.
شاھلارنىڭ شاھقا لايىق، پۇقرانىڭ ھەم،
بولغانىدەك تەۋەلىكى ھەر نام - ئاتىنىڭ.

مېھمانمەن شۇ ئۆيلەرنىڭ بىر خىلىدا،
«ئەدىبلەر ئائىلىسى» دەپ ئاتالغان.
تاملىرى قىزغىنلىق، ئۇل تېشى دوستلۇق،
خانىلار ئازادە ھەم ئۆز ياسالغان.

بىر غىرىچ يەر ئالتۇنغا تەڭ شەھەردە،
بېغى بار بۇ قورۇنىڭ شۇنچە كەڭرى.
قىلدۇرار كىشىگە ھېس، ئەدىبلەرگە
ئوڭ كۆزدە قارىغاننى ئەل - يۇرت، تەڭرى.

ياسىغان ساخاۋەتچى بىر مىلليونېر،
چىقىرىپ يېنىدىن پۇل، بۇنى شۇنداق.
بار خاڭجۇ، گۇاڭجۇدىمۇ ئارامگاھلار،
ئەدىبلەر ئۈچۈن شېنجېن بولغان قونداق.

ئېسىمگە ئالدىم يۇرتۇم بايلىرىنى،
قورۇدا تىككىلگەنچە كەڭ دېڭىزغا.
سېلىشقان ساخاۋەتتىن مەكتەپ، كۆۋرۈك،
ئاغدۇردۇم نەزەر ئۇلار باسقان ئىزغا.

مەسچىتلەر ئاندىنمۇ كۆپ، شۇنچە كۆركەم،
يوق، ئەپسۇس، بىرمۇ «ئەدىب ئائىلىسى».
كىشىلەر ئويلانمامدۇ بۇ خۇسۇستا،
كەلدىمۇ تار ئاڭا يۇرت دائىرىسى؟

ئىشەندىم، مەكتەپ، كۆۋرۈك سالغان بايلار،
ياسايدۇ بىزدىمۇ بۇ قورۇ - جايىنى.

ئۇتىدۇ ئەدىب، ئەل قان-گۆشتەك يېقىن،
تۇرغاندەك يوقلاپ كۈن-تۈن قۇياش، ئايىنى…

1992 - يىل 24 - نويابىر، شېنجېن ئەدىبلەر ئائىلىسى.

ساھىلدىن دۇنياغا

— 1932 - يىلى فرانسىيە ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن ياسىلىپ، دې گوللى جياڭجۇنىنىڭ لېنتا كېسىشى بىلەن سۇغا چۈشۈرۈلگەن بۇ غايەت زور يولۇچىلار پاراخوتى، يېرىم ئەسىردىن ئارتۇق دېڭىز - ئوكيانلاردا ئۈزۈپ، ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ ھەر قايسى دۆلەتلەرنىڭ 109 دىن كۆپرەك پورتىغا بارغان. تۈرفۆن دۆلەت باشلىقلىرى بۇ پاراخوتقا ئولتۇرغان. 1972 - يىلى جۇڭگو ھۆكۈمىتى سېتىۋالغان بۇ پاراخوت ھازىر شېنجېن دېڭىز ساھىلىدا توختىتىلىپ، «دېڭىز ئۈستىدىكى دۇنيا» قىلىنىپ، ساياھەتچىلەرگە ئېچىۋېتىلدى.

— چۈشەندۈرگۈچىنىڭ سۆزىدىن

تالاي باھار، قىشنى كۈتۈپ ھەر ئىنسان،
ئاداققى بىر قونالغۇدا توختايدۇ.
قاي تەساددىپ، قاي سائەتتە يۈز بېرەر،
قاي تەقلىتتە جان بېرىشنى ئۇقمايدۇ.
ساھىلدىكى ھەيۋەتلىك بۇ پاراخوت،
شۇ ئىنساننىڭ ھاياتىغا ئوخشايدۇ.

دۇنيا كەزگەن، دۇنيا كۆرگەن ئۆمرىدە،
نەپەسلىرى بولۇپ نۇرلۇق - يالقۇنلۇق.
توپ ئوقىغا قالقان بولسا گەۋدىسى،
پايانسىزلىق كەزگىنى— زور دولقۇنلۇق.
ماچتىسىغا قوندۇرۇپ كۈن، چولپاننى،
ئۆتكەن ئىچى گاھ تىنچ، گاھ غۇلغۇنلۇق.

ئۇندا يۈرۈپ قانچىلىغان باھادىر،
تاپقان جەڭگاھ يېڭىشنىڭ ئىپپىنى.
سۈپىسىدا نەزەر سالغان يىراققا،
مەھكەم تۇتۇپ خەنجىرىنىڭ سېپىنى.
ئۇندا يۈرگەن نازىنىن ھەم قاراقچى،
چېلىپ ھەركىم ھەر سەۋداغا دېپىنى.

ئۇ توختاپتۇ بۈگۈن مانا ساھىلدا،
دەرمانى يوق ئوكيانلاردا ئۈزۈشكە.
بولۇپ «دېڭىز ئۈستىدىكى چوڭ دۇنيا»،
ئاچقان ئىشىك جامالىنى كۆرۈشكە.
بۇلار بۇندا ئۆتمۈش، بۈگۈن، ئەتىدىن،
تىزىق تىزىپ ئوي - خىياللار سۈرۈشكە.

قالماس ئىدى بۇ ھەيۋەتلىك ھالىتى،
بولغىنىدا ئوكيانلارغا غەرق ئۇ.
بۈيۈك نامى كەلگەن بوران- چاپقۇندىن،
كۆپنى كۆرۈپ، كۆپنى بىلگەن شەرق ئۇ.
مەردلەر بىلەن قورقۇنچاقلار ئارىسى،
ئىككى سەپنى ئايرىيدىغان پەرق ئۇ.

ئوخشاتقىنىم ۋەجى ئۇنى ئىنسانغا،
چېلىش، مەردلىك، نام قالدۇرۇش ئۇدۇمى.
ئىنسان ئەگەر قورقۇپ، تىترەپ ياشىسا،
يۈتار بىرلا يالماپ مەردلەر ھۇجۇمى.
قالدۇرماي ھېچنام، ياشاشتىن يوق لەززەت،
ئاجىزلايدۇ ئۇندا ئىنسان ئۇقۇمى.

1992 - يىل 26 - نويابىر، شېنجېن.

جۇخەي بىزگە ئاچتى كەڭ قۇچاق

پىرىستانغا چىقىپ ئاي، قۇياش،
گۈللەر بولۇپ گىياھ، تاغۇ - تاش.

نۇرلار چايقاپ بۇژغۇن چاچقۇسى،
جۇخەي بىزگە ئاچتى كەڭ قۇچاق.

ئارال يۇرتى ئىدى ھاۋالىق،
ساھىللىرى شوخ كۆي - ناۋالىق،
قىيالاردا بىنا ئورمىنى،
تەبىئەتتىن ئالغان رەڭ - بوياق.

تۇپرىقىدا كەشتە توقۇلغان،
دېڭىزىدا دولقۇن يۇيۇلغان.
ئاسمىنىدا ئۇزەر پولات قۇش،
بۇ يەر ھايات قايناغان بۇلاق.

يوللار گويا يۈرەك تومۇرى،
توسالغۇسىز مېھنەت ئۇچۇرى.
رىقابەتنى قىلغان رودا ھەم،
مەردلەر ئۇنى ھەر بىر پېچ - ئوچاق.

دوستلار بىزگە ئاچتى باغرىنى،
چالدى ئارال تويغا ناغرىنى.
دىلنى دىلغا ئۇلىدۇق ھېستا،
چۇشۇرمەي ھېچ تۈگۈنچەك - ئۇلاق.

تەڭلىگەندە كۆزلەرگە كۆزۈم،
مۇھەببەتتىن ئوت ئالدى يۈزۈم،
دىل قۇشۇمنى قويدۇم ئۇۋۇلتىپ،
بولمىغاچقا ئاشىققا سوراق.

يار ھۆسنىگە قاراپ قانمىدىم،
شوخ تىلىدىن ۋاپا ئاڭلىدىم.
سىرىپولۇق شېئىرلىشىشغا
ۋۇجۇدۇمنى قىلىپ مىڭ قۇلاق.

سىڭىپ كەتتىم ئىللىق قوينىغا.
لەۋھە ئاستىم ئۆتەڭ بوينىغا،
جۈپ يۈرەكنىڭ سوقۇشىغا تەڭ،
لەۋھە كۆيى - ۋەزىن ھەم توراق.

بولدۇم بۇ رەت شۇنچە تەلەيلىك،
ئەلىيىمگە ئورتاق جۇخەيلىك،
تىكتىم بۇندا دوستلۇق كۆچىتى،
گۈللەر ئاچلا چېچىپ ھىد - پۇراق.

1992 - يىل نويابىر، جۇخەي.

گۈلدەستىگە ئالمىشىپ قورال

تونۇش ئادەم، تونۇش چىراي، تونۇش كۆز،
مەن ئۇلارغا، ئۇلار ماڭا قارىدى.
ئارىلىقىمىز ئىككى دۆلەت، بىر قەدەم،
قاراشلاردىن دىللارغا ئوت تارىدى.

ئۇزۇن گۈزەر — ئىككى ئەلنىڭ بازىرى،
ئوتتۇرىدا تىكەنلىك سىم - توساق يوق.
يان قوراللار گۈلدەستىگە ئالماشقان،
بولغاچ ئالتۇن تۈكمە، كۆز ۋەكۆڭۈل توق.

يارالماقتا بۇندا ياشاش نۇسخىسى،
ئالماشقاندەك مال، ھېسسىيات ئالمىشىپ.
كۆكسى - قارنى كەڭ بولسا ھەر ئىنساننىڭ،
ئۆتىدىكەن ئىشى شۇنداق قاملىشىپ.

تونۇش ئادەم، تونۇش چىراي، تونۇش كۆز،
قول ئېلىشتۇق، قول بېرىشىپ بولۇپ ئۆز.
دىل يېقىنلىق، يېقىن قىلاز يىراقنى،
گۈل ھاياتقا كەتمەس بۇندىن ئارتۇق سۆز.

1992 - يىل 28 - نويابىر، شاتوجياۋ

(1) جوڭگو - ئەنگلىيە كوچىسى

ئېچىرقاش

(غەزەللەر)

ياسىن زىلال

1

بولدى، بەس! توسما يولۇمدىن، دېمىگىن: « سەن بىر يايلاق،
سەن باراار بولغان نىشان چۆچەككە ئوخشاش بەك يىراق. »
مەن ئەمەستىم چۈشكە ئامراق، تۈندە ياستۇق مۇشپېقى،
ھەم ئىدىم بىدارغا يات، ئۇيغاققا ئوخشاش ئۇخلىغاق.
تۈندە سېھرىيكۆي كارامەتلىك قولىغا چۈشتى روھ،
شۇ قەدەر ئۆتتى « ماڭ! » دەپ، قول سوزۇپ قۇچتۇم پىراق.
بارىمەن، توسما! بولۇپ شوڭقار پەلەكتە پەر قېقىپ،
لاتا يىپ ئوقيا ئەمەس غايەمدە ئوق ئۈزگەن روچاق.①
بەلكى قۇيۇنتاز ئېزىتماق بولسا بولغاي گاھى - گاھ،
كۆزگە قۇم تولغاندىمۇ مەنزىلدە ئۈنلەر قوڭغۇراق.
مەن بارارمەن چۆلدە يانتاق، سايدا قىرتاش ئۈستىدە،
تا شەپەقتىن باغقا رەڭ تۆككەي قىيا ئەمگەن بوياق.
بارىمەن... ئۇپراپ ھاسام بولغاندا يىگنە، يا خىزىر...
يا كۆمۈپ قۇملار مېنى بىر جۈپ كۆزۈم بولغاي بۇلاق.
كېلىدۇ كەپتەر ئۇچۇپ سىرلىق قەسىرلەر ئۈستىدىن،
دەشتتە ئاققان چەشمىلەرنىڭ ھەيرىتىدىن مىڭ سوراق.
بەھرى تاردىن ئەۋجى بارخان ئاتلىسا پاھ، باغۇ - باغ،
چۆلدە مىڭ ياشلاردىكى توغراقتا گۈل، بۈلبۈلغا باق!
يا سېنى باشلاپ بارار تەختىراۋانلار شۇ تامان،
نەزمىگاھ شائىر ئۈچۈن مىڭ زىندىپايىلىق زەر راۋاق.
يا دېرەك بولماي يوقالسام قۇمغا چۈشكەن قەترىدەك،
چۆچەكىم بولغاي ئانا ئەللەيلىرىگە خاس قوشاق.

2

ئىشقىنىڭ بولقىسى تا بەنتىن - بەنتىمگە زەرپ ئۇردى،
لېيىلىكلەر چاچرىغان ھەر تال سۆڭەكنى يۈزگە سۇندۇردى.
چېچىلدىم قۇم كەبى، يىغلايدۇ روھىم ئايلىنىپ سەرسان،
شۇ دەم ئۈستۈمدە غايىب - غايىباتلار بەزمىلەر قۇردى.

① روچاق — تەقلىدىي يا كىرىچى.

تۇتۇپ قەلبىمنى بىر قول ئالدى نەرسە، ئىرغىتىپ ئاتتى،
ئۇنىڭ ئورنىغا نەۋھۇم نەرسىلەرنى سالدى - تىندۇردى.
بوران ھەر دانە - دانەمنى ئېلىپ ھەر ياققا يول تاشلاپ،
غېرىب ئالقانلىرىمنى مىڭلىغان بارخانغا قوندۇردى.
ئىچۇك بىر سېھرىكىم، كۆكۈمىلىرىمدىن قورۇلۇپ چىقتىم،
ئەمەس مەلۇم تېنىم تۇپراق بىلەن قانچە ئۇزۇن تۇردى.
ئەزەل چېھرىمگە يات بىر يۈزنى كۆرسەتتى ماڭا ئەينەك،
قۇياش ئىسسىق تىلەپ ئوتلۇق كۆزۈمگە ئىلتىجا سۇردى.
بېشىمدا دەۋرى ئەيلەر ئاي، پۈتۈمنى چايقىدى دەريا،
زېمىن تاغلارنى ئۆچرەت بىرلە ئالدىمدا چوقۇندۇردى.
شامالLار ئۈستىدە ھۆرلەر ئۆتۈشتى قايرىشىپ رومال،
زىبا قوللاردىكى گۈلدەستىلەر بەرگىنى ياغدۇردى.
رىزامەن سوقسا سەندەلگە مېنى ئىشقىم بولۇپ بازغان،
چىقىلماق سېھرى ئاچ ئارزۇلىرىمنى زەپ تويۇندۇردى.

3

ھايات خانەمدە ھەردەم بىتەكەللۇپ باركى بىز مېھمان،
پولات دەرۋازىلار قەسرىمدە سېھىردىن ئوچۇق ھەر ئان.
مېنىڭ ئەركىم ئۇنىڭ يادىغا كەلگەنگە قىلار قۇللۇق،
ئاداقسىز سۈردى دەۋران روھى جانىم ئۆزرە بۇ ھىجران.
تومۇر دولقۇنلىرىمدا قانلىرىم كارۋان ياساپ ئاقسا،
ئۇنىڭ ھەر قەترىسى ئۈستىدە ياندۇرغاي ئەزىم گۈلخان.
جۇدالىق دەشتىدە چاڭقاقلىقىم باغرىمغا شور چاچسا،
بىرەر يالقۇن شارابى لېمىئۇ لىپ ئوتدان كەبى پەيمان.
قىيالارغا يېپىشتۇرغاي مېنى ئاسماندا گۈل تەڭلەپ،
شىۋىرغان مۇز داۋاندا يۈرگىنىمدە يىغلىغان گىريان.
شەپەققە يۆگىنىپ تاغ باغرىدا قانچە تۈنەپ قالدىم،
چۈشۈمدە ئاي بېشىمدىن ئايلىنىپ يۇلتۇزنى ياغدۇرغان.
چېقىنلار تاۋلىغان جىسمىمغا يامغۇرلار سىڭىپ كەتتى،
يانار تاغ ئۈستىدىن ئۆتسەم لاۋالار بولدى لال - ھەيران.
شامال سۆزمەنلىكىدىن بۇ جاھانغا بىر چۆچەك بولدۇم،
ھېكايەمدىن كۆيۈپ، ھۇشسىزلىنىپ ياپراق تۆكەر ئورمان.

پىغانىمدىن يېقىلدى گۈل شېخىدا ئۈنلىگەن كاككۇك،
چېچەكنى چىشلىگەنچە كۆزلىرىنى يۇمدى بۇلبۇلجان.
نە تۈندە كۆز يۇماي بىردەم، نە كۈندۈز ياڭرىغاي كۈلكەم،
يېغىندەك تۆكىلەر باغرىمغا ئارمان ئۈستىگە ئارمان.

4

باھار كەلمىشنى بىلدىم كۆكتىكى قاقىر بىلەن غازدىن،
«سۈيۈر چاڭلارنى يەردىن!» دەپ ئۆتۈندۈم كۆپ قۇيۇنتازدىن.
قىلىپ ھېسلار غەرق شېرىن خىيال دۇنياسىدا يۈرسەم،
ۋىچىرلاپ سوپىياڭلار نەدىدۇر ئۈن بەردى ئۈز يازدىن.
ئويۇمدا ئۈندى مايسا، ئۈيىندى بەرگىنى مەيىن يەل،
قۇرۇق شاخلارغا زۇمرەت رەڭ يوپۇرماق قوندى ئاز - ئازدىن.
سۇزۇك دولقۇندا غىلدىرلاپ بېلىق ئوينايدۇ، مۇز نەدە؟
ئېگىز تاغلاردىكى قىش نەيزىسى يانماقتا ئەلپازدىن.
جىمى جەننەت ماڭا بوستان - گۈلىستانلارنى كۆرسەتتى،
ۋەتەن گۈلباغلىرىغا نۇسخا ئالدىم بارچە ئەندازدىن.
باھار غۇلمانلىرى باشىمغا گۈل قاقتى مۇئەللەقتە،
قاماشتىم كۈنگە باققاندەك نىگار مېھرىدىكى نازدىن.
ئۇچۇپ شوخ قارلىغاچتەك قىر، ئېدىر، يوللارغا پەر چەكتىم،
ئاياغ باسماققا ئەيمەندىم يېشىل پەرقۇت پاياندازدىن.
چىقىپ تىلسىم تېغىغا مەن پولات بولقامنى ئويناتسام،
شۇ دەم ئويغاندى چۆل، دەريا كۆتەرگەن ناخشا - ئاۋازىدىن.
پەرىشتە قوللىرى بوينۇمدا، بۇلبۇللار چۇرۇقلايدۇ،
يۇيۇلدى دىل ناۋادا، كۈي ئاقار ئەنھار بولۇپ سازدىن.

5

رىۋايەتتىن تېپىپ ئونلاپ ئۇلۇغنى ئەيلىدۇق ھۆرمەت،
ئۇلار قانچە ئىدى تاڭ! ئويىمىزدا بولدى خوپ سۆلەت.
بولۇپتۇ ھەر مۇسۇلمان ئۆمرىگە زەم - زەم تامالىق سۇ،
يۈرۈڭقاش ھەيرىتىدىن بۇ مېنىڭ كۆڭلۈمدە مىڭ ھەيرەت.
دېيىشتۇق كۆپ ئەسىر گۆھەر - جاۋاھىر ھەققىدە چۆچەك،
دەرىخا! قاشتېشىغا ئەقلىمىزدە چەكمىدۇق خۇشخەت.
شەرەپمۇ ياكى نۇقسان؟ بىزگە ئەلا «يوق» بىلەن «كەتكەن»،
تىرىكلەر قەدرىدىن ئۆز قەدرىنى تاپمايدۇ بۇ مىللەت.

يېنىمىشتى ئايغا چىققانلار زېمىنچە يوق ئىكەن ئاي دەپ ،
بولاق قۇچقان قەمەر چېھرى ھەۋەسنىڭ نۇرىدىن سۈلكەت .
مېنى ئاسىي دېسە ، ئاسىي بولاي كەتكەننى كەتكەن دەپ ،
ماڭا ئۆمرۈمگە ھەمدەم بىر زاماندىش بولغىنى قىممەت.
ئۆلۈكلەر بىلمىسە ھالىم، يىراقلار سورىمىسا دادىم،
ماشايىقلارغا ئەيلەپ ئىختىدا كۈتمەس پەقىر نۇسرەت.
قېنى جاملارغا ئاچچىق مەينى لىقلاڭ ئەمدى ئەي تەرسا،
قۇرايلى بەزمە ئاشىقلىق مۇقامىن تۈۋلىشىپ ھەيۋەت.
بارايلى دارغا مەشرەپ تەلۋىدەك ئالەمنى لال ئەيلەپ،
ئەجەل بەزگەك بولۇپ ئۆلگەي ، ھايات مەڭگۈ سۈنار شەرۋەت.
سوقۇلساق بولقا ـ بازغاندا چىقارمىز تىغ بولۇپ سۈنماس،
قالار داشقال بولۇپ ئوت قويىندا ئالتۇندىكى ئىللەت.

6

بۇ مېنىڭ رەڭگىمنى سەن كۆرمەكچى بولساڭ زەرگە باق،
ياكى ھالىمنى بىلەر بولساڭ تېگىڭگە ــ يەرگە باق.
تەلمۈرۈپ تاڭرەڭ جامالىڭغا يولۇڭدا كىرپىكىم،
سەۋرسىز ياش كۆزلىرىمگە ــ ئېرىگەن ئەختەرگە باق.
مەن سېنى ئىزلەپ، قىيا تاشلارغا رەڭ چەكتى قېنىم،
باقمىغان قۇتلۇق نىگاھلار چۆلدىكى گۆھەرگە باق.
ناتىۋان ئۆمرۈرگە مەلھەم ئىزلىدىم، ئاھ، تاپمىدىم،
ھەمرىيىم ــ جاللات قولىدا ئويىنغان خەنجەرگە باق.
ھېسلىرىم سەرگەشتە ھىجرىڭدە قۇيۇن سۈرگەن چېغىم،
يۇلۇنۇپ قۇش جىسمىدىن يەل ئويىنغان ئاق پەرگە باق.
مەن سېنىڭ نامىڭنى چىللاپ ياتمىدىم كۈندۈز ـ كېچە،
ناگىھان قىسماققا چۈشكەن باغرى قان دەمدەرگە باق.
سوقسا گۈلدۈرماما پورقەت، قۇترىغان چاغدا بۇلۇت،
كۆكسىگە چاقماق يېقىلغان گۈلگە ــ نىلۇپەرگە باق.
پاك يۈرەك تولدى نەقىشلەرگە قەسىدەڭ چېكىلىپ،
ئويىمكارلار نەزمە پۈتكەن سۆپ ـ سۈزۈك مەر ــ مەرگە باق!

1993 - يىل ، خوتەن ـ لوپ.

«پایانداز» تېمىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

يول شەجەرىسى

كوئېنلۇن تېغىنىڭ شىمالىي ئېتىكى، تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ جەنۇبىي گىرۋىكىگە جايلاشقان تارىختىكى مەشھۇر «يىپەك» يولىنىڭ جەنۇبىي لىنىيەسىدىكى خوتەننىڭ ھاۋاسى قۇرغاق، ھۆل-يېغىن مىقدارى ئاز، كىلىمات پەرقى چوڭ بولۇپ، تىپىك قۇرغاق چۆل كىلىماتىغا تەۋە. ئەڭ يۇقىرى تېمپېراتۇرا 43.2 سېلسىيە گرادۇس، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن 28.9 سېلسىيە گرادۇسقا يېتىدۇ. ئەتىياز پەسلىدە بوران كۆپ، ياز پەسلى قاتتىق ئىسسىق ۋە قۇرغاق، كۈز پەسلىدە تېمپېراتۇرىنىڭ تۆۋەنلىشى تېز، قىش پەسلىدە قار ئاز ياغىدۇ، ئەمما سوغۇق. خوتەن تاشيول باش ئۇچاستكىسى مۇشۇنداق مۇھىت ۋە كىلىمات شارائىتىدا، 315- نومۇرلۇق دۆلەت يولى، ئۆلكە يولى ھەمدە مەخسۇس ئىشلىتىلىدىغان تارماق لىنىيە بولۇپ جەمئىي 807 كىلومېتىر يولنى ئاسراش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان. باش ئۇچاستكا تەۋەلىكىدە بەش شۆبە ئۇچاستكا، بىر ماشىنا ئەترىتى، 745 نەپەر ئىشچى - خىزمەتچى بار. ئۇ 677 نەپەر ئۇيغۇر، 66 نەپەر خەنزۇ، ئىككى نەپەر خۇيزۇ، 203 نەپەر ئايال ئىشچى - خىزمەتچى، 132 نەپەر پارتىيە ئەزاسى، 279نەپەر ئىتتىپاق ئەزاسى، 706 نەپەر ئىشچىلار ئۇيۇشما ئەزاسىدىن تەركىب تاپقان جەڭگىۋار يول قوشۇنى.

بۇ قوشۇن يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بېرى، تورلۇق خىزمەت داۋامىدا يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تۈزەش - تەرتىپكە سېلىش ۋە ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشنى باش فاكتېر قىلىپ، خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئۇزاققىچە مۇقىم، ماس قەدەمدە تەرەققىي قىلىشىغا تىرىشىپ كاپالەتلىك قىلىپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى بىرلىكتە تۇتۇپ، مەنىۋى مەدەنىيەتنى كۈچلۈك ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ قىلىپ، ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ساغلام تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈردى. ئۇلار «مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى تەربىيىسىنى ئاساس، ئىشچى- خىزمەتچىلەرنىڭ كەسپىي، ئەخلاقىنى كۈچەيتىشنى بۆسۈش ئېغىزى قىلىپ، ئۈچ ئەلا، بىردىن ئۆگىنىش، بەشكە ئەھمىيەت بېرىش، تۆت گۈزەل، ئۈچنى قىزغىن سۆيۈش پائالىيىتىنى ئاساسىي مەزمۇن قىلىش» نى شوئار قىلىپ، يول ئاسراش ئىشچىلىرىنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش، داۋبەن قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئېلىپ بېرىش، ئىسمى - جىسمىغا لايىق «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئائىلىسى» بەرپا قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردە تۆۋەندىكى خىزمەتلەرنى ئىشلىدى:

1. ئىشچى - خىزمەتچىلەر مائارىپىنى كۈچەيتىپ، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ ئۈنۈم ھاسىل قىلدى.

ھەممىگە مەلۇمكى، تاشيول سىستېمىسىدا، نۇقتىلار كۆپ، مۇساپە ئۇزۇن، دائىرىسى كەڭ، مۇھىتى جاپالىق، مەشغۇلات تارقاق، قورال- سايمانلار كونا،

ئىشلەپچىقىرىش قالاق، تاشيول ئىشچىلىرىنىڭ ساپاسىمۇ نىسبەتەن تۆۋەن. بۇ ھالنى ئۆزگەرتىشتە يالغۇز دۆلەتنىڭ تېخنىك ئىشچىلار ۋە ئالىي - ئوتتۇرا تېخنىكوم ئوقۇغۇچىلىرىنى تەقسىم قىلىپ بېرىشىگە تايانغان بىلەن بولمايتتى. شۇڭا، بۇ ئۇچاستىكا ئىشچى - خىزمەتچىلەر مائارىپى — بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ئۈنۈملۈك يولى دەپ قارىدى.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى، ئۇچاستىكا بويىچە 18 قارار ساۋاتسىزلىقنى يويۇش كۇرسى ئېچىلدى. بۇ ئارقىلىق 292 كىشى ساۋاتسىزلىقتىن قۇتۇلدى. 45 ياشتىن تۆۋەن ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا ساۋاتسىزلار قالمىدى. مەدەنىيەت تولۇقلاش بويىچە تولۇقسىز ئوتتۇرا سىنىپتىن سەككىز قارار ئېچىپ، بۇنىڭغا 217 كىشى قاتنىشىپ، لاياقەتلىك بولۇش گۇۋاھنامىسى ئالغانلار 96 پىرسەنتكە يەتتى. تولۇق ئوتتۇرا سىنىپتىن ئىككى قارار ئېچىلىپ، 40 كىشى قاتنىشىپ، لاياقەتلىك نىسبىتى 100% بولدى. 1987 - يىلى ئاخىرىدا ئۇچاستىكىنىڭ مەدەنىيەت تولۇقلاش خىزمىتى نەتىجىلىك ئاياغلاشتى. شۇ ئاساستا ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى كەسپىي تېخنىكا جەھەتتىن تەربىيىلەش خىزمىتىنى باشلىۋەتتى. ستاتىستىكا، تاشيول تېخنىكىسى قاتارلىق ئۆگىنىش كۇرسلىرىدىن 12 قارار ئېچىلىپ، 484 كىشى تەربىيىلەندى. شوپۇرلارنى تەربىيىلەش، ئاسراش - رېمونت قىلىش ۋە كىچىك تىپتىكى ماشىنىسازلىق تېخنىكىسى قاتارلىق ھەرخىل كۇرسلاردىن يەتتە قارار ئېچىلدى، 149 ئادەم قاتناشتى. ھەر قايسى ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكوم مەكتەپلىرىگە ئەۋەتىپ، بىلىم ئاشۇرغانلار 64 نەپەر، ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىش، ژۇرنال ئارقىلىق ئوقۇش، تېلېۋىزىيە داشۆسى قاتارلىقلاردا تەربىيىلەنگەنلەر 25 نەپەرگە يەتتى. ئۇلار قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىشلەپچىقىرىش ۋە خىزمەتتىكى تايانچ كۈچلەرگە ئايلاندى. باش ئۇچاستىكا باشلىقى يولداش مايى خۇشال بولغان ھالدا: «مەن دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن باش ئۇچاستىكا 20 يىلغىچە كەسپىي ئىختىساس ئىگىلىرىدىن قىسىلمايدۇ» دېدى. ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيىلەش مەسىلىسىدە، بۇ ئۇچاستىكا ئاساسلىقى مۇنداق «ئۈچنى بىرلەشتۈرۈش» — ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت بىلىملىرى سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش بىلەن كەسپىي تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشنى بىرلەشتۈرۈش، ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەش بىلەن ئىش ئورنىدا ئىختىساسلاشتۇرۇشنى بىرلەشتۈرۈش، يېقىن مەزگىللىك تەربىيىلەش بىلەن باش ئۇچاستىكىنىڭ كەلگۈسى پىلانىنى بىرلەشتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللاندى.

2. بۇ باش ئۇچاستىكا داۋبەننى بەخت ۋە شاد - خۇراملىققا تولغان «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئائىلىسى» قىلىپ قۇرۇپ چىقىش قۇرۇلۇشىنى چىڭ تۇتتى. بۇنىڭدا، بىرىنچىدىن، داۋبەن ئىشچىلىرىنىڭ ئولتۇراق ئۆي شارائىتى ياخشىلاندى. بۇرۇنقى 27 ئورۇندىكى 4000 كۋادرات مېترلىق كونا گەمە ئۆيلەر چېقىپ تاشلىنىپ ئورنىغا زامانىۋىلاشقان ئۆيلەر سېلىندى. ئىككىنچىدىن، داۋبەنلەرنىڭ قاتناش ماشىنىلىرى سەپلەپ بېرىلدى. ئىلگىرى ئىشچىلار پىيادە

ئېشقا باراتتى. ھازىر 25 داۋبەنىنىڭ 21 سىدە ئۆزىنىڭ قاتناش ماشىنىسى بار
بولدى. ئۈچىنچىدىن، ھەر قايسى داۋبەنلەرگە توك ۋە سىملىق رادىئو ئورنى-
تىلدى. تۆتىنچىدىن، داۋبەنلەرنىڭ سۇ ئىچىش قىيىنچىلىقى ھەل قىلىپ بې-
رىلدى. يېرىمىدىن ئارتۇق داۋبەنلەردە سۇ مۇنارى، ۋودوپىروۋوت تۇرۇبىلىرى
ئورنىتىلدى. پەقەت قارىيا ۋە موجى داۋبەنىگە قۇدۇق كولاش ئۈچۈنلا 400 مىڭ
يۈەن سەرپ قىلىندى. بەشىنچىدىن، داۋبەن ئىشچىلار ئائىلىسى قورۇلۇپ، تۇر-
مۇشى بېيىتىلدى. يول ئاسراش ئىشچىلىرىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش
ئۈچۈن تاشيول باش ئۆچاستىكا رەھبەرلىكى داۋبەنلەردە مىللىي ياش ئىشچىلار
كۆپ بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئاساسەن ھەر قايسى داۋبەنلەردە ئىشچىلار ئا-
ئىلىسى ۋە ياشلار ئائىلىسى تەسىس قىلدى. قىرائەتخانا، كۆڭۈل ئېچىش ئۆيى
ۋە ساقلىقنى ساقلاش ئۆيى — «ئۈچ ئۆي» بەرپا قىلدى. پۈتۈن باش ئۆچاستىكا
بويىچە جەمئىي 16 مىڭ 46 پارچە كىتاب سېتىۋېلىندى. 300 خىلدىن ئارتۇق 20 مىڭ
پارچە گېزىت - ژۇرنالغا مۇشتىرى بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئىشچى-
خىزمەتچىلەرمۇ گېزىت - ژۇرنالغا مۇشتىرى بولۇشقا سەپەرۋەر قىلىندى. ئىشچى-
خىزمەتچىلەر 1990-يىلى 1816 پارچە، 1991- يىلى 2251 پارچە ھەر خىل گېزىت -
ژۇرنالغا مۇشتىرى بولدى. ئادەم بېشىغا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 3.03 پارچە
گېزىت - ژۇرنال توغرا كەلدى. ئالتىنچىدىن ، ھەر قايسى داۋبەنلەردىكى ئىش-
چىلار ئائىلىسىگە تېلېۋىزور، ئۈنئالغۇ تەقلەپ بېرىلدى. ھازىر ھەر قايسى داۋ-
بەنلەردە جەمئىي 16 دانە رەڭلىك تېلېۋىزور، 14 دانە رەڭسىز تېلېۋىزور، تۆت
دانە سىنئالغۇ، سەككىز دانە سىن قويغۇ، 40 دانە ئۈنئالغۇ ۋە رادىئو بار بولدى.
يەتتىنچىدىن، داۋبەنلەرنىڭ مۇھىتىنى ئۆزۈل - كېسىل ئۆزگەرتىش ئۈچۈن،
ھەر قايسى داۋبەنلەر ئاساسىي جەھەتتىن كۆكەرتىش، باغۋارانلاشتۇرۇشنى
ئىشقا ئاشۇرۇپ، داۋبەن ئالدىدا تال جازىسى، گۈللۈك، كەينىدە مېۋىلىك ۋە
سەيلىك باغ بولۇش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. ھازىر بار بولغان ئۈزۈم تال جازىسى
4633 كۋادرات مېتىر. سەيلىك، مېۋىلىك باغ 298 مو، گۈل تېرىلغان يەر 7785 كۋا-
درات مېتىر، تەشتەك 2472 دانىگە، ماي يا تقۇزۇلغان ھويلا كۆلىمى 18 مىڭ 223 كۋادرات
مېتىرغا، سېمونتلانغان ھويلا 468.5 كۋادرات مېتىرغا يەتتى. 1990- يىلى 10- ئاي
ئاخىرىدا 159 مىڭ 886 جىڭ يازلىق سەي، 113 مىڭ 979 جىڭ مېۋە يىغىۋېلىندى. ھەر
جىڭنى ئىككى سېنت ھېسابلىغاندا، بۇ، بىر يىلدا ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ھەر بىرى-
گە ئىككى دەرىجە مائاش قېتىپ بەرگەنگە باراۋەر. شۇ ئارقىلىق ھەم مۇھىت گۈ-
زەللەشتۈرۈلدى ھەم ئىشچىلارنىڭ كىرىمى ئاشتى. پىششىقەدەم ئىشچى-خىزمەتچى-
لەر غەم-قايغۇدىن خالاس قىلىندى، باش ئۆچاستىكا ۋىلايەتلىك تېخنىك ئىش-
چىلار مەكتىپى بىلەن ئالاقىلىشىپ، ئۈچ يىلدىن بۇيان 198 نەپەر ئىش كۈتۈپ
تۇرغان ياشنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى. يەنە چۆلگە جايلاشقان ئىككى داۋبەندە،
1- يىللىقتىن 5- يىللىققىچە بولغان ئىككى سىنىپ ئېچىپ، ئىشچىلار پەرزەنت-
لىرىنىڭ مەكتەپكە كىرىشى قىيىن بولۇش مەسىلىسى ھەل قىلىندى. توققۇزىن-

چىدىن، مىللىي ئىشچى - خىزمەتچىلەر ياكى ئۇلارنىڭ بىۋاستە ئۇرۇق - تۇغقانلىرى قازا تاپسا، ماشىنا ئەۋەتىپ، ئۇچاستىكا رەھبەرلىرى بىۋاستە بېرىپ، ياردەملەشتى. 30 كىلومېتر ئىچىدە داۋبەندىكى يولداشلارنىڭ ھەممىسى نامازغا باردى. 30 كىلومېتىردىن يىراق بولغانلىرىغا سىياسىي يېتەكچى ۋە گۇڭخۇي گەنسىسى چوقۇم باردى.

3. ئاياللار ۋە بالىلارنىڭ قانۇنى ھوقۇق-مەنپەئەتى قوغدالدى. باش ئۇچاستىكا قارمىقىدىكى 159 نەپەر ئايال ئىشچى - خىزمەتچىنىڭ 100 نەپىرى بېرىنچى سەپتە چۆل - جەزىرىدە ئىشلەۋاتقانلار. تاشيول باش ئۇچاستىكىسى «ئايال ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ ئەمگەك مۇھاپىزىتى بەلگىلىمىسى» دىكى تەلەپلەرنى ئەستايىدىل ئىجرا قىلىش يۈزىسىدىن «ئايال ئىشچى -خىزمەتچىلەرنىڭ سەككىزنى قىلماسلىقىنى بەلگىلىدى.① كەلكۈن مەزگىلىدە سۇغا كىرمەسلىك. ② لىچىڭ (قاراماي) كۆيدۈرمەسلىك. ③ خىنيەنتۇ ئۇرماسلىق . ④ شېغىل تاسقىماسلىق. ⑤ ئەمگەكۋاقتىنى ئۇزارتىۋەتمەسلىك. ⑥ ھامىلىدار مەزگىلىدە ئېغىر ئىش قىلماسلىق. ⑦ ھارۋا سۆرىمەسلىك. ⑧ بالا ئېمىتكەن مەزگىلىدە ئىش ئورنى ئىككى كىلومېتىردىن ئېشىپ كەتمەسلىك.

4. كۆپ خىل، مەزمۇنلۇق، ساغلام بولغان مەدەنىي تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى قانات يايدۇرۇلدى.

ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە قارىتا، خىزمەت جەھەتتە ئۇلارنى قوللاش، تۇرمۇشتا ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىش ، سىياسىي جەھەتتە ئاسراش پرىنسىپى قوللىنىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا خىلمۇ خىل مەدەنىيەت، تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى داۋاملىق قانات يايدۇرۇلدى. داۋبەنلەردە 11 ئورۇندا ۋاسكېتبول مەيدانى ياسالدى. تىك - تاك توپ ئەنزىسىدىن 27، تەيچۇر ئەنزىسىدىن 32 سى ئورۇنلاشتۇرۇلدى . بەش شۆبە ئۇچاستىكىدا ئىشتىن سىرتقى سەنئەت دۈيى قۇرۇلۇپ، 151 خىل چالغۇ ئەسۋابلىرى سېتىۋېلىندى. بۇ سەنئەت دۈيلىرى ھەر قايسى داۋبەنلەرگە بېرىپ ئويۇن قويغاندىن سىرت، ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەردىكى تىياتىرخانىلاردىمۇ ئويۇن قويدى. ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ئۇيۇشتۇرغان مىللىي ناخشا- ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا مىللىي مۇزىكا ۋە مىللىي ئۇسسۇل بويىچە 1 - لىككە ئېرىشتى. گوما ناھىيىسى قوش نەمۇنىچى ناھىيە بولۇپ با-

هالاندى. باش ئوچاستكا بويىچه 379 مەدەنىيەتلىك (بەشتە ياخشى) ئائىلە باهالاپ چىقىلدى. 80 پىرسەنتتىن يۇقىرى ئىشچى - خىزمەتچىلەر قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇشتا لاياقەتلىك گۇۋاهنامىسى ئالدى. ئىشچىلار قانۇننى بىلگەن، قانۇن بويىچه ئىش قىلغانلىقتىن 12 يىلدىن بېرى بىرەر چوڭ جىنايى ئىشلار ئەنزىسى يۈز بەرمىدى.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى، باش ئوچاستكا ۋە ئۇنىڭ قارمىقىدا ئوچاستكا-ئەترەتلەر ئاپتونوم رايونلۇق قاتناش نازارىتى، تاشيول باشقۇرۇش ئىدارىسى، خوتەن يەرلىك پارتكوم، مەمۇرىي مەهكىمە، قاتناش باشقارمىسى تەرىپىدىن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئىلغار كوللېكتىپ، مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا ئىلغار ئورۇن، «بەش بولۇش، تۆتتە گۈزەل، ئۈچنى سۆيۈش» بويىچه ئىلغار كوللېكتىپ. شىنجاڭنى ئېچىش، قۇرۇشتا ئىلغار كوللېكتىپ، پېشقەدەم كادىرلار خىزمىتىدە ئىلغار كوللېكتىپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەر مائارىپى بويىچه ئىلغار ئورۇن، مائارىپنى قوللاشتا نەمۇنىلىك ئورۇن، قانۇننى ئومۇملاشتۇرۇشتا ئىلغار كوللېكتىپ بولۇپ باهالىنىپ تەقدىرلەندى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر قوشۇنىدا مەملىكەتلىك ئىدىيىۋى-سىياسىي خىزمەتتە ئىلغار شەخسى، مەملىكەت بويىچه ئىلغار يول ئاسراش ئىشچىسى، ئاپتونوم رايونلۇق يېڭى ئۇزۇن سەپەر زەربىدارى، خوتەن قاتناش سىستېمىسى بويىچه مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدا ئۈلگە شەخس قاتارلىقلار بارلىققا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىش ئىزلىرى خوتەن گېزىتى، تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، رادىئو ئىستانسىسى، ئاپتونوم رايونلۇق تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، شىنجاڭ گېزىتى، شىنجاڭ ئىشچىلار گېزىتى، شىنجاڭ ياشلىرى، مىللەتلەر رەسىملىك ژۇرنىلى، كوممۇنىستلار ژورنىلى، جۇڭگو قاتناش گېزىتى هەمدە لياۋنىڭ بەيشەن نەشرىياتى نەشر قىلغان «كارخانا روهىنى بەرپا قىلغۇچىلار» دېگەن كىتابقىمۇ كىرگۈزۈلدى.

— خوتەن تاشيول باش ئۆچاستكىسى

دەشتى - چۆلدە يول ئاچقۇچى ئەزىمەتلەر

بۇرۇنقى قىڭغىر - قىيسىق يول
ئورنىدا،
كۆمۈشتەك يالتىرايدۇ ئۆزگە
بىر يول.
ماتورلار سايرىشىدىن شىپا
تېپىپ،
جانلاندى ھوشسىز ياتقان ئى-
دىر، ساي، چۆل.

↑ تاشيولچى قىز

پېشقەدەم تاشيولچى →

قەييۇم ئابدۇقادىر فوتوسى

新 玉 文 艺　يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1993年第四期（双月刊）
编辑：《新玉文艺》编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092.1/16,6.25张
国内外统一刊号：
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
代 号：58—26

1993 - يىل 4 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16 6.25 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58 - 26

电话：23792
定价：0.60元

تېلېفون نومۇرى: 23792
باھاسى: 0.60 يۈەن